Danmark i arbejde

Redegørelse om Vækst og konkurrenceevne 2013

September 2013

Regeringen

Find landekoderne på indersiden af flappen, og hav den slået ud, mens du læser

AUS Australien
AUT Østrig
BEL Belgien
CAN Canada
CHL Chile
CZE Tjekkiet
DNK Danmark
EST Estland
FIN Finland
FRA Frankrig
DEU Tyskland
GBR Storbritannien
GRC Grækenland
HUN Ungarn
ISL Island
IRL Irland
ISR Israel
ITA Italien
JPN Japan
KOR Korea
MEX Mexico
NLD Nederlandene
NZL New Zealand
NOR Norge
POL Polen
PRT Portugal
SVK Slovakiet
SVN Slovenien
ESP Spanien
SWE Sverige
CHE Schweiz
TUR Tyrkiet
UK United Kingdom
USA United States

Danmark i arbejde

Redegørelse om Vækst og konkurrenceevne 2013

September 2013

Regeringen

Forord 5

I Danmark klar til vækst 7

II Velstand, produktivitet og arbejdsudbud 19
1. Vækst og velstand 20
2. Produktivitet 23
3. Arbejdsudbud 27

III Ressourceeffektivitet og grøn omstilling 33
4. Energi og klima 34
5. Ressourcer og miljø 39

IV Uddannelse og kompetencer 43
6. Folkeskolen 44
7. Ungdomsuddannelser 49
8. Videregående uddannelser 53

V Innovation, viden og erhvervsmæssig fornyelse 57
9. Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation 58
10. Offentlig forskning og universiteter 63
11. Iværksættere og vækstvirksomheder 67

VI Velfungerende markeder 71
12. Konkurrence, forbrugerforhold og regulering 72
13. Finansielle markeder 76
14. Åbne markeder, international handel og investeringer 80
15. Fleksibelt arbejdsmarked 85

VII Moderne offentlig sektor og sund samfundsøkonomi 91
16. Ansvarlig økonomisk politik 92
17. Skatter og afgifter 96
18. Moderne offentlig sektor og infrastruktur 101

VIII Sammenhængskraft 107
19. Social balance 108
20. Regional vækst 112

Appendiks. Målemetode og datagrundlag 117

Forord

Regeringen har allerede gjort meget for at gøre Danmark klar til vækst. Vi er godt på vej. Men der er brug for en vedholdende indsats. Kun dermed kan vi sikre, at Danmark er klar til at gribe opsvinget i takt med, at de internationale konjunkturer får det bedre.

Med Vækstplan DK har regeringen fremlagt en ambitiøs reformdagsorden. Regeringen har blandt andet sat som målsætning at styrke væksten svarende til et samlet løft i BNP på 20 mia. kr. frem mod 2020. Det skal ske gennem vedvarende fokus på at sikre mere konkurrencedygtige vilkår for de private virksomheder.

Der er mange forhold, der har betydning for erhvervslivets konkurrencedygtighed.

De generelle vækstvilkår er styrket med skattereformen fra 2012 og med Aftaler om Vækstplan DK fra foråret.

Arbejdet med at sikre, at vækstvilkårene for de enkelte erhvervsområder understøtter virksomhedernes udviklingsmuligheder, er også i fuld gang. Det gælder både inden for områder, hvor dansk erhvervsliv har international konkurrencekraft, og inden for de hjemmemarkedsorienterede erhverv.

Med Aftaler om Vækstplan DK løftes BNP med 6 mia. kr. I de kommende år vil regeringen gennemføre yderligere initiativer, så målsætningen opfyldes.

Med Redegørelse om vækst og konkurrenceevne 2013 følger regeringen udviklingen i vilkårene for vækst og konkurrenceevne. På baggrund af en benchmarkanalyse belyses de danske rammevilkår for vækst og konkurrenceevne i forhold til andre lande og over tid. Det giver et faktabaseret grundlag for regeringens arbejde med at øge væksten og styrke konkurrenceevnen.

Danmark er udfordret af, at den danske produktivitetsvækst de sidste ti år har været en af de laveste i OECD. Redegørelsen peger på de områder, hvor vækstvilkårene i Danmark kan styrkes. Det gælder fx i forhold til at øge arbejdsudbuddet, styrke konkurrencen, øge arbejdsstyrkens kompetenceniveau, skabe flere vækstvirksomheder og tiltrække flere udenlandske investeringer.

Regeringens fokus på at styrke vækstvilkårene skal ses i sammenhæng med regeringens ambition om, at Danmark skal være et samfund, hvor en ansvarlig økonomisk og vækstorienteret politik, en langsigtet grøn omstilling og social balance skal gå hånd i hånd. For regeringen er det væsentligt, at væksten er bæredygtig og giver reelt lige muligheder.

Regeringen

Danmark klar til vækst

Danmark er godt på vej til at blive klar til vækst.

Med Vækstplan DK har regeringen fremlagt en ambitiøs reformdagsorden, som sætter klar retning for arbejdet med at forbedre vækstpotentialet og den private jobskabelse i dansk økonomi. Gennem tre reformspor er det regeringens mål at løfte BNP frem mod 2020, se figur 1.

Regeringens offensive erhvervs- og vækstpolitik forbedrer vilkårene for private virksomheder og styrker derigennem konkurrenceevnen og giver nye muligheder for højere produktivitet, vækst og nye job ved at:

- *Forbedre de generelle vækstvilkår.*
- *Fjerne vækstbarrierer, så virksomhederne effektivt og konkurrencedygtigt kan udnytte markedspotentialer.*
- *Udvikle markeder gennem offentlig-privat samspil og derigennem udbrede nye teknologier og løsninger, herunder i forhold til globale samfundsudfordringer.*

De generelle vækstvilkår er allerede styrket markant. Regeringen har gennemført en skattereform, der øger beskæftigelsen, de offentlige bevillinger til forskning og udvikling er øget betydeligt, og regeringen har investeret flere midler i uddannelse end nogen anden regering: Der er gennemført en folkeskolereform, og regeringen vil fremlægge en reform af erhvervsuddannelserne for at nå målet om, at vores børn skal blive den bedst uddannede generation i danmarkshistorien.

Med Aftaler om Vækstplan DK er der investeret massivt i vækstvilkårene for dansk erhvervsliv. Der investeres samlet over 90 mia. kr. frem mod 2020 inden for rammerne af sunde offentlige finanser, grøn og social bæredygtighed. Regeringen prioriterer grøn omstilling, og ved at realisere målene om højere BNP skabes muligheder for at levere velfærdsydelser af høj kvalitet og tage hånd om socialt udsatte borgere.

En række afgiftslempelser målrettes erhverv, herunder lempelser i energiafgifterne for produktionsvirksomhederne. Der skabes bedre adgang til finansiering og likviditet for blandt andet de små og mellemstore virksomheder. Selskabsskattesatsen nedsættes fra 25 pct. til 22 pct. fra 2014 til 2016.

Styrkelsen af vækstvilkårene gør det mere attraktivt at investere i danske arbejdspladser og skabe nye job. Afgiftslempelserne understøtter også, at den grønne omstilling går hånd i hånd med vækst og jobskabelse. Fx vil de lavere afgifter på el betyde, at grøn strøm fra vind bedre kan nyttiggøres. Og generelt vil nye investeringer ofte gøre produktionsapparatet mere energieffektivt og miljøvenligt.

Figur 1 Vækstplan DK – Nyt vækstmål, tre reformspor

Reformer der forbedrer vilkår for private virksomheder	Reformer som øger uddannelsesniveau og beskæftigelse	Reformer af offentlig sektor samt holdbare offentlige finanser
• Konkurrencedygtige og stabile rammer for erhvervsbeskatning • Styrket indsats for vækst på erhvervsområder med international konkurrencekraft • Øget konkurrence og bedre regulering • Erhvervsvenlig offentlig sektor • Bedre adgang til finansiering • Moderne infrastruktur og effektiv forsyningssektor	• Folkeskolereform • Ambitiøse uddannelsesmålsætninger • Styrkelse af erhvervsuddannelser og efteruddannelse • Reformer af skat på arbejde, førtidspension og fleksjob • Bedre igennem uddannelserne • Kontanthjælpsreform • Yderligere tiltag, som øger arbejdsudbuddet	• Fokus på effekter, resultater og gensidig læring • Digitalisering • Brug af velfærdsteknologi • Arbejdstidsregler og arbejdsforhold i det offentlige • Offentlig-privat samarbejde • Bedre regulering og målretning • Styrket fokus på økonomistyring, ledelse og offentlige indkøb

Der er mange forhold, der har betydning for erhvervslivets udviklingsmuligheder, og ikke kun skat og virksomhedernes omkostninger. Specifikke vilkår på de enkelte erhvervsområder har også stor betydning for vækst og for, om bedre generelle vækstvilkår slår igennem som øget produktivitet og beskæftigelse.

De internationalt orienterede erhverv udgør ca. 30 pct. af økonomien, og danske virksomheder står stærkt på en række af disse erhvervsområder, se figur 2. Arbejdet med regeringens vækstplaner på disse erhvervsområder peger på, at det vil være muligt at skabe mange nye private job i disse sektorer. Vækstplanerne tager fat på de konkrete barrierer for investeringer og på områder, hvor der kan udvikles markeder.

Det er fx inden for offentlig regulering, hvor effektiviseringer i spildevandssektoren vil bidrage til at udvikle omkostningseffektiv teknologi, mens besparelserne målrettes til at sænke taksterne for de store virksomheder, der i dag betaler mere, end det koster at rense deres spildevand. Og det er fx i forhold til virksomhedernes udviklingsaktiviteter, hvor skabelsen af én transparent og effektiv adgang til de danske sundhedsdata vil kunne tiltrække medicoforskning til Danmark.

Det er også vigtigt, at konkurrencen er effektiv, og at markederne er velfungerende. Når markederne er velfungerende, tilskyndes virksomhederne til at effektivisere og investere i udvikling af nye produkter og ydelser. Det gælder også i forhold til de hjemmemarkedsorienterede erhverv, der udgør 43 pct. af økonomien, og hvor der er tegn på, at konkurrencen ikke er lige så intens som i andre sammenlignelige lande og internationalt konkurrenceudsatte erhverv. Regeringen vil i efteråret følge op på det konkurrencepolitiske udspil og se nærmere på de mange specifikke forhold, som berøres af Produktivitetskommissionens anbefalinger.

Mindre bureaukrati gør det mere enkelt at drive virksomhed i Danmark. Regeringen har nedsat Virksomhedsforum, der skal sikre, at indsatsen for enklere regler rettes mod de områder, hvor erhvervslivet oplever størst udfordringer.

Det er også vigtigt, at virksomhederne har god adgang til finansiering. Udviklingspakken og kreditpakken styrker finansieringsmulighederne til små og mellemstore virksomheder. Det er også vigtigt, at iværksættere samt små og mellemstore virksomheder sikres vækstkapital og finansiering. I Aftaler om Vækstplan DK styrkes blandt andet markedet for udstedelse af erhvervsobligationer i Danmark.

Figur 2 Den offensive erhvervs- og vækstpolitik

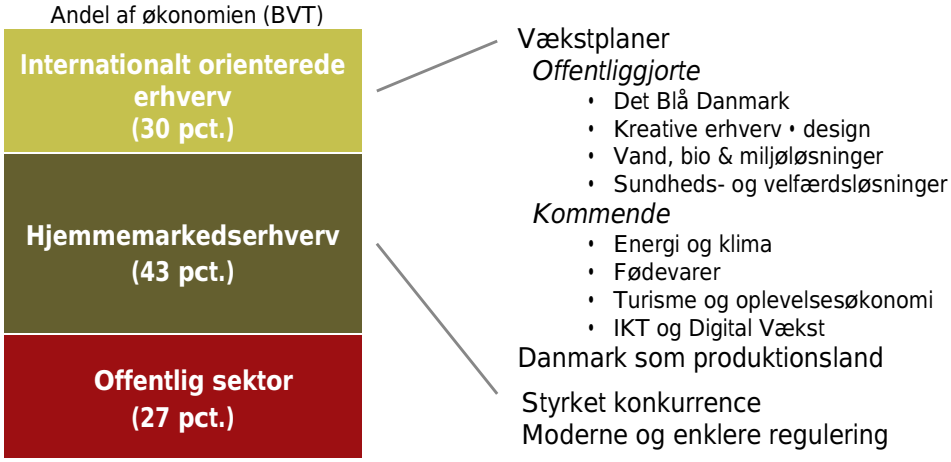

Anm.: Opdeling af økonomien på baggrund af data fra 2009.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Der er grund til forsigtig optimisme for dansk økonomi, selvom økonomien fortsat er præget af krisen. Danmark er en lille åben økonomi, der er afhængig af udviklingen i andre lande. Der er tegn på, at det er begyndt af gå fremad igen i de store europæiske lande. I takt med, at de internationale konjunkturer bedres, ventes væksten at tage til herhjemme.

Siden 2009 er BNP vokset langsommere i Danmark end i de lande, vi normalt sammenligner os med, se figur 3.

Figur 3 Udvikling i BNP, 2000-2013

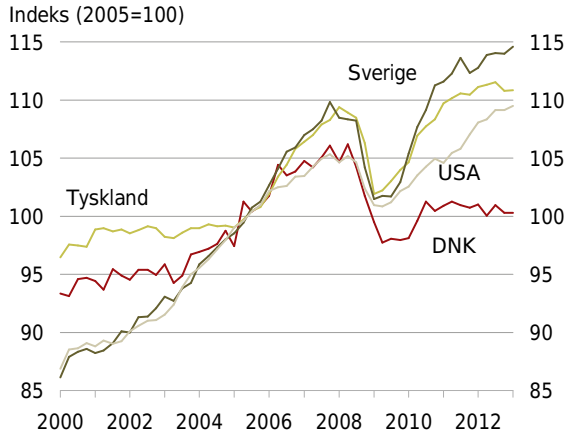

Anm.: Sæsonkorrigerede kvartalstal, kædede værdier. Tidsserien går frem til første kvartal 2013.
Kilde: OECD.Stat.

I de kommende år er vækstudsigterne og genopretningen af dansk økonomi udfordret af, at den danske konkurrenceevne blev forværret markant i løbet af 2000'erne, ikke mindst under overophedningen i de sidste år før finanskrisen brød ud i 2008. Fra 2000 og frem til krisens start i 2008 forværredes den danske lønkonkurrenceevne samlet set med næsten 30 pct., se figur 4.

Siden 2008 er lønkonkurrenceevnen dog forbedret med godt 13 pct.-point. Forbedringen skyldes især en højere stigning i produktiviteten efter krisen i Danmark sammenlignet med vores handelspartnere samt en svækket euro- og kronekurs. Men lønkonkurrenceevnen er fortsat svækket i forhold til tidligere. Det skyldes i væsentligt omfang, at lønstigningerne i Danmark har været højere end i udlandet. En stærkere produktivitetsudvikling er også i de kommende år vigtig for at genoprette lønkonkurrenceevnen.

Figur 4 Bytteforhold og lønkonkurrenceevne, 2000-2012

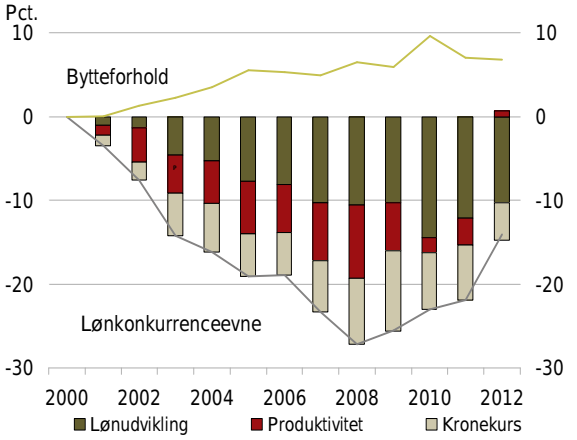

Anm.: Bytteforholdet for vare- og tjenestehandlen baseret på tal fra nationalregnskabet. Lønkonkurrenceevnen viser udviklingen i lønomkostninger pr. produceret enhed i fremstillingserhverv i Danmark i forhold til Danmarks samhandelspartnere korrigeret for valutakursudviklingen.
Kilde: Danmarks Statistik og Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Danmarks velstand afhænger også af bytteforholdet, der er steget med ca. 7 pct. siden 2000, se figur 4. Det har øget velstanden, fordi vi kan købe flere udenlandske varer og tjenester for det, vi som samfund eksporterer. Bytteforholdsforbedringer kan være af varig karakter, hvis det skyldes, at Danmark har specialiseret sig i eksport af unikke kvalitetsprodukter – såkaldte up-market-produkter – der kan afsættes til en højere pris. Det kan også ske, hvis teknologiindholdet i importen er større end i eksporten. Fx falder priserne på it-udstyr i takt med den teknologiske udvikling.

De internationalt orienterede virksomheders konkurrenceevne påvirkes meget af de strukturelle vækstvilkår, der har væsentlig betydning for velstandsudviklingen i Danmark på længere sigt og frem mod 2020. Fx øger en svag konkurrence i hjemmemarkedserhvervene industrivirksomhedernes omkostninger, ligesom skatter og afgifter samt omkostninger forbundet med virksomhedernes efterlevelse af krav og regulering har betydning for virksomhedernes konkurrenceevne.

I Danmark skal vækstvilkårene være så gode, at det er attraktivt at investere i danske arbejdspladser i konkurrence med andre lande. Det er en udfordring, fordi verden ser anderledes ud end for bare få år siden. I mange nye vækstlande bliver rammevilkårene for virksomhederne også styrket, og de store BRIK-lande og de såkaldte Next 11-lande i 2012 udgør en større del af verdensøkonomien end tidligere, se figur 5.

Figur 5 Fordeling af verdens samlede BNP, 2006 og 2012

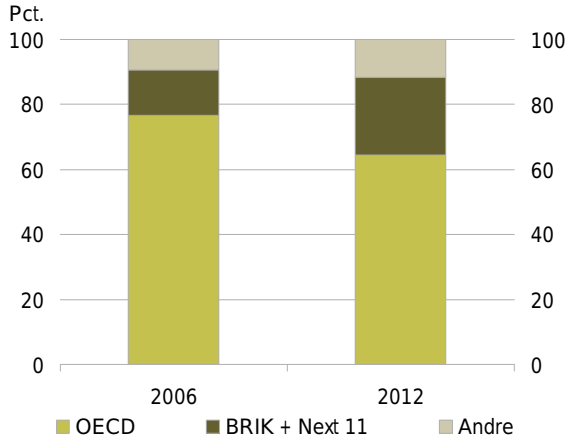

Anm.: Andele af globalt BNP opgjort ved løbende priser og valutakurser.
Kilde: IMF WEO database.

Vækstvilkår

Danmarks fremadrettede vækstpotentiale er udfordret af, at den danske produktivitetsvækst de seneste par årtier har været blandt de laveste i OECD. Kun ved at sørge for at vækstvilkårene bedst muligt understøtter produktivitetsudviklingen, er der plads til at opretholde et relativt højt velstands- og velfærdsniveau.

Det kræver en vedholdende indsats.

Figur 6 giver et samlet billede af de danske vækstvilkår sammenlignet med vilkårene i de øvrige OECD-lande, se boks 1.

På en række områder er de danske vækstvilkår blandt de bedste i OECD. Det gælder fx i forhold til offentlig finansieret forskning, hvor Danmark de senere år har bevæget sig op blandt de fem lande, der anvender den største del af BNP på offentlig forskning. Det kan bidrage til at skabe en mere effektiv brug af teknologi og arbejdskraft og bidrager til at løfte produktiviteten i både erhvervslivet og i den offentlige sektor.

Danmark ligger blandt de OECD-lande, der af landets virksomheder, borgere og ekspertundersøgelser vurderes at have den bedste kvalitet af erhvervsregulering i forhold til regeringers evne til at formulere og implementere fornuftig politik og regler, der skaber rammer for vækst i erhvervslivet. Danmark er også blandt de lande med den mest effektive offentlige administration. Det afspejler en moderne offentlig sektor, der leverer service af høj kvalitet, og et politisk system uden korruption, og hvor troværdigheden er høj sammenlignet med andre lande. Hensigtsmæssig erhvervsregulering og en effektiv offentlig administration styrker vækst og konkurrenceevne i kraft af, at virksomhederne kan bruge deres ressourcer på at drive virksomhed og ikke på at efterleve krav og regler, der er unødvendige eller forældede.

De danske offentlige finanser er sunde. Både med hensyn til den strukturelle saldo og den offentlige gæld (ØMU-gælden) ligger Danmark blandt de ti bedste lande. Den sunde og ansvarlige finanspolitik understøtter troværdigheden omkring den økonomiske politik, og det bidrager til at fastholde et lavt renteniveau til gavn for husholdninger og virksomheder.

Udfordringerne for de offentlige finanser er blevet skærpet under krisen. Sammen med de mellemfristede finanspolitiske målsætninger om strukturel balance i 2020 og holdbarhed samt de aktuelt svage konjunkturer, indebærer det, at der er begrænsede råderum i finanspolitikken i de kommende år.

Erhvervsbeskatningen i Danmark er konkurrencedygtig. Det er den effektive selskabsskat, der har betydning for, om det er attraktivt at investere i og drive virksomhed i Danmark, dvs. når der tages højde for både skattesatsen og skattebasen. Den effektive selskabsskat i Danmark ligger lavere end OECD-gennemsnittet, og de senere år har Danmark bevæget sig tættere på landene med lav effektiv selskabsskat. Sænkelsen af selskabsskatten i Aftaler om Vækstplan DK, der indfases fra 2014 til 2016, vil bringe Danmark højere op blandt landene med lav selskabsskat, hvis de andre lande ikke sænker deres selskabsskatter tilsvarende.

Danmark er blandt de mest energieffektive lande. Isoleret set styrker det konkurrenceevnen, da det reducerer virksomhedernes omkostninger. Danmark er dog ikke blandt de OECD-lande, som genanvender mest. Det skal ses i lyset af, at der i Danmark er en mangeårig tradition for at udnytte affald i forbrændingsanlæg til energiproduktion, og Danmark har derfor den største energiudnyttelsesandel i OECD.

Figur 6 Centrale indikatorer for vækstvilkår

Anm.: "DNK" angiver Danmarks placering, og "OECD" angiver OECD-gennemsnittet for de OECD-lande, der er data for. Markeringer yderst til venstre og højre er udtryk for, at placeringen sprænger skalaen. * betyder, at der er data for mindre end ti lande, og at OECD-gennemsnittet derfor ikke fremgår. Se boks 1 og appendiks for en mere detaljeret beskrivelse.

Sammenlignet med mange andre lande er Danmark kendetegnet ved et relativt højt velstandsniveau kombineret med en høj grad af social balance. Således er Danmark stadig et af de lande, hvor indkomstforskellene er mindst. Det skyldes blandt andet, at mange har stærk tilknytning til arbejdsmarkedet, hvilket har stor betydning for den enkeltes mulighed for at forsørge sig selv og sin familie. Det er centralt, hvis samfundet skal have mulighed for at tage hånd om dem, der er socialt udsatte.

Danmark er ikke blandt de fem mest velstående eller blandt de fem mest produktive lande. I forhold til de mest velstående lande er den danske velstand uændret de senere år, mens Danmark er halet lidt ind på de mest produktive lande. Det er vanskeligt at konkludere, om stigningen i den danske produktivitet i forhold til de øvrige lande er udtryk for en varig forbedring.

Samlet set har Danmark en produktivitetsudfordring som følge af den relativt lave produktivitetsvækst de seneste par årtier. Derfor er det vigtigt at udpege de områder, hvor vækstvilkårene i Danmark kan styrkes. Det gælder fx i forhold til at øge arbejdsudbuddet, styrke konkurrencen, øge arbejdsstyrkens kompetenceniveau, skabe flere vækstvirksomheder og tiltrække flere udenlandske investeringer.

Større arbejdsudbud

Arbejdsudbuddet opgjort i timer er væsentligt lavere i Danmark end i de fleste andre OECD-lande. Det skyldes, at den årlige arbejdstid i Danmark er blandt de laveste i OECD, mens Danmark målt på antal personer, der er aktive på arbejdsmarkedet, er blandt de fem højest placerede OECD-lande. Større arbejdsudbud styrker konkurrenceevnen, da det gør det lettere for virksomhederne at få den fornødne arbejdskraft. Øget arbejdsudbud øger den økonomiske velstand og øger mulighederne for en høj offentlig service. Gennem aftalerne om reformer af skat, kontanthjælp, SU samt førtidspension og fleksjob øges arbejdsudbuddet frem mod 2020 svarende til 26.000 fuldtidspersoner.

Højere kompetenceniveau

Lønniveauet i Danmark er relativt højt. Det stiller krav om, at arbejdsstyrken skal have et tilsvarende højt kompetenceniveau, hvis virksomheder i Danmark fortsat skal være internationalt konkurrencedygtige.

Det danske kompetenceniveau målt i forhold til faglige færdigheder, og hvor mange der tager en ungdomsuddannelse eller videregående uddannelse, ligger imidlertid kun omkring OECD-gennemsnittet og væsentlig under OECD-toppen.

Boks 1 Sådan læses figur 6

Figur 6 viser en række centrale vækstvilkår i Danmark sammenholdt med OECD-landene. For at kunne sammenligne vækstvilkårene på tværs er værdierne for de forskellige indikatorer sat på den samme skala, hvor 100 svarer til indikatorværdien for det femte bedste OECD-land (nr. 5), og hvor nul svarer til indikatorværdien for det dårligst placerede OECD-land (nr. 33, hvis der er værdier for alle OECD-lande, ekskl. Luxembourg).

For bedre at illustrere afstandene mellem Danmark og OECD-toppen og dermed de lande, Danmark normalt sammenlignes med, er den del af den nye skala, der er lavere end 40, skåret væk i figur 6. Skalaen i den øvre ende er skåret ved 115 for at afspejle, at ambitionen er at være blandt de bedste OECD-lande og ikke nødvendigvis at være det bedste OECD-land.

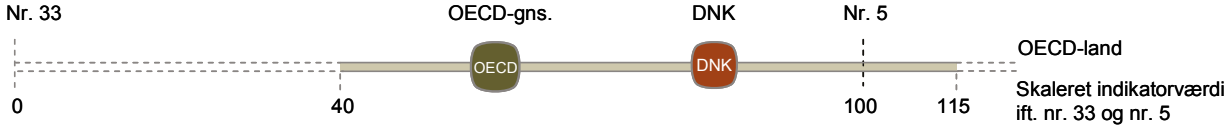

For hovedindikatorerne *lave priser* samt *andel vækstvirksomheder* findes data for så få lande, at det femte bedst placerede land ikke afspejler toppen af de lande, der er data for. I disse to tilfælde svarer 100 til en beregnet indikatorværdi for den 75. percentil.

Se appendiks for en mere udførlig beskrivelse af figur 6.

Folkeskolen er fundamentet i uddannelsessystemet. Folkeskolen skal give eleverne gode faglige færdigheder som forudsætning for videre uddannelse og give alle elever mulighed for at blive så dygtige, de kan. Niveauet hos eleverne i den danske folkeskole har igennem 2000'erne ligget omkring OECD-gennemsnittet i både læsning, matematik og naturfag. Det skal blandt andet ses i lyset af, at Danmark er blandt de lande i OECD, som bruger flest midler pr. elev i folkeskolen.

I forhold til andelen, der opnår en ungdomsuddannelse eller en videregående uddannelse, ligger Danmark også langt under OECD-toppen.

Mere erhvervsmæssig fornyelse og flere vækstvirksomheder

Udvikling af nye, bedre løsninger er med til at øge produktiviteten. I Danmark investerer både erhvervslivet og det offentlige relativt meget i forskning og udvikling.

Der er imidlertid tegn på, at gennemslaget til faktisk vækst kunne være bedre. Således ligger andelen af virksomheder, der skaber innovationer og erhvervsmæssig fornyelse, internationalt under OECD-toppen. Det giver sig også udslag i, at der i Danmark er få – både nye og eksisterende – virksomheder, der kommer ind i solide vækstforløb. Det er dog vanskeligt at vurdere præcist, da datagrundlaget er forholdsvist spinkelt.

Stærkere konkurrence

Velfungerende markeder er vigtige for produktivitetsudviklingen og virksomhedernes konkurrenceevne. På velfungerende markeder er der en effektiv konkurrence mellem virksomhederne, så virksomhederne effektiviserer produktionen og investerer i udvikling af nye produkter og ydelser for at tiltrække forbrugerne. Det giver forbrugerne nye varer og tjenesteydelser til en lav pris i forhold til kvaliteten.

Et højt prisniveau kan være udtryk for, at konkurrencen på markedet ikke fungerer lige så effektivt, som den kunne. De danske velstandskorrigerede nettopriser har igennem en længere periode været højere end gennemsnittet af OECD-landene. Det er særligt priserne på tjenesteydelser, der er højere i Danmark end i de øvrige lande. Det kan skyldes, at leverandører af tjenesteydelser er udsat for mindre konkurrencepres fra udlandet, og at det er vanskeligere for forbrugere at sammenligne tjenesteydelser på tværs af leverandører.

Større integration med omverdenen

Danmark er en lille åben økonomi med potentiale for store gevinster ved integration med omverdenen. Omfanget af Danmarks internationale handel ligger imidlertid kun på niveau med OECD-gennemsnittet og ligger dermed lavere end de andre små åbne økonomier, der har den største handel med omverdenen. De senere år har Danmark bevæget sig længere væk fra landene med størst international handel. Der er også tegn på, at Danmark ikke er tilstrækkeligt attraktivt at investere i for udenlandske virksomheder. Investeringerne ind i Danmark er i de seneste år stagneret, og Danmark har i dag en relativt lavere beholdning af udenlandske investeringer end OECD-toppen og lande, som fx Sverige og Nederlandene, der ligger lige under OECD-toppen.

Det er i sig selv et udtryk for en svækket konkurrenceevne, og det er fremadrettet en udfordring for både vækst og konkurrenceevne, da flere udenlandske virksomheder og investeringer kan bidrage til at øge produktiviteten og være med til at fastholde og skabe job med høj værdiskabelse i Danmark.

Regeringens vækstmålsætning

Regeringens har med Vækstplan DK – stærke virksomheder, flere job sat ambitiøse mål for vækst og beskæftigelse i den private sektor. De konkrete initiativer i Aftaler om Vækstplan DK, der forbedrer vilkårene for private virksomheder, forventes at øge BNP med 6 mia. kr. frem mod 2020, se figur 7.

Figur 7 Målsætning for vækstbidrag i 2020 fra forbedrede vilkår for private virksomheder

I de kommende år vil regeringen gennemføre yderligere tiltag med henblik på at øge BNP med yderligere 14 mia. kr. gennem forbedrede vilkår for private virksomheder. Det vil være inden for områder som konkurrencedygtige og stabile rammer for erhvervsbeskatning, øget konkurrence og bedre regulering, mindre bureaukrati og en erhvervsvenlig offentlig sektor samt moderne infrastruktur og en velfungerende og effektiv forsyningssektor. Med regeringens vækstplaner styrkes vilkårene for virksomhederne inden for erhvervsområder med international konkurrencekraft. Som en del af opfyldelse af regeringens målsætninger i Vækstplan DK og som led i opfølgningen på Produktivitetskommissionens anbefalinger vil der blive sat yderligere fokus på Danmark som produktionsland.

Reformerne inden for det andet reformspor øger uddannelsesniveauet og beskæftigelsen. Regeringen har allerede gennemført en lang række reformer inden for dette område. Reformerne vil tilsammen øge BNP med ca. 17½ mia. kr. ud af målet på i alt 20 mia. kr. I de kommende år vil regeringen gennemføre yderligere reformer, der øger den strukturelle beskæftigelse og øger uddannelsesniveauet. Det kan være inden for områder vedrørende international rekruttering, integration, forebyggelse og sygefravær.

Endelig er det i reformspor 3 regeringens mål, at reformarbejdet med modernisering af den offentlige sektor skal frigøre 12 mia. kr. frem mod 2020 til videreudvikling af den offentlige sektor.

Regeringen har med Vækstplan DK sat en offensiv dagsorden for at gøre Danmark klar til ny vækst. Det er ambitionen at forbedre vilkårene yderligere for de private virksomheder. Det vil blandt andet ske gennem vækstplaner for udvalgte erhvervsområder og opfølgning på Produktivitetskommissionen. Sammen med målsætningen om at øge beskæftigelsen og løfte uddannelsesniveauet vil det styrke væksten og understøtte et fortsat højt velstandsniveau.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Aftaler om Vækstplan DK**. Initiativerne i aftalerne bidrager til at forbedre produktiviteten og styrke virksomhedernes konkurrenceevne samt at gøre det mere attraktivt at investere i danske arbejdsplader for derigennem at sætte gang i den private jobskabelse. En række af anbefalingerne fra regeringens vækstteams indgår i Aftaler om Vækstplan DK.
- **Vækstteams og vækstplaner**. Regeringens otte vækstteams – der blandt andet dækker områderne energi og klima, sundheds- og velfærdsløsninger samt Det Blå Danmark – har identificeret forhold, der hæmmer udvikling og vækst, og har peget på, at der er muligheder for at skabe mange nye job i Danmark. Regeringen har på baggrund af anbefalingerne fra vækstteamene allerede nu fremlagt fire vækstplaner med konkrete initiativer, der bidrager til, at virksomhedernes succes inden for disse områder omdannes til fornyet vækst og arbejdspladser i Danmark.
- **Skattereform**. Aftalen sænker skatten på arbejde og øger dermed tilskyndelsen til at arbejde. Aftalen indebærer blandt andet, at beskæftigelsesfradraget og indkomstgrænsen for topskat forhøjes fra den 1. januar 2013. Beskæftigelsesfradraget for enlige forsørgere forhøjes yderligere.
- **Kreditpakke.** Regeringen har indgået en aftale om en kreditpakke, der styrker finansieringsmulighederne for små og mellemstore virksomheder. Samlet set danner pakken basis for et øget udlån på 12 mia. kr.
- **Reform af folkeskolen**. Reformen skal give eleverne en længere og mere varieret skoledag med daglig bevægelse. Timetallet i dansk og matematik forhøjes, fremmedsprog indføres tidligere, og der indføres understøttende undervisning, som skal supplere den fagopdelte undervisning.
- **Reform af SU-systemet**. SU'en målrettes og de unge bringes hurtigere og bedre gennem uddannelsessystemet.
- **Reform af kontanthjælpssystemet**. Regeringen har indgået en aftale om en kontanthjælpsreform, der skal få unge under 30 år, som ikke har en kompetencegivende uddannelse, til at tage en uddannelse. Den gensidige forsørgerpligt udvides til også at gælde samlevende, der er fyldt 25 år.
- **Konkurrencepolitisk udspil**. Regeringen fremlagde i 2012 et konkurrencepolitisk udspil Styrket konkurrence til gavn for Danmark med 25 initiativer. Som følge heraf er gennemført en modernisering af konkurrenceloven, der bl.a. indfører højere bøder for overtrædelser af loven samt fængselsstraf i kartelsager.
- **Finanslov 2013**. Med finansloven for 2013 har regeringen styrket uddannelse og forskning. Der blev bl.a. afsat næsten 3 mia. kr. mere til uddannelserne, og der blev sikret et samlet offentligt forskningsbudget på 1,09 pct. af BNP.
- **Innovationsstrategi**. Regeringen lancerede i december 2012 Danmarks nationale innovationsstrategi, Danmark – Løsningernes Land. Den skal sikre, at de betydelige offentlige investeringer i forskning, innovation og uddannelse i højere grad omsættes til nye løsninger på samfundsudfordringer samt vækst og jobskabelse i erhvervslivet.
- **Forslag til finanslov 2014**. Med regeringens finanslovsforslag for 2014 foretages store investeringer, herunder yderligere investeringer i uddannelse og forskning samt omfattende transportinvesteringer.

Større planlagte initiativer:

- **Vækstteams og vækstplaner**. Regeringen vil præsentere vækstplaner for de sidste fire områder: Energi og klima, Fødevarer, Turisme og oplevelsesøkonomi samt IKT. Tre vækstplaner forventes fremlagt i løbet af 2013. Med Aftaler om Vækstplan DK er der afsat 150 mio. kr. til gennemførelse af en række af vækstplanernes initiativer.
- **Udspil til reform af erhvervsuddannelserne**. Regeringen vil fremlægge et ambitiøst udspil til en reform af erhvervsuddannelserne, som skal bidrage til, at flere elever vælger en erhvervsuddannelse direkte efter grundskolen, og at flere elever gennemfører påbegyndt erhvervsuddannelse.
- **Ny beskæftigelsespolitik**. Regeringen har igangsat en udredning af hele indsatsen for ledige. Udredningen skal give svar på, hvordan der sikres en bedre beskæftigelsesindsats, og hvordan der sikres et bedre samarbejde mellem virksomheder og jobcentre. På baggrund af en rapport fra ekspertgruppen og en drøftelse med arbejdsmarkedets parter kommer regeringen senere med et udspil til en reform af beskæftigelsesindsatsen.
- **Opfølgning på Produktivitetskommissionens anbefalinger**. Regeringen har nedsat en produktivitetskommission, der skal komme med konkrete bud på, hvordan produktiviteten øges i den private og offentlige sektor. Produktivitetskommissionen afslutter sit arbejde i 2013. Regeringen vil følge op på kommissionens anbefalinger.

Velstand, produktivitet og arbejdsudbud II

1. Vækst og velstand 20
2. Produktivitet 23
3. Arbejdsudbud 27

Vækst og velstand

Et lands velstandsniveau afhænger grundlæggende af, hvor meget indbyggerne arbejder (dvs. arbejdsudbuddet) og af, hvor meget der produceres pr. præsteret arbejdstime (dvs. produktiviteten).

Danmarks velstandsniveau var i 2011 på niveau med lande som Sverige og Tyskland, men ikke blandt de fem rigeste lande. Det danske velstandsniveau er dog højere end OECD-gennemsnittet. Det skyldes, at produktivitetsniveauet (BNP pr. arbejdstime) i Danmark ligger over OECD-gennemsnittet. Derimod ligger arbejdsudbuddet i Danmark noget under OECD-gennemsnittet, se figur 1.1.

Danmarks velstandsmæssige placering blandt de rigere lande er udfordret af, at BNP-væksten har været lav sammenlignet med andre lande, både i forlængelse af krisen, men også over en længere årrække. Fra 2001 til 2011 var realvæksten i BNP pr. indbygger i Danmark blandt de laveste i OECD, se figur 1.2. Det er derfor nødvendigt, at væksten forøges, hvis Danmark skal fastholde sin internationale placering blandt de rigeste lande.

Forskellene i landenes BNP-vækstrater er dog i noget omfang udtryk for forskelle i landenes velstandsniveauer. Velstående lande har typisk en lavere BNP-vækst end mindre velstående lande.

Figur 1.2 Gennemsnitlig årlig realvækst i BNP pr. indbygger, 2001-2011

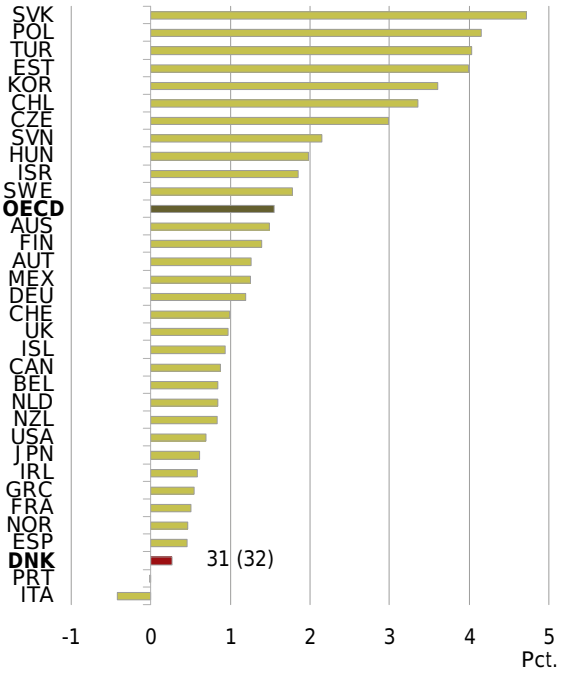

Anm.: BNP i faste priser.
Kilde: OECD.

Figur 1.1 BNP, arbejdstimer og produktivitet, 2011

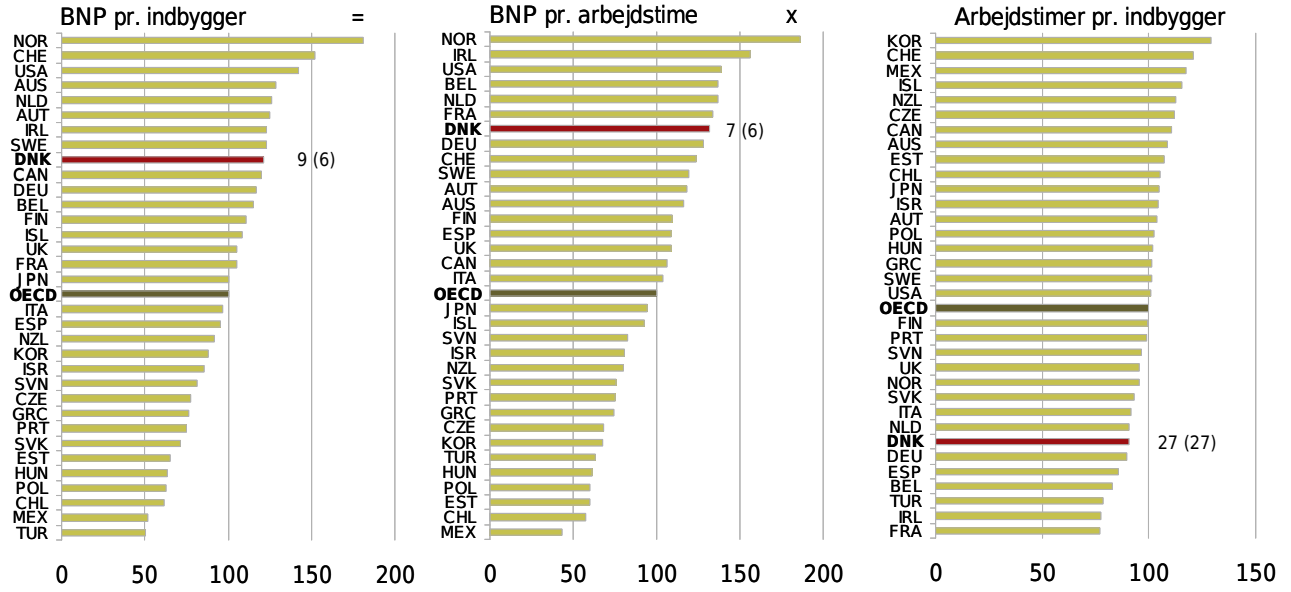

Anm.: Indeks (OECD=100). BNP i årets priser, købekraftskorrigeret (løbende vægte).
Kilde: OECD og Danmarks Statistik.

I årene op til krisen var der kraftige lønstigninger og en relativt svag produktivitetsvækst i Danmark. Det indebar en forværring af virksomhedernes konkurrenceevne og tab af markedsandele på eksportmarkederne. Overophedningen af dansk økonomi kan derfor have været medvirkende til, at det internationale økonomiske tilbageslag fra 2008 til 2009 havde et forholdsvis stort gennemslag i Danmark sammenlignet med andre lande. Endvidere har genopretningen været langsommere i Danmark. Dertil kommer, at Danmark er en lille, åben økonomi og dermed i høj grad er følsom over for den internationale økonomiske udvikling. BNP-væksten i Danmark dæmpes endvidere af, at produktionen i Nordsøen har været aftagende siden 2005.

Den forholdsvis lave BNP-vækst i Danmark bidrog over en årrække til, at velstandsniveauet i Danmark målt ved BNP pr. indbygger aftog i forhold til de fem mest velstående OECD-lande, og forskellen mellem velstanden i Danmark og OECD-gennemsnittet blev mindre. Siden midten af 2000'erne har velstandsniveauet i Danmark imidlertid ligget omtrent stabilt i forhold til de mest velstående lande og OECD-gennemsnittet. Velstandsniveauet i Danmark var i 2011 ca. 20 pct. over OECD-gennemsnittet, se figur 1.3.

Figur 1.3 BNP pr. indbygger, 1995-2011

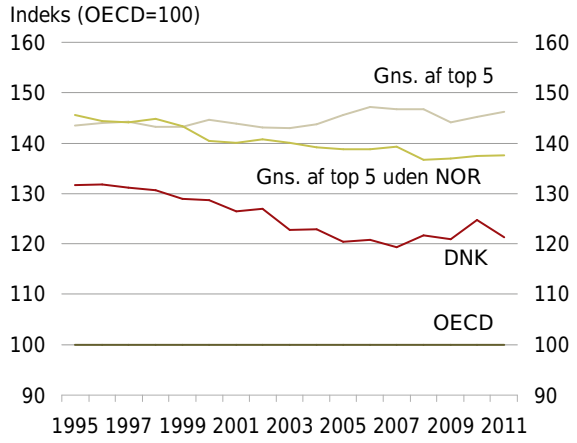

Anm.: BNP i årets priser, købekraftskorrigeret (løbende vægte). Gennemsnittet af top 5 er beregnet som et uvejet gennemsnit af de fem mest velstående lande i de respektive år. I henhold til anbefalingerne i Eurostat og OECD's metodiske PPP-manual er rangeringen af enkeltlande ikke vist. Gennemsnittet for OECD er beregnet for de 33 lande, hvor der er data for hele perioden.
Kilde: OECD.

Ændringer i det relative velstandsniveau kan være præget af en række midlertidige forhold, herunder den økonomiske krise, og må derfor fortolkes med varsomhed.

Hvis velstandsniveauet i Danmark aftager i forhold til de mest velstående lande, betyder det, at levestandarden i Danmark udvikler sig langsommere end i disse lande. Det gælder både i forhold til at udbygge husholdningernes forbrug og det offentlige serviceniveau.

Bytteforholdet

Bytteforholdet er forholdet mellem priserne på et lands eksport og import. Velstandsniveauet kan således øges gennem forbedringer af bytteforholdet. Det danske bytteforhold over for udlandet forbedres, hvis eksportpriserne på danske varer og tjenester vokser hurtigere end priserne på importerede varer og tjenester. Det øger velstanden, fordi en forbedring af bytteforholdet giver mulighed for at købe en større mængde udenlandske varer og tjenester for den samme mængde dansk producerede varer og tjenester.

Velstandseffekten afhænger af de bagvedliggende årsager til forbedringer af bytteforholdet. Forbedringer af bytteforholdet er til gavn for velstanden, hvis det er udtryk for, at danske varer og tjenester har en høj kvalitet og dermed kan afsættes til højere priser på eksportmarkedet. Bytteforholdsforbedringer kan imidlertid også være til ulempe for konkurrenceevnen, hvis stigende eksportpriser er udtryk for et stigende omkostningsniveau. Dertil kommer, at bytteforholdsforbedringer generelt kan lede til løn- og prisstigninger og dermed forværre virksomhedernes konkurrenceevne.

Forbedringer af bytteforholdet har over en årrække bidraget positivt til velstanden i Danmark. Set over de seneste ti år har realvæksten i BNP pr. indbygger i gennemsnit været 0,3 pct. årligt. Hvis man medregner forbedringer af bytteforholdet, bliver realvæksten i BNP pr. indbygger 0,6 pct. årligt. Medregning af bytteforholdsforbedringer ændrer dog ikke på det forhold, at BNP-væksten i Danmark er relativt lav sammenlignet med andre OECD-lande, se figur 1.4.

Figur 1.4 Gennemsnitlig årlig realvækst i bytteforholdskorrigeret BNP pr. indbygger, 2001-2011

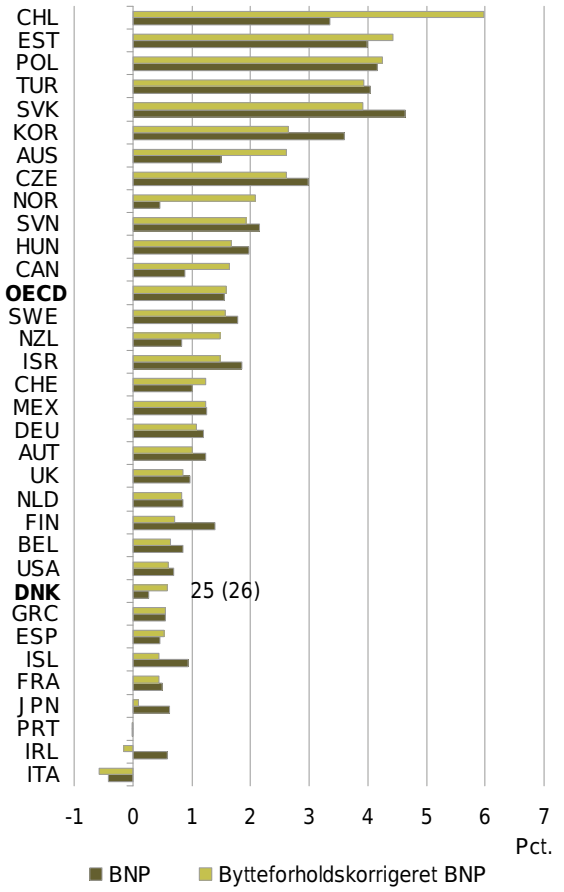

Anm.: BNP er korrigeret for bytteforholdet ved at deflatere eksporten med importpriserne frem for eksportpriserne.
Kilde: OECD.

Forbedringer af bytteforholdet kan både være af forbigående og af varig karakter. Blandt andet har udviklingen i fragtraterne på søtransport relativt stor betydning for udviklingen i det danske bytteforhold, fordi søtransport udgør en væsentlig del af dansk eksport. Udsving i fragtraterne kan således bidrage til såvel forbedringer som forværringer af bytteforholdet.

Bytteforholdsforbedringer af varig karakter kan blandt andet forekomme, hvis teknologiindholdet i importen er større end i eksporten. Fx vil priserne på it-udstyr falde i takt med den teknologiske udvikling. Produktivitetskommissionen peger i den forbindelse på, at specialiseringen inden for den danske industrieksport har været medvirkende til bytteforholdsforbedringer.

Produktivitet

Fra 2001 til 2011 var produktivitetsvæksten i Danmark i gennemsnit knap 1 pct. årligt. Til sammenligning var den gennemsnitlige produktivitetsvækst i OECD-landene 1,8 pct. årligt i samme periode. Danmark hører dermed til blandt de OECD-lande, der har haft den laveste produktivitetsvækst, se figur 2.1.

Figur 2.1 Gennemsnitlig årlig realvækst i produktiviteten, 2001-2011

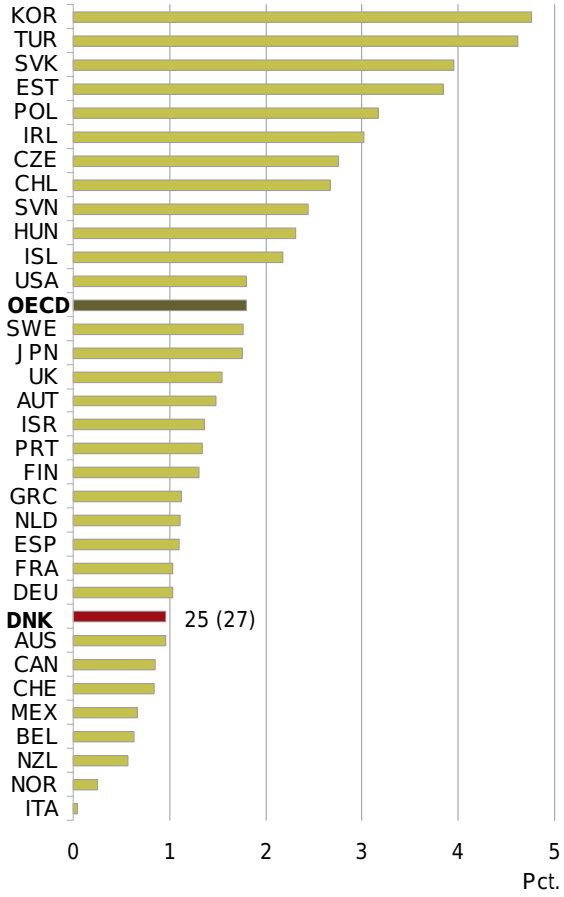

Anm.: Produktiviteten er målt som BNP i faste priser pr. arbejdstime.
Kilde: OECD og Danmarks Statistik.

Produktivitetsvæksten varierer en del fra år til år, hvorfor udviklingen i produktivitetsvæksten må betragtes over en årrække. Udsving i produktivitetsvæksten ses især i forbindelse med konjunkturvendinger. Det skyldes, at virksomhederne typisk tilpasser deres produktion hurtigt til ændringer i efterspørgslen, mens virksomhederne er mere afventende med at tilpasse antallet af medarbejdere.

Der har også de senere år været markante udsving i produktivitetsvæksten i Danmark. I forbindelse med den økonomiske krise faldt produktiviteten kraftigt i 2008 og 2009. Efterfølgende var der en markant stigning i produktiviteten i 2010.

Ser man bort fra de kortsigtede udsving i produktivitetsvæksten, har der over en årrække været en nedadgående tendens i produktivitetsvæksten i Danmark. De seneste år har den trendmæssige produktivitetsvækst været 0,6 pct. årligt, se figur 2.2.

Figur 2.2 Trendmæssig realvækst i produktiviteten i Danmark, 1969-2012

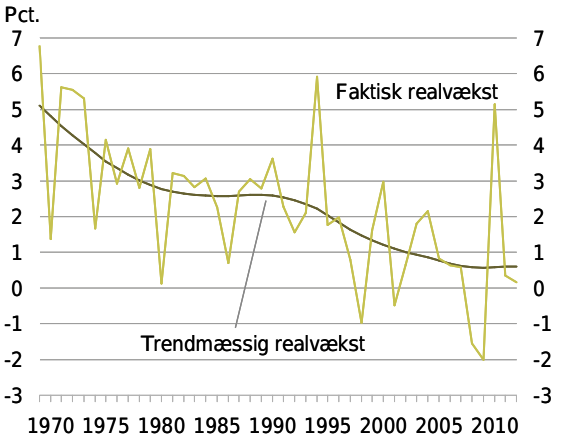

Anm.: Produktiviteten er målt som bruttoværditilvækst pr. arbejdstime. Bruttoværditilvæksten er i 2005-priser, kædede værdier. Den trendmæssige realvækst i produktiviteten er beregnet på baggrund af en hp-filtrering af det faktiske produktivitetsniveau.
Kilde: Danmarks Statistik, Økonomisk Redegørelse august 2013 og egne beregninger.

Sammenlignet med andre lande har produktivitetsvæksten i Danmark været svag siden midten af 1990'erne. Ifølge Produktivitetskommissionen skal de seneste års lave produktivitetsvækst ses i lyset af en generelt svag produktivitetsvækst på tværs af brancherne. Danmarks branchesammensætning vurderes derfor at have haft mindre betydning for den svage udvikling.

Den svage produktivitetsvækst har betydet, at produktivitetsniveauet i Danmark over en årrække er aftaget i forhold til de fem mest produktive OECD-lande. Dette gælder også, når der ses bort fra Norge, som i kraft af sin olieproduktion har et meget højt produktivitetsniveau, se figur 2.3.

Figur 2.3 Produktivitetsniveau, 1995-2011

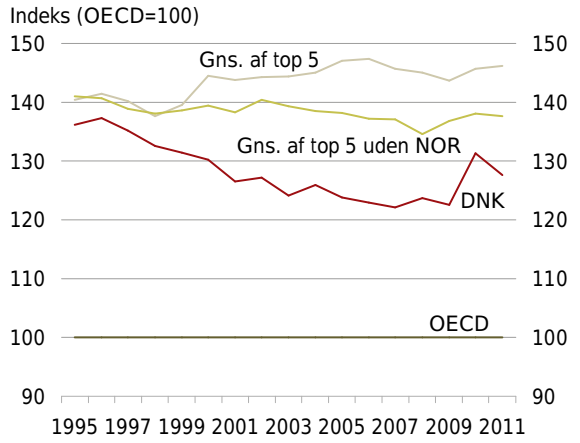

Anm. Produktiviteten er målt som BNP pr. arbejdstime. BNP er i årets priser, købekraftskorrigeret (løbende vægte). OECD-gennemsnittet er beregnet for de 30 lande, hvor der er data for hele perioden. For Danmark er data for antallet af arbejdstimer indhentet fra Danmarks Statistiks nye arbejdstidsregnskab.
Kilde: OECD og Danmarks Statistik.

Udviklingen i produktivitetsniveauet for Danmark de seneste år skal ses i lyset af en væsentlig forbedring af bytteforholdet fra 2009 til 2010 samt en forværring af bytteforholdet fra 2010 til 2011. Udviklingen kan være præget af midlertidige forhold som følge af den økonomiske krise, og det er derfor vanskeligt at konkludere, om det relativt højere produktivitetsniveau er af varig karakter.

Som følge af Danmarks Statistiks overgang til nyt arbejdstidsregnskab er antallet af arbejdstimer revideret for Danmark. Den ny opgørelse af arbejdstimerne betyder, at det årlige antal præsterede arbejdstimer nu vurderes lavere end ved tidligere opgørelser. Det indebærer isoleret set et højere produktivitetsniveau for Danmark. Produktivitetsniveauet for Danmark var i 2011 knap 30 pct. højere end OECD-gennemsnittet. Til sammenligning blev produktivitetsniveauet i sidste års redegørelse vurderet til at ligge knap 20 pct. over OECD-gennemsnittet. Såfremt andre OECD-lande gennemfører tilsvarende omlægninger af deres arbejdstimestatistikker, vil der kunne ske forskydninger mellem landenes relative placeringer.

Som udgangspunkt er der en negativ sammenhæng mellem landenes produktivitetsniveau og deres produktivitetsvækst. Det betyder, at lande med høj produktivitet typisk har en lav produktivitetsvækst, mens lande med lav produktivitet typisk har en højere produktivitetsvækst. Det skyldes blandt andet, at de mindre rige lande indhenter mere rige landes teknologiske viden mv. Landenes tilnærmelse til hinanden kan afhænge af såvel strukturelle forhold som det tidligere produktivitetsniveau. I betragtning af produktivitetsniveauet i Danmark er det derfor ikke overraskende, at produktivitetsvæksten i Danmark hører til blandt de lavere i OECD. Det er dog bemærkelsesværdigt, at flere af de mest produktive og rige lande har en højere produktivitetsvækst end Danmark, se figur 2.4.

Figur 2.4 Produktivitetsniveau i 2011 og produktivitetsvækst i 2001-2011

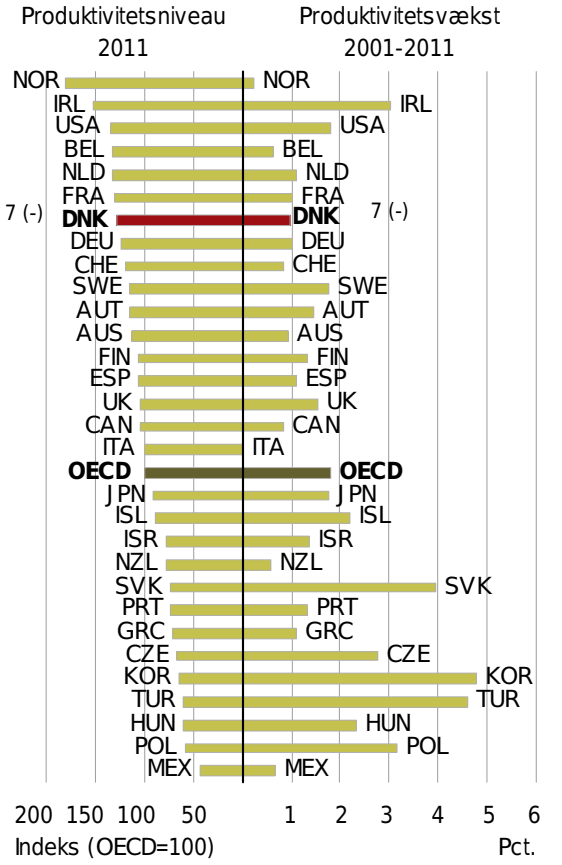

Anm.: Produktivitetsniveauet er målt som BNP pr. arbejdstime, hvor BNP er i årets priser, købekraftskorrigeret (løbende vægte). Den gennemsnitlige årlige realvækst i produktiviteten er målt på baggrund af BNP i faste priser.
Kilde: OECD og Danmarks Statistik.

Den svage produktivitetsvækst i Danmark siden midten af 1990'erne skal blandt andet ses på baggrund af, at virksomhedernes brug af kapital pr. arbejdstime (dvs. kapitalintensiteten) er vokset langsommere de seneste årtier end tidligere, se Factbook. Denne udvikling ses dog også i andre OECD-lande.

Derimod har der de seneste årtier været et aftagende bidrag til produktivitetsvæksten i Danmark fra andre betydende faktorer som fx teknologiske fremskridt, institutionelle forhold, forbedret arbejdstilrettelæggelse, bedre lagerstyring og fornyelse.

Investeringer i blandt andet ny teknologi kan på længere sigt bidrage til en højere produktivitet. Siden midten af 1990'erne har bruttoinvesteringerne i Danmark ligget omkring ca. 15-20 pct. af bruttoværditilvæksten. Det er lidt lavere end OECD-gennemsnittet, se figur 2.5.

Figur 2.5 Investeringer, 1995-2011

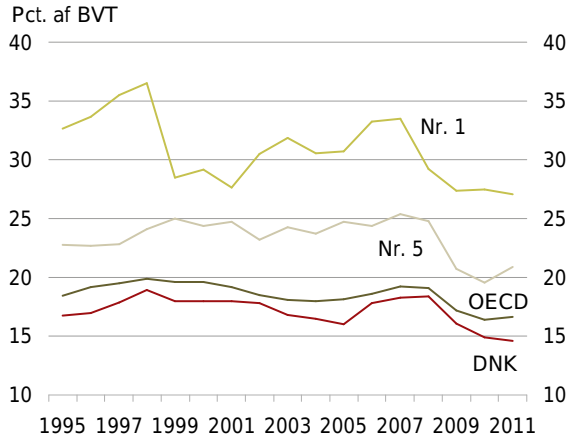

Anm.: Faste bruttoinvesteringer ekskl. boligbyggeri i pct. af bruttoværditilvæksten. OECD-gennemsnittet er beregnet for de 26 lande, hvor der er data for hele perioden.
Kilde: OECD.

Som følge af den økonomiske krise er investeringerne faldet i de fleste OECD-lande. Investeringsomfanget i Danmark er dog på niveau med investeringerne i de mest produktive OECD-lande, se Factbook.

På længere sigt er produktivitetsniveauet bestemt af en række strukturelle faktorer. Det gælder blandt andet befolkningens uddannelsesniveau. Et højt uddannelsesniveau øger arbejdsstyrkens kvalifikationer og øger produktiviteten. Desuden har skat på arbejdsindkomst betydning for tilskyndelsen til at dygtiggøre sig. Og erhvervsbeskatningen har betydning for virksomhedernes investeringer og derigennem produktiviteten. Derudover betyder et fleksibelt arbejdsmarked og velfungerende produktmarkeder med effektiv konkurrence, at beskæftigelsen og investeringerne ledes derhen, hvor ressourcerne anvendes mest produktivt.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Aftaler om Vækstplan DK**. Regeringen har indgået aftaler om Vækstplan DK, der bidrager til at forbedre produktiviteten og styrke virksomhedernes konkurrenceevne. Dertil kommer øgede offentlige investeringer samt selskabsskatte- og afgiftslettelser.
- **Vækstteams og vækstplaner**. Regeringen har som led i arbejdet med erhvervs- og vækstpolitikken nedsat otte vækstteams inden for erhvervsområder, hvor Danmark har international konkurrencekraft. Syv vækstteams har afleveret anbefalinger til regeringen om, hvordan vækstvilkårene kan styrkes. På den baggrund har regeringen fremlagt fire konkrete vækstplaner. De næste tre vækstplaner forventes fremlagt i løbet af 2013.
- **Reform af folkeskolen**. Se kapitel 6.
- **Skattereform**. Se kapitel 17.

Planlagte initiativer:

- **Opfølgning på Produktivitetskommissionens anbefalinger**. Regeringen har nedsat en produktivitetskommission, der skal komme med konkrete bud på, hvordan produktiviteten øges i den private og offentlige sektor. Produktivitetskommissionen afslutter sit arbejde ved udgangen af 2013. Regeringen vil følge op på Produktivitetskommissionens anbefalinger.
- **Vækstplan DK**. Regeringen har fastsat et mål om at øge BNP-væksten frem mod 2020 med 40 mia. kr. gennem reformer, der forbedrer vilkårene for private virksomheder, og reformer, der øger uddannelsesniveauet og beskæftigelsen. Med Aftaler om Vækstplan DK, reformer af SU og kontanthjælp, skattereform samt reform af førtidspension og fleksjob udestår der reformbidrag på 14 mia. kr. fra reformer, der forbedrer vilkår for private virksomheder, og reformbidrag på 3½ mia. kr. fra reformer, som øger uddannelsesniveauet og beskæftigelsen. Det skal blandt andet ses i sammenhæng med regeringens opfølgning på Produktivitetskommissionens anbefalinger.
- **Udspil til reform af erhvervsuddannelserne**. Se kapitel 7.
- **Konkurrence**. Se kapitel 12.

Arbejdsudbud

Danmarks velstand afhænger blandt andet af den samlede arbejdsindsats. Velstanden øges, hvis flere personer deltager på arbejdsmarkedet, eller arbejdstiden øges. I Danmark er erhvervsfrekvensen høj, men arbejdstiden kort, hvilket giver et arbejdsudbud på et gennemsnitsniveau.

Arbejdsudbuddet målt i timer for 15-64-årige i Danmark ligger et stykke under OECD-gennemsnittet. Det samlede arbejdsudbud kan opdeles i, hvor mange timer den enkelte beskæftigede arbejder, og hvor mange der deltager på arbejdsmarkedet. Erhvervsfrekvensen er høj i Danmark på grund af den høje erhvervsfrekvens blandt kvinder, men arbejdstiden er lavere end i de fleste OECD-lande, se figur 3.1.

Erhvervsfrekvens

Erhvervsfrekvensen for 16-64-årige har siden krisen været svagt faldende. Før krisen lå erhvervsfrekvensen relativt stabilt omkring 80 pct. Det er overvejende 25-29-åriges og 60-64-åriges lave erhvervsfrekvens, der mindsker den samlede erhvervsfrekvens, se Factbook. Det skal blandt andet ses i sammenhæng med det vedholdende fokus på at investere i uddannelse. Erhvervsfrekvensen for unge under 30 år har været faldende siden slutningen af 1980'erne, se figur 3.2.

Figur 3.2 Erhvervsfrekvens i Danmark, 1981-2012

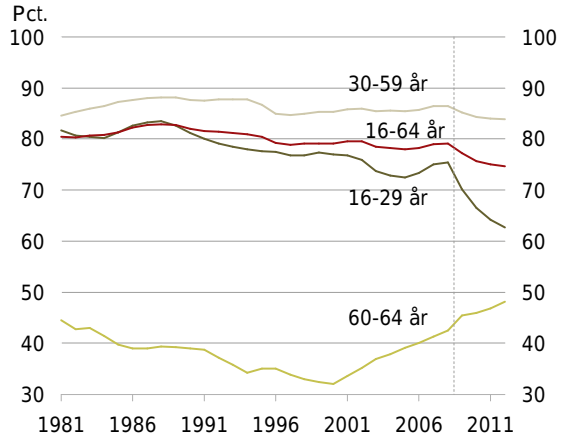

Anm.: Erhvervsfrekvens er opgjort på baggrund af registerbaseret arbejdsstyrkestatistik (RAS), hvorimod OECD-statistikken (figur 3.1) bygger på Arbejdskraftundersøgelsen (AKU). Derfor er erhvervsfrekvensen fra de to opgørelser ikke fuldt sammenlignelige. Der er databrud i RAS i 2003 og 2009. Databruddet i 2009 indebærer, at beskæftigelsesniveauet for lønmodtagere bliver lavere. Ændringen er størst for 16-29-årige.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Antallet af erhvervsaktive 60-64-årige har været stigende siden 1999 som følge af blandt andet reformen af efterlønsordningen fra 1998. Erhvervsfrekvensen for de ældre ligger stadig betydeligt under de øvrige aldersgrupper, men forventes at stige yderligere som følge af Velfærdsaftalen fra 2006 og Aftale om senere tilbagetrækning fra 2011, hvor folkepensionsalderen hæves med seks måneder om året fra 2019 til 2022.

Figur 3.1 Samlet arbejdsudbud, erhvervsfrekvens og arbejdstid pr. beskæftiget, 2012

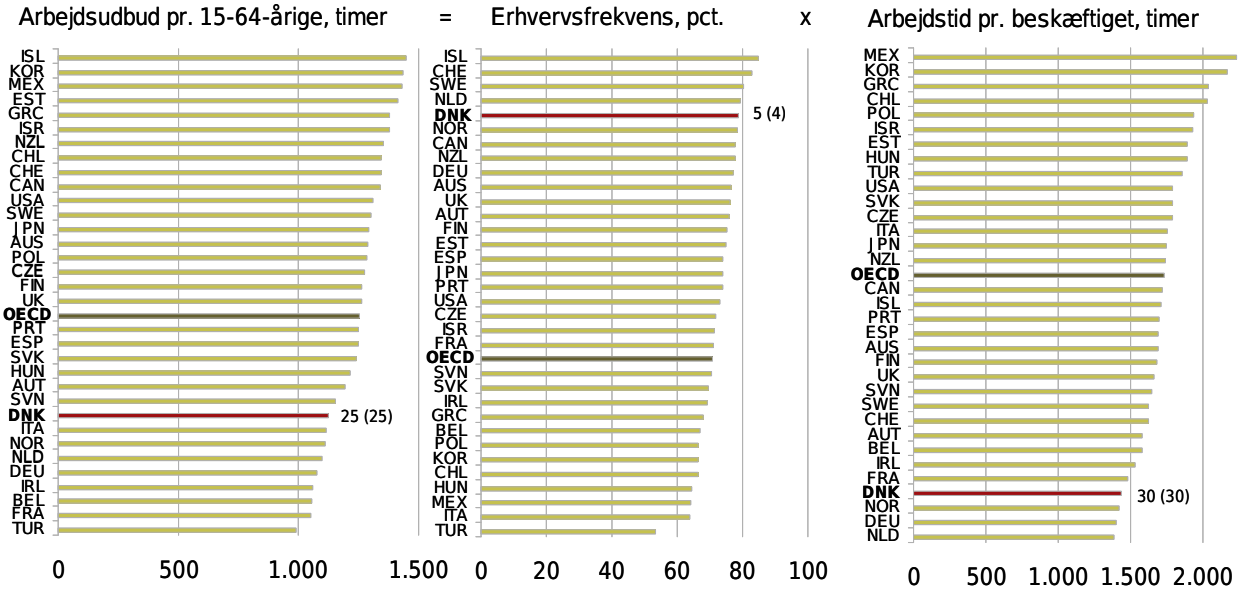

Anm.: Erhvervsfrekvensen er opgjort på baggrund af arbejdskraftundersøgelsen (AKU). Ved beregning af det samlede arbejdsudbud antages det, at ledige vil ønske at arbejde samme gennemsnitlige antal timer som beskæftigede. Såvel arbejdstid som erhvervsfrekvens påvirkes af konjunktursituationen i de enkelte lande.
Kilde: OECD og egne beregninger.

Den relativt høje erhvervsfrekvens i Danmark er primært en konsekvens af en høj erhvervsfrekvens blandt helt unge samt 30-59-årige, hvor Danmark ligger blandt top 5, mens 25-29-årige og de ældre aldersgrupper ligger på linje med eller under OECD-gennemsnittet. Blandt personer i alderen 65-69 år er erhvervsfrekvensen et godt stykke under OECD-gennemsnittet, se figur 3.3.

Figur 3.3 Erhvervsfrekvens i Danmark og OECD, 2012

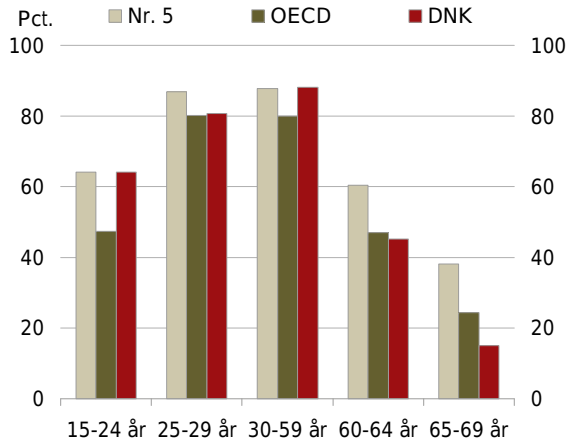

Anm.: Erhvervsfrekvensen er opgjort på baggrund af arbejdskraftundersøgelsen (AKU). Nr. 5 er det land med den 5. højeste erhvervsfrekvens i de enkelte aldersgrupper.
Kilde: OECD og egne beregninger.

Årlige arbejdstimer

Det årlige antal arbejdstimer blandt 15-64-årige i Danmark er faldet siden midten af 1980'erne og frem til midten 1990'erne som følge af blandt andet reduktionen i den ugentlige arbejdstid. Siden midten af 1990'erne har arbejdstiden været påvirket af konjunkturerne. Således steg antallet af arbejdstimer i sidste halvdel af 1990'erne, og efter krisens start i 2008 faldt antallet af arbejdstimer kraftigt frem til 2010. I 2012 er det årlige antal arbejdstimer blandt 15-64-årige steget svagt, og det forventes at stige yderligere frem mod 2020 blandt andet som følge af tilbagetrækningsreformen og genopretning af konjunkturerne, se figur 3.4.

Figur 3.4 Samlet arbejdsudbud, årlige arbejdstimer, 1980-2020

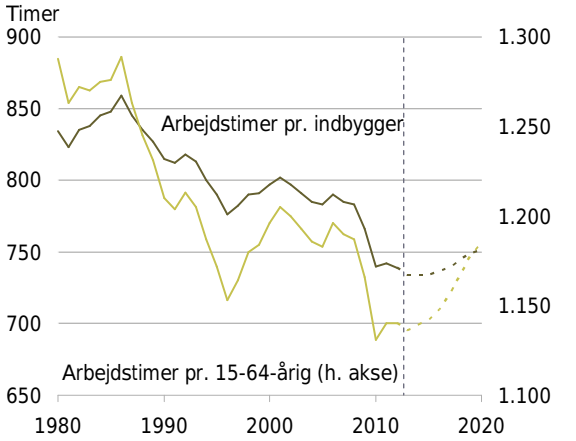

Anm.: Opgjort på baggrund af data fra ADAM og arbejdstidsregnskabet. Fremskrivningen vedrører 2013-2020 og afspejler forudsætningerne om beskæftigelse, ledighed og arbejdstid i forløbet for årene 2013 og 2014 i Økonomisk Redegørelse august 2013 og for årene 2015-2020 i Danmarks Konvergensprogram 2013.
Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet og egne beregninger.

Det årlige antal arbejdstimer pr. beskæftigede har været faldende siden 1970 i OECD-landene. I Danmark er det årlige antal arbejdstimer på højde med niveauet i midten af 1990'erne, men stadig lavere end OECD-gennemsnittet. Forskellen i antallet af arbejdstimer i Danmark og i OECD-landene er således mindsket i takt med, at antallet af arbejdstimer i OECD fortsat er faldet siden midten af 1990'erne, se figur 3.5.

Figur 3.5 Årlige arbejdstimer pr. beskæftiget, 1970-2012

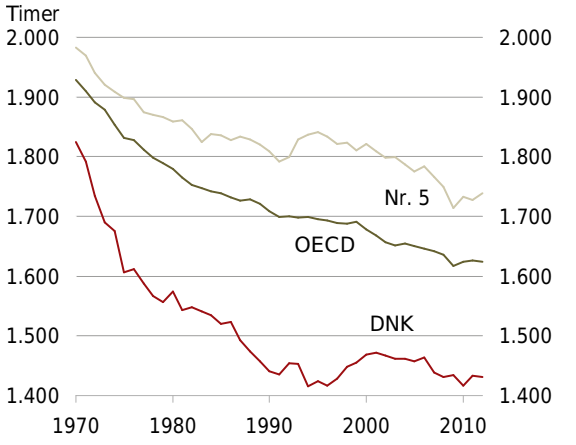

Anm.: Arbejdstimer pr. beskæftigede (inkl. beskæftigede på orlov). For Danmark er data for antallet af arbejdstimer indhentet fra Danmarks Statistiks nye arbejdstidsregnskab.
Kilde: OECD, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Det relativt lave antal arbejdstimer pr. beskæftigede i Danmark skyldes blandt andet, at Danmark har den næstlaveste overenskomstaftalte arbejdstid pr. uge i

OECD. Samtidig er danske lønmodtagere blandt de lønmodtagere i OECD, som har det højeste antal feriedage. Danmark er et af de OECD-lande med det laveste antal nationale helligdage i 2012, se figur 3.6.

Det relativt lave antal arbejdstimer pr. beskæftigede skyldes også, at Danmark har en relativ lav andel af fuldtidsbeskæftigede. Siden 2001 har der været tendens til faldende andel for alle OECD-lande, men Danmarks lave udgangspunkt og større fald gør, at Danmark fortsat ligger lavt i forhold til de andre OECD-lande og specielt gennemsnittet af top 5. Den lave placering skal ses i lyset af den relativt høje erhvervsfrekvens blandt kvinder i Danmark, da kvinder typisk har en højere deltidsfrekvens end mænd, se figur 3.7.

Figur 3.7 Beskæftigede på fuld tid, 2001-2012

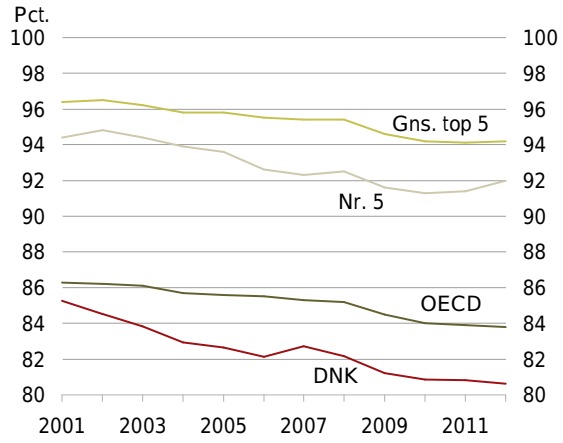

Anm.: Opgørelsen er baseret på en fælles OECD-definition af fuldtids- og deltidsbeskæftigelse.
Kilde: OECD og egne beregninger.

Figur 3.6 Overenskomstaftalt arbejdstid og ferie samt nationale helligdage, 2012

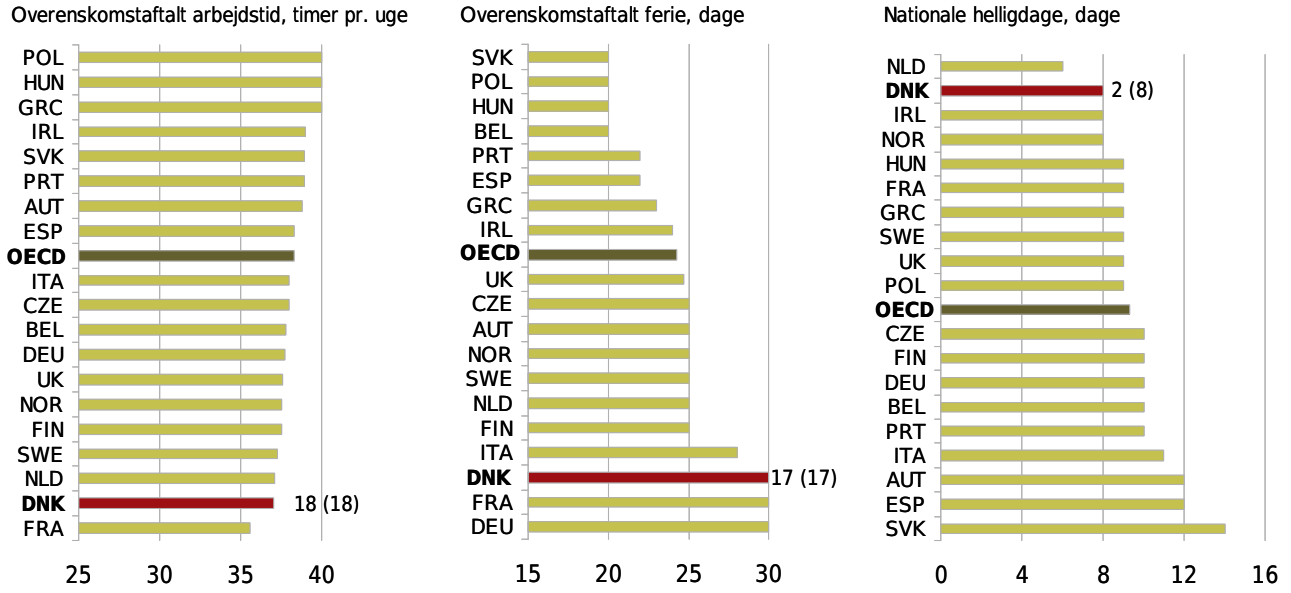

Anm.: For nogle lande er antallet af feriedage det lovfastsatte minimum, som kan være højere i bestemte sektorer, stige med anciennitet på arbejdsmarkedet mv. Nationale helligdage er eksklusive helligdage, der falder på en søndag.
Kilde: European Industrial Relations Observatory (EIRO), 2013.

Vækst gennem øget arbejdsudbud

Arbejdstiden og erhvervsfrekvensen afhænger blandt andet af tilskyndelsen til at arbejde. Det er muligt at øge arbejdsudbuddet igennem forskellige initiativer som fx at øge den overenskomstaftalte arbejdstid, sikre mulighed for rekruttering af velkvalificeret udenlandsk arbejdskraft, øge integrationen på arbejdsmarkedet eller forbedre mulighederne for, at flere overførselsmodtagere kommer tilbage i beskæftigelse.

Det er også muligt at øge arbejdsudbuddet ved at påvirke incitamenterne til at arbejde fx ved at sænke marginalskatten. For personer med lav- og gennemsnitsindkomst ligger marginalskatten på niveau med OECD-landene, mens den for højtlønnede ligger markant over OECD-gennemsnittet, se kapitel 17.

Det er endvidere muligt at øge arbejdsudbuddet ved at tiltrække udenlandsk arbejdskraft. Antallet af udenlandske beskæftigede, der betaler skat i Danmark, har været stigende siden 2010. Den største stigning forekom i gruppen af udenlandske beskæftigede fra EU/EØS/EFTA ekskl. Norden, hvorfra der var ca. 46.000 beskæftigede i 2009 og ca. 56.000 beskæftigede i 2012. I 2012 var der i alt godt 116.000 udenlandske beskæftigede, der betalte skat i Danmark (inkl. personer registreret i Registret for Udenlandske Tjenesteydere), se figur 3.8.

Figur 3.8 Udenlandske statsborgere der arbejder og betaler skat i Danmark, 2008-2012

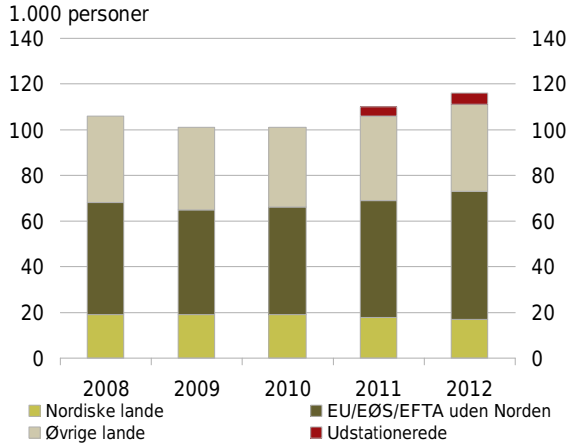

Anm.: Opgørelsen omfatter ikke personer, der alene modtager løn fra udlandet, eller som af andre årsager ikke betaler skat i Danmark, fx visse diplomater og ansatte i visse internationale organisationer. Det er ikke muligt at opgøre antallet af personer registreret i Registret for Udenlandske Tjenesteydere (RUT) før 2011. Se Factbook for beskrivelse af RUT.
Kilde: Jobindsats.dk.

Arbejdsudbuddet kan også øges ved, at flere personer med midlertidig eller permanent nedsat arbejdsevne, der i dag modtager overførselsindkomst, igen bliver aktive på arbejdsmarkedet. Udviklingen i personer med midlertidig eller permanent nedsat arbejdsevne på overførselsindkomster har siden 2004 ligget stabilt omkring 350.000 personer, se figur 3.9.

Figur 3.9 Personer på overførselsindkomst opdelt efter arbejdsevne, 2000-2012

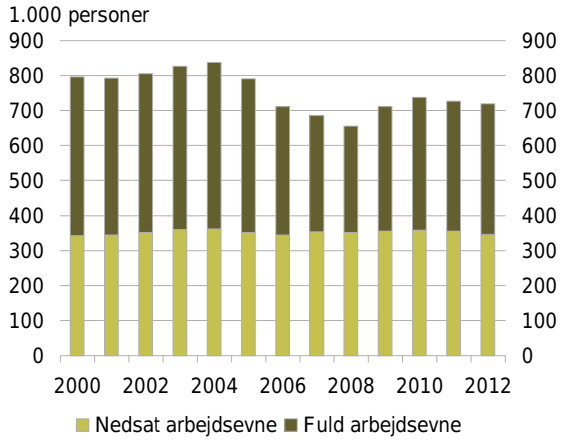

Anm.: Personer med nedsat arbejdsevne dækker over personer på førtidspension, fleksydelse, ledighedsydelse, revalideringsydelse og sygedagpenge. Data er ekskl. barselsdagpengemodtagere. Datagrundlaget er ADAM's befolkningsregnskab. Se i øvrigt anmærkningen til bilagstabellen Personer på indkomstoverførsler mv. i Økonomisk Redegørelse august 2013.
Kilde: Økonomisk Redegørelse august 2013 og egne beregninger.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Aftale om senere tilbagetrækning**. Aftalens tre hovedelementer omfatter fremrykning af Velfærdsaftalens forøgelse af efterløns- og pensionsalder med fem år, en gradvis indfasning af en 3-årig efterlønsordning samt lancering af en seniorførtidspension for nedslidte personer. Fra den 1. januar 2014 hæves efterlønsalderen med ½ år om året frem til 2017, hvorefter efterlønsalderen vil være 62 år.
- **Skattereform**. Aftalen sænker skatten på arbejde og øger dermed tilskyndelsen til at arbejde. Aftalen indebærer blandt andet, at beskæftigelsesfradraget og indkomstgrænsen for topskat forhøjes fra den 1. januar 2013. Beskæftigelsesfradraget for enlige forsørgere forhøjes yderligere.
- **Reform af kontanthjælpssystemet**. Regeringen indgik i april 2013 en aftale om en kontanthjælpsreform, som skal få unge under 30 år, der ikke har en kompetencegivende uddannelse, til at tage en uddannelse. Samtidig sætter aftalen ind for en helhedsorienteret indsats for personer med komplekse problemer og andre med særlige problemer. Den gensidige forsørgerpligt udvides til også at gælde samlevende par, der er fyldt 25 år.
- **Reform af SU-systemet.** Regeringen indgik i april 2013 en aftale om en SU-reform, der målretter SU'en og bringer de unge hurtigere og bedre gennem uddannelsessystemet.
- **Reform af førtidspension og fleksjob.** Med aftalen om reform af førtidspension og fleksjob begrænses adgangen til førtidspension, og der indføres ressourceforløb med fokus på at udvikle den enkeltes arbejdsevne. Fleksjobordningen målrettes, og tilskuddet omlægges, så flere får tilknytning til arbejdsmarkedet.

Større planlagte initiativer:

- **Rekruttering af højtuddannet udenlandsk arbejdskraft**. Udenlandsk arbejdskraft kan bidrage til at øge produktiviteten i virksomhederne og styrke konkurrenceevne og vækst. Danske virksomheders mulighed for at tiltrække udenlandsk arbejdskraft skal styrkes gennem bedre vilkår for udenlandske medarbejdere og en forenkling af regler og administration for opnåelse af erhvervs- og studieopholdstilladelser. Der skal også fokus på en større internationalisering af det danske studiemiljø, særligt på universiteterne.
- **Ny beskæftigelsespolitik**. Regeringen har igangsat en udredning af hele indsatsen for ledige. Udredningen skal give svar på, hvordan der sikres en beskæftigelsesindsats, og hvordan der sikres et bedre samarbejde mellem virksomheder og jobcentre. På baggrund af rapporten fra ekspertgruppen og en drøftelse med arbejdsmarkedets parter vil regeringen komme med et udspil til en reform af beskæftigelsesindsatsen.

4. Energi og klima 34
5. Ressourcer og miljø 39

Energi og klima

Energi er vigtig for næsten al økonomisk aktivitet. Dansk økonomis evne til fleksibelt at tilpasse sig ændringer i energipriserne har derfor betydning for vækst og konkurrenceevne, ligesom niveauet af energiafgifter har betydning for omkostningerne. Danske virksomheder har en relativt lav energiintensitet. Energieffektiviseringer og vedvarende energi er også vigtigt for et bedre klima gennem reduktion af drivhusgasserne.

Energipriser

Prisen på fossile brændsler er generelt steget meget de sidste 10-15 år. Op gennem 1990'erne faldt olieprisen mere end engrospriserne under ét, men steg betydeligt i 2000'erne. Siden 1990 er olieprisen steget over 2½ gange mere end engrospriserne. Målt i forhold til prisen på arbejdskraft, dvs. løn, er olie blevet over dobbelt så dyrt som i 1990, se figur 4.1.

Figur 4.1 Oliepris relativt til løn- og prisudvikling, 1990-2012

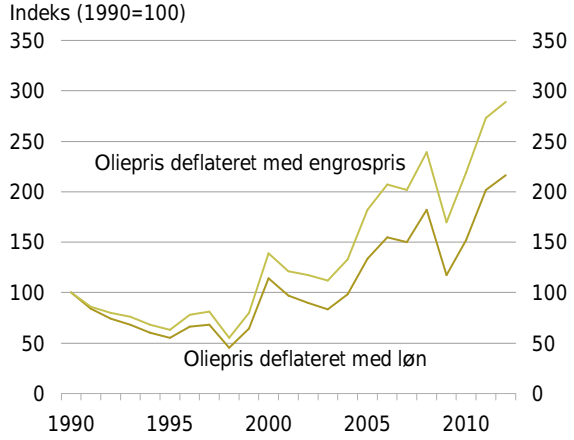

Anm.: Indekseret råoliepris i DKK deflateret med hhv. lønsum pr. arbejdstime og engrospriser i Danmark.
Kilde: BP og Danmarks Statistik.

Siden midten af 1990'erne har den hastige vækst i blandt andet BRIK-landene haft afgørende betydning for de globale energipriser. Om end udbuddet af olie og gas fra Rusland er forøget markant, så har den kraftigt stigende globale efterspørgsel betydet store prisstigninger.

Mens oliepriserne bestemmes af verdensmarkedet, har gaspriserne udviklet sig meget forskelligt i forskellige dele af verden. Prisen på gas har været stigende i Europa og Japan, mens den har været faldende i USA. De seneste års udvikling har resulteret i, at gasprisen i Europa ligger adskillige gange højere end i USA, se figur 4.2.

Figur 4.2 Udviklingen i gasprisen på forskellige markeder, 1990-2012

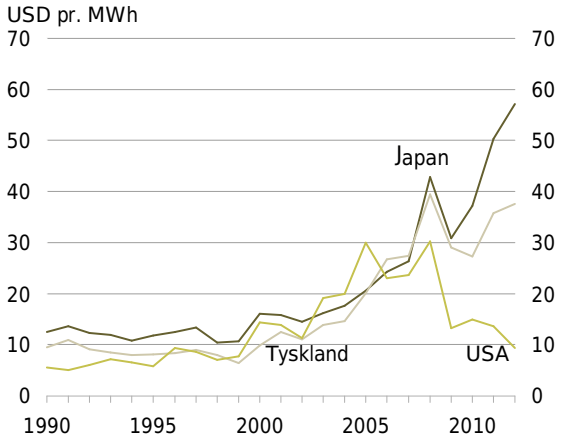

Anm.: USA = US Henry Hub., Japan = Japan LNG cif., Tyskland = Gennemsnitlig tysk importpris cif., cif = pris + forsikring + fragt (gennemsnitlig pris).
Kilde: BP.

Faldet i den amerikanske gaspris skyldes en høj indenlandsk gasproduktion efter fundet af store forekomster af skifergas i den amerikanske undergrund.

Den forskelligartede udvikling i gasprisen har betydning for konkurrenceevnen. Isoleret set har den faldende gaspris i USA forbedret amerikanske virksomheders konkurrenceevne over for Europa.

Kulprisen er ligeledes steget, men i mindre grad end olieprisen. Kulprisen er således kun steget moderat mere end lønningerne, se Factbook.

Energiomkostninger

Transport er den mest energiintensive branche, hvor energiomkostningen udgør over 15 pct. af produktionsværdien. For industri og landbrug, dvs. gartnerier, udgør energiomkostningerne ca. 8 pct. af produktionsværdien. Disse erhverv er dermed mest følsomme over for ændringer i energipriserne. Modsat har forretningsservice, it og tele samt finansiering mv. energiomkostninger på kun ca. 1 pct. af produktionsværdien, se figur 4.3.

Figur 4.3 Energi- og lønomkostninger som andel af produktionsværdi, 2011

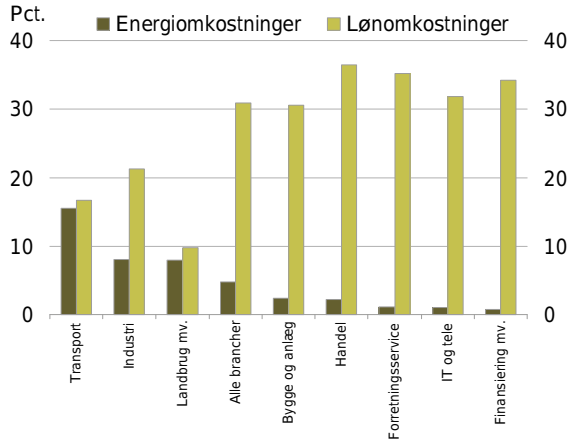

Anm.: Løbende priser. Energiomkostninger er inkl. tilskud, afgifter og afgiftslempelser. Egen aflønning til selvstændige (profit) er ikke medregnet, hvilket særligt spiller en rolle i landbruget.
Kilde: Danmarks Statistik.

For langt de fleste virksomheder er energiomkostningerne væsentligt mindre end omkostningerne til aflønning af medarbejdere, men for enkelte energitunge virksomheder dominerer energiomkostningerne.[1] Der er derfor i det danske energiafgiftssystem, som i mange andre lande, taget væsentlige konkurrencemæssige hensyn. Det sker i Danmark gennem generelle afgiftslempelser på virksomhedernes energiforbrug og særlige afgiftslempelser for energi anvendt i energiintensive processer.

Energiintensitet

Energiintensiteten er et mål for, hvor meget energi der forbruges i husholdninger, virksomheder og den offentlige sektor i forhold til værditilvæksten i et lands samlede produktion.

Danmarks energiintensitet har været faldende siden 1980. OECD-landene under ét har ligeledes oplevet et fald i energiintensiteten, men i mindre grad. Danmarks energiintensitet er således faldet over 40 pct., mens energiintensiteten for gennemsnittet af OECD-landene er faldet ca. 25 pct., se figur 4.4.

Figur 4.4 Energiintensitet i Danmark og OECD, 1980-2011

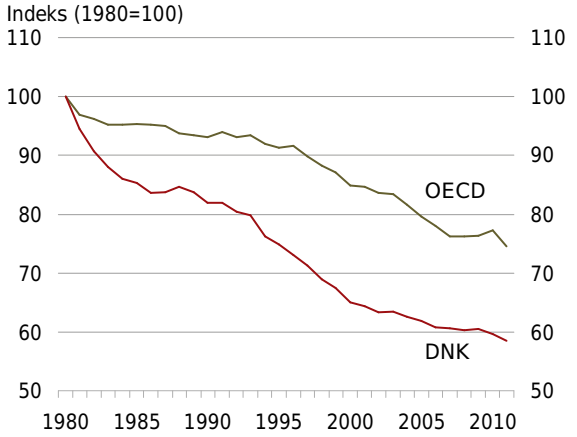

Anm.: Energiintensiteten målt som bruttoenergiforbrug ift. BNP i faste priser.
Kilde: OECD, World Indicators og Energistyrelsen.

Som resultat af denne udvikling har Danmark nu en af de laveste energiintensiteter blandt OECD-landene, se Factbook. Dette gør dansk økonomi og danske virksomheder mindre udsat over for stigninger og udsving i energiråvarepriserne.

Faldet i Danmarks energiintensitet skyldes en række faktorer som bl.a. øget samproduktion af el og varme (kraftvarme) og energieffektiviseringer i erhvervsliv og husholdninger. Ændringer i erhvervssammensætningen mod serviceerhverv har ligeledes betydning, da service er mindre energitungt end industri.

I perioden 1990-2011 er energiintensiteten i Danmark faldet i alle brancher med undtagelse af bygge og anlæg. For fremstillingserhvervene er energiintensiteten faldet med lidt over 20 pct. over perioden, se figur 4.5.

Hvis man ser på niveauet for energiintensiteten har bygge- og anlægssektoren fortsat en af de laveste energiintensiteter i erhvervslivet, mens landbrug, dvs. gartnerier, har den højeste energiintensitet, se Factbook.

Figur 4.5 Erhvervslivets energiintensitet, 1990-2011

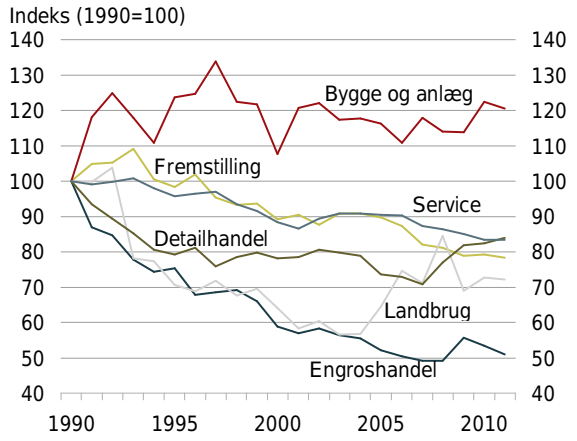

Anm.: Energiintensiteten angiver endeligt energiforbrug ift. bruttoværditilvæksten i faste priser. Data for 2009-2011 er foreløbige.
Kilde: Energistyrelsen.

Energiforbrug

Danmarks samlede energiforbrug pr. indbygger har været nogenlunde stabilt siden 1980. Transport- og energisektoren har haft et stigende energiforbrug, der til dels er opvejet af et fald i forbruget hos husholdninger og produktionserhvervene. Handels- og serviceerhverv har også oplevet et mindre fald.

Energiforbruget i 2011 ligger på det laveste niveau siden 1980 som følge af et fald fra 2007-2009 grundet den økonomiske krise. Et lignende fald skete under oliekrisen i begyndelsen af 1980'erne, se figur 4.6.

Figur 4.6 Energiforbrug pr. indbygger opdelt på sektorer, 1980-2011

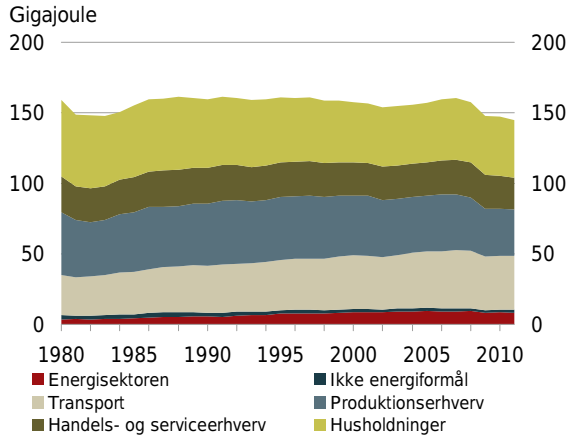

Anm.: Det årlige bruttoenergiforbrug pr. indbygger (korrigeret for nettoeksport af el) opdelt på sektorer ekskl. danske skibe og flys forbrug af energi købt i udlandet (bunkering). "Ikke energiformål" betegner de primære energikilder anvendt til andet end energi (fx smørelse).
Kilde: Energistyrelsen og Danmarks Statistik.

Vedvarende energi

Anvendelse af vedvarende energi kan reducere klima- og miljøpåvirkninger, ressourceafhængighed og sårbarhed over for prisstigninger på fossile brændsler.

Danmarks andel af vedvarende energi udgør i 2011 22 pct. af det samlede energiforbrug. Det er en stigning på 19 pct.-point siden 1980. Væksten i biomasse udgør hovedparten af forøgelsen og står i 2011 for 16 pct. af det samlede energiforbrug. Varmepumper og især vindkraft udgør den resterende del og har de sidste 10-15 år udgjort en stadig større andel af det samlede energiforbrug, se figur 4.7.

Figur 4.7 Vedvarende energi som andel af energiforbruget, 1980-2011

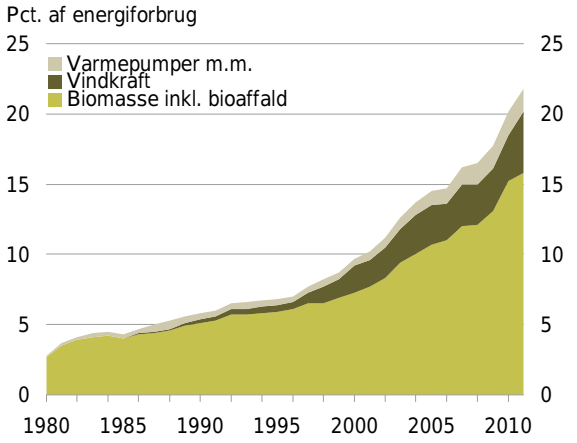

Anm.: Vedvarende energi som andel af bruttoenergiforbrug korrigeret for udsving i nettoeksport af el. Danske skibe og flys forbrug af energi købt i udlandet (bunkering) er ikke medtaget.
Kilde: Energistyrelsen.

Udviklingen betyder, at Danmarks andel af vedvarende energi i 2011 ligger lidt højere end gennemsnittet for OECD. Danmark har i meget begrænset omfang adgang til vedvarende energikilder med relativt lave omkostninger, som fx vandkraft og geotermi. Det står i modsætning til lande som Island, Norge og Sverige, der ligger i top 5. For OECD udgør biomasse størstedelen af den vedvarende energi, se figur 4.8.

Dansk erhvervsliv investerede samlet set for ca. 4,6 mia. kr. i forskning og udvikling inden for energi i 2009. Det er mere end 12 pct. af erhvervslivets samlede udgifter til forskning og udvikling. Tilsvarende anvendte den offentlige sektor i 2010 ca. 1,1 mia. kr. til energiforskning og mere end 0,65 mia. kr. på klimaforskning, se Factbook.

Figur 4.8 Vedvarende energi som andel af energiforbruget, 2011

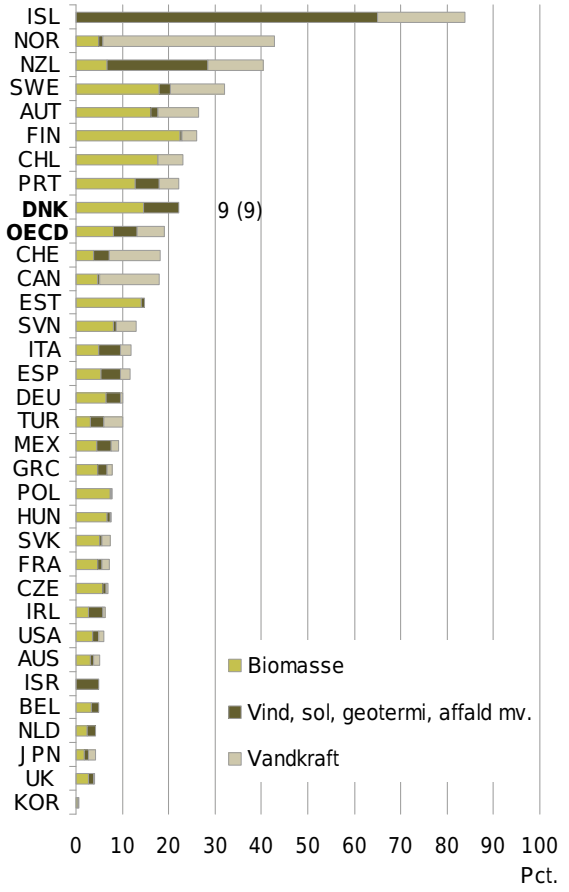

Anm.: Vedvarende energi som andel af bruttoenergiforbrug korrigeret for udsving i nettoeksport af el. Danske skibe og flys forbrug af energi købt i udlandet (bunkering) er ikke medtaget.
Kilde: OECD.

Klima

Udledningen af drivhusgasser har global betydning for klimaet. Særligt udledningen af CO_2 gennem afbrænding af fossile brændsler har stor betydning. Klimapåvirkningernes globale konsekvenser gør, at udfordringen ikke kan løses af Danmark alene, men bedst løses gennem en fælles international indsats.

Den danske udledning af drivhusgasser har været faldende siden midten af 1990'erne. Udledningen af drivhusgasser, korrigeret for nettoeksport af energi, ligger i 2011 på lidt under 60 mio. tons CO_2-ækvivalent, svarende til et fald på ca. 25 pct. siden 1990. Faldet skyldes overvejende en reduktion i udledningen af CO_2, men der har også været et mindre fald i udledningen af de øvrige drivhusgasser, se figur 4.9.

Reduktionen i udledningen af drivhusgasser skyldes øget anvendelse af vedvarende energi og en bedre udnyttelse af energien.

Figur 4.9 Danmarks udledning af drivhusgasser, 1990-2011

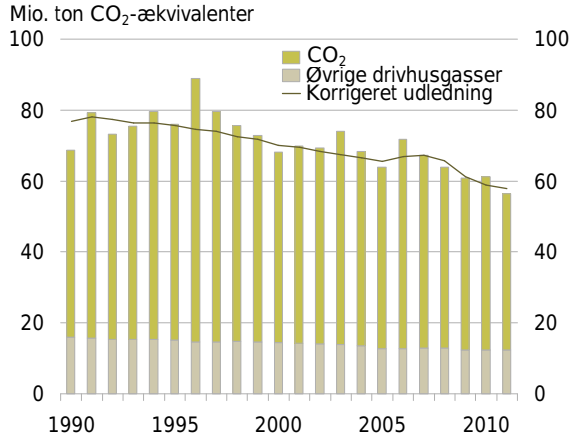

Anm.: Drivhusgasudledningen er afgrænset som i Kyoto-protokollen, dvs. ekskl. udledning fra brændstof påfyldt danske skibe og fly i udlandet (bunkering). "Øvrige drivhusgasser" omfatter metan, lattergas og en række industrigasser. "Korrigeret udledning" svarer til udledning af drivhusgasser, hvor der er korrigeret for, om Danmark har været nettoimportør eller -eksportør af energi.
Kilde: Energistyrelsen og UNFCCC.

Den danske drivhusgasintensitet er faldet med 35 pct. siden 1990. Faldet er en konsekvens af den lavere energiintensitet og udledning af drivhusgasser. Et lignende fald ses for OECD, se figur 4.10.

Figur 4.10 Udvikling i udledning af drivhusgasser som andel af BNP, 1990-2010

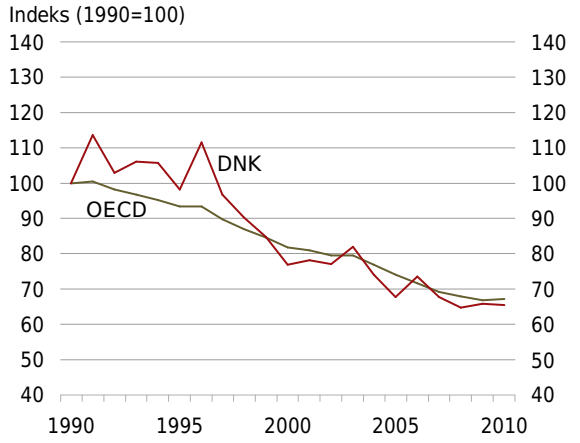

Anm.: BNP er i faste priser (USD).
Kilde: OECD og UNFCCC.

Målt i niveau ligger Danmarks drivhusgasintensitet ca. 50 pct. lavere end gennemsnittet for OECD-landene, se Factbook. Lande med en lavere drivhusgasintensitet end Danmark bruger enten atomkraft i elproduktionen eller har adgang til betydelige mængder vedvarende energi fra vandkraft eller geotermi.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Energiaftalen** blev indgået i 2012 som en bred energipolitisk aftale med konkrete initiativer for blandt andet energieffektivisering, udbygning af vindkraft, omlægning til vedvarende energi i bygninger og erhverv samt støtte til biogas. Aftalen indebærer, at næsten halvdelen af elforbruget i 2020 vil komme fra vind. CO_2-udledningen vil blive reduceret med 34 pct. i forhold til 1990, og energiforbruget vil blive reduceret med ca. 8 pct. i forhold til 2010. Der er som følge af energiaftalen afsat midler på finansloven for 2013 til en række initiativer, som har til formål at mindske energiforbruget og øge andelen af vedvarende energi. Der er blandt andet afsat i alt 3,75 mia. kr. i 2013-2020 til at fremme brugen af vedvarende energi til proces. Herudover er der afsat midler til geotermi og store varmepumper, bølgekraftprojekter, energieffektiviseringsindsats, industriel kraftvarme m.m.
- **Aftaler om Vækstplan DK** sikrer lavere afgifter på energi, der samlet set indebærer lempelser af energiafgifter mv. på ca. 1,7 mia. kr. i 2014 stigende til ca. 1,8 mia. kr. årligt. Initiativerne indeholder bl.a. en afskaffelse af energispareafgiften (CO_2-afgift på elektricitet), tilskudspulje til elintensive virksomheder, yderligere tilskud til industriel kraftvarme og lempelser vedrørende overskudsvarme og brændsel til proces. Der er samtidig lavet aftale om en grøn boligkontrakt og energirenovering af statslige bygninger.
- **Regeringens klimaplan** peger frem mod regeringens reduktionsmål på 40 pct. i 2020 i forhold til 1990. Klimaplanen indeholder en beskrivelse af, hvordan den danske indsats for at nå reduktionsmålet bygger på en indsats i både EU og i Danmark. Efter klimaplanen vil regeringen fremsætte en klimalov med henblik på at sikre målopfyldelsen af reduktionsmålet i lyset af de forskellige tiltags virkning, den økonomiske udvikling m.v.

Større planlagte initiativer:

- **Tilskuds- og afgiftseftersyn på energiområdet** skal vurdere behovet for justeringer, herunder mulighederne for at sikre rette incitamenter til omstillingen til et grønt, omkostningseffektivt og fleksibelt energisystem. Analysen skal være færdig i 2014.
- **Vækstplanen for energi og klima** skal komme med konkrete initiativer, der fremmer udnyttelsen af de erhvervsmæssige potentialer i omstillingen af energisystemet til vedvarende energi. Vækstplanen bygger på anbefalingerne fra vækstteamet for energi og klima og skal offentliggøres i 2013.
- **Reguleringseftersyn.** Der gennemføres et dybdegående eftersyn af reguleringen af den danske elforsyningssektor med henblik på at sikre incitamenter til grøn omstilling, omkostningseffektivitet, konkurrence og forbrugerbeskyttelse. Reguleringseftersynet afsluttes i 2014.

Ressourcer og miljø

Den globale befolkningstilvækst og stigende velstand medfører et øget forbrug og lægger pres på naturressourcerne i verden. Det har ført til prisstigninger på en lang række råstoffer på verdensmarkedet.

Udviklingen tilskynder virksomhederne til at reducere deres omkostninger ved at blive mere ressourceeffektive. Det kan ske ved, at de omstiller deres produktionsprocesser og forretningsmodeller samt bliver bedre til at håndtere og genanvende ressourcerne. Det er derfor væsentligt, at offentlig regulering muliggør en smidig grøn omstilling.

Ressourcepriser

Priserne på en række vigtige ressourcer er steget markant de seneste ti år. Fra 2002 til 2012 er priserne blevet over halvanden gang højere på stål, fordoblet på fosfat og over tre gange højere på kobber. Set i forhold til lønnen er prisen på stål steget med knap 20 pct., og fosfat er steget med knap 50 pct. Prisen på kobber er i 2012 to en halv gang højere end i 2002 og har i en årrække ligget højt, når der ses bort fra et stort prisfald i 2008-2009, se figur 5.1.

Figur 5.1 Stål-, kobber- og fosfatpriser deflateret med løn, 2002-2012

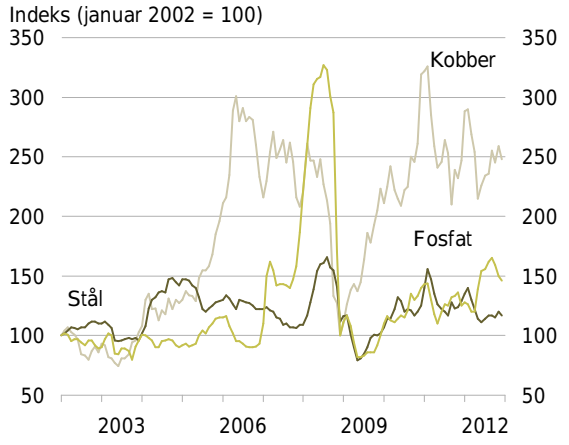

Anm.: Løbende spotpriser på verdensmarkedet opgjort i DKK deflateret med lønsum pr. arbejdstime.
Kilde: EcoWin og Danmarks Statistik.

Prisstigningerne har været endnu højere for visse sjældne jordarter, som indeholder metaller, der anvendes i højteknologiske produkter, fx inden for sol- og vindenergi.

Ressourceforbrug

De stadig dyrere ressourcer presser virksomhedernes indtjening og tilskynder dem til at blive mere ressourceeffektive.

De fleste OECD-lande, herunder Danmark, har det seneste årti øget værdiskabelsen i forhold til den anvendte mængde af materialer. Opgjort helt simpelt, som værdiskabelse pr. vægtenhed, ligger Danmark over OECD-gennemsnittet, se figur 5.2.

Figur 5.2 Værdiskabelse i forhold til materialeforbrug, 2000 og 2010

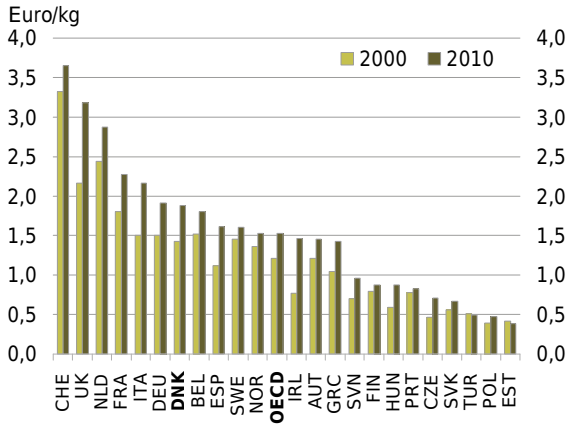

Anm.: Værdiskabelse er opgjort som BNP i faste priser. Materialeforbrug er indenlandsk forbrug af råstoffer, herunder biomasse, olie, sand, grus mv. Forbruget er opgjort inkl. import og ekskl. eksport. Der er ikke taget højde for forskel i de enkelte materialers økonomiske og miljømæssige betydning. Vand indgår ikke.
Kilde: Eurostat.

Denne simple opgørelse skal dog fortolkes med stor varsomhed. Forskellen mellem landes materialeforbrug skyldes primært, at nogle lande i udpræget grad er serviceøkonomier, mens andre lande har en større andel af industri- og landbrugsproduktion. Schweiz og England er eksempelvis begge serviceintensive økonomier med en høj værdiskabelse i forhold til materialeforbrug. Derimod har de østeuropæiske lande med en større andel produktion en lavere værdiskabelse i forhold til materialeforbrug.

Materialeforbruget hænger også tæt sammen med byggeaktiviteten. I perioder med høj byggeaktivitet vil der være et stort forbrug af fx grus, ler og tegl. Det danske materialeforbrug falder fra 2007 mere end den økonomiske vækst som følge af en faldende byggeaktivitet i Danmark, se Factbook.

Vand som ressource

Adgang til vand kan på sigt blive en stadig vigtigere konkurrenceparameter i takt med, at vandressourcerne i flere lande er kommet under pres som følge af blandt andet befolkningstæthed og tørke. Siden 2008

er den gennemsnitlige vandpris[2] i verden steget med knap 30 pct., se Factbook.

Sammenlignet med andre lande er rent vand ikke en knap ressource i Danmark. Bortset fra i hovedstadsområdet er trækket på vandressourcerne således af et omfang, der er ganske moderat.

Der findes ikke gode internationalt sammenlignelige data for, hvor meget virksomheder betaler for vand og afledning af spildevand. Husholdningers udgifter giver dog en indikation af omkostningsforskellene for virksomheder. I Danmark betaler husholdningerne en relativt høj pris for anvendelse og afledning af vand. Enhedsprisen for vand betalt af de danske husholdninger ligger således væsentligt højere end i andre OECD-lande, se figur 5.3.

Figur 5.3 Enhedspris på vand og afledning af spildevand, 2012

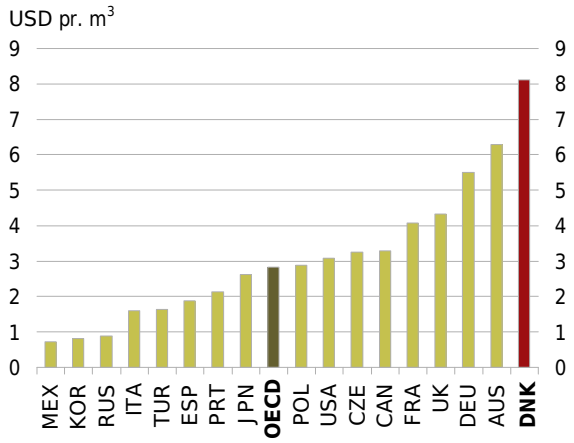

Anm.: Priserne er opgivet for husholdninger og inkluderer skatter og afgifter.
Kilde: Global Water Intelligence (GWI).

Ligesom adgang til rent vand har stor betydning for mange virksomheder og derfor kan indgå i overvejelser om, hvor de vælger at placere produktionen af fx fødevarer, spiller vandprisen også en rolle.

Affaldshåndtering

Den samlede affaldsproduktion i Danmark er steget de sidste 20 år, men faldt i 2009 i kølvandet på den finansielle krise. Set i forhold til BNP fluktuerer affaldsproduktionen omkring samme niveau, se Factbook.

Der findes ikke gode internationalt sammenlignelige data for omfanget af den samlede affaldsproduktion. Der findes dog data for omfanget af kommunalt indsamlet affald. Set i forhold til andre lande er Danmark et af de lande, der producerer mest affald pr. indbygger. I 2011 var affaldsproduktionen i Danmark på godt 700 kg kommunalt indsamlet affald pr. indbygger. I Estland var tallet knap 300 kg pr. indbygger, se Factbook.

Affald kan opfattes som en ressource, der kan udnyttes på forskellig vis. Danmark er ikke blandt de OECD-lande, som genanvender mest. Til gengæld ligger Danmark næstlavest i OECD i forhold til at deponere affald, og vi har den største energiudnyttelsesandel i OECD, se figur 5.4.

Figur 5.4 Håndtering af affald, 2010

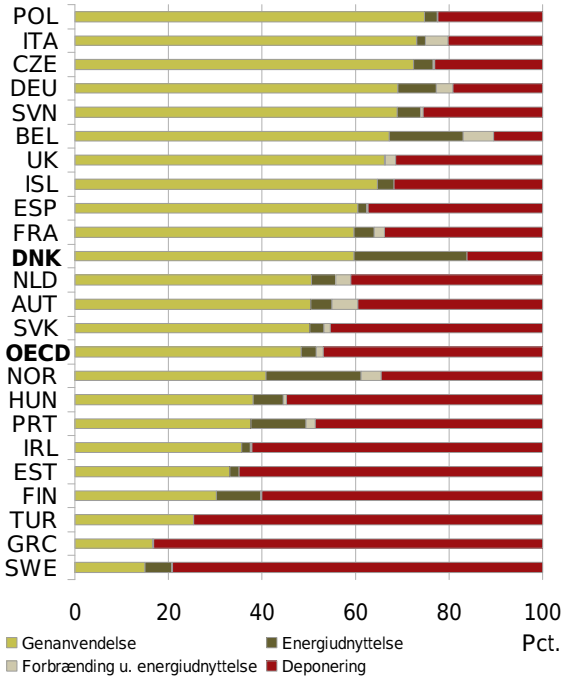

Anm.: Figuren viser behandlingsandele for den totale mængde affald. Ved overgangen til et nyt dansk indberetningssystem for affald mangler nogle indberetninger om genanvendelse i forhold til tidligere år. Derfor er den danske genanvendelsesandel i 2010 sandsynligvis større end angivet.
Kilde: Eurostat.

Den høje energiudnyttelsesandel skyldes en mangeårig dansk tradition for at udnytte affaldet i forbrændingsanlæg til energiproduktion.

Den danske deponeringsandel består hovedsageligt af opgravet jord, hvilket ikke er relevant for genanvendelse og energiudnyttelse. Tilsvarende har Sverige en markant høj deponeringsandel, hvilket hovedsageligt består af opgravet jord og grus fra landets store minedrift.

Forurening af vand og luft

Det globale pres på naturressourcer øger vigtigheden af at mindske forureningen. I nogle udviklings- og

[2] Gennemsnit af vandprisen husholdninger i 250 storbyer.

vækstlande har forurening fået et omfang, der i væsentlig grad hæmmer den økonomiske vækst blandt andet på grund af den negative påvirkning af menneskers helbred. I Danmark er det ikke tilfældet. Et fortsat højt miljøbeskyttelsesniveau for vandmiljø og luftkvalitet i Danmark kan dog stadig være relevant ud fra andre hensyn.

Den del af næringsstofferne (fx kvælstof eller fosfor), der tilføres landbrugsarealerne, men som ikke optages af planterne, betegnes landbrugets overskud. Et stort overskud svarer til tilførsel af næringsstoffer til det omgivende miljø og kan resultere i iltsvind og dermed belaste hav- og vandmiljøet.

Siden slutningen af 1980'erne er landbrugets overskud af kvælstof udledt til vandmiljøet næsten halveret, mens overskuddet af fosfor er nedbragt til blot en fjerdedel. Siden 2003/2004 har faldet været mere moderat for kvælstof. I 2008/2009 er faldet i overskuddet igen mere markant, hvilket formentlig skyldes et højt høstudbytte, se figur 5.5.

Figur 5.5 Landbrugets overskud af kvælstof og fosfor, 1987-2012

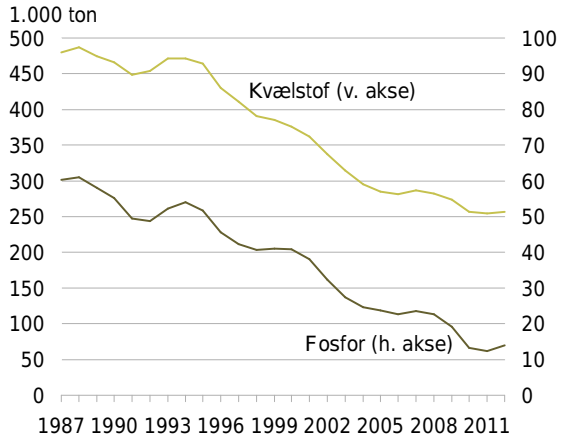

Anm.: Overskuddet udgør forskel mellem til- og fraført hhv. kvælstof og fosfor. Treårs glidende gennemsnit.
Kilde: DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug.

Udledning af kvælstof og fosfor til havmiljøet er ligeledes blevet nedbragt, se Factbook.

Anvendelsen af pesticider har i de senere år derimod været stigende. Det gælder både for behandlingshyppigheden og for pesticidernes belastning af sundhed og miljø, se figur 5.6.

Figur 5.6 Behandlingshyppighed, 2001-2011, og pesticidbelastningsindikator, 2007-2011

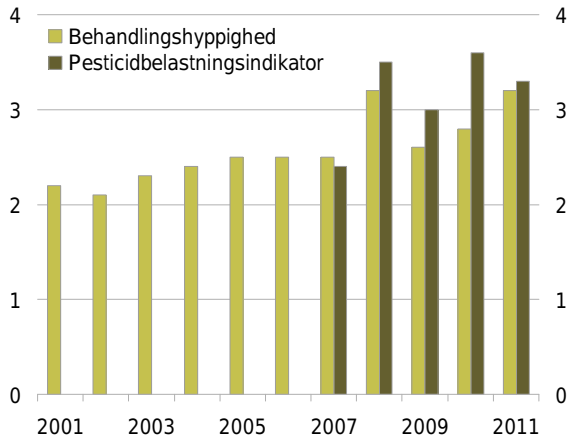

Anm.: Behandlingshyppighed måler, hvor mange gange konventionelt dyrket landbrugsjord i gennemsnit sprøjtes, mens pesticidbelastningsindikatoren måler den gennemsnitlige sundheds- og miljøbelastning.
Kilde: Miljøstyrelsen.

I en international sammenligning fra 2009 er forbruget af kvælstofgødning pr. km^2 landbrugsjord relativt højt i Danmark i forhold til OECD-gennemsnittet, hvorimod forbruget af pesticider er lavt, se Factbook.

International sammenligning af kvælstof og pesticider vanskeliggøres dog af forskelligt klima og forskellige jordtyper og skal ses i lyset af, at andelen af intensivt dyrket landbrugsjordsareal er relativt høj i Danmark. Det samme er tilfældet i Nederlandene, men her er anvendelsen af kvælstof langt højere end i Danmark.

På økologiske landbrugsarealer anvendes ingen pesticider. I Danmark ligger andelen af økologisk landbrugsjord på niveau med OECD-gennemsnittet, se Factbook.

Luftforureningen er reduceret betydeligt siden 1985 og er således faldet betydeligt i forhold til BNP, se figur 5.7. Dette skyldes blandt andet, at udledningen fra vejtransport er nedbragt væsentligt trods en stigning i vejtrafikken, se Factbook.

Figur 5.7 Udledning pr. BNP af SO_2, NO_x, NMVOC og NH_3, 1993-2011

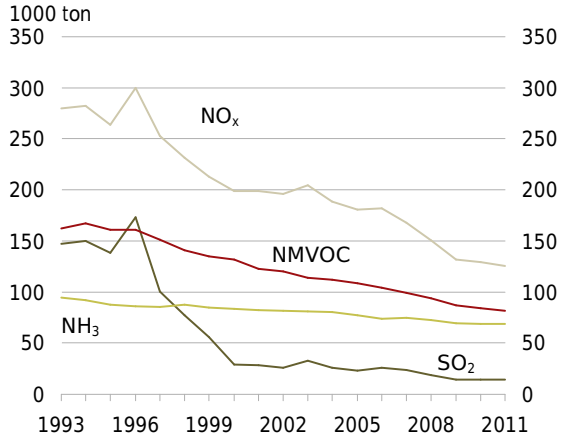

Anm.: BNP er i faste priser. Flygtige organiske forbindelser (NMVOC), kvælstofoxider (NO_x), svovldioxid (SO_2) og ammoniak (NH_3). Se Factbook for forklaringer på udviklingen.
Kilde: Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) og Århus Universitet.

Danmarks udledning af SO_2 er blandt de laveste i OECD, mens udledningen af NO_x ligger på niveau med gennemsnittet i OECD, se Factbook.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Aftaler om Vækstplan DK.** Regeringen har indført en trappemodel for spildevandsbetaling, der for virksomheder med et højt vandforbrug letter spildevandstaksten med 700 mio. kr., når den er fuldt indfaset. Indsatsen finansieres af effektiviseringer i sektoren.
- **Vækstplan for vand, bio og miljøløsninger** har som mål at styrke grundlaget for, at danske virksomheder får øget del i det voksende verdensmarked for vand-, bio- og miljøløsninger.
- **Sprøjtemiddelstrategi 2013-2015** har som mål at reducere belastning fra sprøjtemidler ved udgangen af 2015 med 40 pct. i forhold til 2011.
- **Innovationsstrategien** omfatter to pilotpartnerskaber på miljøområdet: Bæredygtig svineproduktion og Genanvendelse af sekundavand. Virksomheder, myndigheder og vidensinstitutioner vil samarbejde omkring nye markedsløsninger.
- **Grønne erhvervsrettede initiativer** i finansloven for 2013 omfatter blandt andet Grøn Omstillingsfond (40 mio. kr.) til udvikling af ny forretningsmodel, produktion, salg og markedsføring, Industriel Symbiose (10 mio. kr.) til fremme af virksomheders brug af hinandens affald, Grønt iværksætterhus (15 mio. kr.), samt Grønne omstillingslån til ressourceeffektivisering (50 mio. kr.).
- **Midler til Grøn Teknologi** (herunder MUDP) indgår i finansloven for 2013 med 130,9 mio. kr. til en miljøteknologisk indsats inden for blandt andet vand, klimatilpasning, ressourcer, affald, ren luft, mindre støj og kemikalier.

Større planlagte initiativer:

- **Opfølgning på Natur- og Landbrugskommissionens anbefalinger**. Regeringen har iværksat et omfattende udredningsarbejde om den fremtidige vand- og naturindsats. Derudover arbejdes der videre med strategisk naturplanlægning, grøn omstilling af landbruget og en øget målretning og differentiering af miljøreguleringen.
- **Ressourcestrategi for affaldshåndtering og -forebyggelse** vil blive lanceret i 2013 med det formål at sætte mål for genanvendelse, modernisere affaldsforbrændingssektoren samt sætte fokus på affaldsforebyggelse.
- **Statslige vandplaner** skal implementeres i 2014 for at forbedre dansk vandmiljø ved at sikre renere vand i Danmarks søer, fjorde og åer – i overensstemmelse med EU's vandrammedirektiv.

6. Folkeskolen 44
7. Ungdomsuddannelser 49
8. Videregående uddannelser 53

Folkeskolen

Globaliseringen stiller krav om høje kompetencer hos arbejdsstyrken. Det er derfor nødvendigt, at alle dele af uddannelsessystemet har høj kvalitet.

Folkeskolen[3] er fundamentet i uddannelsessystemet. Folkeskolen skal give eleverne gode faglige kompetencer som forudsætning for videre uddannelse og give alle elever mulighed for at blive så dygtige, de kan.

Danske 15-årige elevers læsekompetencer har i hele PISA-opgørelsesperioden fra 2000 til 2009 ligget omkring OECD-gennemsnittet, se figur 6.1 og Factbook.

Figur 6.1 PISA-score i læsning, 2009

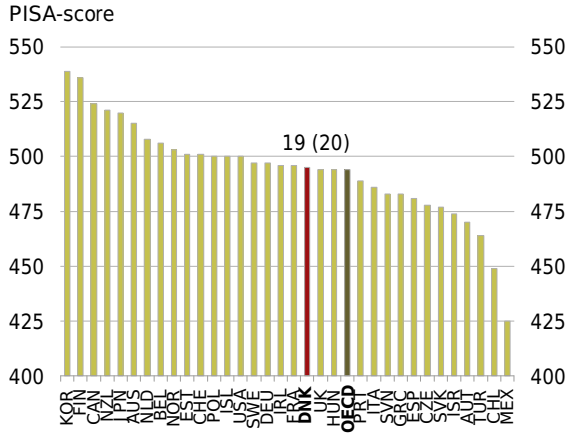

Anm.: Tallet i parentes angiver Danmarks placering i 2006. Nye tal fra PISA-undersøgelsen offentliggøres ultimo 2013.
Kilde: OECD, PISA.

Danske 15-årige elevers kompetencer i matematik og naturfag ligger ligeledes i OECD-midterfeltet. I matematik ligger danske elever lidt over OECD-gennemsnittet og har gjort det siden 2000. I naturfag har Danmark forbedret sin position fra lidt under OECD-gennemsnittet til samme niveau som gennemsnittet i 2009, se Factbook.

De fagligt svageste elever

PISA-undersøgelsen giver mulighed for at inddele eleverne i seks kompetenceniveauer. En score under niveau 2 i fx læsning betyder, at eleven ikke vurderes at besidde tilstrækkelige funktionelle læsefærdigheder. I det efterfølgende betegnes elever med en score under niveau 2 som havende et lavt kompetenceniveau.

I 2009 havde 15 pct. af de deltagende danske elever et lavt kompetenceniveau i læsning. Det placerer Danmark i den bedste tredjedel af OECD-landene, se figur 6.2

Figur 6.2 Andel af elever med lavt kompetenceniveau i læsning, 2009

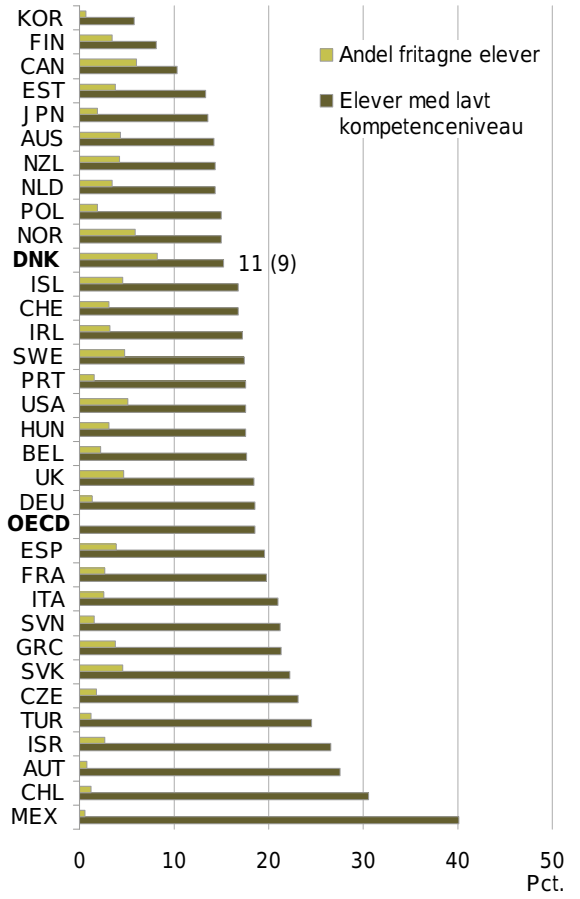

Anm.: Andel elever med en score svarende til det laveste kompetenceniveau (lavere end niveau 2).
Kilde: OECD, PISA.

Andelen af elever med lavt kompetenceniveau kan være højere, da opgørelsen ikke medtager elever, som af psykiske, fysiske eller sociale årsager fritages fra PISA-undersøgelsen. Danmark fritog 8 pct. af eleverne fra PISA-undersøgelsen i 2009. Danmark var dermed det land med størst andel af fritagne elever.

I matematik og naturfag er Danmark placeret i midterfeltet med hensyn til elever med lavt kompetenceniveau, se Factbook.

PISA-etnisk undersøger kompetencerne blandt etniske grupper af 15-årige i Danmark. PISA-etnisk fra 2009 viser, at 38 pct. af de tosprogede elever forlader folkeskolen uden tilstrækkelige funktionelle læsefær-

[3] Medmindre andet er nævnt, anvendes folkeskolen synonymt med grundskolen, dvs. folkeskoler, kommunale ungdomsskoler, frie grundskoler, efterskoler, specialskoler og dagbehandlingstilbud.

digheder i 2009. Dette gælder kun 13 pct. af de etnisk danske elever, se Factbook.

Andelen af elever i 9. klasse, som ikke går til prøve eller ikke opnår minimum 2 ved folkeskolens afgangsprøver i både dansk og matematik, udgør knapt 17 pct. i 2012. Der har ikke været nogen klar udviklingstendens siden 2007, se figur 6.3.

Figur 6.3 Andel af elever, som ikke opnår mindst 2 i dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøver, 2007-2012

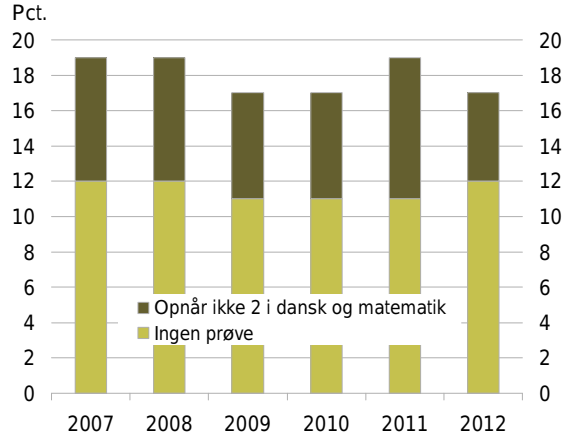

Anm.: Andel af elever som påbegyndte i 9. klasse året inden. Mindst 2 i dansk og matematik opgøres som simpelt gennemsnit over karakterer fra bundne prøver i dansk (læsning, orden, skriftlig fremstilling, mundtlig fremstilling og retskrivning) hhv. matematik (færdighedsregning og problemløsning). Hvis ikke eleven har opnået to eller mere i begge fag, medtages de som elever, der ikke har opnået 2 eller over.
Kilde: Danmarks Statistik, Undervisningsministeriets karakterstatistik og egne beregninger.

Af de elever, som startede i 9. klasse i 2003 og ikke opnåede 2 eller derover i dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve, har 72 pct. fortsat ingen uddannelse i 2011. For elever, som opnåede 2 eller derover, er det kun 21 pct., der i 2011 endnu ikke har opnået yderligere uddannelse, se Factbook.

Elever med lavt kompetenceniveau, når de forlader folkeskolen, har svært ved at komme videre i uddannelsessystemet og kan have begrænsede muligheder for senere arbejdsmarkedsdeltagelse. En stor andel af elever med lavt kompetenceniveau ved folkeskolens afslutning kan endvidere gøre det vanskeligt, at sikre at alle elever har et højt niveau, når de afslutter ungdomsuddannelserne.

Andelen af folkeskoleelever i specialklasser og elever i specialskole har været stigende i perioden 2003-2011, men faldt i 2012. Andelen udgør i 2012 ca. 5,4 pct. af eleverne, se Factbook. Danmark har en større andel af elever i specialundervisning end Finland og Sverige.[4] Det kan dog også skyldes andre forhold end andelen af elever med lavt kompetenceniveau. Herunder påpeger en undersøgelse af folkeskolens specialundervisning fra 2010 en række styringsmæssige og organisatoriske forhold, der har betydning i forhold til antallet af elever, som henvises til specialundervisning. Udgifterne til specialundervisning udgør knap en tredjedel af de samlede udgifter til folkeskolen.[4]

De fagligt stærke elever

Knap 5 pct. af de danske elever opnår et af de to højeste niveauer i læsning i PISA-undersøgelsen. Det placerer Danmark blandt de lande, der har den laveste andel af elever med højt kompetenceniveau i læsning, se figur 6.4.

Figur 6.4 Andel af elever med højt kompetenceniveau i læsning, 2009

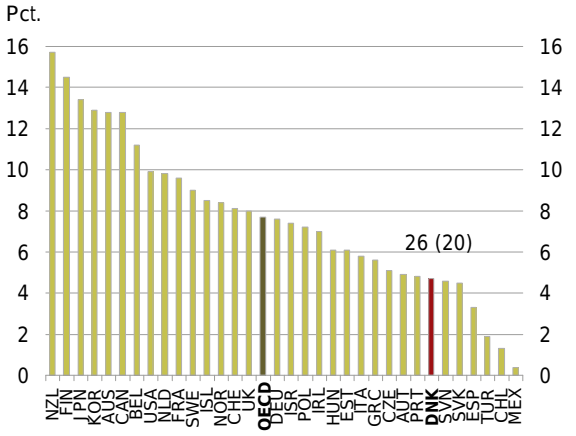

Anm.: Andel af elever med en score svarende til det næsthøjeste og højeste kompetenceniveau (niveau 5 og 6).
Kilde: OECD, PISA.

Et højt kompetenceniveau i læsning indebærer, at eleven har stærke faglige færdigheder i at fortolke, reflektere over og vurdere en tekst.

Andelen af danske elever med højt kompetenceniveau i læsning er faldet fra 8 pct. i 2000 til 5 pct. i 2009. I matematik og naturfag ligger andelen af elever med højt kompetenceniveau på niveau med OECD-gennemsnittet, se Factbook.

ICCS-studiet[5] undersøger, hvorvidt folkeskolen foruden de faglige kompetencer fremmer alsidig udvikling og forbereder eleverne på deltagelse i et demo-

[4] Undervisningsministeriet m.fl. 2010, "Specialundervisning i folkeskole – veje til en bedre organisering og styring".

[5] ICCS er en international komparativ undersøgelse, der gennemføres i regi af The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). ICCS er baseret på svar fra mere end 140.000 skoleelever i 8. klasse. 4.508 danske elever fra 193 skoler (offentlige og private) har deltaget. ICCS gentages i 2016.

kratisk samfund. Danmark opnår sammen med Finland den højeste score af de deltagende lande i ICCS-studiet fra 2009, se Factbook.

Kompetencer på mellemtrinnet

I de internationale PIRLS- og TIMMS-undersøgelser af færdighederne hos elever på 4. klassetrin ligger danske elevers gennemsnitlige læse- og matematikfærdigheder i toppen blandt OECD-landene. På begge fagområder er der tale om fremgang i placeringen sammenlignet med målingerne i henholdsvis 2006 og 2007, se figur 6.5.

Figur 6.5 TIMSS og PIRLS score i læsning og matematik, 2011

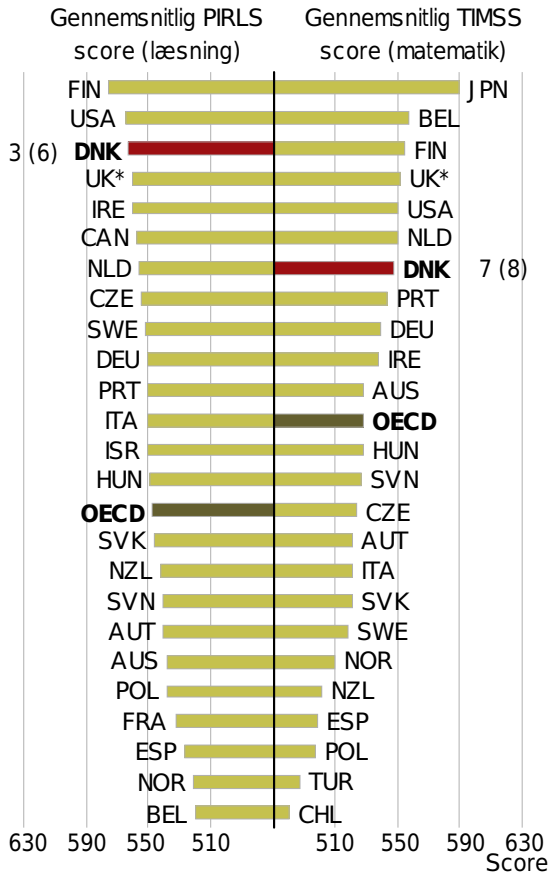

Anm.: * UK betegner kun England, da data ikke er tilgængelig for det resterende af UK.
Kilde: TIMSS & PIRLS, 2011.

Andelen af elever på 4. klassetrin med svage læsekompetencer er faldet siden 2006. Der er imidlertid fortsat stor spredning blandt eleverne. Spredningen i kompetencerne blandt danske elever på 4. klassetrin svarer til to års undervisning.[6]

Elevernes adfærd efter folkeskolen

Næsten alle elever har ved afslutningen af folkeskolen tilmeldt sig fortsat uddannelse. En stor del påbegynder dog aldrig eller falder hurtigt fra. 94 pct. af eleverne, der afsluttede folkeskolen i 2011, tilmeldte sig fortsat uddannelse, men 3 måneder senere var kun 86 pct. under uddannelse. 83 pct. af eleverne var i gang med en ungdomsuddannelse, og 3 pct. var i gang med forberedende uddannelse, se figur 6.6.

Figur 6.6 Andelen i gang med videre uddannelse 3 mdr. efter folkeskolens 9. og 10. klasse, 2001-2011

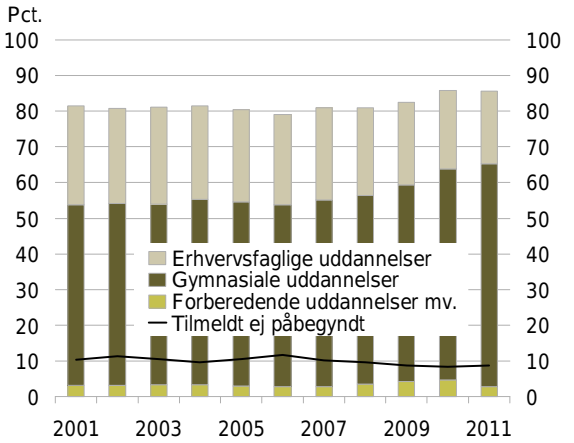

Anm.: Opgjort ekskl. elever tilmeldt eller påbegyndt 10. klasse. "Tilmeldt ej påbegyndt" er elever, der tilmelder sig uddannelse, men som 3 mdr. senere ikke er under uddannelse. Forberedende uddannelser indeholder STU, FUU, produktionsskoler og introduktionsforløb.
Kilde: UNI·C – Styrelsen for It og Læring.

I 2011 har 11 pct. fortsat ikke påbegyndt en ungdomsuddannelse ét år efter folkeskolen, og 1 pct. er faldet fra en ungdomsuddannelse uden at påbegynde en ny. 88 pct. er i gang med en ungdomsuddannelse. Andelen af danske unge, som er under uddannelse ét år efter folkeskolen, har været stigende siden 2010, se figur 6.7.

[6] "TIMSS 2011 International Results in Mathematics", december 2012 & "PIRLS 2011 International Results in Reading", december 2012.

Figur 6.7 Ét år efter folkeskole, 1995-2011

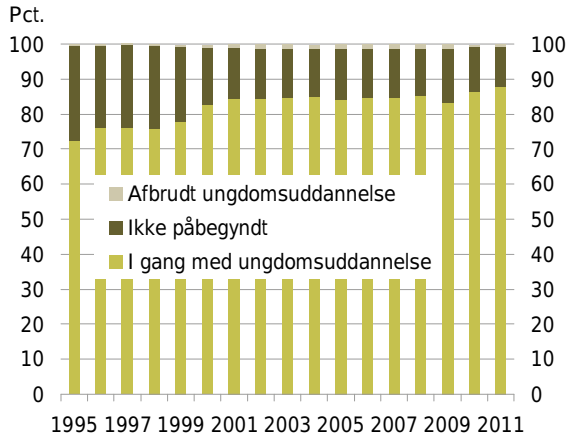

Kilde: UNI·C – Styrelsen for It og Læring.

Udgifter til folkeskolen

Danmark er blandt de lande i OECD, der bruger flest midler pr. elev i folkeskolen, se figur 6.8.

Figur 6.8 Udgifter pr. elev, 2010

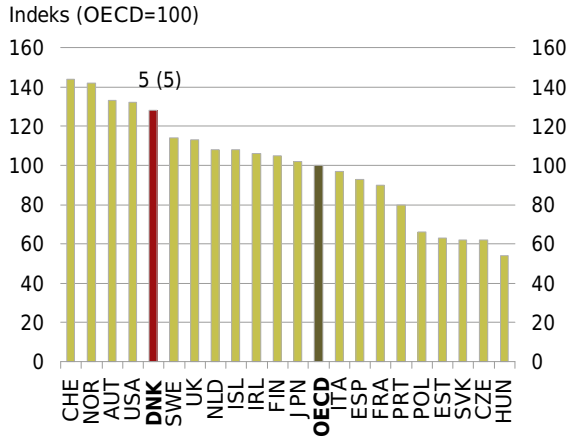

Anm.: 1. - 10. klasse. Købekraftskorrigeret. Udgifter til det samlede grundskoleområde, herunder voksenuddannelse.
Kilde: OECD, Eurostat og egne beregninger.

Danmark er samtidigt blandt de OECD-lande, hvor der er færrest elever pr. lærer i folkeskolen, se figur 6.9.

Figur 6.9 Elever pr. lærer, 2011

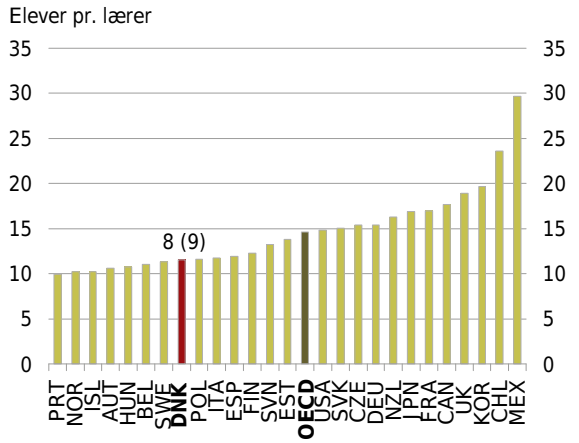

Kilde: OECD, og egne beregninger.

Danske elever i folkeskolen har endvidere relativt få planlagte årlige timer sammenlignet med OECD-landene, se figur 6.10.

Figur 6.10 Gennemsnitlige planlagte årlige timer, 2011

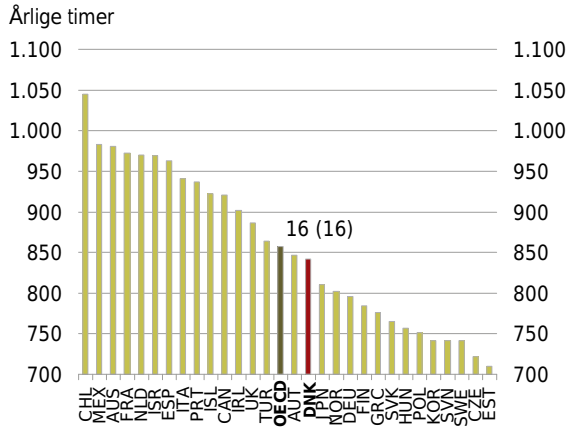

Kilde: OECD og egne beregninger.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Reform af folkeskolen**. Hovedelementerne i aftalen mellem regeringen, V og DF om et fagligt løft af folkeskolen samt aftale med K om gennemførelse af størstedelen af aftalen fra skoleåret 2014/2015:
  - **En længere og mere varieret skoledag med daglig bevægelse og lektiehjælp.** Der indføres en skoleuge på 30 timer for børnehaveklasse til 3. klasse, 33 timer for 4. til 6. klasse og 35 timer for 7. til 9. klasse. I en overgangsperiode frem til næste folketingsvalg vil skoleugen dog forkortes, hvis eleverne fravælger tilbuddet om lektiehjælp.
  - **Flere fagopdelte timer i bl.a. dansk, matematik, natur/teknik, idræt, musik m.v.** Timetallet i dansk forhøjes i 4.-9. klasse med én lektion om ugen, og timetallet i matematik i 4.-9. klasse forhøjes med én lektion om ugen
  - **Tidligere fremmedsprog.** Der indføres engelsk fra 1. klasse og tysk/fransk fra 5. klasse.
  - **Ny tid til understøttende undervisning.** Understøttende undervisning skal supplere og understøtte den fagopdelte undervisning og give mulighed for varierede og differentierede undervisningsformer, bevægelse, faglig fordybelse og træning i lektiecaféer og understøttende læringsaktiviteter.
  - **Kompetenceudvikling af lærere, pædagoger og ledere.** Regeringen vil afsætte i alt 1 mia. kr. i perioden 2014-2020 til styrket efteruddannelse af lærere og pædagoger i folkeskolen.
  - **Korps af læringskonsulenter.** Et korps af læringskonsulenter skal tilbyde kommuner og skoler rådgivning om kvalitetsudvikling. Korpset skal bestå af dygtige lærere og skoleledere, som kan medvirke til at understøtte den lokale kapacitetsudvikling gennem rådgivning til forvaltning og skoler om den decentrale udvikling af undervisningspraksis og elevernes faglige resultater.
  - **Styrket forældresamarbejde og elevinddragelse.** Det præciseres i folkeskoleloven, at skolebestyrelsens principper for samarbejdet mellem skole og hjem også skal omfatte principper for forældrenes ansvar i samarbejdet. Samtidig iværksættes en kompetenceudviklingsindsats for medlemmerne af skolebestyrelserne
  - **Få, klare mål for folkeskolens udvikling og regelforenklinger.** Folkeskolens styrker og faglighed skal fastholdes og udvikles ved at arbejde for følgende tre overordnede mål: 1) Folkeskolen skal udfordre alle elever, så de bliver så dygtige, de kan, 2) folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater, og 3) tilliden til og trivslen i folkeskolen skal styrkes bl.a. gennem respekt for professionel viden og praksis.

Ungdomsuddannelser

En veluddannet arbejdsstyrke er en af forudsætningerne for økonomisk vækst. I 2011 forventes det, at ca. 92 pct. af en årgang har mindst en ungdomsuddannelse 25 år efter 9. klasse.

I 2011 havde ca. 83 pct. af danskerne mellem 25 og 34 år gennemført mindst en ungdomsuddannelse. Denne andel har stort set været konstant siden 2007, se figur 7.1.

Figur 7.1 25-34-årige med mindst en ungdomsuddannelse, 2002-2011

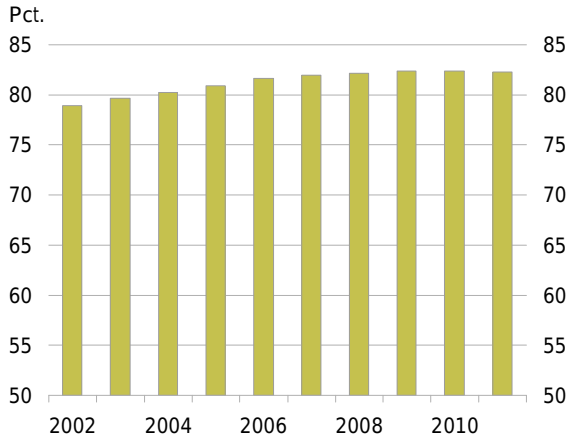

Anm.: Registeroplysninger. Ekskl. indvandrere, da den seneste undersøgelse af medbragte uddannelser kun dækker personer indvandret til og med 2006.
Kilde: UNI-C – Styrelsen for It og Læring.

Det placerer Danmark i den lave ende blandt OECD-landene, se figur 7.2.

Det kan dog ikke udelukkes, at Danmarks reelle placering er bedre, end det fremgår af figur 7.2. Det skyldes, at opgørelsen i figur 7.2 for de fleste lande er baseret på interviewundersøgelser, der typisk overvurderer uddannelsesniveauet, mens opgørelsen for Danmark i figur 7.1 er udarbejdet på baggrund af registerdata.

Figur 7.2 25-34-årige med mindst en ungdomsuddannelse, 2011

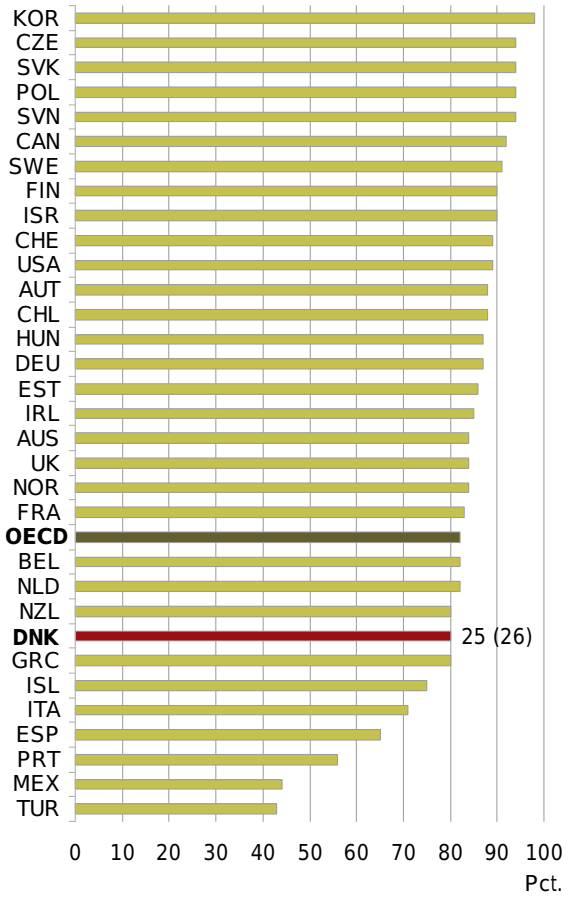

Anm.: De internationale tal er ikke fuldt sammenlignelige med de danske registeroplysninger i figur 7.1. Opgørelsesmetoden for Arbejdskraftundersøgelsen (AKU), som de internationale tal er baseret på, er for Danmarks vedkommende ændret i forhold til tidligere opgørelser, hvilket har medført en markant forringelse af Danmarks position relativt til de andre OECD-lande. Det er uklart, om ændringen har medført større eller mindre sammenlignelighed med andre lande, men ændringen har for Danmark ført til større konsistens mellem opgørelsen i AKU'en og det registerbaserede opgørelse af uddannelsesniveauet i figur 7.1.
Kilde: OECD.

I Europa 2020-strategien er det et mål, at andelen af 18-24-årige, som forlader uddannelsessystemet for tidligt, skal reduceres til højest 10 pct. i 2020. I 2012 var uddannelsesfrafaldet i Danmark på 9,1 pct. Danmark ligger dermed placeret i midten af OECD-landene, se Factbook.

Forventet andel med mindst en ungdomsuddannelse

I 2011 forventes knap 72 pct. af en ungdomsårgang at gennemføre mindst en ungdomsuddannelse inden for fem år efter 9. klasse. Andelen har aldrig været højere og har været stigende siden 2005, se figur 7.3.

Figur 7.3 Forventet gennemførelse af ungdomsuddannelse fem år efter 9. klasse, 1990-2011

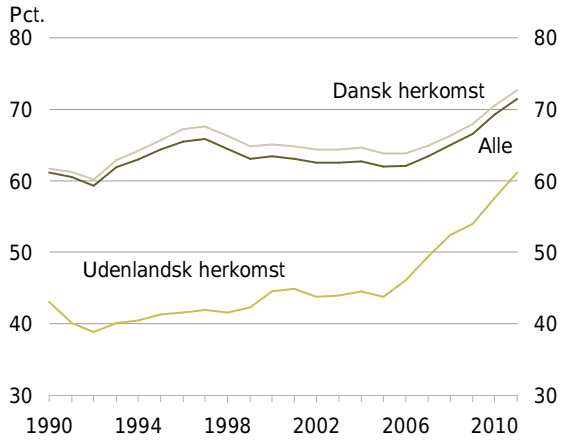

Anm.: Forventet gennemførelse af mindst en ungdomsuddannelse fem år efter 9. klasse. Baseret på profilmodellen 2011.
Kilde: UNI-C – Styrelsen for It og Læring.

Blandt unge med udenlandsk herkomst er andelen med mindst en ungdomsuddannelse inden for fem år efter 9. klasse lavere end andelen blandt unge med dansk herkomst. Siden 2005 har der imidlertid været en kraftig stigning i andelen. Forskellen mellem unge med dansk herkomst og unge med udenlandsk herkomst er samlet set halveret siden 1997. I 2011 var andelen for unge med udenlandsk herkomst på godt 61 pct., mens andelen var på knap 73 pct. for unge med dansk herkomst.

Forskellen kan skyldes, at elever med udenlandsk herkomst klarer sig relativt dårligere i folkeskolen, og således ikke i samme grad opnår de nødvendige kompetencer til at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Siden 1990 har andelen af piger, der forventes at gennemføre mindst en ungdomsuddannelse inden for fem år, været større end andelen af drenge. I 2011 var andelen af piger 10 pct.-point større end andelen af drenge, se Factbook. Dette skyldes primært, at piger i højere grad end drengene vælger en gymnasial uddannelse, som er kortere end de fleste erhvervsuddannelser.

I 2011 forventes 92 pct. af en ungdomsårgang at gennemføre mindst en ungdomsuddannelse senest 25 år efter 9. klasse. Det er den hidtil største andel, og andelen har været stigende siden 2008. Regeringens målsætning om, at mindst 95 pct. af en ungdomsårgang har gennemført mindst en ungdomsuddannelse, er dermed tæt på at være nået, se figur 7.4.

Figur 7.4 Forventet gennemførelse af ungdomsuddannelse 25 år efter 9. klasse, 1990-2011

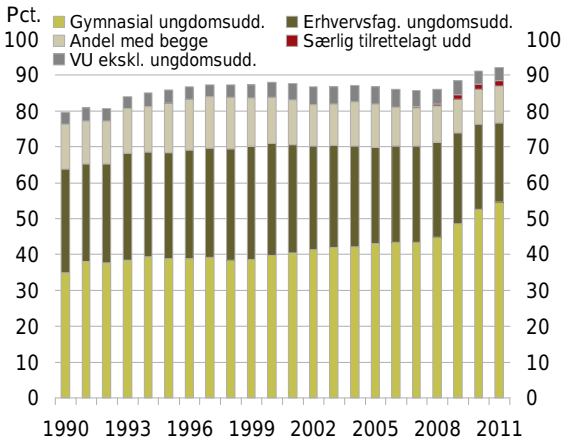

Anm.: Baseret på profilmodellen 2011. Den forventede samlede andel af 9. klasseårgangen med en gymnasial/erhvervsfaglig ungdomsuddannelse udgøres af den angivne andel samt andelen af begge.
Kilde: UNI-C – Styrelsen for It og Læring.

Stigningen i den forventede gennemførelse skyldes primært en øget søgning til de gymnasiale ungdomsuddannelser samtidig med, at gennemførelsesprocenten har været nogenlunde konstant de sidste 4 år, se Factbook.

Det forventes, at godt 10 pct. af de elever, der afsluttede 9. klasse i 2011, vil opnå både en erhvervsfaglig og en gymnasial uddannelse. Det er et fald på ca. 4 pct.-point. siden 1997. Det er positivt, at andelen er faldende, da dobbeltuddannelse er et tegn på, at nogle unge er usikre i deres valg, og samtidig lægger det beslag på ressourcer i uddannelsessektoren og forsinker unge i at opnå beskæftigelse.

Der er flere faktorer, der har indflydelse på, om unge gennemfører en ungdomsuddannelse, blandt andet elevernes sociale baggrund. Sandsynligheden for, at den unge gennemfører en ungdomsuddannelse, afhænger i høj grad af forældrenes uddannelsesniveau. Der er en klar tendens til, at unge, hvis forældre er ufaglærte, har sværere ved at gennemføre en ungdomsuddannelse, end unge, hvis forældre har et højere uddannelsesniveau. Betydningen af forældrenes uddannelsesbaggrund er stigende, se Factbook.

Ekstra tidsforbrug

I gennemsnit brugte eleverne på erhvervsfaglige uddannelser knap fire år ekstra på at gennemføre deres uddannelse, end hvis de var påbegyndt uddannelsen umiddelbart efter 9. klasse og havde gennemført uden forsinkelse. Det er specielt uddannelsespause, der øger tidsforbruget. Det ekstra tidsforbrug er steget knap fem måneder siden 2008, primært på grund af uddannelsespause, se figur 7.5.

Figur 7.5 Ekstra tidsforbrug for erhvervsfaglige uddannelser, 2001-2011

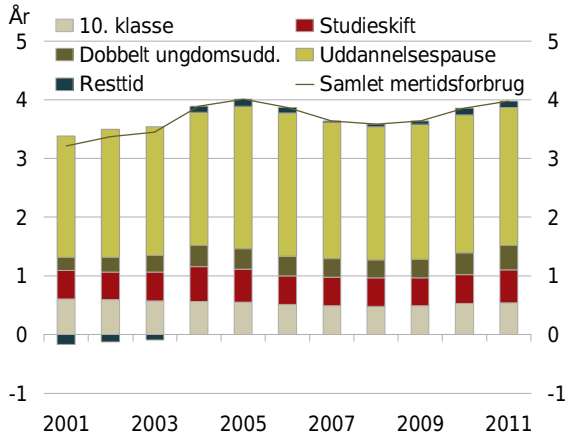

Anm.: Baseret på profilmodellen 2011. Uddannelsespause er fx arbejde og rejseaktivitet. Resttid omfatter hovedsageligt tidsforbrug ud over den normerede studietid. Resttid kan være negativ som følge af merit. Se Factbook for en nærmere beskrivelse af profilmodellen.
Kilde: UNI-C – Styrelsen for It og Læring.

En del af mertidsforbruget kan skyldes den økonomiske krise, der har fået en del ældre til at søge ind på erhvervsuddannelserne. I 2011 var eleverne i gennemsnit 28 år, da de færdiggjorde en erhvervsuddannelse.

Frafald

En af grundene til, at det i 2011 forventes, at ca. 8 pct. af en ungdomsårgang ikke gennemfører mindst en ungdomsuddannelse, er et stort frafald på erhvervsfaglige uddannelser. De fleste unge påbegynder en ungdomsuddannelse, men frafaldet på erhvervsuddannelserne (EUD) er stort og var i 2011 på 47 pct. Det har endvidere været stigende siden 2007, hvor frafaldet var på 44 pct. Af dem, der påbegyndte et grundforløb i 2011, forventes 28 pct. at falde fra grundforløbet, og 21 pct. af dem, der påbegyndte et hovedforløb i 2011, forventes at falde fra i hovedforløbet, se figur 7.6.

Figur 7.6 Frafald på ungdomsuddannelserne, 2001-2011

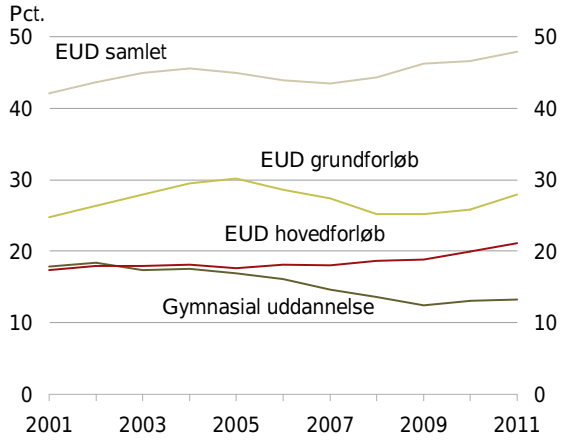

Anm.: Frafald defineres som andelen, der er påbegyndt en uddannelse et givent år og ikke forventes at fuldføre. Afbrud med efterfølgende start inden 15 mdr. på samme uddannelsesgruppe regnes ikke som frafald. EUD-hovedforløb mv. omfatter også erhvervsgrunduddannelse (egu) og øvrige erhvervsuddannelser. Samlet frafald fra EUD-uddannelserne består af frafald på grund- og hovedforløb samt frafald i overgang mellem grund- og hovedforløb. Derudover er det muligt at påbegynde et hovedforløb uden et grundforløb. Frafaldet på de forskellige uddannelser kan ikke summeres.
Kilde: UNI-C – Styrelsen for It og Læring.

En del unge falder fra uddannelsen mellem grund- og hovedforløbet. Således var over 40 pct. af de unge, der i 2010 fuldførte et grundforløb, ikke i gang med hovedforløbet inden for 15 måneder efter fuldførelse. 27 måneder efter fuldførelse af et grundforløb var knap 39 pct. af de unge, der i 2009 fuldførte et grundforløb, endnu ikke i gang med et hovedforløb. Unge med udenlandsk herkomst har højere frafald på erhvervsuddannelserne end unge med dansk herkomst. I 2011 var frafaldet for denne gruppe på 55 pct., se Factbook.

På de gymnasiale uddannelser lå frafaldet i 2011 på 13 pct. og dermed meget lavere end på erhvervsuddannelserne. En af årsagerne kan være, at under 1 pct. af 16-årige gymnasieelever vurderes at være uden funktionelle læsekompetencer. Til sammenligning gjorde dette sig gældende for hver sjette elev på erhvervsuddannelserne i samme aldersgruppe.[7]

[7] Egelund (2008), "PISA og ungdomsuddannelserne".

Praktikpladser

En del af frafaldet på erhvervsuddannelserne kan også skyldes, at nogle unge har vanskeligt ved at finde en praktikplads. Udbuddet af praktikpladser er særligt udfordret under lavkonjunkturen. Det er en udfordring for det danske vekseluddannelsessystem, hvor uddannelsen veksler mellem skoleophold og praktik.

I 2012 var der samlet godt 65.000 personer i gang med et hovedforløb på erhvervsuddannelserne. Heraf var godt 42.000 personer nye. Antallet af påbegyndte hovedforløb er dermed steget siden sidste år. Antallet af praktiksøgende har været stigende siden 2007, og i 2012 var antallet af aktivt praktiksøgende, som endnu ikke har fået en praktikplads, ca. 5.400 personer, se figur 7.7.

Figur 7.7 Påbegyndte hovedforløb og praktikpladssøgende, 2003-2012

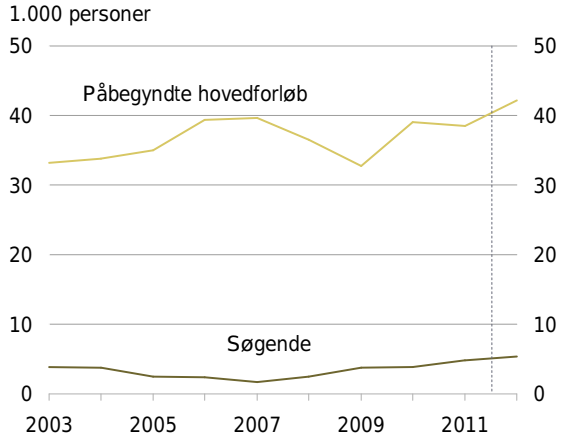

Anm.: Påbegyndte hovedforløb i løbet af året. Søgende er opgjort ultimo året. Data er ekskl. sosu og pædagogiske grunduddannelse (pgu) og inkl. landbrugsuddannelser fra og med juli 2008. Grundet ændringer i opgørelsen af praktikpladssøgende pr. april 2005 er en del af faldet fra 2004 til 2005 teknisk begrundet. Databrud i 2012 medfører, at elever i skolepraktik ikke længere indgår som søgende.
Kilde: UNI-C – Styrelsen for It og Læring.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Finanslovsaftale om bedre erhvervsuddannelser**. Som led i finansloven for 2013 indgik regeringen, V, DF, EL og K Aftale om bedre erhvervsuddannelser og styrket uddannelsesgaranti. Aftalen omfatter en række initiativer til styrkelse af uddannelsesgarantien (herunder etablering af praktikcentre), højere kvalitet på erhvervsuddannelserne og en etårig forlængelse af Ungepakke II. Initiativerne byggede i høj grad på anbefalingerne fra Erhvervsuddannelsesudvalget, der præsenterede første del af sine anbefalinger i efteråret 2012.
- **Finanslovsaftale med markant satsning på uddannelse**. Med finansloven for 2013 afsatte regeringen næsten 3 mia. kr. mere til ungdomsuddannelserne, de videregående uddannelser og SU-stipendier i 2013 end i 2012. Hermed sikres, at flere end nogensinde før kan få en uddannelse.
- **Reform af SU-systemet.** Regeringen indgik i april 2013 en aftale med V, DF, LA og K om en SU-reform, der målretter SU'en og bringer de unge hurtigere og bedre gennem uddannelsessystemet.

Større planlagte initiativer:

- **Udspil til reform af erhvervsuddannelserne**. Regeringen vil fremlægge et ambitiøst udspil til en reform af erhvervsuddannelserne. Reformudspillet skal bidrage til, at flere elever vælger en erhvervsuddannelse direkte efter grundskolen, og at flere elever gennemfører påbegyndt erhvervsuddannelse.
- **Fleksuddannelse**. Som led i erhvervsuddannelsesreformen vil regeringen oprette en fleksuddannelse til unge, der ikke har forudsætninger for at gennemføre en almindelig ungdomsuddannelse. Uddannelsen skal understøtte målgruppens overgang og varige tilknytning til arbejdsmarkedet.

Videregående uddannelser

Viden er afgørende for virksomhedernes konkurrenceevne, og det bliver stadig vigtigere for virksomhederne at have adgang til arbejdskraft med viden på et fagligt højt og internationalt konkurrencedygtigt niveau. Skal Danmark fremadrettet have en stærk konkurrenceevne, er det vigtigt, at Danmark har en højtuddannet og velkvalificeret arbejdsstyrke med de relevante kvalifikationer.

Uddannelsesniveauet i Danmark har siden 2000 været konstant stigende blandt de 25-34-årige. I 2011 har 6 pct. opnået en erhvervsakademiuddannelse, 22 pct. en professionsbachelor og 11 pct. en kandidatuddannelse. Det betyder, at 39 pct. af de 25-34-årige har en videregående uddannelse i 2011, se figur 8.1.

Figur 8.1 25-34-årige med en videregående uddannelse, 2000-2011

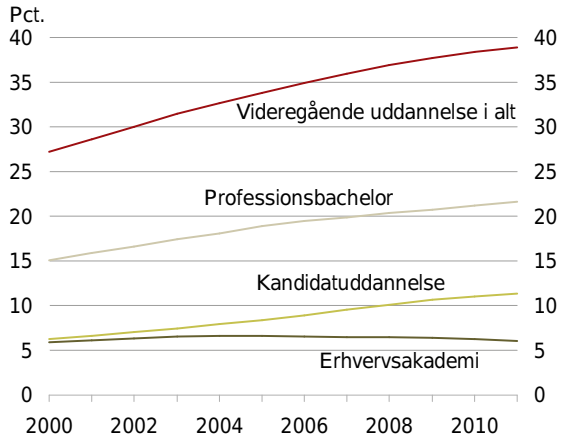

Anm.: Registeroplysninger. Ekskl. personer med anden oprindelse end dansk, da det ikke er muligt fuldt ud at belyse denne gruppes uddannelsesniveau. "Professionsbachelor" er inkl. de universitetsbachelorer, som ikke har fuldført en kandidatuddannelse.
Kilde: UNI·C Styrelsen for It og Læring.

Siden 2007 er andelen af danske 25-34-årige med en videregående uddannelse steget mindre end i andre lande. Danmark er på nuværende tidspunkt på niveau med OECD-gennemsnittet, se figur 8.2 og Factbook.

Figur 8.2 25-34-årige med en videregående uddannelse, 2011

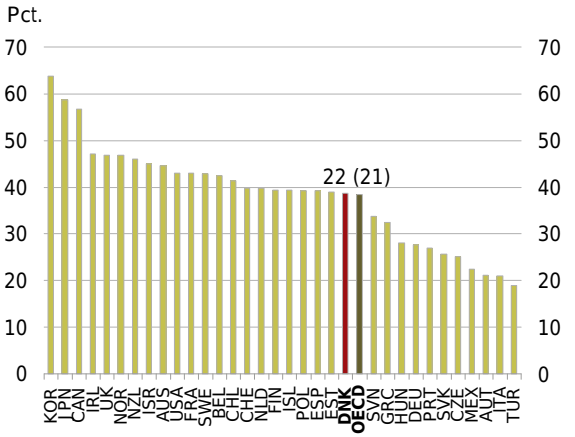

Anm.: De internationale tal er ikke fuldt sammenlignelige med de danske registeroplysninger i figur 8.1. Der er visse metodiske problemer med den internationale opgørelse, se Factbook.
Kilde: OECD.

Forventet andel med videregående uddannelse

På baggrund af fremskrivninger af uddannelsesmønstret ved hjælp af den såkaldte profilmodel forventes det danske uddannelsesniveau fortsat at stige fremadrettet.

Af de elever, som afsluttede 9. klasse i 2011, forventes 59 pct. at gennemføre en videregående uddannelse senest 25 år efter (dvs. inden 2036). Det betyder, at Danmark med det nuværende uddannelsesmønster er meget tæt på at opfylde regeringens målsætning om, at 60 pct. af en ungdomsårgang i 2020 skal gennemføre en videregående uddannelse senest 25 år efter folkeskolen, se figur 8.3.

Figur 8.3 Forventet gennemførelse 25 år efter 9. klasse, 1990-2011

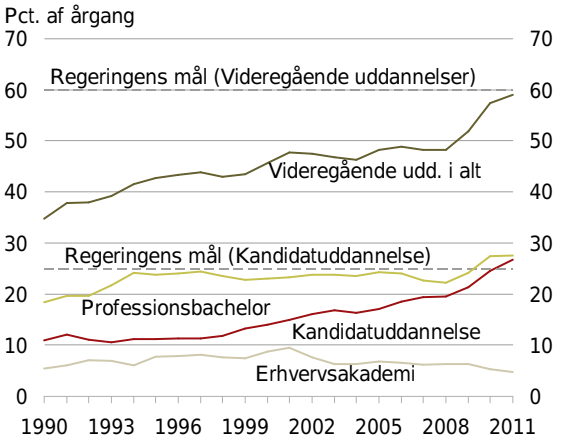

Anm.: Baseret på profilmodellen 2011. Professionsbachelor er inkl. de universitetsbachelorer, som ikke har fuldført en kandidatuddannelse.
Kilde: UNI·C Styrelsen for It og Læring.

Samtidig forventes 27 pct. af elever, som afslutter 9. klasse i 2011, at gennemføre en kandidatuddannelse. Andelen er således større end målsætningen om, at 25 pct. af en ungdomsårgang i 2020 skal have en kandidatuddannelse senest 25 år efter folkeskolen.

Der har siden 2010 været rekordstort optag på de videregående uddannelser, se Factbook. En af årsagerne til det store optag er formentlig den økonomiske krise, der gør det sværere for unge at finde beskæftigelse, og som kan gøre det mere attraktivt at påbegynde på en uddannelse.

Den høje søgning til de videregående uddannelser vil formentlig være med til at øge den sociale mobilitet. Danske unge, hvis forældre har lavt uddannelsesniveau[8], har den 6. højeste sandsynlighed blandt OECD-landene for at være i gang med en videregående uddannelse, se Factbook.

Alder ved fuldførelse

Danske studerende har generelt en høj alder, når de færdiggør deres uddannelse. De studerendes forsinkelser før og under uddannelse betyder, at de står til rådighed for arbejdsmarkedet med deres erhvervede kompetencer i færre år end ellers. Forsinkelsen udgør derfor et samfundsøkonomisk tab.

Danmark ligger under OECD-gennemsnittet i forhold til andelen af studerende, som færdiggør deres videregående uddannelse, inden de fylder 26 år. Kun 47 pct. har i 2011 færdiggjort deres uddannelse, inden de blev 26 år, se figur 8.4.

Figur 8.4 25 år eller yngre ved færdiggørelse, 2011

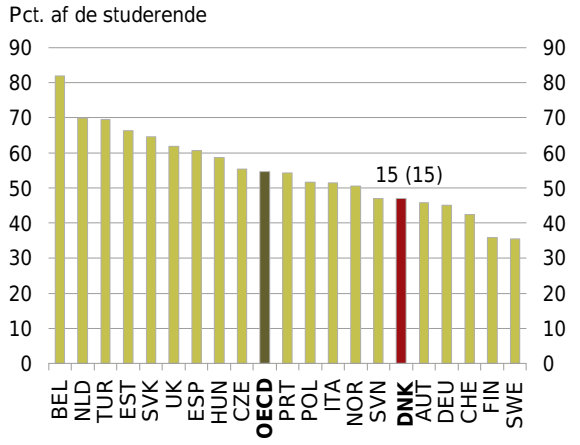

Anm.: Tal for europæiske OECD-lande. Vedrører første gennemførte videregående uddannelse, herunder universitetsbacheloruddannelser.
Kilde: Eurostat og egne beregninger.

[8] Forældre med lavt uddannelsesniveau har ikke gennemført mindst en ungdomsuddannelse.

Det ekstra tidsforbrug blandt danske studerende er dog faldet siden 2004. I gennemsnit bruger danske studerende 3,7 år ekstra i forløbet fra folkeskolen til afslutning af en kandidatuddannelse. Studerende på erhvervsakademi og professionsbachelor bruger hhv. 3,2 år og 2,9 år ekstra, se figur 8.5.

Figur 8.5 Forventet ekstra tidsforbrug, 2001-2011

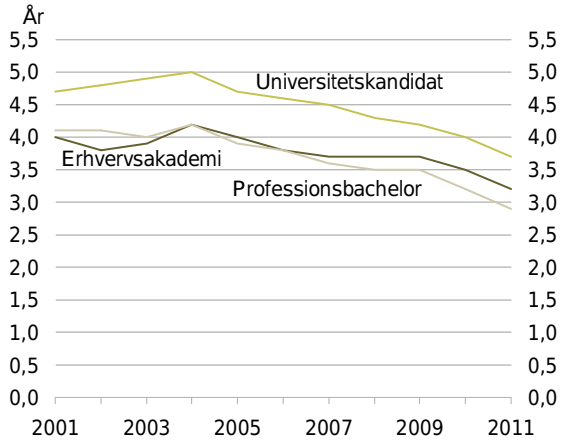

Anm.: Baseret på profilmodellen 2011. Mertidsforbrug består af 10. klasse, dobbelt ungdomsuddannelse, uddannelsespause, studieskift og studieforlængelse (rest tid).
Kilde: UNI·C Styrelsen for It og Læring.

Den største del af det ekstra tidsforbrug fra afslutning af folkeskolen til færdiggørelse af en videregående uddannelse skyldes uddannelsespause, som udgør mellem 50 og 65 pct. af mertidsforbruget. For kandidatuddannelserne er studieforlængelse også en stor årsag til forsinkelse. Studieforlængelse udgør 26 pct. af mertidsforbruget på kandidatuddannelsen, se Factbook.

Højtuddannede i den private sektor

Effekten fra stigende uddannelsesniveau på væksten i samfundet afhænger af, hvilke uddannelser der fuldføres, og i hvor høj grad de uddannede finder beskæftigelse i den private sektor.

Det er regeringens mål, at andelen af højtuddannede i den private sektor øges, så Danmark frem mod 2020 kommer blandt de 5 europæiske OECD-lande med den højeste andel af højtuddannede i den private sektor.

Andelen af beskæftigede i den private sektor, som er højtuddannede, er i Danmark ca. 23 pct. i 2012. Det er lidt under OECD-gennemsnittet, se figur 8.6.

Figur 8.6 Højtuddannede blandt beskæftigede i den private sektor, 2012

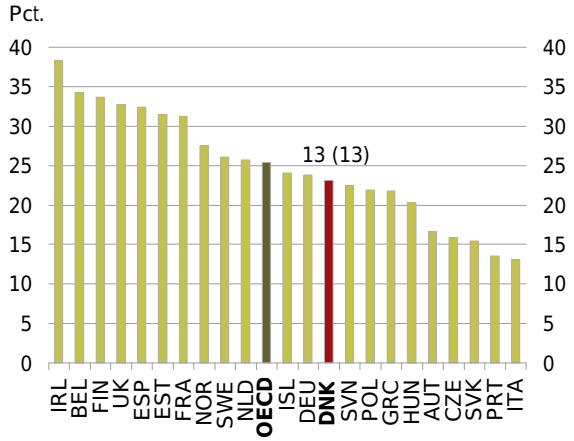

Anm.: Tallene dækker kun europæiske OECD-lande.
Kilde: Eurostat, specialkørsel.

Det relativt lave niveau af højtuddannede i den private sektor skyldes formentlig, at mange af de danske højtuddannede finder beskæftigelse i den offentlige sektor. Det er primært uddannede inden for teknik, natur og samfund, som finder beskæftigelse i den private sektor i Danmark. Det er derimod kun ca. 20 pct. af de uddannede inden for humaniora, som finder beskæftigelse i den private sektor, se figur 8.7.

Figur 8.7 Andel privatansatte for forskellige fagområde, 2010

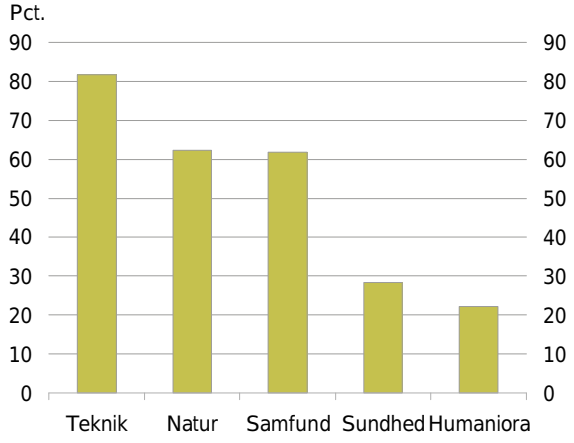

Anm.: Uddannede fra videregående uddannelser. Nogle uddannelser, bl.a. politi, forsvar og videreuddannelse, er ikke kategoriseret i et hovedområde.
Kilde: Uddannelsesministeriet på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

Danmark uddanner ca. 58 pct. inden for natur, teknik og samfund. Danmark er dermed lige over gennemsnittet for OECD, se Factbook.

Økonomisk incitament til uddannelse

Økonomiske incitamenter kan påvirke uddannelsesadfærd. Derfor kan høje stipendier og et lavt privatøkonomisk afkast være medvirkende årsager til, at mange bruger længere tid end normeret på at fuldføre en videregående uddannelse.

Danmark anvender ca. 0,6 pct. af BNP på uddannelsesstøtte til studerende. Det er den højeste andel blandt OCED-landene, se figur 8.8.

Figur 8.8 Uddannelsesstøtte, 2010

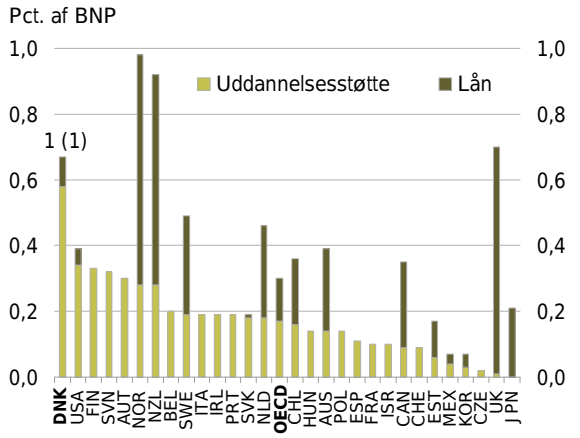

Anm.: Stipendier og studielån til videregående uddannelser.
Kilde: OECD.

Det privatøkonomiske afkast af uddannelse i Danmark er blandt de laveste i OECD, se figur 8.9. Da stipendier (SU) ikke er inddraget i beregningerne af det økonomiske afkast af uddannelse, og disse ligger højt i Danmark, underestimerer beregningerne formentlig Danmarks relative placering, for så vidt angår det samlede privatøkonomiske afkast af uddannelse.

Figur 8.9 Privatøkonomisk merafkast af videregående uddannelse ift. ungdomsuddannelse, 2011

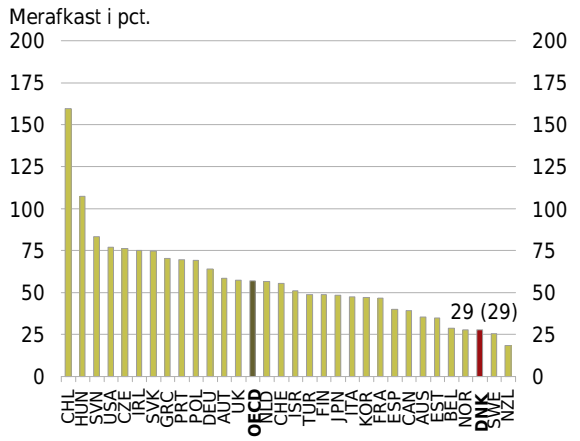

Anm.: Økonomisk merafkast af en videregående uddannelse relativt til en ungdomsuddannelse for 25-64-årige. Disponibel indkomst. For en del af landene er data opgjort i perioder forud for 2011, se Factbook.
Kilde: OECD.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Reform af SU-systemet.** Regeringen indgik i april 2013 en aftale med V, DF, K og LA om en reform, der målretter SU'en og bringer de unge hurtigere og bedre gennem uddannelsessystemet.
- **Reform af læreruddannelsen.** Adgangskravet til læreruddannelsen hæves, og kravene til de enkelte fagområder er skærpet (2012). Uddannelsen skal i højere grad bygge på praksisrelevant og evidensbaseret viden.
- **Nyt fælles akkrediteringssystem for videregående uddannelser.** Det nye system skal bidrage til at sikre eksisterende og nye uddannelsers kvalitet og relevans samt føre til markant mindre bureaukrati for uddannelsesinstitutionerne.
- **Handlingsplan for internationalisering af de videregående uddannelser.** Handlingsplanen sætter med 31 konkrete initiativer og 4 målepunkter for 2020 fokus på at få markant flere studerende til at tage på studie- eller praktikophold i udlandet, styrke de internationale læringsmiljøer og forbedre de studerendes fremmedsprogskompetencer.
- **Bedre muligheder for at studere i udlandet.** Der er i april 2013 vedtaget en forenkling af udlandsstipendieordningen. Samtidig udbygges ordningen med et udlandslån til uddannelser, hvor udlandsstipendiet ikke dækker hele studieafgiften.
- **Rekordoptag på de videregående uddannelser.** Med aftalen om finansloven for 2013 er der afsat 900 mio. kr. ekstra i 2013 til at finansiere meroptaget på de videregående uddannelser.
- **Taxameterløft til humaniora og samfundsvidenskab.** Med aftalen om finansloven for 2013 er taxameterløftet primært til humaniora og samfundsvidenskab på universiteterne på 5.000 kr. videreført.
- **Fortsættelse af ph.d.-satsningen.** Med aftalen om finansloven for 2013 er ph.d.-satsningen fastholdt, så universiteterne fortsat kan optage 2.400 ph.d.-studerende om året.
- **Styrket udviklings- og evidensbasering.** Med aftalen om finansloven for 2013 er der afsat 320 mio. kr. årligt i 2013-2015 til styrket udviklings- og evidensbasering på erhvervsakademier og professionshøjskoler.

Større planlagte initiativer:

- **Reform af pædagoguddannelsen.** Regeringen har fremsat lovforslag om reform af pædagoguddannelsen. Uddannelsen skal i højere grad sikre høj faglighed og kvalitet, bedre sammenhæng til praksis samt øget specialisering og styrkede tværprofessionelle kompetencer. Den ny pædagoguddannelse skal ses i sammenhæng med regeringens øvrige initiativer, herunder folkeskolereformen, og skal gælde fra sommeroptaget 2014.
- **Bedre rammer for talenter og styrket innovationsindsats på de videregående uddannelser.** Med innovationsstrategien har regeringen taget initiativ til at sikre bedre rammer for udvikling af en talentkultur på de videregående uddannelser fx gennem mulighed for honours-forløb og forløb med øget optjening af ECTS. Endvidere er der sat styrket fokus på at integrere innovation i alle videregående uddannelser.

9. Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation 58
10. Offentlig forskning og universiteter 63
11. Iværksættere og vækstvirksomheder 67

Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation

Innovation er en central drivkraft for vækst og jobskabelse. Innovation handler om at omsætte ny viden og ideer, der blandt andet stammer fra forskning og udvikling, til kommerciel værdi og til værdi for samfundet. Fx ved implementeringen af et nyt eller væsentligt forbedret produkt (vare eller tjenesteydelse), en ny proces eller markedsføringsmetode eller en væsentlig organisatorisk ændring.

Innovation

Over halvdelen af de danske virksomheder har i perioden 2008-2010 været innovative. Dermed befinder Danmark sig over OECD-gennemsnittet, se figur 9.1.

Figur 9.1 Innovative virksomheder, 2008-2010

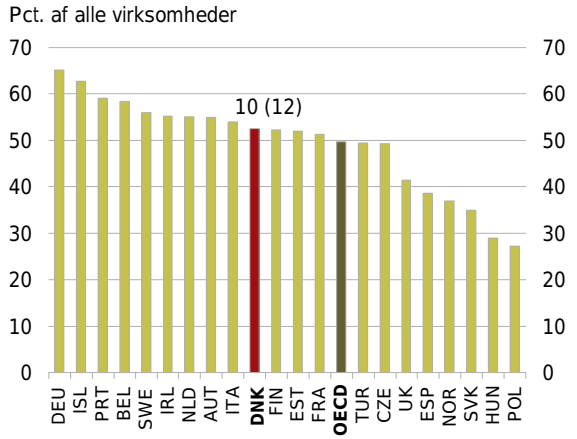

Anm.: Andel virksomheder med mindst 10 ansatte, der har indført produkt, proces, organisations- og/eller markedsføringsinnovation i 2008-2010.
Kilde: Eurostat.

Det er regeringens mål, at andelen af innovative virksomheder øges, så Danmark frem mod 2020 kommer blandt de 5 europæiske OECD-lande med flest innovative virksomheder.

Innovation opdeles traditionelt i produkt og/eller procesinnovation *og* organisations- og/eller markedsføringsinnovation.[9] Danmark ligger over OECD-gennemsnittet for begge typer af innovation og i top 5 inden for organisations- og/eller markedsføringsinnovation, se figur 9.2.

Figur 9.2 Innovative virksomheder efter innovationstype, 2008-2010

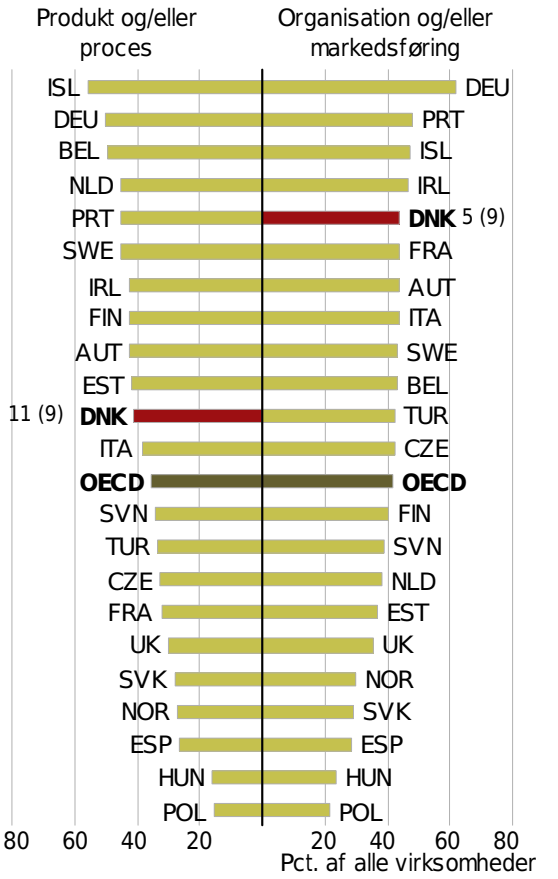

Anm.: Andel virksomheder med mindst 10 ansatte, der har indført henholdsvis produkt- og/eller procesinnovation samt organisations- og/eller markedsføringsinnovation i 2008-2010.
Kilde: Eurostat.

Danske virksomheder, som indførte nye produkt- og/eller procesinnovationer, faldt fra 35 pct. i 2010 til 31 pct. i 2011. Andelen har siden 2000 ligget mellem 28 og 42 pct. Andelen af virksomheder, der gennemførte organisations- og/eller markedsføringsinnovation, er faldet fra 38 pct. i 2010 til 35 pct. i 2011, se figur 9.3.

[9] Innovative virksomheder har generelt en højere produktivitet. Fx er produktiviteten ca. 7 pct. højere i virksomheder, der har gennemført mindst én af de fire former for innovation i perioden 2005 til 2007, end i sammenlignelige ikke-innovative virksomheder, jf. Økonomisk Analyse – vækst gennem innovation (2011), Økonomi- og Erhvervsministeriet.

Figur 9.3 Innovative virksomheder efter innovationstype, 2000-2011

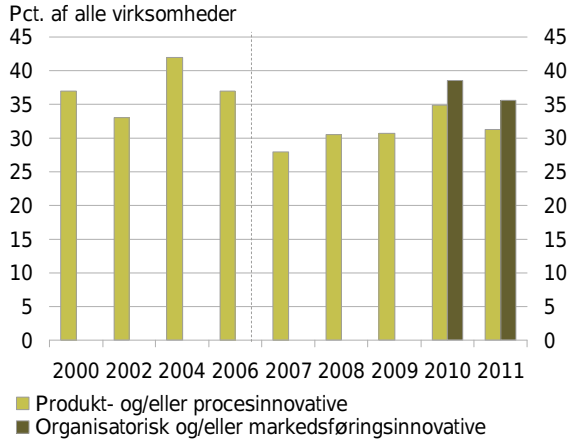

Anm.: Andel virksomheder, der har indført produkt- og/eller procesinnovation eller har været organisatorisk og/eller markedsføringsinnovative inden for de seneste tre år. Fx angiver tallet for 2011 andelen af virksomheder, der har innoveret i 2009-2011. Den stiplede linje indikerer databrud. Data er ikke direkte sammenligneligt med data bag figur 9.2.
Kilde: Dansk Center for Forskningsanalyse og Danmarks Statistik.

Forskning og udvikling

Erhvervslivets investeringer i forskning og udvikling er afgørende for udviklingen af nye produkter eller maskiner og metoder, der kan effektivisere arbejdsprocesser. I Danmark er de private investeringer i forskning og udvikling overordnet set øget siden 1997, se figur 9.4.

Figur 9.4 Private investeringer i forskning og udvikling, 1997-2011

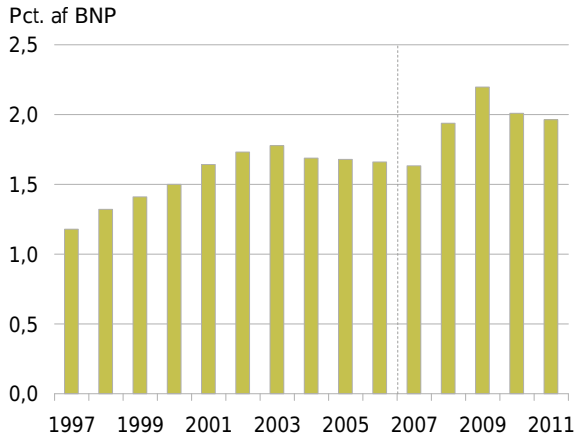

Anm.: Udgifter til virksomhedernes egen forskning og udvikling. Den stiplede linje indikerer databrud. Tal fra 2011 er foreløbigt.
Kilde: Danmarks Statistik.

Det forholdsvis høje niveau i starten af krisen fra 2008 til 2009 skyldes både, at BNP faldt i 2008 og 2009, og at investeringerne i forskning og udvikling steg.

Danmarks samlede investeringer i forskning og udvikling udgjorde i 2011 2,98[10] pct. af BNP, hvoraf erhvervslivets investeringer udgjorde 1,96 pct. Danmark lå således i 2011 lige under EU's Barcelona-målsætning om, at de samlede investeringer i forskning og udvikling skal udgøre mindst 3 pct. af BNP, hvoraf mindst to tredjedele skal komme fra erhvervslivets investeringer.

De danske virksomheder investerer fortsat relativt meget i forskning og udvikling i forhold til de øvrige OECD-lande. Men der er stadig et stykke op til de lande, hvor virksomhederne investerer mest, se figur 9.5.

Figur 9.5 Private investeringer i forskning og udvikling, 2011

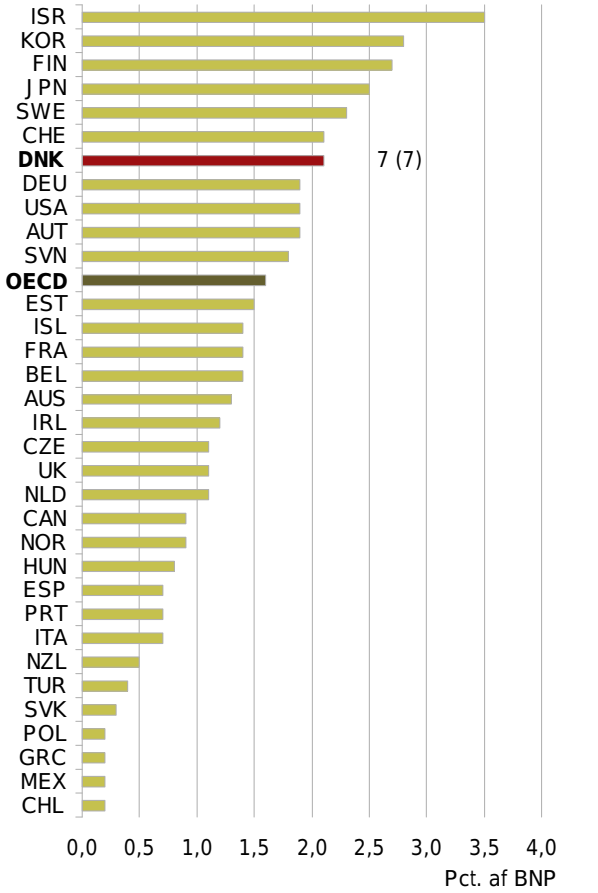

Anm.: Virksomhedernes udgifter til egen forskning og udvikling. Data er ikke direkte sammenligneligt med data bag figur 9.4. For AUS, CHL, J PN, KOR, MEX og TUR er data for 2010, for NZL er data for 2009. For CHE og ISL er data for 2008 og for GRC er data fra 2007.
Kilde: OECD.

Det er regeringens mål, at de private investeringer i forskning og udvikling øges, så Danmark frem mod 2020 kommer blandt de fem OECD-lande, hvor er-

[10] Kan ikke sammenlignes med opgørelsen i kapitel 10, som tager udgangspunkt i budgettal, da EU's Barcelona-målsætning for investeringer i forskning og udvikling måles på regnskabstal.

hvervslivet investerer mest i forskning og udvikling i forhold til BNP.

Forskellene på virksomhedernes investeringer i forskning og udvikling i de enkelte lande skal ses i lyset af det enkelte lands erhvervsstruktur. I Korea, Japan, Finland og Sverige er der fx en stor produktion af it-udstyr, som er en meget forskningsintensiv branche.

Forskning og udvikling er ikke den eneste kilde til innovation. Kun lidt over en femtedel af de innovative virksomheder angiver, at de har udført eller købt forskning og udvikling. Næsten fire femtedele af de innovative virksomheder har dermed baseret sig på andet end forskning og udvikling, fx brugerdreven innovation eller ny anvendelse af kendt teknik, se figur 9.6.

Figur 9.6 Kilder til innovation, 2011

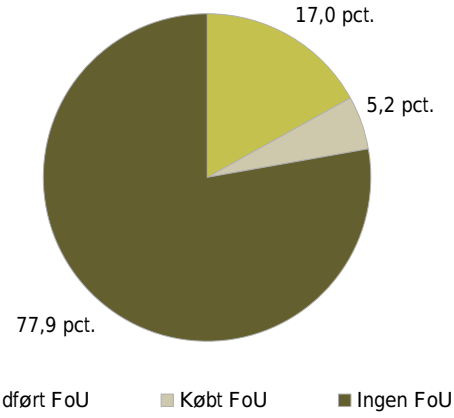

Anm.: Andel af innovative virksomheder, der har hhv. udført og købt forskning og udvikling eller ikke baserer sig på forskning og udvikling.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Patenter, varemærker og designrettigheder

Teknologiske nyskabelser er ofte resultatet af forsknings- og udviklingsprojekter. Disse nyskabelser kan virksomhederne beskytte ved hjælp af patenter. Antallet af patentansøgninger kan bruges som en indikator for omfanget af teknologiske nyskabelser.

Den europæiske patentmyndighed, EPO, modtager mere end dobbelt så mange danske patentansøgninger, end den gjorde i slutningen af 2000. Der blev i 2012 indgivet 290 danske patentansøgninger til EPO pr. mio. indbyggere. Det placerer Danmark på en sjetteplads. Dermed havde Danmark mere end dobbelt så mange ansøgninger som gennemsnittet blandt OECD-landene på godt 130 ansøgninger pr. mio. indbyggere, se figur 9.7.

Figur 9.7 EPO-patentansøgninger, 2000-2012

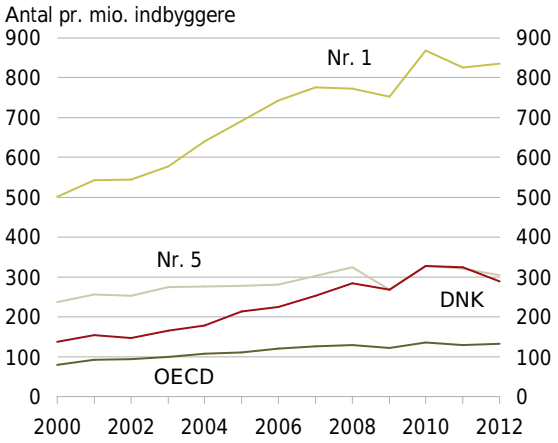

Anm.: Indgivne EPO-patentansøgninger pr. mio. indbyggere. EPO er den europæiske patentmyndighed. Nr. 1 i 2012 (CHE) ligger markant højere end andre lande (mere end dobbelt så højt som top 2), hvilket kan skyldes, at det er attraktivt for virksomheder at placere ejerskab af patenter i CHE.
Kilde: EPO's patentdatabase og OECD.

Hvor virksomhederne placerer ejerskabet af deres patenter, afhænger af flere forhold, fx særlige skattebegunstigelser for patenter. Det er blandt andet tilfældet i Schweiz.

Ikke-teknologiske nyskabelser kan beskyttes med registrerede varemærker og designrettigheder. Antallet af ansøgninger om EU-designrettigheder og EU-varemærker er en indikator for omfanget af ikke-teknologiske nyskabelser.

Designrettighed er betegnelsen for beskyttelse af et produkts udformning eller udseende. Designeren kan hermed forbyde andre erhvervsmæssigt at anvende design, der giver det samme helhedsindtryk som det beskyttede design.

Danmark har ligget i top 5 i antal ansøgninger om EU-designrettigheder pr. mio. indbyggere siden ordningens indførsel. Med 285 ansøgninger pr. mio. indbyggere i 2012 indtager Danmark nu en førsteplads, se figur 9.8 og Factbook.

Figur 9.8 EU-designrettigheder, 2004-2012

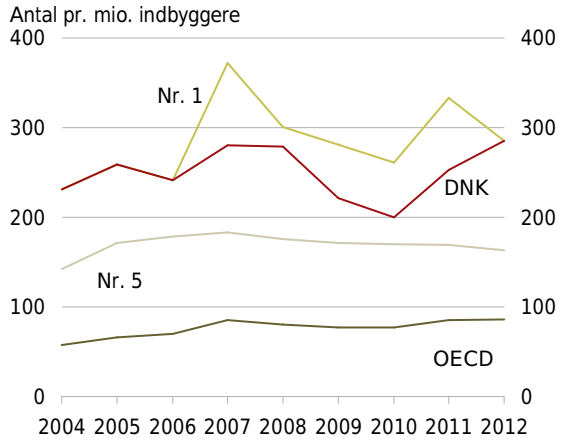

Anm.: Antal ansøgninger om EU-designrettigheder pr. mio. indbyggere.
Kilde: EU og OECD.

Varemærker, såsom specifikke ord eller logoer, er en vigtig del af en virksomheds kommunikations- og salgsindsats og er således en vigtig indikator for markedsføringsinnovation.

Antallet af danske ansøgninger om EU-varemærker pr. mio. indbyggere ligger i top 5. Det har Danmark gjort siden 2001. Danmark har i dag dobbelt så mange ansøgninger om EU-varemærker pr. mio. indbyggere som OECD-gennemsnittet, se figur 9.9.

Figur 9.9 EU-varemærker, 2001-2012

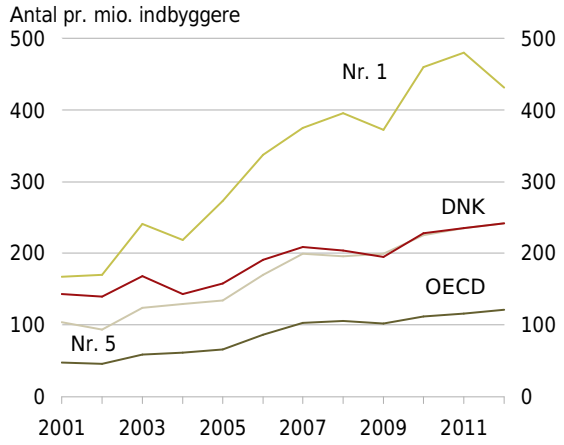

Anm.: Antal ansøgninger om EU-varemærker pr. mio. indbyggere.
Kilde: EU og OECD.

Danmark ligger også relativt højt, men uden for top 5, målt på antallet af nationale patentansøgninger samt patentansøgninger til den amerikanske patentmyndighed, se Factbook.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Innovationsstrategi.** Regeringen lancerede i december 2012 Danmarks nationale innovationsstrategi Danmark – Løsningernes Land. Den skal sikre, at de betydelige offentlige investeringer i forskning, innovation og uddannelse i højere grad omsættes til nye løsninger på samfundsudfordringer samt vækst og jobskabelse i erhvervslivet.
- **En fælles strategi for den nationale og regionale netværks- og klyngepolitik.** Som en del af innovationsstrategien har regeringen, KL, Danske Regioner samt de regionale vækstfora i samarbejde med andre interesserede parter udviklet en fælles strategi for, hvordan der skabes de bedst mulige rammebetingelser for danske klyngers og innovationsnetværks fortsatte udvikling, videndeling og vækst.
- **Nyt læringssite til unge om Intellectual Property Rights (IPR).** Patent- og Varemærkestyrelsen lancerede ved udgangen af 2012 websitet StyrkDinIde.dk, som skal gøre unge opmærksomme på, hvorfor IPR er vigtigt. Websitet indeholder animationsfilm, der enkelt og letforståeligt fortæller om, hvad IPR går ud på. Der er også cases, som fortæller, hvordan andre virksomheder og iværksættere har arbejdet med IPR.

Større planlagte initiativer:

- **Reform af rådsstrukturen.** Regeringen ønsker at øge effekten af de offentlige investeringer i forskning og udvikling og styrke innovation i virksomhederne. Derfor har regeringen i innovationsstrategien lagt op til en enklere og mere udfordringsdrevet rådsstruktur gennem en sammenlægning af Det Strategiske Forskningsråd, Højteknologifonden og Rådet for Teknologi og Innovation.
- **Samfundspartnerskaber om innovation.** Regeringen vil etablere samfundspartnerskaber om innovation, der inden for tre til fem år skal accelerere innovation i forhold til konkrete udfordringer, hvor der er danske viden- og erhvervsmæssige styrkepositioner. Partnerskaberne udvælges på baggrund af INNO+, der er et prioriteringsgrundlag, som udarbejdes i tæt dialog med erhvervsliv, videninstitutioner, organisationer, råd, fonde og ministerier.
- **Forenklingspakke for innovationsordningerne.** Som en del af innovationsstrategien skal alle offentlige innovationsordninger forenkles og forbedres med afsæt i fire fælles og tværgående principper. Som et led i arbejdet samles en række innovationsordninger i et fleksibelt program for videnbaseret innovation i små og mellemstore virksomheder.
- **Øget hjemtag af forsknings- og innovationsmidler fra EU.** Der etableres et styrket samarbejde, EU-DK Support, til at understøtte dansk deltagelse i EU-programmer inden for forskning, innovation, erhvervsudvikling og iværksætteri.
- **Iværksætterpilot.** Som en del af innovationsstrategien etableres en ordning for dimittender, der ønsker at starte egen virksomhed.
- **Fælleseuropæisk forskningsfacilitet.** En af verdens største og mest avancerede fælleseuropæiske forskningsfaciliteter European Spallation Source (ESS) placeres i Lund i Sverige. I foråret 2009 indgik Danmark og Sverige en aftale om værtskabet. Der pågår drøftelser mellem de 15 partnerlande og to værtslande om finansieringen, som forventes at være på plads i løbet af 2013 og første halvdel af 2014.
- **Oprettelse af regionale PATLIB-centre**. Som led i regeringens innovationsstrategi får alle danske universiteter tilbud om, at deres universitetsbiblioteker bliver PATLIB-centre. PATLIB er en forkortelse for Patent Library og er et brugerrettet center, der yder hjælp og vejledning om patentsystemet vha. en række IPR-specialiserede tjenester.

Offentlig forskning og universiteter

Offentligt finansieret forskning er med til at skabe viden og understøtte innovation og vækst i det danske samfund. Hvert år markedsføres nye produkter i den private sektor, og der igangsættes nye tiltag i den offentlige sektor for fx bedre patientbehandling og bedre undervisning i folkeskolen, hvor offentligt finansierede forskningsresultater har ligget til grund. Offentligt finansieret forskning er dermed med til at skabe en mere effektiv brug af teknologi og arbejdskraft. På den måde bidrager offentlig finansieret forskning til at løfte produktiviteten i både erhvervslivet og i den offentlige sektor.

Danmark har et højt niveau for statslige bevillinger til forskning og udvikling. Danmark er således placeret i top 5 blandt OECD-landene og betydeligt over OECD-gennemsnittet, se figur 10.1.

Figur 10.1 Statslige bevillinger til forskning og udvikling, 2011

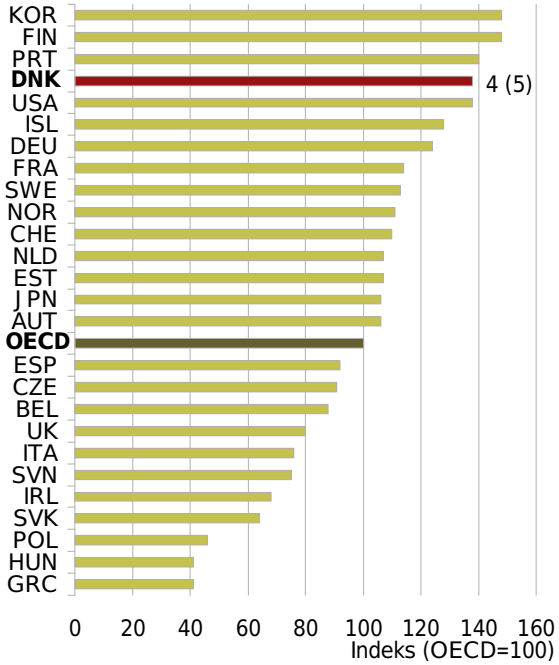

Anm.; Bevillinger i pct. af BNP indekseret ift. OECD-gennemsnit. Data er for 2011 for alle lande undtagen for KOR, CHE og USA, hvor data er fra 2010. Tilsvarende er POL fra 2009, og GRC er fra 2008.
Kilde: Eurostat.

De offentlige bevillinger til forskning og udvikling i Danmark er øget betydeligt de seneste år og har siden 2009 ligget over én pct. af BNP, se figur 10.2. Dermed lever Danmark op til regeringens målsætning om at anvende mindst 1 pct. af BNP på forskning og udvikling.

Figur 10.2 Offentlige bevillinger til forskning og udvikling, 1995-2013

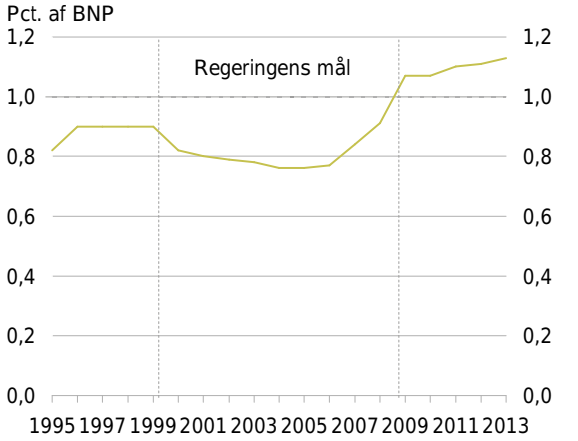

Anm.: Budgettal. Tal for 2010-2013 er foreløbige. Opgørelsesmetoden er ændret i 1999 og 2008, hvilket påvirker sammenligneligheden over tid. De lodrette, stiplede linjer indikerer databrud.
Kilde: Danmarks Statistik.

I Danmark er den sundhedsvidenskabelige sektor stor både i det offentlige og private erhvervsliv. Godt 1/3 af de offentlige udgifter til forskning og udvikling går til denne type forskning, se figur 10.3.

Figur 10.3 Offentlige udgifter til forskning og udvikling, fordelt på hovedområder, 2011

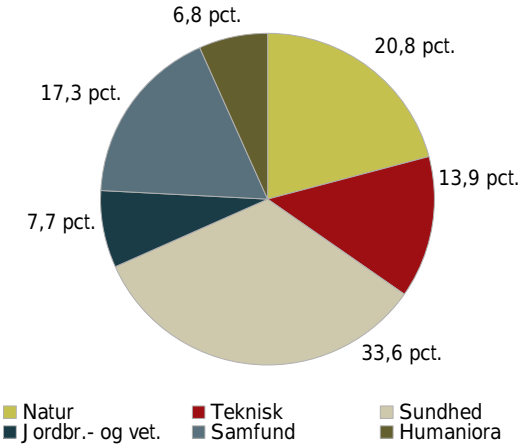

Anm: Opgørelsen er baseret på regnskabstal (foreløbige 2011-tal).
Kilde: Danmarks Statistik.

Tilgang af kvalificerede forskere

Kvalificerede forskere er en forudsætning for forskning og udvikling på højt niveau. For at opnå et tilstrækkeligt udbud af kvalificerede forskere kan tiltag som fx at øge optaget af ph.d.-studerende være effektivt. Antallet af nyoptagne ph.d.-studerende er mere end fordoblet i Danmark gennem de seneste 10 år. I 2010 var optaget på over 2.600 personer og i 2011 ca. 2.400 personer, se figur 10.4.

Figur 10.4 Nyoptagne ph.d.-studerende, 1996-2011

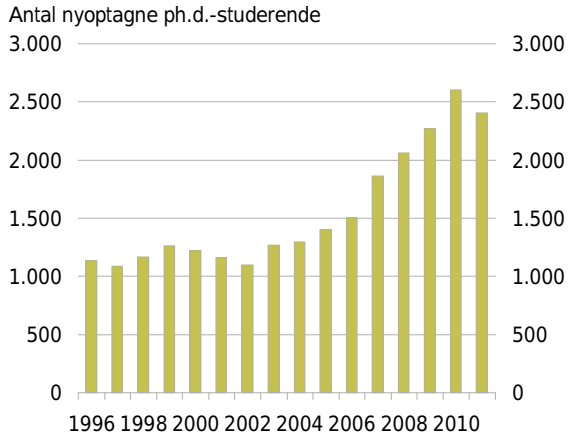

Kilde: Danmarks Statistik.

Langt den største del af de ph.d.-studerende er optaget på de prioriterede områder naturvidenskab, sundhedsvidenskab og teknisk videnskab, se figur 10.5.

Figur 10.5 Ph.d.-studerende fordelt på videnskabelige hovedområder, 2011

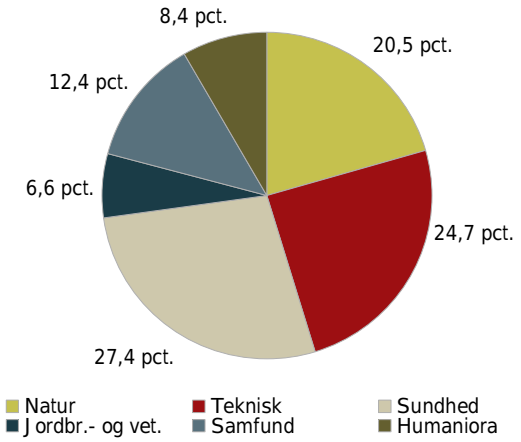

Anm.: Nyoptagne studerende på ph.d.-uddannelserne fordelt efter videnskabeligt hovedområde.
Kilde: Danmarks Statistik.

Den største stigning i optaget af ph.d.-studerende over de sidste 10 år er ligeledes sket inden for disse videnskabelige hovedområder, se Factbook.

Samspil med erhvervslivet

Samspillet mellem forskningsverdenen og det øvrige samfund er vigtigt for videndeling og innovation. En del af ph.d-optaget foregår via ErhvervsPhD-ordningen, som har et særligt fokus på at øge videndeling og samspil mellem universiteter og erhvervsliv. Fra 2002 til 2012 er antallet af ErhvervsPhD-projekter øget markant dog med et fald i 2009, 2011 og 2012, se figur 10.6. ErhvervsPhD-projekter udgør dog stadig en beskeden andel af det samlede ph.d.-optag.

Figur 10.6 Godkendte ErhvervsPhD-projekter, 2002-2012

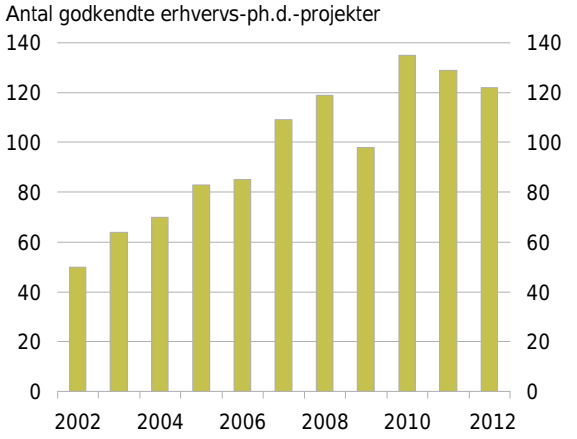

Anm.: Tabellen inkluderer ErhvervsPhD, offentlige ErhvervsPhD samt en ErhvervsPhD-særordning for studerende med kinesisk kandidatgrad, der blev iværksat som en del af Uddannelsesministerets Kina-strategi.
Kilde: Styrelsen for Forskning og Innovation.

Ekstern finansiering af offentlig forskning og udvikling medvirker til at øge samspillet mellem offentlig forskning og erhvervslivet. Mængden af ekstern finansiering indikerer ligeledes, hvor brugbar den offentlige forskning er for erhvervslivet. Ekstern finansiering af offentlig forskning er steget i Danmark over de seneste 30 år, og ekstern finansiering udgør i dag knap 20 pct. af de samlede forskningsmidler, se figur 10.7.

Figur 10.7 Ekstern finansiering af offentlig forskning, 1981-2011

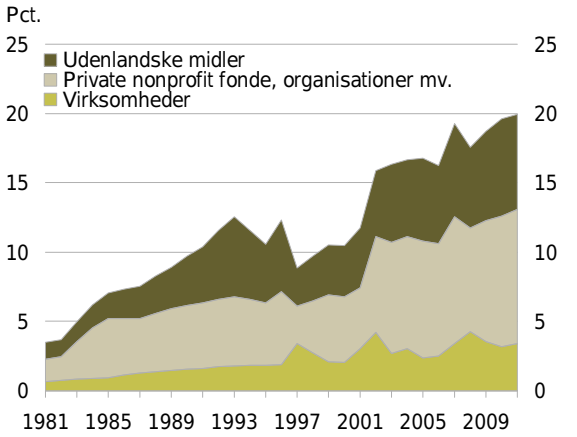

Anm.: Ekstern finansieringsandel af samlede forskningsudgifter til højere læreranstalter og universitetshospitaler (ekskl. sektorforskningsinstitutioner og private ikke-erhvervsdrivende institutioner). Private nonprofitfonde omfatter enheder, som er private, og som ikke er erhvervsdrivende – dvs. har et nonprofitformål som fx Carlsbergfonden. En del af de udenlandske midler er midler fra EU. Øvrige eksterne statslige midler, såsom fra forskningsråd mv., indgår ikke som ekstern finansiering i denne opgørelse.
Kilde: OECD og Danmarks Statistik.

Størstedelen af væksten i ekstern finansiering stammer fra midler fra private nonprofitfonde, organisationer mv. Danske virksomheders direkte finansiering er

derimod relativt lav. Nonprofitfonde er dog typisk etableret af private virksomheder.

Den eksterne finansieringsandel af de samlede bevillinger til offentlig forskning i Danmark ligger noget over OECD-gennemsnittet, se figur 10.8. Også når der sammenlignes med andre lande, der ligesom Danmark har høje offentlige forsknings- og udviklingsbevillinger, såsom Korea, Finland og Portugal (jf. figur 10.1), er den danske eksterne finansieringsandel forholdsvis høj.

Figur 10.8 Ekstern finansiering af offentlig forskning, 2011

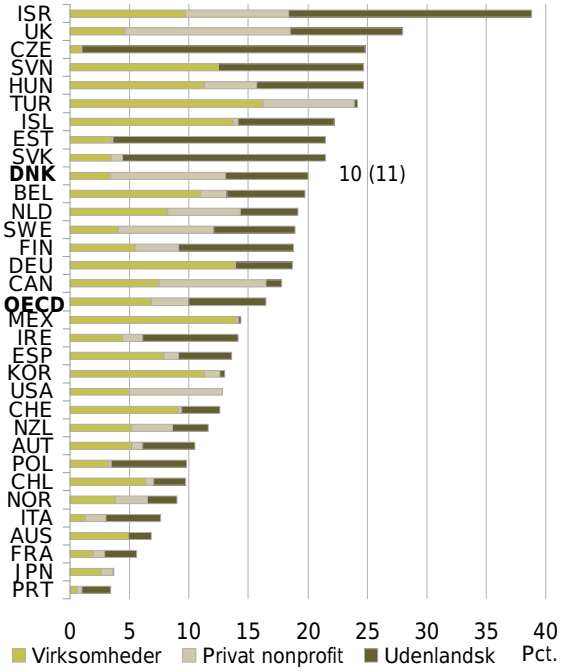

Anm.: Se anm. til figur 10.7. For AUS og DEU er tallene for ekstern finansiering fra private nonprofitfonde og organisationer ikke opgjort særskilt. Tilsvarende er ekstern finansiering fra udenlandske kilder ikke opgjort særskilt for USA.
Kilde: OECD og Danmarks Statistik.

Nyttiggørelse af offentlig forskning

Samarbejde mellem offentlige forskningsinstitutioner og private virksomheder kan nyttiggøre offentlig forskning og udvikling. Offentlige forskningsresultater spredes også til erhvervslivet gennem nystartede virksomheder, som udspringer af offentlig forskning eller gennem licens- og patentaftaler, som indgås mellem virksomheder og offentlige forskningsinstitutioner.

Institutionernes kommercialisering af forskningsresultater er en god indikator for overførsel af viden til det øvrige samfund fra offentlige forskningsinstitutioner.

Der har været en relativ stor stigning i offentlige forskningsinstitutioners antal af patentansøgninger og licens-, salgs- og optionsaftaler siden 2000, hvor universiteterne fik mulighed for at overtage og udnytte rettighederne til medarbejdernes opfindelser. Antallet af patentansøgninger fra offentlige forskningsinstitutioner er steget fra 122 i 2010 til 171 i 2011. Det er en stigning på 40 pct. Endvidere etablerede forskningsinstitutionerne syv nye spinout-virksomheder i 2011, se figur 10.9.

Figur 10.9 Nyttiggørelse af forskning, 2000-2011

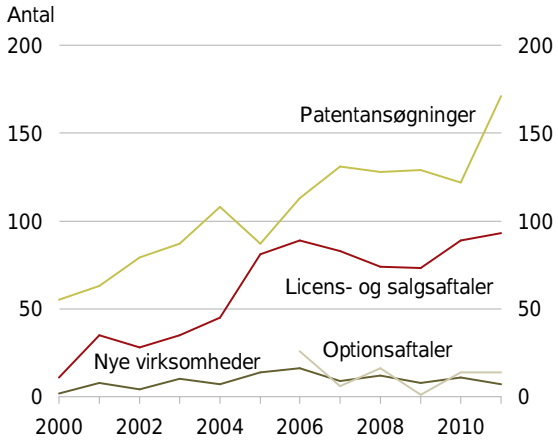

Anm.: Licensaftaler er aftaler om overdragelse af retten til erhvervsmæssig udnyttelse af et patent eller software. En salgsaftale er overdragelse af ejendomsretten til et patent. En optionsaftale er en provisorisk licens- eller salgsaftale, hvor institutionen indgår aftale med potentiel licenstager eller køber om inden for en angivet periode at vurdere en given opfindelse og forhandle vilkårene for en licens- eller købsaftale med institutionen.
Kilde: Styrelsen for Forskning og Innovation.

Kvalitet af offentlig forskning

Både danske og internationale undersøgelser indikerer, at samfundets investeringer i forskning bidrager positivt til samfundsøkonomien. En af de mest benyttede måder at måle forskningsresultater på er via de videnskabelige publikationer.

Publicering er en måde at kvalitetssikre resultaterne af offentlig forskning. Mængden af publikationer og citering af disse kan indikere kvaliteten af den offentlige forskning. Publikationer medvirker også til at sprede viden til det øvrige samfund.

Antallet af publikationer og citeringer har været stigende i Danmark over de seneste 15 år. Gennem hele perioden har Danmark ligget på et relativt højt niveau sammenlignet med de øvrige OECD-lande, se figur 10.10.

Figur 10.10 Publikationer og citationer, 2003-2012

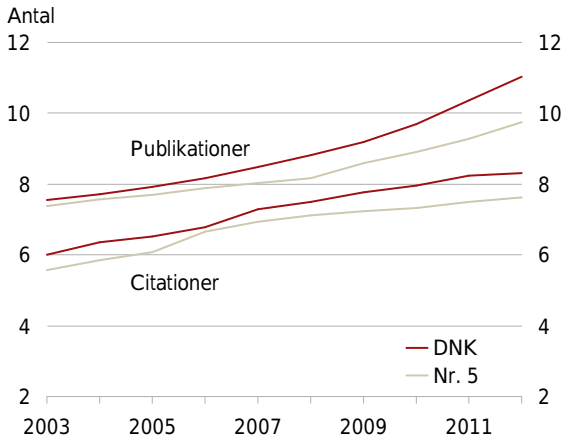

Anm.: Antal citationer opgøres som antal citationer pr. publikation (femårs gennemsnit). Seneste opgørelsesperiode er 2008-2012. Antal publikationer opgøres som antal publikationer udgivet over en femårig periode (seneste 2008-2012) pr. tusind indbygger. Antal indbyggere opgøres ud fra det seneste år i intervallet (for seneste opgørelse 2012 indbyggertal). Publikationerne dækker over videnskabelige udgivelser i ca. 12.000 internationale tidsskrifter, som i mindre grad dækker samfundsvidenskab og humaniora. Data inkluderer også publikationer fra erhvervslivet.
Kilde: Incites (Thomson Reuters) samt IMF.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Investeringer i forskning.** Med aftalen om finansloven for 2013 er der sikret et samlet offentligt forskningsbudget på 20,9 mia. kr. Det svarer til 1,12 pct. af BNP. Dermed lever regeringen op til forskningsmålsætningen om at afsætte mindst 1 pct. af BNP til forskning og udvikling.
- **Aftale om fordeling af forskningsreserven.** Med Aftale om fordeling af forskningsreserven i 2013 er der sikret nye bevillinger på 770 millioner kroner i 2013 til strategisk forskning i fødevarer, miljø, sundhed, produktionsforskning samt den fri forskning og innovation.
- **Horizon 2020.** Der er opnået politisk enighed mellem EU-medlemslandene og Europa-Parlamentet om Horizon 2020, og den endelige aftale forventes vedtaget i løbet af efteråret 2013. Horizon 2020 er verdens største tværnationale forskningsprogram og får et budget på ca. 530 mia. kr.
- **FORSK2020.** I 2012 blev FORSK2020, der er et videngrundlag blandt andet til brug for prioritering af de fremtidige forskningsinvesteringer, præsenteret. FORSK2020 er resultatet af en omfattende dialog- og analyseproces, hvor en lang række erhvervs- og interesseorganisationer, ministerier, forskningsråd samt universiteter og andre videninstitutioner har bidraget.

Større planlagte initiativer:

- **Reform af rådsstrukturen.** Regeringen ønsker at øge effekten af de offentlige investeringer i forskning og udvikling og styrke innovation i virksomhederne. Derfor har regeringen i innovationsstrategien lagt op til en enklere og mere udfordringsdrevet rådsstruktur gennem en sammenlægning af Det Strategiske Forskningsråd, Højteknologifonden og Rådet for Teknologi og Innovation.
- **SPIR.** For at gøre det mere attraktivt for danske virksomheder fortsat at placere forskning, udvikling og produktion i Danmark har Det Strategiske Forskningsråd og Rådet for Teknologi og Innovation udbudt et SPIR (Strategic Platform for Innovation and Research) inden for fremtidens produktionssystemer. Rådene har samlet afsat 65 mio. kr. til offentligt-privat samarbejde om forskning og innovation inden for området, og der forventes en meget betydelig medfinansiering.

Iværksættere og vækstvirksomheder

Iværksættere og vækstvirksomheder spiller en vigtig rolle i forhold til at sikre konkurrence og innovation i økonomien. Ofte bidrager nye virksomheder med innovative løsninger og services, ligesom de udfordrer de eksisterende virksomheder til at forny sig. Samtidig skaber især nye vækstvirksomheder mange nye job.[11] Der bliver skabt mange job i de nyetablerede vækstvirksomheder og i eksisterende virksomheder, der kommer ind i solide vækstforløb. Det er med til at skabe dynamik i økonomien og sikrer, at ressourcerne bliver brugt der, hvor det er mest hensigtsmæssigt.

Nyetablerede virksomheder

Hvert år etableres mellem 17.000 og 24.000 nye virksomheder i Danmark. Antallet af nye virksomheder i Danmark var i 2010 blandt top seks i OECD og højere end i blandt andet Finland, Norge og Sverige, se figur 11.1.

Figur 11.1 Etableringsraten, 2010

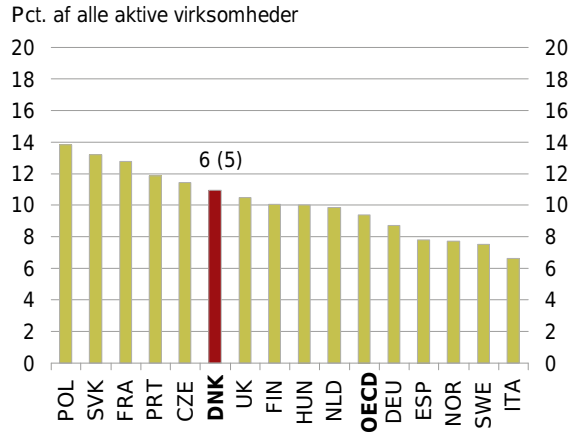

Anm.: Nye virksomheder i pct. af samtlige aktive virksomheder. Nye virksomheder defineres som virksomheder, der har været aktive i mindre end ét år.
Kilde: Eurostat og Danmarks Statistik.

De seneste tre år har antallet af nyregistreringer opgjort ved antallet af CVR-registreringer været på samme niveau som i 2005 efter et væsentligt højere niveau i årene omkring højkonjunkturen, se Factbook.[12]

[11] Erhvervsstyrelsen, Iværksætterindeks 2011.

[12] Nye CVR-registreringer er en indikator for antallet af virksomheder, der startes i Danmark. Indikatoren følger udviklingen i etableringsraten, hvor tallene kun går til 2010. Tallene er ikke renset for administrative opsplitninger, skift i ejerform mv., og derfor er antallet af CVR-registreringer væsentligt højere end det reelle antal af nye virksomheder. Udviklingen i antallet af nye CVR-registreringer kan dog bruges som en indikator for udviklingen i iværksætteraktiviteten.

Nyetablerede vækstvirksomheder

En nyetableret vækstvirksomhed defineres i international sammenhæng som en virksomhed, der i løbet af sine to første leveår får ti eller flere ansatte, og som i den efterfølgende treårige periode har en gennemsnitlig årlig vækst i antal ansatte på mindst 20 pct.

I den senest tilgængelige internationale sammenligning fra 2010 udgjorde nyetablerede vækstvirksomheder 0,3 pct. af alle virksomheder i Danmark. Dette placerer Danmark næstsidst blandt landene i opgørelsen. Der er dog ikke data for fx Sverige, Finland, Tyskland og Nederlandene, som Danmark normalt sammenlignes med, se figur 11.2.

Figur 11.2 Nyetablerede vækstvirksomheder (10+ ansatte), 2010

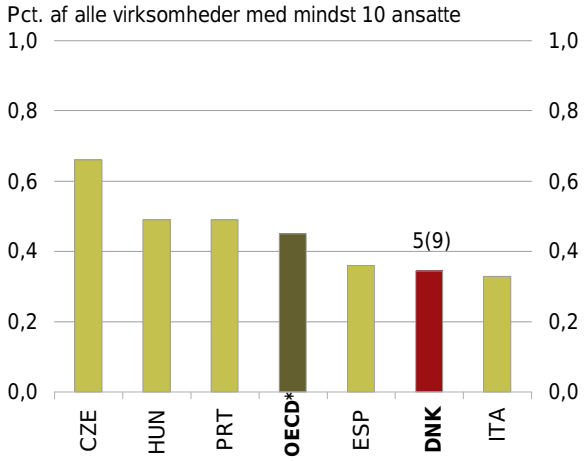

Anm.: Nyetablerede vækstvirksomheder er virksomheder, der inden for de to første leveår opnår ti eller flere ansatte og i de efterfølgende tre år har en gennemsnitlig årlig vækst på mindst 20 pct. i antallet af ansatte. I Vækst og konkurrenceevne 2012 var Danmark placeret som nummer ni ud af i alt ti lande.
Kilde: Eurostat og Danmarks Statistik.

Fra 2008 til 2010 er andelen af nyetablerede vækstvirksomheder i Danmark næsten halveret. Et fald i andelen af nyetablerede vækstvirksomheder ses også i de øvrige lande i opgørelsen, men ikke i så høj grad som i Danmark, se Factbook.

I Danmark er der tradition for, at opgørelsen af nyetablerede vækstvirksomheder omfatter virksomheder med fem eller flere ansatte. Dette skyldes, at der er forholdsvis få virksomheder med flere end ti ansatte i Danmark. Definitionen følger i øvrigt de internationale kriterier. På baggrund af denne opgørelse steg antallet af nyetablerede vækstvirksomheder i Danmark i perioden fra 2003 til 2007 med knap 70 pct. Som følge af den økonomiske krise er antallet af nyetablerede vækstvirksomheder faldet markant og er i 2010 på niveau med 2003, se figur 11.3.

Figur 11.3 Nyetablerede vækstvirksomheder (5+ ansatte), 2003-2010

Anm.: Den danske opgørelse over nyetablerede vækstvirksomheder omfatter virksomheder, der har fem eller flere ansatte, men følger i øvrigt de internationale kriterier, der ligger til grund for figur 11.3. Årstallet viser slutåret for den treårige vækstperiode.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Ved at følge en generation af nyetablerede danske virksomheder over en femårig periode fås et billede af, hvordan virksomhederne typisk udvikler sig.

Ud af de godt 22.000 virksomheder etableret i 2005 overlevede knap halvdelen i fem år. 5½ pct. formåede at overleve i fem år og samtidig få mindst fem ansatte i det andet leveår (2007). Under ½ pct. af de virksomheder, der blev etableret i 2005, havde i 2010 opnået status som vækstvirksomhed, se figur 11.4.

Figur 11.4 Vækst i én årgang af nye virksomheder, 2005-2010 (etableringsår 2005)

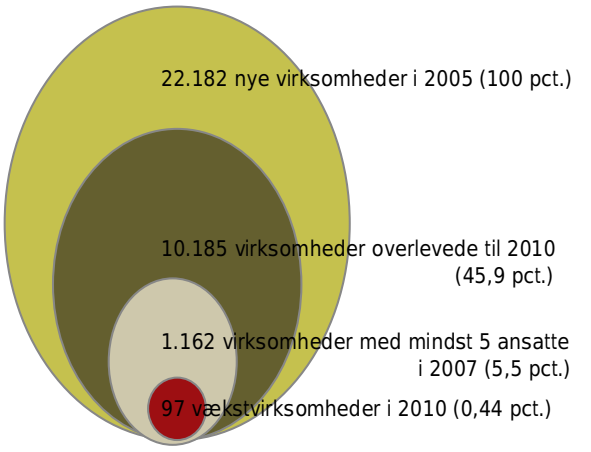

Anm.: Nyetablerede vækstvirksomheder defineres her ud fra den danske opgørelsesmetode, dvs. virksomheder, der inden for de to første leveår har fem eller flere ansatte.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

I en generation af nye virksomheder er det således kun en ganske lille andel, der formår at opfylde kriterierne for at blive en vækstvirksomhed. Det er derfor en udfordring for Danmark at sikre, at flere perspektivrige iværksættere og mindre, eksisterende virksomheder kommer ind i solide vækstforløb.

Vækstvirksomheder

Vækstvirksomheder kan både være nyetablerede og eksisterende virksomheder. En vækstvirksomhed defineres som en virksomhed, der uanset alder har haft en gennemsnitlig årlig vækst i antallet af ansatte på mindst 20 pct. over en treårig periode. I 2010 var 2½ pct. af alle danske virksomheder vækstvirksomheder, se figur 11.5.

Figur 11.5 Vækstvirksomheder, 2010

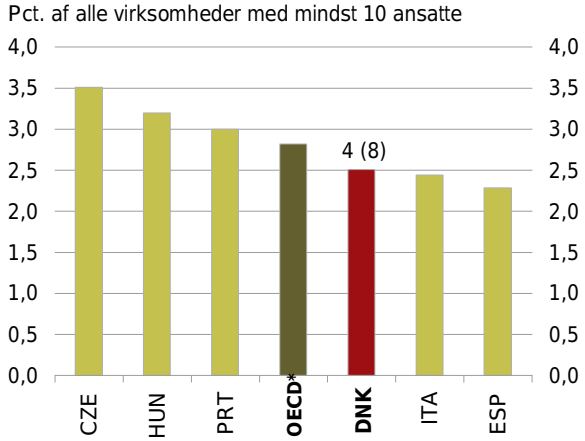

Anm.: Vækstvirksomheder defineres som virksomheder, som uanset alder, har haft en gennemsnitlig årlig vækst i antallet af ansatte på mindst 20 pct. over en treårig periode. 2010 er slutåret for den treårige vækstperiode. I Vækst og konkurrenceevne 2012 var Danmark placeret som nummer 8 ud af i alt 10 lande.
Kilde: Eurostat og Danmarks Statistik.

Relativt til de andre lande i opgørelsen har Danmark styrket sin placering i forhold til 2009, men andelen af vækstvirksomheder i Danmark er faldet fra 2009 til 2010, se Factbook.

Det er ikke kun andelen af vækstvirksomheder, der har betydning for dynamikken i økonomien. Det har også betydning, hvor meget vækstvirksomhederne vokser. I 2009 havde 20 pct. af de danske vækstvirksomheder mere end 50 ansatte inden udgangen af vækstperioden. I Finland er andelen mere end dobbelt så høj, og Norge og Sverige klarer sig også bedre end Danmark.[13]

[13] Nordic Growth Entrepreneurship Review (Nordic Innovation, 2013).

Adgang til venturekapital

Adgangen til venturekapital har stor betydning for, om unge virksomheder med stort vækstpotentiale kan få finansieret deres investeringer. Det kan fx være investeringer i nye teknologier og i udviklingen af nye produkter. Venturekapital er egenkapitalindskud og er kendetegnet ved, at investorerne involverer sig i virksomhederne og tilfører dem forretningsmæssige kompetencer sammen med kapitalen.

I 2011-2012 lå Danmark over OECD-gennemsnittet i ventureinvesteringer, se figur 11.6.

Figur 11.6 Ventureinvesteringer i pct. af BNP, 2011 og 2012

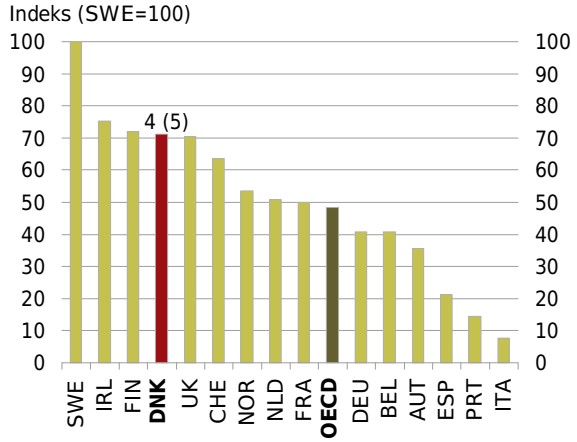

Anm.: Figuren viser andelen af ventureinvesteringer i de pågældende lande - både fra indenlandske og udenlandske investorer – i pct. af BNP. Ventureinvesteringer er beregnet som et årligt gennemsnit for årene 2011 og 2012. Det førende land (SWE) er sat til indeks 100. Investeringerne dækker både seed-, opstarts- og ekspansionsinvesteringer.
Kilde: European Venture Capital Association.

Adgang til kompetencer

En veluddannet arbejdsstyrke øger virksomhedernes muligheder for at finde og udvikle medarbejdere med de rigtige kvalifikationer. Det understøtter udviklingen af nye produkter og løsninger og styrker virksomhedernes vækstpotentiale.

I perioden 2002 til 2010 er andelen af ansatte med en videregående uddannelse steget i både små virksomheder og i gruppen af mellemstore og store virksomheder. Der er en større andel af ansatte med videregående uddannelser i mellemstore og store virksomheder end i små og nye virksomheder, se figur 11.7.

Figur 11.7 Ansatte med videregående uddannelse i danske virksomheder, 2002-2010

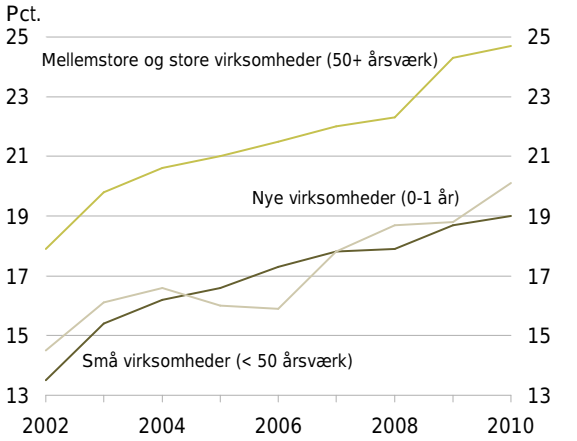

Anm.: Andelen af ansatte med videregående uddannelse i pct. af alle ansatte.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Kreditpakken.** Med aftalen om kreditpakken fra november 2012 styrkede regeringen små og mellemstore virksomheders adgang til finansiering ved at give Vækstfonden mulighed for at tilbyde vækstlån for 5½ mia. kr. og nye vækstkautioner for over 1 mia. kr. i perioden 2013-2015. Vækstkautionerne er målrettet virksomheder med lånebehov under 2 mio. kr., mens vækstlånene er målrettet virksomheder med lånebehov over 2 mio. kr.
- **Aftaler om Vækstplan DK.** Med Aftaler om Vækstplan DK fra april 2013 etableres mulighed for vækstlån til iværksættere. Ordningen vil blive administreret af Vækstfonden og skaber grundlag for et øget udlån på op mod 1 mia. kr. frem mod 2017. Kreditpakkens ordning "små vækstkautioner" tilføres endvidere 50 mio. kr. i 2015.
- **Grønne omstillingslån.** Med finanslovsaftalen for 2013 er der afsat 50 mio. kr. til grønne omstillingslån. De grønne omstillingslån forbedrer vilkårene for SMV'ernes finansiering af nye grønne investeringer. De grønne omstillingslån forventes at skabe grundlag for et øget udlån på op mod 350 mio. kr.
- **Grønt Iværksætterhus.** Der er i forbindelse med finanslovsaftalen for 2013 afsat 15 mio. kr. til et grønt iværksætterhus, der skal hjælpe iværksættere med at overkomme udfordringer, der er forbundet med at starte virksomheder inden for ressourceeffektiv produktion.
- **Global Entrepreneurship Week.** Danmark har siden 2008 deltaget i Global Entrepreneurship Week, der er en årlig internationalt koordineret kampagne i november med fokus på at styrke iværksætterkulturen.
- **Fonden for Entreprenørskab.** Fonden bidrager til implementeringen af initiativer i regeringens innovationsstrategi Danmark – Løsningernes Land fra december 2012.
- **Enklere regler.** Regeringen lancerede en handlingsplan for enklere regler i marts 2012. Målet er, at erhvervslivets administrative byrder skal lettes væsentligt på områder, hvor virksomhederne oplever de største udfordringer. Regeringen har bl.a. nedsat Virksomhedsforum for enklere regler, der har til opgave at sende forslag til regelforenkling til regeringen. Foreløbigt har virksomhedsforum indsendt 204 forslag til regeringen, hvoraf 57 gennemføres, 54 gennemføres delvist, 29 er afvist, og 64 er under behandling. Det er regeringens målsætning, at de administrative byrder samlet skal være lavere i 2015 end ved regeringens tiltræden i 2011.

Større planlagt initiativer:

- **Erhvervsobligationer.** Regeringen vil fremsætte lovforslag, der skaber mulighed for at anvende repræsentanter i forbindelse med obligationsudstedelser, og at pengeinstitutter via et refinansieringsregister kan udstede værdipapirer med sikkerhed i en portefølje af erhvervsudlån.
- **Iværksætterpilot.** Som en del af innovationsstrategien etableres en ordning for dimittender, der ønsker at starte egen virksomhed.

12. Konkurrence, forbrugerforhold og regulering 72
13. Finansielle markeder 76
14. Åbne markeder, international handel og investeringer 80
15. Fleksibelt arbejdsmarked 85

Konkurrence, forbrugerforhold og regulering

Velfungerende markeder er vigtige for samfundets produktivitetsudvikling og virksomhedernes konkurrenceevne. På velfungerende markeder er der en effektiv konkurrence mellem virksomhederne, så virksomhederne effektiviserer produktionen og investerer i udvikling af nye produkter og ydelser for at tiltrække forbrugerne.

Velfungerende markeder giver også højere forbrugervelfærd, fordi forbrugere på velfungerende markeder kan få varer og tjenesteydelser i den kvalitet, pris og mængde, der opfylder deres ønsker og behov.

Prisniveau
Et højt prisniveau sammenlignet med andre lande kan være udtryk for, at konkurrencen på markedet ikke fungerer lige så effektivt, som den kunne.

De faktiske forbrugerpriser i Danmark er 27 pct. højere end gennemsnittet i sammenlignelige lande. Når der tages højde for moms og afgifter, er priserne (nettopriserne) 18 pct. højere. Når der yderligere tages højde for forskelle i landenes velstand (de velstandskorrigerede nettopriser), er priserne i Danmark 13 pct. højere end gennemsnittet i sammenlignelige lande, se figur 12.1.

Figur 12.1 Velstandskorrigerede nettopriser i Danmark, 2002-2011

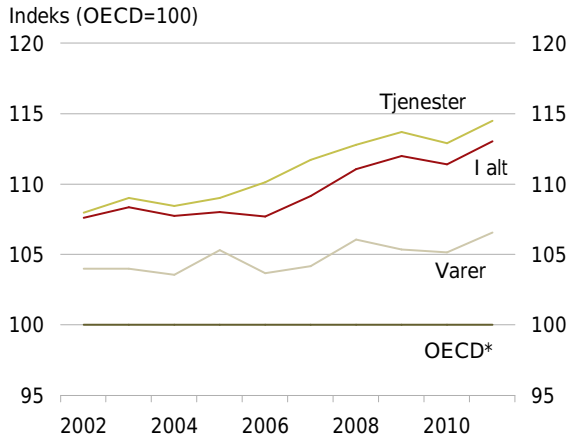

Anm.: Forbrugerpriserne fra Eurostat korrigeret for moms, afgifter og velstandsforskelle. For varer og tjenester er korrektionen for velstandsforskelle beregnet særskilt. OECD* angiver gennemsnittet for syv lande: BEL, DEU, DNK, FIN, FRA, ITA, NLD.
Kilde: Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, Eurostat og OECD.

De danske velstandskorrigerede nettopriser har i hele perioden været højere end gennemsnittet af OECD-landene, og forskellen er øget siden 2006.

Det er særligt priserne på tjenesteydelser, der er højere i Danmark end i de øvrige lande. Det kan skyldes, at leverandører af tjenesteydelser er udsat for mindre konkurrencepres fra udlandet, og at det er vanskeligere for forbrugere at sammenligne tjenesteydelser på tværs af leverandører.

Forbrugere
På velfungerende markeder kan forbrugerne handle nemt og trygt.

Gennemsigtighed på markedet er væsentligt for, at forbrugere kan indhente og sammenligne informationer om priser og kvalitet på produkter og tjenesteydelser. Hvis forbrugerne skifter udbyder eller leverandør, når det kan betale sig, er det med til at fremme en effektiv konkurrence, fordi det tvinger virksomhederne til hele tiden at gøre det bedre.

Det er også vigtigt, at forbrugere kan få de nødvendige informationer, og at forbrugerne har tillid til, at virksomhederne overholder de regler, der skal beskytte dem som forbrugere.

De danske forbrugeres vurdering af gennemsigtigheden på markedet er den næstlaveste af de undersøgte OECD-lande. Lav gennemsigtighed indebærer, at forbrugerne har vanskeligere ved at vælge de produkter, der bedst lever op til deres behov. Samtidig mindskes tilskyndelsen til, at virksomhederne tilbyder nye og bedre løsninger til forbrugerne.

Det er især inden for markederne for investeringsprodukter, pensioner og mobiltelefoni, at forbrugerne vurderer, at der er en lav gennemsigtighed.

De danske forbrugere har en lidt større tillid til, at virksomhederne overholder forbrugerlovgivningen end gennemsnittet af forbrugere i OECD-landene. I 2012 er Danmark kommet med i top 5. Det er især inden for områderne læsestof (bøger, aviser, magasiner), kultur, underholdning, briller og kontaktlinser, vandforsyning samt mælkeprodukter, at forbrugerne har stor tillid, se figur 12.2.

Figur 12.2 Gennemsigtighed og tillid, 2010-2012

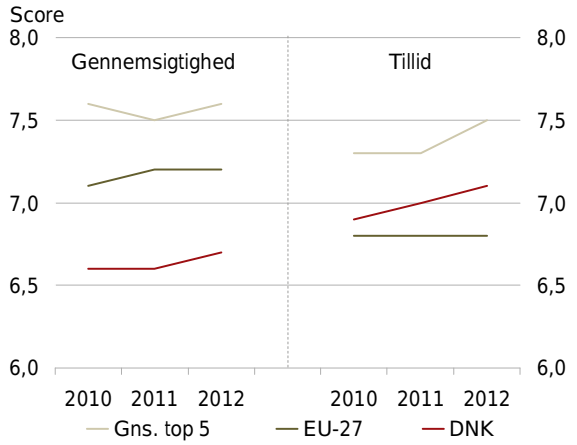

Anm.: Tallene er forbundet med usikkerhed, da undersøgelsen er baseret på en stikprøve fra ca. 500 forbrugere på 51 markeder i 27 EU-lande. Der er visse usikkerheder forbundet med at sammenligne forbrugernes vurderinger på tværs af lande, se Factbook. Kategorien "Gns. top 5" udgøres i 2012 af Estland, Litauen, Tyskland, Letland og Rumænien/Portugal/Polen/Grækenland for gennemsigtighed, og af Malta, Tyskland, Finland, Estland og England/Danmark for tillid.
Kilde: EU-Kommissionen og egne beregninger.

Regulering

En forudsætning for velfungerende markeder og en effektiv konkurrence er, at virksomhederne har gode rammebetingelser, og at forbrugerne trygt kan handle på markederne. Det er derfor afgørende, at der er en effektiv konkurrence- og forbrugerlovgivning, som efterleves og håndhæves.

Også en række andre reguleringer påvirker – direkte eller indirekte – virksomhederne. Det kan være branchespecifik regulering, der skal sikre overordnede samfundsmæssige hensyn som eksempelvis miljø, sikkerhed eller sundhed. Sådan regulering kan være god og nødvendig på visse markeder.

I nogle tilfælde begrænser reguleringen dog konkurrencen unødigt, og reguleringen kan med fordel laves smartere. Det er særligt, hvis reguleringen gør det vanskeligere for nye virksomheder at komme ind på markedet, eller hvis reguleringen mindsker de eksisterende virksomheders incitament til at konkurrere med hinanden. Ofte kan smartere regulering både øge konkurrencen på markedet og fortsat sikre de bredere samfundsmæssige hensyn.

Kvaliteten af erhvervsreguleringen har betydning for, om virksomhedernes ressourcer bliver brugt hensigtsmæssigt. For væksten er det vigtigt, at virksomheder bruger deres ressourcer på at drive virksomhed og ikke på at efterleve krav i regler, der er unødvendige eller forældede. Danmark ligger blandt de OECD-lande, der af landets virksomheder, borgere og i ekspertundersøgelser vurderes at have den bedste kvalitet af regulering i forhold til regeringers evne til at formulere og implementere fornuftig politik og regler, der skaber rammer for vækst i erhvervslivet, se tabel 12.1.

Tabel 12.1 Erhvervsregulering, 2011

Placering	Land
1	DNK (1)
2	NZL
3	NLD
4	SWE
5	AUS
6	FIN
7	CAN
8	IRL
9	CHE
10	GBR

Anm.: Fra indikatorsystemet Good Governance etableret af Verdensbanken. Reguleringsindekset vurderer virkningen af erhvervsregulering på økonomien og måler bl.a. konkurrencebegrænsning, udenlandske virksomheders adgang, import- og eksportrestriktioner mv.
Kilde: Verdensbanken.

Reguleringen af det danske produktmarked er tidligere vurderet til at være blandt de mindst konkurrencebegrænsende i OECD (nr. 6 i 2003 og 8 i 2008).[14] Der er dog en række sektorer, hvor regulering fortsat begrænser konkurrencen, fx inden for byggeri, detailhandel, sundhedstjenester og andre erhverv, der i høj grad er afskærmet fra udenlandsk konkurrence.

I 2012 er de administrative byrder, som virksomhederne afholder for at efterleve reguleringen, faldet med 370 mio. kr., se Factbook.

Danmark er det højst placerede land blandt EU-medlemslandene og nr. tre blandt de OECD-lande, der indgår i Verdensbankens virksomhedsindeks Doing Business, se tabel 12.2.

[14] Kilde: OECD, Product Market Regulation database. Nye tal forventes offentliggjort i løbet af 2013.

Tabel 12.2 Ease of doing business, 2013

Placering	Land
1	NZL
2	USA
3	DNK (3)
4	NOR
5	GBR
6	KOR
7	AUS
8	FIN
9	SWE
10	ICE

Anm.: Verdensbanken har undersøgt erhvervsreguleringen i 185 lande. Her måles og sammenlignes "the ease of doing business". Undersøgelsen indeholder vurdering af 10 væsentlige virksomhedsaktiviteter, herunder opstart, betaling af skat, opnåelse af kredit, procedurer ved handel osv. Oversigten viser de 10 højest placerede OECD-lande.
Kilde: Verdensbanken.

Konkurrence om offentlige opgaver

Den offentlige sektor skal forvalte skatteborgernes penge effektivt og sikre, at opgaverne løses bedst til prisen. Erfaringer viser, at der er et betydeligt potentiale for at opnå økonomiske og kvalitetsmæssige fordele, når offentlige myndigheder skaber konkurrence om opgaveløsningen.

I 2011 købte det offentlige ind for knap 300 mia. kr. Det svarer til ca. en sjettedel af BNP. Beløbet omfatter alle offentlige myndigheders, institutioners og virksomheders samlede indkøb af varer, tjenesteydelser samt bygge- og anlægsopgaver, se figur 12.3.

Af de samlede offentlige indkøb står staten, regionerne og kommunerne for indkøb til en værdi af ca. 200 mia. kr. Lidt over halvdelen af disse er indkøb til brug for myndighedsopgaver, det offentliges egen produktion af serviceydelser og tilskud til borgernes anvendelse af sundhedsydelser mv.

Den resterende del, som udgjorde ca. 93 mia. kr. i 2011, er indkøb af serviceydelser. Det omfatter levering af offentlige serviceydelser som fx transportopgaver, drift af plejecentre, rengøring på skoler, vedligeholdelse af veje osv., som har været sendt i udbud og udføres for det offentlige af private virksomheder.

Figur 12.3 Udviklingen i offentlige indkøb, 2008-2011

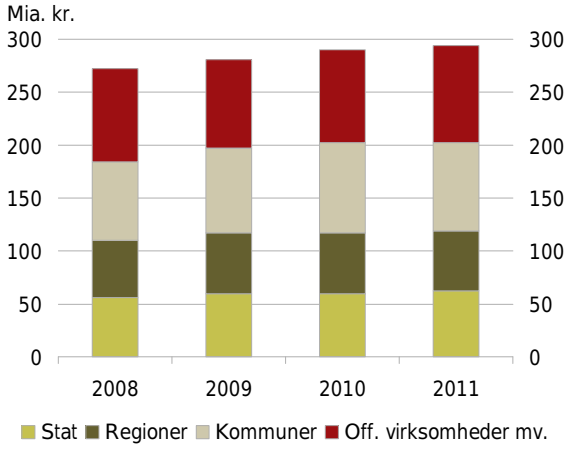

Anm.: Off. virksomheder mv. omfatter (1) offentlige selskabslignende virksomheder (bl.a. BaneDanmark og Seruminstituttet samt kommunale forsynings- og transportselskaber), (2) offentlige selskaber (bl.a. selskaber indenfor energi-, affalds- og transportsektoren, Danske Spil, Nationalbanken, Post DK, TV2 og AMGROS) samt (3) sociale kasser og fonde.
Kilde: Danmarks Statistik.

Indkøbene af serviceydelser omhandler samlet set ca. en fjerdedel af de serviceydelser til borgerne, som der kan skabes konkurrence om. I 2012 sendte kommunerne 25 pct. og staten 29 pct. af opgaverne i udbud. Størsteparten af regionernes opgaver vedrører drift af hospitaler mv., hvor der i 2012 blev skabt konkurrence om 21 pct. af opgaverne, se figur 12.4.

Figur 12.4 Udbud af serviceydelser i kommuner, regioner og staten, 2008-2012

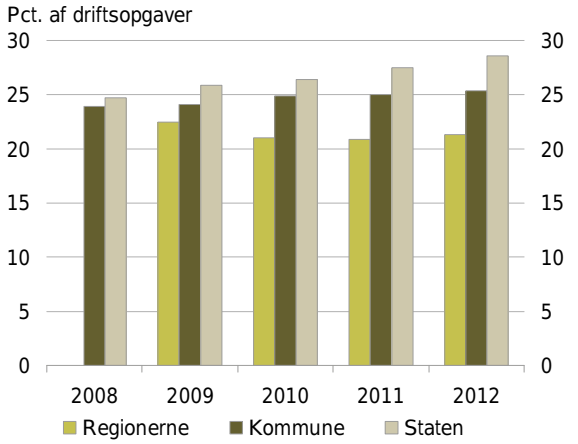

Anm.: Figuren viser konkurrenceudsættelse i pct. af de opgaver, der kan konkurrenceudsættes. Der foreligger ikke opgørelse for regionerne for 2008.
Kilde: www.noegletal.dk, Danske Regioner og Finansministeriet.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Konkurrencepolitisk udspil**. Regeringen fremlagde i 2012 et konkurrencepolitisk udspil Styrket konkurrence til gavn for Danmark med 25 initiativer, som skal styrke konkurrencelovgivningen samt øge konkurrencen i både hjemmemarkedsorienterede erhverv og i de offentlige opgaver. Som følge heraf er blandt andet konkurrenceloven blevet moderniseret med højere bøder for overtrædelser af loven, fængselstraf i kartelsager samt en forstærket forebyggelsesindsats.
- **Forbrugerpolitisk eftersyn**. Regeringen fremlagde i 2012 et forbrugerpolitisk udspil Trygge forbrugere, aktive valg med 23 initiativer, der skal gøre det nemmere for forbrugerne at være aktive og træffe oplyste valg. Blandt andet er der indført risikomærkning af boliglån, klarere markedsføring af bredbåndshastigheder samt en ændring af markedsføringsloven, som har styrket Forbrugerombudsmandens håndhævelse.
- **Enklere regler.** Regeringen lancerede en handlingsplan for enklere regler i marts 2012. Målet er, at erhvervslivets administrative byrder skal lettes væsentligt på områder, hvor virksomhederne oplever de største udfordringer. Regeringen har blandt andet nedsat Virksomhedsforum for enklere regler, der har til opgave at sende forslag til regelforenkling til regeringen. Foreløbigt har virksomhedsforum indsendt 204 forslag til regeringen, hvoraf 57 gennemføres, 54 gennemføres delvist, 29 er afvist, og 64 er under behandling. Det er regeringens målsætning, at de administrative byrder samlet skal være lavere i 2015 end ved regeringens tiltræden i 2011.
- **Offentlig konkurrence.** Regeringen har nedsat Rådet for Offentlig Privat Samarbejde, gennemført et mere effektivt klagesystem for udbud samt forpligtet statslige samt kommunale og regionale ordregivere til i relevante udbud at overveje brug af sociale klausuler om uddannelses- og praktikaftaler.

Større planlagte initiativer:

- **Konkurrence**. Regeringen vil i folketingssamlingen 2013/14 fremsætte flere konkurrencefremmende lovforslag, blandt andet forslag om ændring af lov om autorisation på el-, vvs- og kloakinstallationsområderne, ligesom regeringen vil følge op på taskforcen om lovregulerede erhverv og udarbejde analyser af blandt andet fremtidens detailhandel. Derudover er Produktivitetskommissionen kommet med en række anbefalinger, som regeringen er i gang med at se nærmere på.
- **Forbruger**. Regeringen har nedsat et ekspertudvalg om børn, unge og markedsføring, som vil afrapportere medio 2014, og der er vedtaget nye EU-regler om klageadgang, som skal implementeres i Danmark. Endeligt vil der blive fulgt op på arbejdsgruppen, der ser på forbrugernes adgang til de services, som knytter sig til en basal betalingskonto.
- **Enklere regler**. Handlingsplanen for enklere regler og herunder Virksomhedsforum løber frem til 2015. Virksomhedsforum mødes tre gange årligt og vil behandle nye forenklingstemaer i perioden samt sende nye forslag til regeringen. Endvidere arbejdes der for forenkling af regulering fra EU, herunder en forenkling af 15-20 EU-retsakter.
- **Offentlig konkurrence**. Regeringen har nedsat et udvalg om dansk udbudslovgivning, som vil afrapportere medio 2014. Regeringen vil desuden lancere en strategi for intelligent offentligt indkøb, som skal bidrage til bedre og mere effektive indkøb, og til at samarbejdet med det private i højere grad anvendes til at fremme innovation og understøtte udvikling af fx ny velfærdsteknologi og grøn omstilling.

Finansielle markeder

Velfungerende finansielle markeder er en forudsætning for en stærk konkurrenceevne. Det er gennem de finansielle markeder, at opsparing kanaliseres videre til investeringer i husholdninger og virksomheder. Virksomhedernes adgang til finansiering af rentable og profitable investeringer er et centralt vilkår for virksomhedernes konkurrenceevne.

Det danske kapitalmarkeds størrelse er i international sammenhæng stort og udgør omkring 700 pct. af BNP. Kun Storbritannien og Irland har kapitalmarkeder, der i procent af den økonomiske aktivitet overstiger det danske kapitalmarked, se figur 13.1. Markedet for realkreditobligationer i Danmark udgør omkring 135 pct. af BNP.

Figur 13.1 Kapitalmarkedets størrelse, 2011

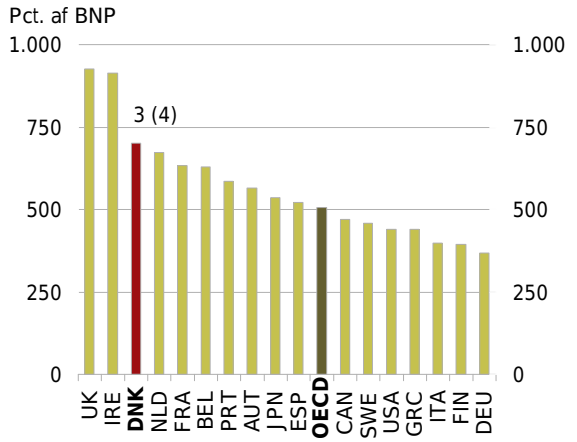

Anm.: Udregnet som summen af aktiemarkedets kapitaliseringsgrad, banklån og indenlandske obligationer.
Kilde: IMF.

Kreditmarkedet

Kreditmarkedet i Danmark udgøres hovedsageligt af realkreditinstitutterne og pengeinstitutterne.

Det danske marked for realkredit bruges i stigende grad af virksomhederne til at finansiere deres investeringer. Siden finanskrisens start er udlånet til erhverv fra pengeinstitutterne faldet, hvorimod udlånet fra realkreditinstitutterne fortsat er steget, se figur 13.2.

Virksomhederne bruger derudover i stigende grad erhvervsobligationer til at finansiere deres investeringer. Udstedelsen af erhvervsobligationer fra danske virksomheder er steget med omkring 68 mia. kr. siden starten af 2009 og ligger nu på et rekordhøjt niveau. Det er udstedelserne i udlandet, der trækker udviklingen op, mens udstedelserne i Danmark har ligget relativt lavt i de seneste år. Ud af den samlede udstedelse af erhvervsobligationer fra danske virksomheder på godt 171 mia. kr. i april 2013 blev knap 164 mia. kr. udstedt i udlandet, se Factbook.

Figur 13.2 Udviklingen i udlån til erhverv, 2003-2013

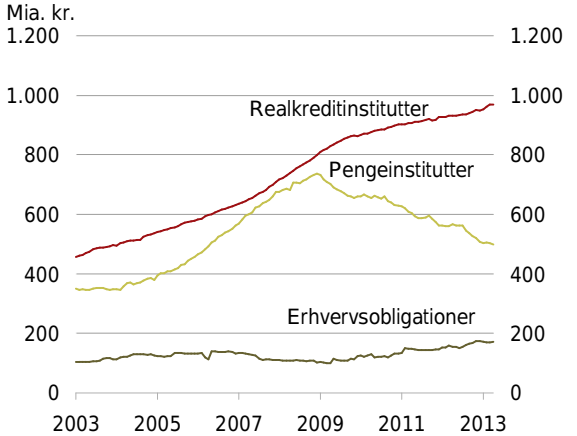

Anm.: Serierne er baseret på 3-måneders glidende gennemsnit af de indekserede værdier. Udlån til erhverv fra realkreditinstitutter inkluderer udlån til ikke-finansielle virksomheder og personligt ejede virksomheder.
Kilde: Nationalbanken samt egne beregninger.

Pengeinstitutternes rentemarginal over for erhverv er steget fra godt 2 pct.-point til knap 4 pct.-point, siden krisen tog til i styrke i efteråret 2008, se figur 13.3.

Figur 13.3 Rentemarginaler, 2004-2013

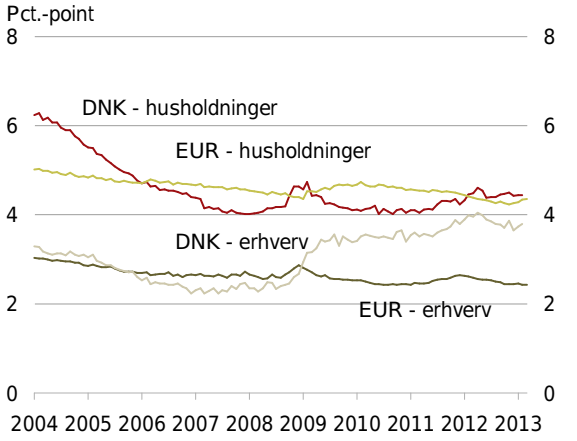

Anm.: Ekskl. boliglån til husholdninger. Rentemarginalen er forskellen mellem udlånsrenten og indlånsrenten på den samlede beholdning af ind- og udlån, alle løbetider. Der kan, især for lån til ikke-finansielle virksomheder, være forskelle på brugen af sikkerhedsstillelse i europæiske og danske data.
Kilde: Nationalbanken, ECB samt egne beregninger.

Den øgede rentemarginal siden efteråret 2008 for erhverv i Danmark kan være udtryk for, at pengeinstitutterne i kølvandet på krisen har strammet op i deres kreditpolitikker. Herudover kan det afspejle pengeinstitutternes behov for at øge indtjeningen. Rentemarginalen over for husholdninger i Danmark ligger på niveau med OECD-gennemsnittet.

I såvel Danmark som i OECD som helhed betaler virksomhederne en højere rente på små lån end på store lån, se figur 13.4.

Figur 13.4 Udvikling i renter på små og store lån, 2004-2013

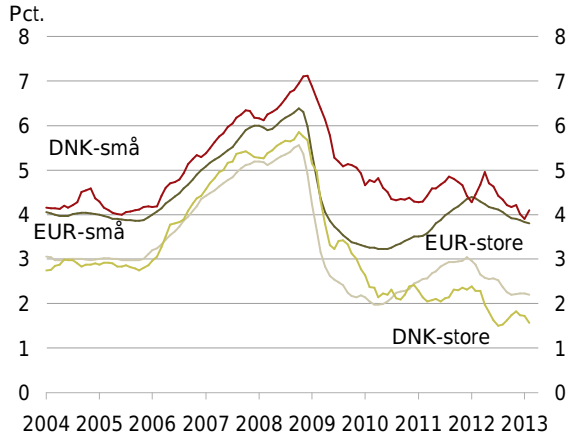

Anm.: Kreditinstitutternes renter på nye lån (ekskl. kassekreditter) til virksomheder med en rentebinding på op til og med 1 år. Grænsen mellem små og store lån er 7,5 mio. kr. 3-måneders glidende gennemsnit.
Kilde: Nationalbanken, ECB og Erhvervs- og Vækstministeriet.

Det betyder, at det er relativt dyrere for små- og mellemstore virksomheder at finansiere sig. Det kan skyldes, at det er vanskeligere for små og mellemstore virksomheder at stille sikkerhed for lån, og at alternative finansieringsmuligheder for disse virksomheder er mere begrænsede. Men rentespændet mellem store og små lån er væsentligt større i Danmark end for OECD-gennemsnittet. Det skyldes fortrinsvist, at renterne på store lån i Danmark er lavere end OECD-gennemsnittet.

Danske kreditinstitutters effektivitet, målt ved samlede omkostninger i forhold til indtjening, ligger på niveau med OECD-gennemsnittet og lande som fx Storbritannien og Sverige, se figur 13.5.

Figur 13.5 Samlede omkostninger ift. indtjening, 2010-2012

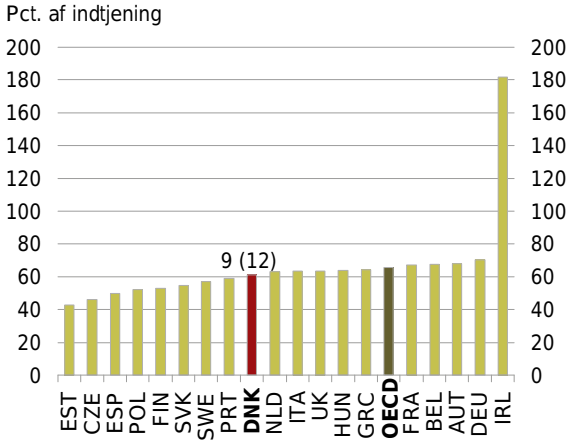

Anm.: De samlede omkostninger dækker hovedsageligt omkostninger til personale, administration og afskrivninger. Indtjening er hovedsageligt netto rente- og gebyrindtægter og kursreguleringer af finansielle aktiver. Gns. af 2010-2012.
Kilde: ECB.

Et afgørende forhold for de finansielle markeders smidighed er, at der er tillid i sektoren. En central indikator for tilliden i sektoren er forskellen i renterne på bankernes indbyrdes lån til hinanden med og uden sikkerhedsstillelse – det såkaldte pengemarkedsspænd. Hvis spændet er lille, betyder det, at bankerne kun skal have en lille risikopræmie for at yde et lån *uden* sikkerhedsstillelse til en anden bank i forhold til at yde et lån *med* sikkerhedsstillelse.

Pengemarkedsspændet udviser store udsving, og i tider med uro på de finansielle markeder er spændet stort, fordi bankerne har mindre tillid til, at de får deres penge igen fra de andre banker, hvis der ikke stilles sikkerhed for lånet.

Siden 2009 har pengemarkedsspændet generelt været faldende i såvel Danmark som i euroområdet, se figur 13.6.

Figur 13.6 Pengemarkedsspænd, 2007-2013

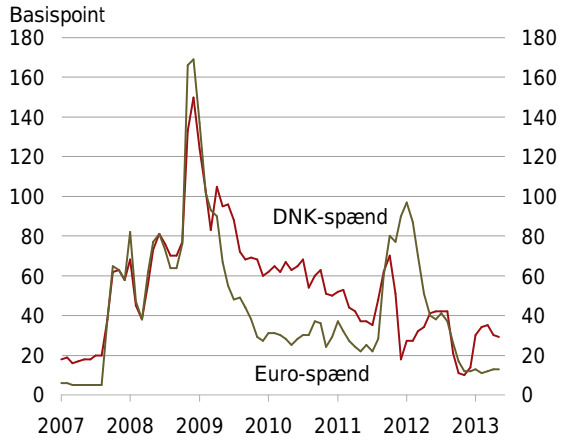

Anm.: Spændet beregnes som forskellen mellem sikrede renter (repo/swaps) og usikrede renter (Cibor/Euribor) med tre måneders løbetid.
Kilde: Ecowin.

I forbindelse med at gældskrisen blussede op i 2011, steg spændet midlertidigt, og udviklingen i det danske pengemarkedsspænd har siden været noget ujævn. Ved udgangen af 2012 lå spændet i Danmark på samme niveau som i euroområdet, men det seneste halve år er det danske spænd steget lidt igen og ligger aktuelt omkring 20 basispoint over spændet i euroområdet.

Aktiemarkedet

Et stort og likvidt aktiemarked er centralt i forhold til kapitalformidling i økonomien. Aktiemarkedet giver virksomheder mulighed for at rejse kapital til fx at finansiere nye investeringer. Handel med aktier er forholdsvist billigt i Danmark sammenlignet med en række andre lande, se Factbook. Men til trods for at handelsomkostningerne ikke er høje, er omsætningen på det danske aktiemarked forholdsvis lav sammenlignet med andre OECD-lande.

Tilsvarende viser antallet af nynoteringer på fondsbørsen, at kun få virksomheder finder det attraktivt at rejse kapital gennem aktieemissioner, se figur 13.7.

Figur 13.7 Ny- og afnoteringer på fondsbørsen, gns. 2006-2012.

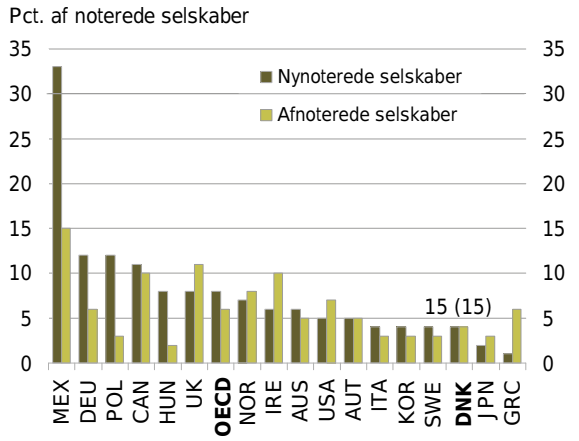

Anm.: En række landes børser oplyser ikke antallet af af- og nynoterede selskaber og indgår derfor ikke i figuren.
Kilde: World federation of Exchanges, FESE og OMX.

I en international sammenligning ligger danske nynoteringer i perioden 2006-2012 i den lave ende. Antallet af afnoteringer, som eksempelvis følger af konkurser og virksomhedsovertagelser, har imidlertid været tilsvarende lavt og under OECD-gennemsnittet.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Det Systemiske Risikoråd**. På baggrund af anbefalinger fra Udvalg om Struktur for Finansielt Tilsyn fremsatte regeringen i efteråret 2012 lovforslag om etablering af Det Systemiske Risikoråd. Det Systemiske Risikoråd er blevet etableret i foråret 2013. Rådet har holdt sine første møder i april og juni 2013. Det Systemiske Risikoråd skal overvåge opbygning af systemiske finansielle risici i Danmark. Rådet kan komme med observationer, advarsler og henstillinger med henblik på at imødegå opbygning af systemiske risici eller håndtere risici, der har materialiseret sig. Advarsler og henstillinger kan rettes til Finanstilsynet eller – hvis det vedrører lovgivning – til regeringen, som skal reagere herpå efter følg eller forklar-princippet. Nationalbankedirektøren er formand for Det Systemiske Risikoråd, som også består af repræsentanter for de økonomiske ministerier, Finanstilsynet og uafhængige eksperter.
- **Kreditpakken.** Kreditpakken indebærer bl.a., at der er oprettet to nye produkter, vækstlån og vækstgarantier i regi af Vækstfonden, samt nye garantier til eksportinvesteringer i regi af EKF. Samlet set danner initiativerne i kreditpakken

basis for et øget udlån på over 12 mia. kr.

- **Aftaler om Vækstplan DK** indebærer, at lånerammen til små vækstkautioner i Vækstfonden er styrket med 350 mio. kr., at der er oprettet en ny type vækstlån målrettet iværksættere, der gives basis for et udlån på ca. 1 mia. kr. til denne målgruppe, samt at EKF's garantikapacitet er styrket med yderligere 15 mia. kr.
- **Grønne omstillingslån**. Der er etableret en særlig type vækstlån målrettet nye grønne investeringer, der kan bidrage til øget ressourceeffektivitet og ressourcegenanvendelse. Ordningen skaber basis for et øget udlån på op mod 350 mio. kr.
- **Risikoklassificering af lån.** Formålet med bekendtgørelse om risikoklassificering af lån er at skærpe kundernes opmærksomhed over for nogle grundlæggende risikofaktorer ved et lån, men samtidig bevare kundernes frie valg til at vælge de lån, som de ønsker. Låneprodukter med en hovedstol over 100.000 kr. vil blive kategoriseret som enten grønne, gule eller røde, hvor de mindst risikofyldte findes i den grønne kategori, lån med mere risici findes i den gule kategori, og de mest risikofyldte findes i den røde kategori. Bekendtgørelsen trådte i kraft 1. juli 2013.

Større planlagte initiativer:

- **SIFI-regulering**. SIFI-udvalget afleverede i marts 2013 sin rapport til erhvervs- og vækstministeren vedrørende systemisk vigtige finansielle institutter i Danmark (SIFI'er). SIFI'er er institutter, der kan påvirke hele samfundsøkonomien negativt, hvis de kommer i problemer. SIFI-udvalgets rapport indeholdt anbefalinger om identifikation af SIFI'er, krav til SIFI'er og krisehåndtering af SIFI'er. SIFI-udvalget anbefalede bl.a. skærpede kapital- og likviditetskrav til SIFI'er, styrket tilsyn med SIFI'er m.v. Med den anbefalede tilgang vil seks institutter umiddelbart blive identificeret som SIFI'er i Danmark. Der er indledt politiske forhandlinger om regulering af SIFI'er i Danmark på baggrund af udvalgets rapport.
- **Implementering af kapitalkravsdirektivet (CRD4)**. Der blev i april 2013 opnået enighed mellem Rådet og Europa-Parlamentet om revisionen af kapitalkravsdirektivet (CRD4). CRD4 skal bl.a. implementere Basel-standarderne i EU og skabe mere ensartede regler på området. Formålet er at skærpe kravene til bankernes kapital og likviditet m.v. for at reducere risikoen for fremtidige finansielle kriser. CRD4 træder i kraft 1. januar 2014 og skal forinden være implementeret i national lovgivning. Regeringen fremsætter lovforslag til implementering af CRD4 i efteråret 2013.
- **Markeder for finansielle instrumenter (Revision af MiFID).** Rådet nåede i juni 2013 til enighed om en aftale om en revision af MiFID, som er en opdatering af det gældende direktiv bl.a. i lyset af erfaringerne fra den finansielle krise. Forslaget indeholder således en række forskellige tekniske elementer, herunder introduktion af en ny børstype, OTF (Organised Trading Facility), krav om før- og efterhandelsgennemsigtighed for andre finansielle instrumenter end aktier, børspligt for standardiserede OTC-derivater (Over-The-Counter), regulering af højfrekvent computerbaseret automatisk handel, nye bestemmelser om god ledelse og bedre investorbeskyttelse. Der er med forslaget lagt op til en skærpelse af de gældende regler på området, herunder i forhold til EU-reglerne og de danske regler. Regeringen lægger i forhandlingerne om MIFID/MIFIR særligt vægt på at beskytte leverandører af likviditet i før- og efterhandelsgennemsigtighedskravene. Forslaget skal nu forhandles med Europa-Parlamentet.
- **Et styrket banksamarbejde.** En vigtig del af drøftelserne om styrkelse af ØMU'en vedrører etableringen af et styrket banksamarbejde (Banking Union) i EU. Formålet er at understøtte finansiel stabilitet i eurozonen og i EU som helhed ved at bryde den negative spiral mellem svage offentlige finanser og svage banker, særligt i visse eurolande. Der blev i april 2013 opnået enighed mellem Rådet og Europa-Parlamentet om en fælles banktilsynsmekanisme som et første trin i banksamarbejdet. Fra dansk side støttes aftalen, som bl.a. medfører ligeværdige vilkår for eurolande og ikke-eurolande, der måtte vælge at deltage i samarbejdet. Næste skridt i det styrkede banksamarbejde er forslag om en fælles afviklingsmekanisme, som Kommissionen fremsatte forslag til i juli 2013. Forhandlingerne herom er netop påbegyndt i Rådet..
- **Erhvervsobligationer.** Regeringen vil fremsætte lovforslag, der skaber mulighed for at anvende repræsentanter i forbindelse med obligationsudstedelser, og at pengeinstitutter via et refinansieringsregister kan udstede værdipapirer med sikkerhed i en portefølje af erhvervsudlån.

Åbne markeder, international handel og investeringer

Økonomisk integration med omverdenen gennem handel og investeringer øger virksomhedernes afsætningsgrundlag og forstærker adgangen til ny viden og ny teknologi. Rammebetingelser, der understøtter danske virksomheders evne til at konkurrere på verdensmarkedet, er med til at styrke virksomhedernes integration i den globale økonomi. Det kan være i forhold til adgang til viden og højtuddannet arbejdskraft samt lave omkostninger.

International handel

Det samlede omfang af eksport og import viser, hvor integreret et land er på de internationale markeder.

Der er en tendens til, at små økonomier handler mere med udlandet end store økonomier. Dette kan blandt andet skyldes, at små lande i højere grad kan drage nytte af at deltage i den internationale arbejdsdeling. Danmark er en lille åben økonomi, hvor den internationale handel målt ved handelskvoten udgjorde godt 51 pct. i 2011. Dette er lidt højere end OECD-gennemsnittet. Danmarks åbenhed overgås af en del andre små økonomier som fx Irland og Belgien, se figur 14.1.

Figur 14.1 Udvikling i international handel, 2001-2011

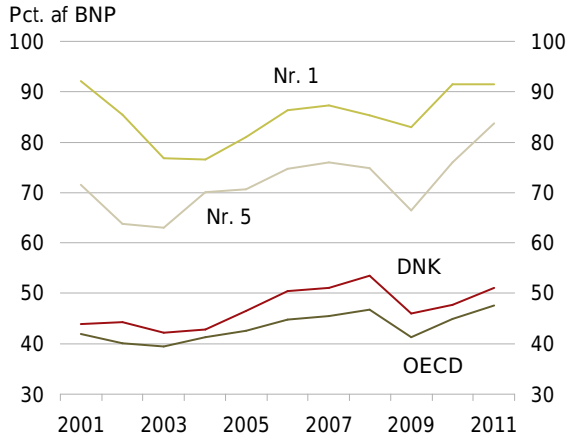

Anm.: Den internationale handel er målt på baggrund af handelskvoten, der er gennemsnittet af den samlede import og eksport af varer og tjenester i pct. af BNP. Nr. 1 i 2011 er IRL og nr. 5 er BEL.
Kilde: OECD.

Opgjort i mængder er Danmarks eksport næsten fordoblet siden 1995, mens den danske eksportmarkedsandel er faldet med ca. 20 pct., se figur 14.2.

Figur 14.2 Udvikling i eksport og eksportmarkedsandel, 1995-2012

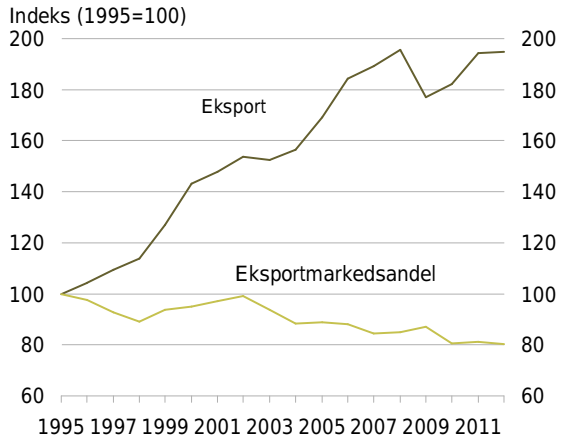

Anm.: Eksporten er målt i mængder og indeholder både varer og tjenester. Eksportmarkedsandelen er opgjort i mængder for varer og tjenester. Eksportmarkedsandelen svarer til OECD's Export Performance, der angiver Danmarks eksport i forhold til størrelsen af et sammenvejet eksportmarked.
Kilde: Danmarks Statistik og OECD.

Faldet i den danske eksportmarkedsandel til trods for stigningen i eksporten skal blandt andet ses i lyset af, at verdenshandlen i samme periode er vokset, og at de nye vækstøkonomiers andel af verdenshandlen er steget markant.

Udviklingen i eksportmarkedsandelen skal formentlig også ses i sammenhæng med en forringelse af de danske virksomheders lønkonkurrenceevne på knap 15 pct. siden 2000, jf. afsnittet Lønomkostninger.

Figur 14.3 Eksporten fordelt på lande, 2012

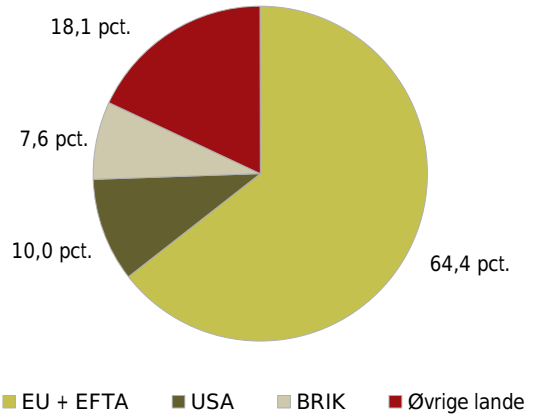

Anm.: Både varer og tjenester, opgjort i værdier. EFTA består af Norge, Schweiz, Island og Liechtenstein.
Kilde: Danmarks Statistik.

En tredje forklaring på den faldende eksportmarkedsandel kan også være, at en forholdsvis lille andel af den danske eksport går til højvækstmarkederne.

Danmark handler med stort set alle lande i verden, men størstedelen af handlen er koncentreret på få lande, der især udgøres af nærmarkederne. I 2012 udgjorde eksporten til EU og EFTA knap 65 pct. af Danmarks totale eksport. Heraf aftog Tyskland og Sverige tilsammen ca. 25 pct. BRIK-landene aftog kun lidt mere end 7 pct., se figur 14.3 og Factbook.

Det kan være en fordel at være til stede på de marked er, der har udsigt til kraftig økonomisk vækst i fremtiden, for derved at opnå en pull-effekt i eksporten. De danske virksomheder vil kunne øge deres samlede eksport, hvis en stor andel af denne går til lande, hvor væksten er høj. Danmarks vareeksport til højvækstmarkederne har været stigende, men andelen er lav i forhold til de øvrige OECD-lande. Danmarks placering skal dog ses i sammenhæng med en naturlig tendens til, at de lande, der geografisk ligger tæt på højvækstmarkederne, også vil have en større samhandel med disse, se figur 14.4.

Figur 14.4 Eksportandel til højvækstmarkeder, 2011

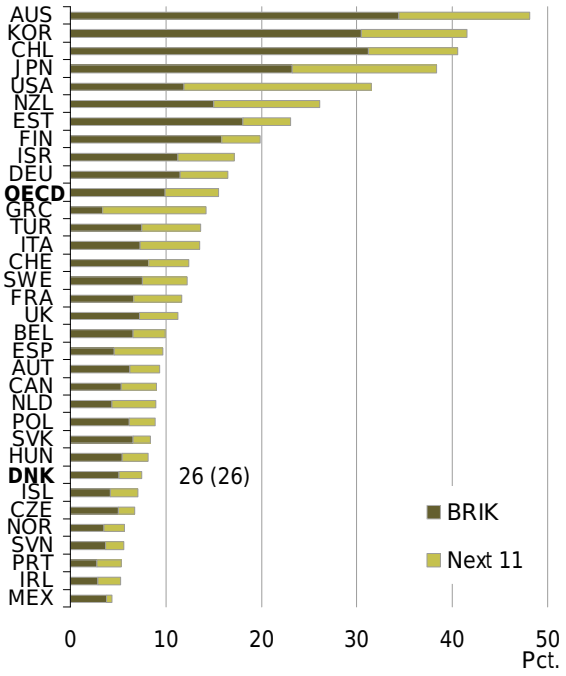

Anm.: Vareeksport til BRIK + Next 11 i forhold til samlet vareeksport.
Kilde: UN Comtrade.

Internationale investeringer

Danmarks investeringer i udlandet og udlandets investeringer i Danmark er med til at fremme den økonomiske integration. Beholdningen af de direkte ind- og udadgående investeringer udgjorde i 2012 godt 46 pct. hhv. 77 pct. af BNP, se Factbook.[15]

Udenlandske investeringer medbringer ofte ny viden og ny teknologi, der kan bidrage til at øge produktiviteten. Siden 2007 har der imidlertid kun været en svag stigning i de indadgående investeringer i Danmark i forhold til de udadgående investeringer, se figur 14.5.

Figur 14.5 Beholdning af direkte investeringer ind og ud af Danmark, 2000-2011

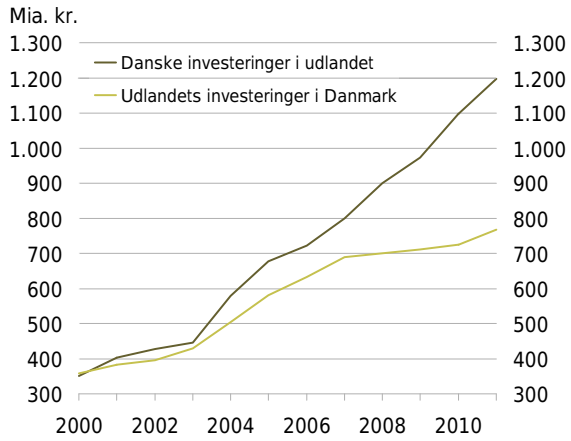

Anm.: Opgjort ekskl. gennemløbsinvesteringer.
Kilde: Nationalbanken.

Beholdningen af indadgående investeringer i Danmark lå i 2012 lidt under OECD-gennemsnittet, mens beholdningen af de udadgående investeringer lå noget højere, se figur 14.6.

[15] Opgjort inkl. gennemløbsinvesteringer.

Figur 14.6 Beholdning af direkte ind- og udadgående investeringer, 2012

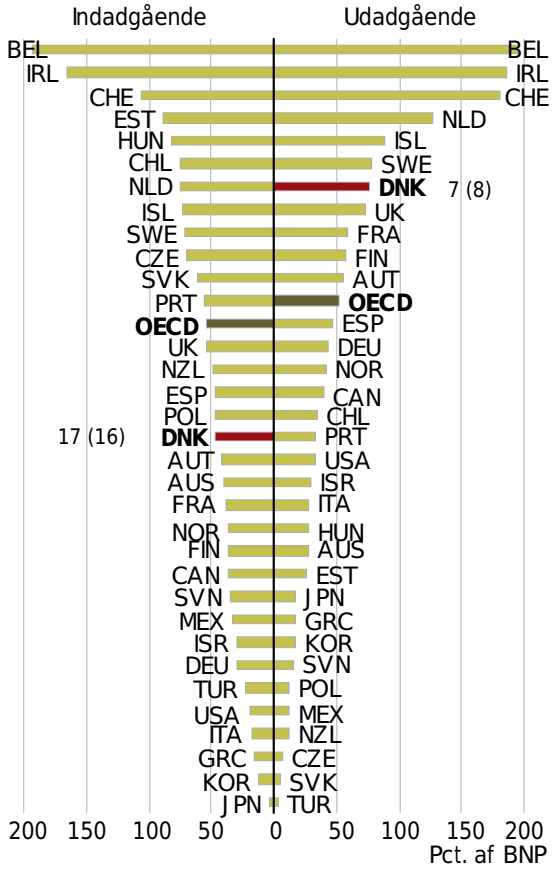

Anm.: Beholdning af direkte ind- og udadgående investeringer i pct. af BNP. Tallene er inkl. gennemløbsinvesteringer, da OECD ikke opgør beholdningen ekskl. gennemløbsinvesteringer.
Kilde: OECD.

Danmark er ikke alene om at have en stor beholdning af udadgående investeringer set i forhold til de indadgående investeringer. Det samme ses også i fx Tyskland, Nederlandene og Storbritannien. Det skal ses i lyset af en tendens til, at velstående lande med etablerede, internationalt orienterede virksomheder investerer mere i resten af verden end omvendt og dermed ofte har større udadgående investeringer end indadgående. Danmarks store beholdning af udadgående direkte investeringer har medført en høj nettoformueindkomst fra udlandet, og denne har bidraget væsentligt til overskuddet på betalingsbalancens løbende poster de senere år.

De indadgående investeringer i Danmark har siden 2009 været lavere end OECD-gennemsnittet. OECD-gennemsnittet – og dermed Danmarks placering i forhold hertil – er påvirket af, at lande som Belgien, Irland og Schweiz har gunstige skattevilkår for multinationale selskaber, se figur 14.7 og Factbook.

Figur 14.7 Udvikling i beholdning af direkte indadgående investeringer, 2000-2012

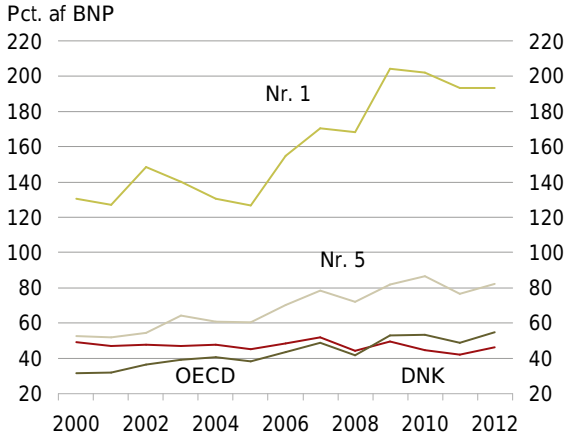

Anm.: I 2012 er nr. 1 BEL og nr. 5 HUN.
Kilde: OECD.

Lønomkostninger

Danske virksomheders evne til at konkurrere på verdensmarkedet afhænger af produktionsomkostningerne – hvoraf lønomkostningerne udgør en væsentlig del – samt muligheden for at udvikle nye produkter, der adskiller sig fra de øvrige produkter på verdensmarkedet, og som derfor kan sælges til en høj pris.

Sammenlignet med udlandet ligger de gennemsnitlige danske lønomkostninger pr. time på et højt niveau. Dette har været gældende i flere år og er blandt andet en følge af høje lønstigninger i Danmark i forhold til udlandet i perioden fra 2000 til 2010. De gennemsnitlige danske lønomkostninger pr. time lå i 2012 på godt 250 kr. kun overgået af Norge og Schweiz, se figur 14.8.

Figur 14.8 Lønomkostninger, 2012

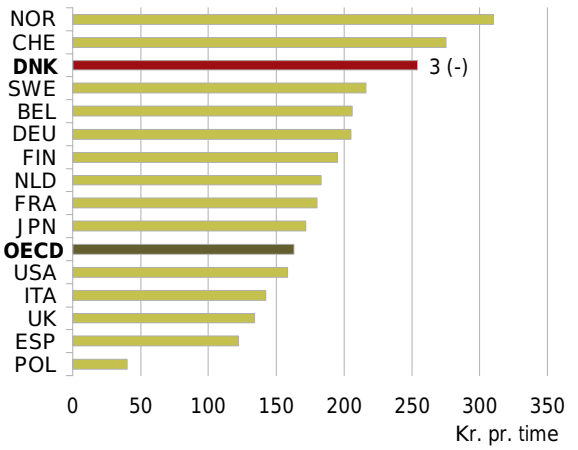

Anm.: Gennemsnitlige lønomkostninger pr. time inden for fremstillingserhverv.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Høje lønstigninger i forhold til udlandet udgør ikke i sig selv et konkurrenceevneproblem, hvis det modsvares af en tilsvarende vækst i produktiviteten. Udviklingen i enhedslønomkostningerne afspejler dette forhold. Lønkonkurrenceevnen kan opgøres som den akkumulerede udvikling i de udenlandske lønomkostninger pr. produceret enhed i forhold til udviklingen i Danmark korrigeret for valutakursudviklingen. Baseret på dette mål er den danske lønkonkurrenceevne i fremstillingserhvervene forbedret med godt 15 pct.-point siden 2008. Forbedringen skyldes en bedre produktivitetsudvikling end i udlandet og en svækkelse af den effektive kronekurs. Men lønkonkurrenceevnen er fortsat svækket i forhold til tidligere. Det skyldes i væsentligt omfang, at lønstigningerne i Danmark har været højere end i udlandet, se figur 14.9.

Figur 14.9 Bytteforhold og lønkonkurrenceevne, 2000-2012

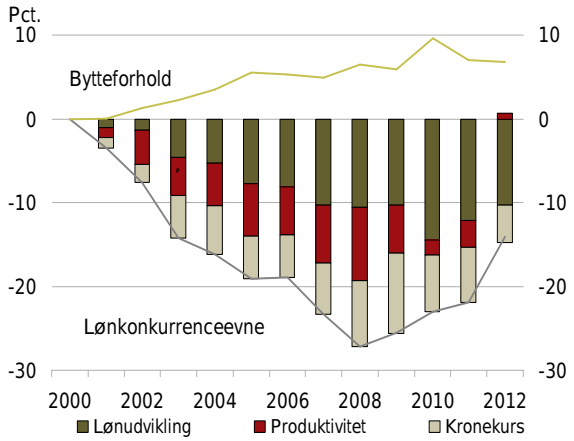

Anm.: Bytteforholdet for vare- og tjenestehandlen baseret på tal fra nationalregnskabet. Lønkonkurrenceevnen viser udviklingen i lønomkostninger pr. produceret enhed i fremstillingserhverv i Danmark i forhold til Danmarks samhandelspartnere korrigeret for valutakursudviklingen.
Kilde: Danmarks Statistik og Økonomi- og Indenrigsministeriet.

De relative enhedslønomkostninger tager ikke højde for bytteforholdet, der angiver eksportprisen i forhold til importprisen. Det danske bytteforhold er steget med ca. 7 pct. siden 2000.

Et stigende bytteforhold betyder, at den samme mængde eksport kan finansiere en større mængde import. Dette øger velstanden. Denne velstandsforbedring vil dog ikke være af varig karakter, hvis stigningen i bytteforholdet blot afspejler øgede indenlandske produktionsomkostninger på en standardiseret vare, der også produceres i andre lande.

Derimod kan der være tale om en mere holdbar bytteforholdsforbedring, hvis landet fx er specialiseret i eksport af produkter med stigende verdensmarkedspriser og samtidig importerer produkter med faldende verdensmarkedspriser, eller hvis landet fx øger sin eksport af unikke kvalitetsprodukter, der kan afsættes til en højere pris.

Ses i stedet på lønkvoten – som er baseret på den nominelle bruttoværditilvækst – har udviklingen for fremstillingsvirksomheder i Danmark og udlandet ligget rimeligt tæt og nogenlunde stabilt i starten af 2000'erne. Efterfølgende er lønkvoten i Danmark øget i forhold til udlandet. Uanset om der ses på den relative udvikling i enhedslønomkostninger eller lønkvoten, er der således en aktuel udfordring for lønkonkurrenceevnen i fremstillingserhvervene, se figur 14.10.

Figur 14.10 Lønkvote i Danmark og udlandet, 2000-2012

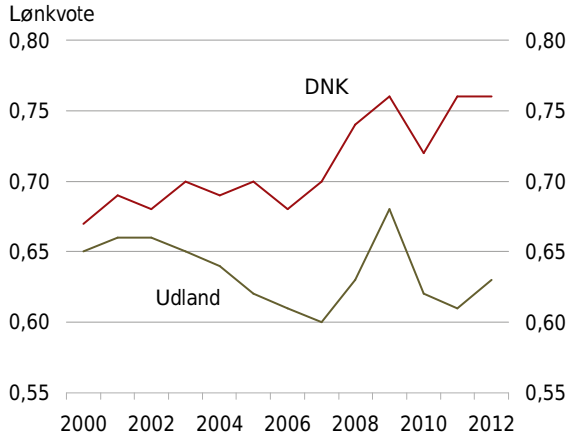

Anm.: For fremstillingserhverv. "Udlandet" afspejler Danmarks største samhandelspartnere.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Indvandring af højt kvalificeret arbejdskraft

Højt kvalificeret arbejdskraft af dansk og udenlandsk oprindelse understøtter muligheden for at udvikle nye produkter, der adskiller sig fra de øvrige produkter på verdensmarkedet, og som derfor kan sælges til en høj pris. Herudover kan det være vigtigt for udenlandske virksomheder, at der er mulighed for at ansætte udenlandske specialister og nøglemedarbejdere. Indvandring af højt kvalificeret arbejdskraft bidrager således til at forbedre konkurrenceevnen.

Højt kvalificeret arbejdskraft skaber i gennemsnit mere værdi end andre ansatte, hvilket afspejler sig i højere lønninger. Oplysninger om nettoindvandringen i Danmark fordelt efter indkomst kan dermed give et billede af den danske nettoindvandring af højt kvalificeret arbejdskraft, se figur 14.11.

Figur 14.11 Nettoindvandring fordelt efter indkomst, 2001-2010

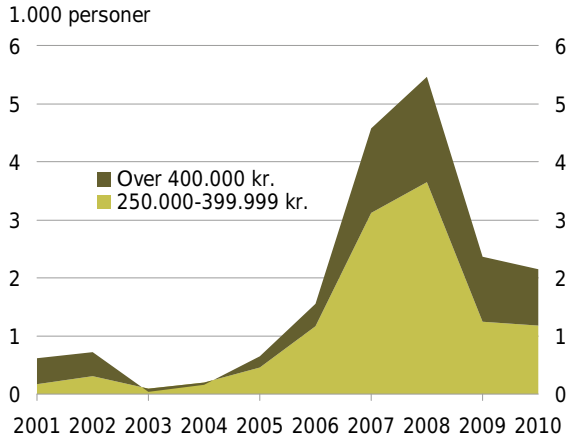

Anm.: Erhvervsindkomst i 2013-niveau for personer, der er fyldt 17 år.
Kilde: Særkørsel fra Danmarks Statistik.

Stigningen i årene frem mod 2008 og den efterfølgende afmatning skal ses i lyset af overophedningen af den danske økonomi i årene op til krisen.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Lavere selskabsskat og lavere afgifter på energi**. Regeringen indgik i april 2013 Aftaler om Vækstplan DK, der gradvist sænker selskabsskattesatsen i Danmark fra de nuværende 25 pct. til 22 pct. i 2016, og som samlet set indebærer lempelser på energiafgifter mv. på ca. 1,7 mia. kr. i 2014 stigende til ca. 1,8 mia. kr. årligt. Dette vil gøre virksomhedernes produktion billigere og bidrage til at gøre det mere attraktivt at investere i danske virksomheder.
- **Investerings- og eksportfremme**. Danmark skal fortsat kunne være hjemsted for internationalt førende virksomheder. Samtidig skal der sikres en øget dansk udnyttelse af eksport- og investeringspotentialerne på de nye vækstmarkeder. Med Aftaler om Vækstplan DK afsættes i alt 150 mio. kr. i perioden 2014-2015 til en styrket indsats for vækst på erhvervsområder med international konkurrencekraft. Yderligere afsættes der i alt 70 mio. kr. i perioden 2014-2015 til styrkelse af eksport- og investeringsfremmeindsatsen på de nye vækstmarkeder.
- **Styrket investeringsfremmeindsats**. Regeringen har styrket koordinationen af modtage- og fastholdelsesindsatsen i forhold til udenlandske virksomheder. Der er i maj 2013 etableret et nationalt netværk for investeringsfremme, der blandt andet skal identificere udfordringer for investeringsfremmeindsatsen samt håndtere spørgsmål relateret til konkrete udenlandske investeringsprojekter. Endvidere har Invest in Denmark pr. 1. januar 2013 indgået en samarbejdsaftale med Copenhagen Capacity, der skal sikre bedre koordination mellem national og regional investeringsfremme.
- **Tiltrækning af kvalificeret arbejdskraft**. Velkvalificeret udenlandsk arbejdskraft bidrager til at øge produktiviteten og dermed væksten i de danske virksomheder. Med Aftaler om Vækstplan DK afsættes midler til at sikre bedre vilkår for udenlandske forskere og nøglemedarbejdere.
- **Handlingsplan for internationalisering**. Regeringen offentliggjorde i juni 2013 en handlingsplan for internationalisering med fokus på at styrke de studerendes internationale kompetencer. Handlingsplanen følges i efteråret op af del II, der adresserer behovet for at tiltrække og fastholde de dygtigste internationale studerende.
- **Handelspolitisk strategi**. Regeringen fremlagde i maj 2013 en ny handelspolitisk strategi, der skal bidrage til at skabe arbejdspladser og økonomisk vækst i Danmark og fremme udviklingen i verdens fattige lande. Strategien sætter blandt andet fokus på EU's nye bilaterale frihandelsaftaler og på nedbrydelse af barrierer på fjernmarkederne.

Større planlagte initiativer:

- **Opfølgning på Produktivitetskommissionens anbefalinger.** Regeringen har nedsat en produktivitetskommission, der skal komme med konkrete bud på, hvordan produktiviteten øges i den private og offentlige sektor. Produktivitetskommissionen afslutter sit arbejde i 2013. Regeringen vil følge op på kommissionens anbefalinger.

Fleksibelt arbejdsmarked

Virksomhedernes muligheder for omstilling og tilpasning af produktionen er afgørende for konkurrenceevnen. Arbejdsmarkedets fleksibilitet er centralt, da det bidrager til, at virksomhederne løbende har mulighed for at tilpasse antallet af medarbejdere, og personer hurtigt kan komme i beskæftigelse igen, hvis de mister jobbet.

Ledighed

En lav strukturel ledighed er et tegn på, at arbejdskraften finder hen til de områder, hvor den efterspørges. Danmark havde i 2012 den tiende laveste strukturledighed i OECD, se figur 15.1.

Figur 15.1 Strukturel ledighed, 2012

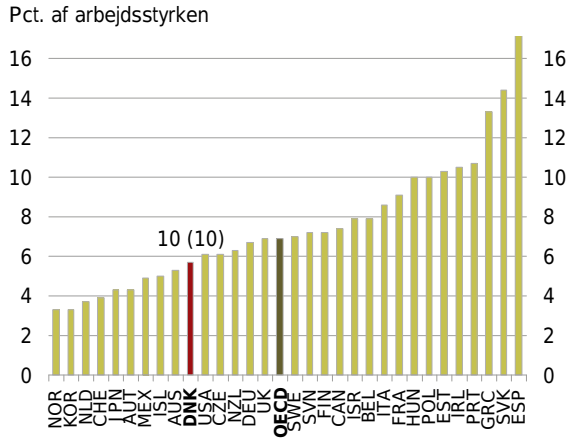

Anm.: Opgørelsen af den strukturelle ledighed er behæftet med usikkerhed. OECD's ledighedsopgørelser, der indgår i beregningerne af den strukturelle ledighed, er baseret på interviewundersøgelser og adskiller sig fra danske opgørelser baseret på registeroplysninger, se figur 15.2.
Kilde: OECD.

For de fleste OECD-lande har den strukturelle ledighed været stort set uændret de seneste år. For Danmark er den steget lidt, se Factbook.

Siden 2009 har den faktiske ledighed været højere end den strukturelle ledighed. Den faktiske ledighed var lidt over 5½ pct. i 2012, mens den strukturelle ledighed var ca. 4 pct., se figur 15.2. Når den faktiske ledighed er højere end den strukturelle ledighed, kan det være nemmere for virksomhederne at rekruttere den arbejdskraft, de har brug for.

Figur 15.2 Faktisk og strukturel bruttoledighed, 1990-2012

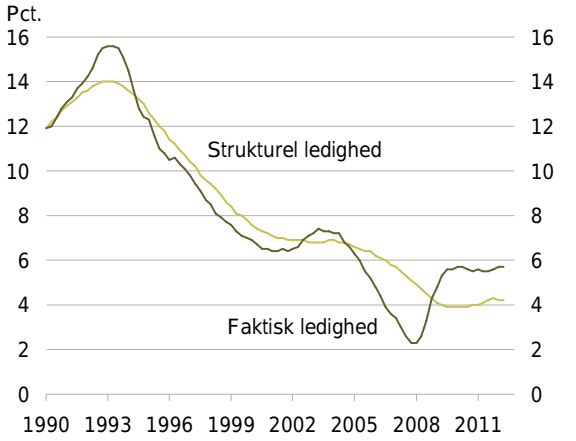

Anm.: Den beregnede strukturledighed er behæftet med usikkerhed. Strukturledigheden er beregnet på baggrund af registerbaserede ledighedsoplysninger og adskiller sig fra OECD's strukturledighed, der er baseret på ledighedsopgørelser på baggrund af interviewundersøgelser.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Jo længere tid man er ledig, desto sværere bliver det at komme i beskæftigelse igen. Mange langtidsledige i forhold til arbejdsstyrkens størrelse kan tyde på, at en stor gruppe af personer har svært ved at finde fodfæste på arbejdsmarkedet.

Danmark har siden 2008 oplevet en stigning i langtidsledigheden, og i 2012 havde lidt over 2 pct. af arbejdsstyrken været ledige i mere end et år. Danmark har dog fortsat en lavere langtidsledighed end gennemsnittet af OECD-landene, se figur 15.3.

Figur 15.3 Langtidsledighed, 2000-2012

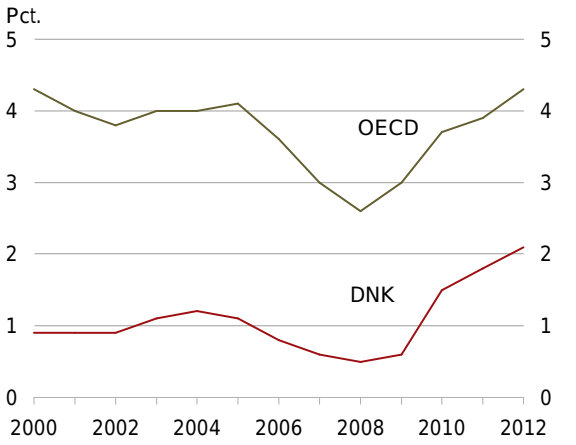

Anm.: Antal ledige der har været ledige i mindst 12 måneder i forhold til den samlede arbejdsstyrke.
Kilde: Eurostat.

Danmark var i 2012 blandt den halvdel af OECD-landene med den laveste langtidsledighed og havde den femte laveste langtidsledighed i EU, se figur 15.4.

Figur 15.4 Langtidsledighed, 2012

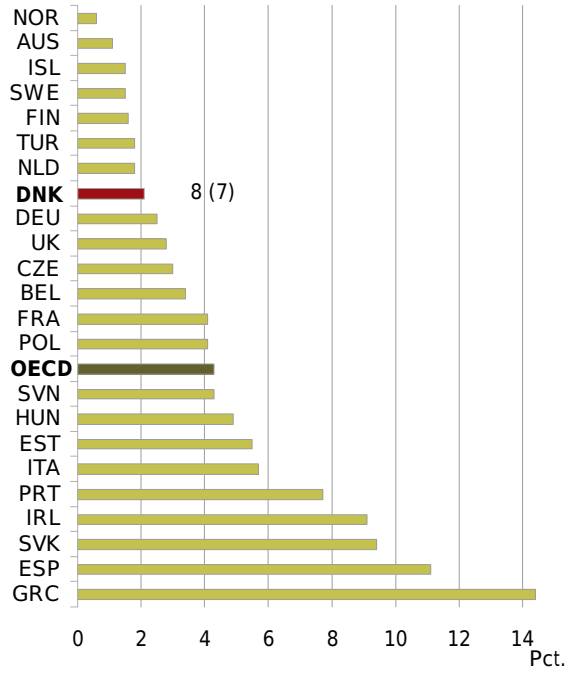

Anm.: Antal ledige der har været ledige i mindst 12 måneder i forhold til den samlede arbejdsstyrke.
Kilde: Eurostat.

Tilskyndelse til at arbejde

Det fleksible arbejdsmarked, hvor det er nemt for virksomhederne at ansætte og afskedige medarbejdere, understøttes af en relativt høj grad af økonomisk sikkerhed, hvis man bliver ledig. Det skaber tryghed for den enkelte, men bidrager samtidig til, at tilskyndelsen til at finde og forblive i beskæftigelse mindskes.

Figur 15.5 Nettokompensationsgrader ved ledighed, 2011

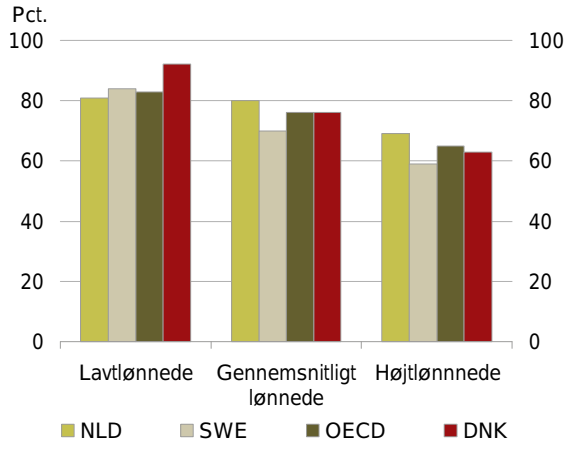

Anm.: Nettokompensationsgrader ved ledighed. Der vises kompensationsgrader for en gift person med to børn. Lavtlønnede tjener 67 pct. af en gennemsnitlig arbejders løn, mens højtlønnede tjener 150 pct. af en gennemsnitlig arbejders løn.
Kilde: OECD og egne beregninger.

I 2011 var nettokompensationen ved ledighed for de lavtlønnede i Danmark blandt de højeste i OECD. Fx var kompensationsgraden for en gift person med 2 børn over 90 pct. For de gennemsnitligt og højtlønnede lå den danske nettokompensationsgrad omtrent på OECD-gennemsnittet, se figur 15.5.

Andelen af personer med en høj kompensationsgrad ved ledighed eller overgang til efterløn er reduceret over en årrække. Ca. 4 pct. af de 18-64-årige oplever en nedgang i deres disponible indkomst på mindre end 10 pct., når de overgår fra beskæftigelse til ledighed eller efterløn, se figur 15.6.

Figur 15.6 Personer med høj nettokompensationsgrad, 2005, 2011 og 2013

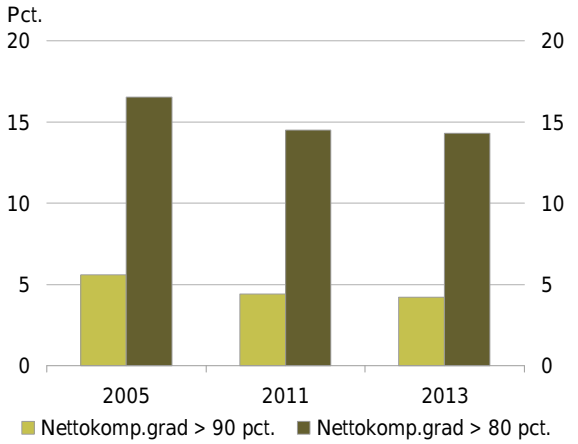

Anm.: 18-64-årige i befolkningen ekskl. selvstændige, studerende og førtidspensionister. Nettokompensationsgraden angiver forholdet mellem den disponible indkomst ved at være ledig eller efterlønsmodtager og den disponible indkomst ved beskæftigelse.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet.

En højere faktisk ledighed kan medføre et nedadgående lønpres, mens en faktisk ledighed under den strukturelle kan medføre et opadgående pres på lønningerne. Siden den økonomiske krise for alvor slog igennem, er virksomhedernes udgifter til medarbejderne steget mindre end i de år, hvor den faktiske ledighed lå under den strukturelle, se figur 15.7.

Figur 15.7 Udvikling i arbejdsomkostninger og forskel mellem faktisk og strukturel ledighed, 2000-2012

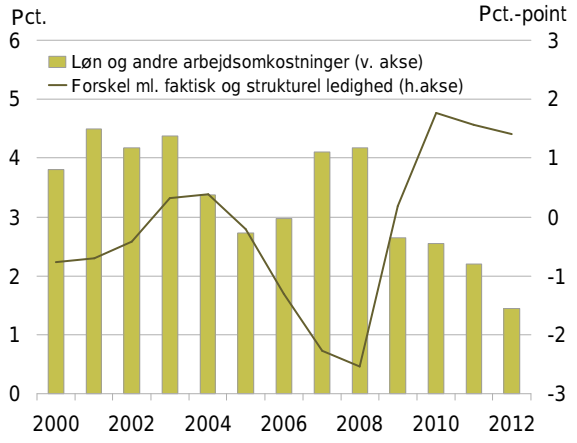

Anm.: Arbejdsomkostninger er givet ved timefortjeneste inden for fremstillingsvirksomhed. Den beregnede strukturledighed er behæftet med usikkerhed.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Mobilitet på arbejdsmarkedet

Fleksibiliteten på det danske arbejdsmarked viser sig blandt andet ved, at der hvert år er mange, der skifter job. Danmark er et af de OECD-lande, hvor flest årligt skifter job. I 2011 havde lidt over hver femte beskæftigede skiftet job det seneste år, se figur 15.8.

Figur 15.8 Andel af beskæftigede, der har skiftet job det seneste år, 2011

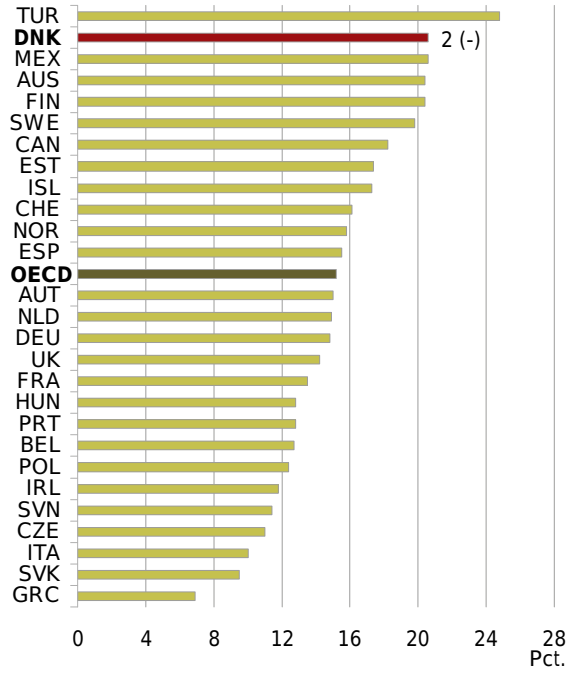

Anm.: Andelen af personer, der angiver at have været i deres nuværende job mindre end ét år.
Kilde: OECD.

Den høje jobomsætning betyder, at hvis man bliver ledig, har man gode muligheder for hurtigt at finde beskæftigelse igen.

Uanset konjunkturerne er der en relativt høj andel af de nyledige, der finder beskæftigelse i de første 3 måneders ledighed. I 2012 var lidt under 30 pct. i beskæftigelse igen 3 måneder efter, de var blevet ledige, se figur 15.9. Andelen har dog været faldende siden 2007.

Figur 15.9 Andel af nyledige i beskæftigelse 3 mdr. efter nyledighed, 2004-2012

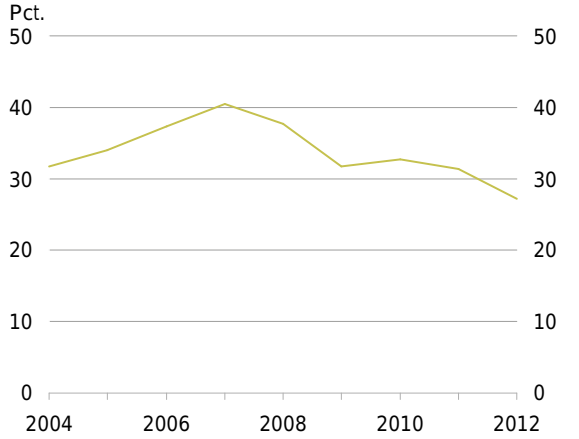

Anm.: Målingen viser andelen af a-dagpengemodtageres og jobklare kontanthjælpsmodtageres forløb, hvor ydelsesmodtagerne er kommet i beskæftigelse 3 måneder efter, de er blevet nyledige.
Kilde: Jobindsats.dk.

Voksen- og efteruddannelse

For at sikre at virksomhederne har adgang til den arbejdskraft, de efterspørger, er løbende opkvalificering af arbejdsstyrkens kompetencer nødvendig. Dette gøres blandt andet gennem voksen- og efteruddannelse. Andelen af beskæftigede, der deltager i uddannelse, er steget de seneste 10 år. Blandt de beskæftigede i 2011 havde næsten 35 pct. deltaget i uddannelse eller opkvalificering i de seneste 4 uger, da de blev adspurgt. Danmark ligger i top blandt OECD-landene, når det kommer til deltagelse i efteruddannelse, se figur 15.10.

Figur 15.10 Andel af beskæftigede, der har deltaget i uddannelse de seneste fire uger, 2003-2011

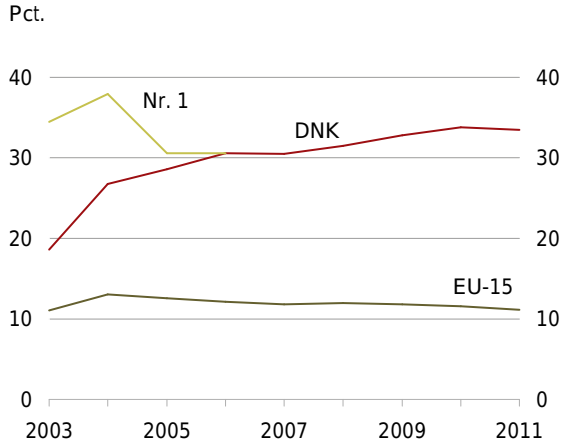

Anm.: Andel af beskæftigede 25-64-årige, der har deltaget i opkvalificering eller uddannelse i de foregående 4 uger på opgørelsestidspunktet. Alle typer af beskæftigede er medtaget. Derfor kan studerende, der er fyldt 25 år, og som har et studiejob, også indgå i opgørelsen.
Kilde: Eurostat.

Især ufaglærte og personer med utidssvarende kompetencer har brug for uddannelse og opkvalificering, da de har en højere risiko for at miste deres tilknytning til arbejdsmarkedet, hvis de bliver ledige. Det kan i sidste ende medføre, at de ender på permanent offentlig forsørgelse. Derfor er det vigtigt at understøtte, at deres kompetencer fortsat matcher de kvalifikationer, virksomhederne efterspørger.

Danmark ligger også i top blandt OECD-landene, når det kommer til ufaglærtes deltagelse i uddannelse.

For de ufaglærte er andelen af personer, der deltager i uddannelse eller opkvalificering, steget de seneste 10 år. Blandt de ufaglærte i 2011 havde knap 25 pct. deltaget i opkvalificering inden for de seneste fire uger, da de blev adspurgt, se figur 15.11.

Figur 15.11 Andel af ufaglærte, der har deltaget i uddannelse de seneste 4 uger, 2003-2011

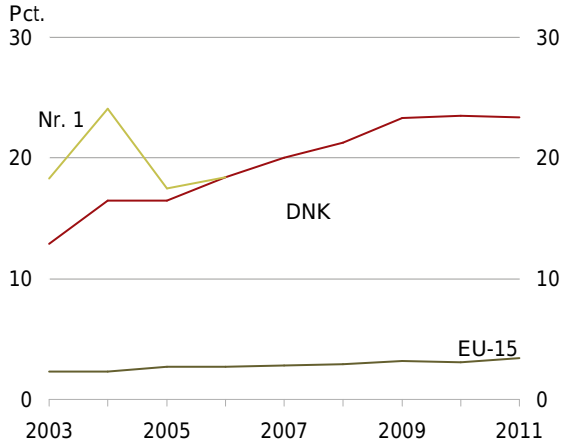

Anm.: Andel af ufaglærte 25-64-årige, der har deltaget i opkvalificering eller uddannelse i de foregående fire uger på opgørelsestidspunktet.
Kilde: Eurostat.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Skattereform**. Regeringen indgik i juni 2012 en aftale om en skattereform, som sænker skatten på arbejde, og dermed øger tilskyndelsen til at arbejde. Aftalen indebærer blandt andet, at beskæftigelsesfradraget og indkomstgrænsen for topskat forhøjes fra den 1. januar 2013. Beskæftigelsesfradraget for enlige forsørgere forhøjes yderligere.
- **Reform af førtidspension og fleksjob**. Med aftale om reform af førtidspension og fleksjob begrænses adgangen til førtidspension, og der indføres ressourceforløb med fokus på at udvikle den enkeltes arbejdsevne. Fleksjobordningen målrettes, og tilskuddet omlægges, så flere får tilknytning til arbejdsmarkedet. Ændringerne trådte i kraft 1. januar 2013.
- **Ungepakke.** I forbindelse med finansloven for 2013 blev der indgået aftale om en ungepakke med initiativer, der skal hjælpe unge i gang med at tage en uddannelse, samt initiativer som fx jobrotations- og videnpilot-ordninger, der skal hjælpe unge nyuddannede i job.
- **Kompetenceløft af arbejdsstyrken**. Med Aftaler om Vækstplan DK er afsat en pulje på i alt 1 mia. kr. i perioden 2014-2017 til mere og bedre voksen- og efteruddannelse. Det skal løfte kompetenceniveauet i arbejdsstyrken og understøtte udvikling og fastholdelse af arbejdspladser i Danmark.
- **Reform af kontanthjælpssystemet**. Regeringen indgik i april 2013 en bred politisk aftale om en kontanthjælpsreform, som skal være med til at sikre, at unge får en uddannelse, og at alle mennesker bliver mødt med klare krav og forventninger, så flere får mulighed for at blive en del af arbejdsmarkedet. Samtidig sætter aftalen ind med en helhedsorienteret indsats for personer med komplekse problemer og andre med særlige problemer. Lovforslagene, der udmønter aftalen om en kontanthjælpsreform, blev vedtaget den 28. juni 2013 og træder i kraft den 1. januar 2014.
- **Tryghed for ledige i en krisetid**. Regeringen indgik i maj 2013 en aftale, der forlænger varigheden af den nuværende uddannelsesydelse og indfører en ny midlertidig arbejdsmarkedsydelse for ledige, som opbruger dagpengeretten. Endvidere etableres en pulje til blandt andet grønne job og grøn omstilling. Forlængelsen af varigheden af uddannelsesordningen er vedtaget ved lov den 28. juni 2013 og trådte i kraft den 1. juli 2013.

Større planlagte initiativer:

- **Ny beskæftigelsespolitik**. Regeringen har igangsat en udredning af hele indsatsen for ledige. Udredningen skal give svar på, hvordan der sikres en bedre beskæftigelsesindsats, og hvordan der sikres et bedre samarbejde mellem virksomheder og jobcentre. På baggrund af en rapport fra ekspertgruppen og en drøftelse med arbejdsmarkedets parter kommer regeringen senere med et udspil til en reform af beskæftigelsesindsatsen.
- **Nyt dagpengesystem**. Regeringen vil igangsætte et arbejde med at fremtidssikre dagpengesystemet. I forlængelse af udredningen af den aktive beskæftigelsesindsats bedes det nedsatte ekspertudvalg for en ny beskæftigelsesindsats om at komme med idéer til indholdet i arbejdet om fremtidssikring af dagpengesystemet. På den baggrund nedsættes en kommission med uafhængige eksperter, der skal være færdig senest i foråret 2015.
- **Sygedagpengereform**. Regeringen vil afskaffe varighedsbegrænsningen på sygedagpenge, så ingen sygemeldte risikerer at stå helt uden forsørgelse. Samtidigt skal sygemeldte have et hurtigere og bedre forløb end i dag.

16. Ansvarlig økonomisk politik 92
17. Skatter og afgifter 96
18. Moderne offentlig sektor og infrastruktur 101

Ansvarlig økonomisk politik

Sund og ansvarlig økonomisk politik er et centralt rammevilkår for erhvervslivet. En stabil økonomisk udvikling understøtter, at erhvervsliv og husholdninger kan foretage sunde og langsigtede økonomiske dispositioner. Høj troværdighed omkring den økonomiske politik bidrager samtidig til at fastholde et lavt renteniveau, der fremadrettet kan understøtte væksten.

Den økonomiske politik er planlagt med henblik på at understøtte vækst og beskæftigelse inden for rammerne af sunde offentlige finanser. Finanspolitikken sigter mod at overholde retningslinjerne i Stabilitets- og Vækstpagten og opfylde budgetloven samt EU-henstillingen.

Rammerne for finanspolitikken

Frem mod 2020 er de finanspolitiske målsætninger, at der mindst skal være strukturel balance på de offentlige finanser i 2020, at holdbarhedsindikatoren altid skal være positiv, og at den offentlige gæld skal holde en sikkerhedsafstand til grænsen i Stabilitets- og Vækstpagten.

Finanspolitisk holdbarhed indebærer, at den politik, der planlægges frem mod 2020, fører til, at der i de efterfølgende år kan tilbydes det samme niveau for offentlig service og indkomstoverførsler relativt til indkomsten, uden at skattetrykket stiger, eller den offentlige gæld vokser vedvarende.[16] Finanspolitisk holdbarhed måles ved holdbarhedsindikatoren, som er 0 eller positiv, når finanspolitikken er holdbar. I Danmarks Konvergensprogram 2013 vurderes udviklingen i de offentlige finanser at være holdbar svarende til en holdbarhedsindikator på 0,0 pct. af BNP.

I forbindelse med Vækstplan DK blev målsætningen for den økonomiske politik suppleret med et nyt vækstmål. Den nye målsætning indebærer et krav til reformer, som løfter BNP med samlet 40 mia. kr. frem mod 2020. Det svarer til, at BNP-væksten strukturelt skal forøges (i gennemsnit) med 1/3 pct.-point årligt i perioden 2014-2020. Det betyder, at den årlige vækst skal være mindst 2 pct. i gennemsnit om året.

Indfrielsen af de finanspolitiske målsætninger understøttes af budgetloven, hvor der indføres et nyt udgiftspolitisk styringssystem. Det sker ved fastsættelse af udgiftslofter for stat, regioner og kommuner i perioden 2014-2017. Samtidig må det årlige strukturelle offentlige underskud, ifølge budgetloven, ikke overstige ½ pct. af BNP. Det nye udgiftsstyringssystem understøtter, at de offentlige udgifter udvikler sig i overensstemmelse med målsætningerne og prioriteringerne i 2020-planen.

Offentlig saldo og gæld

Den faktiske offentlige saldo viste et underskud på 4,2 pct. af BNP i 2012, hvilket skal ses i sammenhæng med engangsudbetalingen af efterlønsbidraget. Isoleret set blev underskuddet forøget med ca. 1½ pct. af BNP som følge af engangsudbetalingen, se figur 16.1. Den strukturelle saldo, som er et konjunkturrenset mål for saldoen på de offentlige finanser, hvor midlertidige forhold er renset ud, er blevet forbedret siden 2010 og var -1,1 pct. af BNP i 2012.

Figur 16.1 Faktisk og strukturel offentlig saldo, 2002-2014

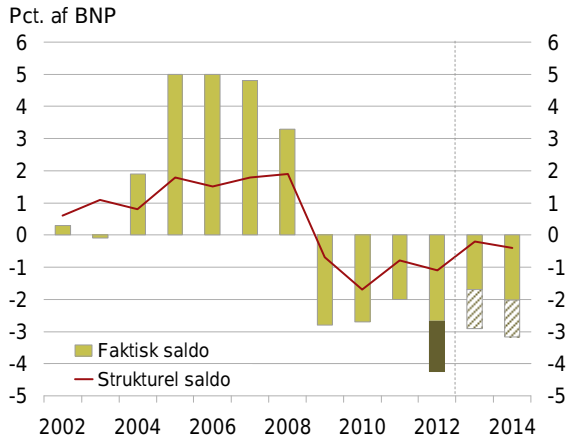

Anm.: Den mørkegrønne søjle i 2012 markerer tilbagebetalingen af efterlønsbidraget. I 2013 og 2014 markerer de stiplede søjler midlertidige indtægter fra omlægningen af kapitalpensioner samt omtegning af gennemsnitsrenteprodukter.
Kilde: Danmarks Statistik og Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Set på tværs af OECD-landene i 2012 er det danske underskud på den faktiske offentlige saldo i procent af BNP rykket fra en 9. plads til en 20. plads. Danmarks skift i placering kan især tilskrives tilbagebetalingen af efterlønsbidrag, men der har også været modsatrettede ekstraordinære indtægter i 2012, se figur 16.2.

[16] Beregningerne baseres på, at pensionsaldrene stiger i takt med levetiden som besluttet senest i tilbagetrækningsreformen i 2011.

Figur 16.2 Offentlig saldo, 2012

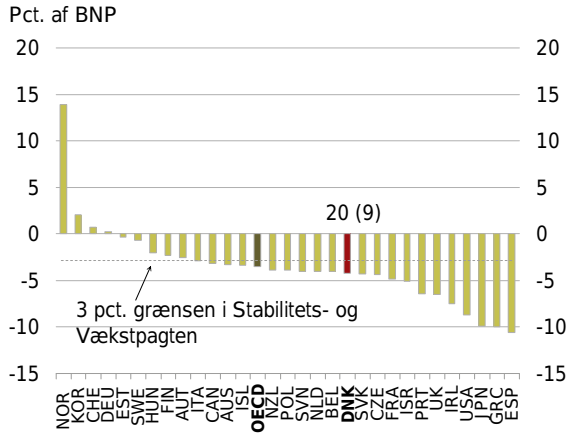

Anm.: CHL, MEX og TUR er udeladt pga. manglende data. Kun lande, der deltager i EU's Stabilitets- og Vækstpagt, er underlagt kravet om, at det faktiske underskud ikke må overstige 3 pct. af BNP.
Kilde: OECD og Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Ses der i stedet på underskuddet på den strukturelle saldo, har Danmark fastholdt en placering væsentligt bedre end OECD-gennemsnittet, se figur 16.3.

Figur 16.3 Strukturel saldo, 2012

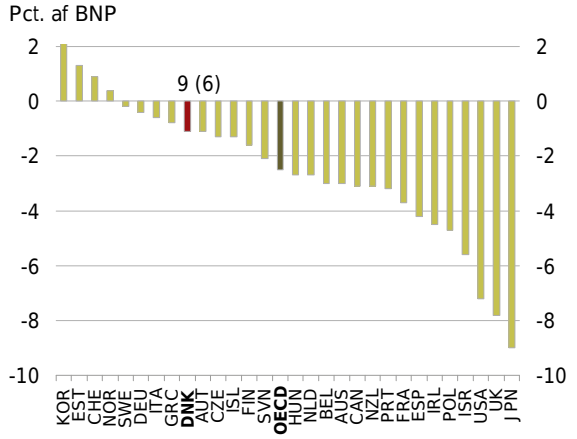

Anm.: CHL, MEX, SVK og TUR er udeladt pga. manglende data.
Kilde: OECD og Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Finanspolitikken vurderes fremadrettet at overholde de finanspolitiske sigtepunkter og målsætninger, som følger af budgetloven og EU-henstillingen. Således skønnes underskuddet på den offentlige saldo at være inden for 3-pct.-grænsen i Stabilitets- og Vækstpagten.

Den strukturelle saldo vurderes med et underskud på 0,2 pct. af BNP i 2013 at opfylde EU-henstillingens krav om en strukturel forbedring af de offentlige finanser på 1½ pct. af BNP fra 2010-2013. I 2014 ventes et underskud på 0,4 pct. af BNP, som dermed overholder kravet i budgetloven.

Den planlagte finanspolitik og de skærpede styringsmekanismer i budgetloven bidrager til fortsat troværdighed omkring den økonomiske politik. Danmark har i forbindelse med det økonomiske tilbageslag i 2008-2009 og den europæiske gældskrise fastholdt den højeste kreditværdighed hos de internationale ratingbureauer.

En række OECD-lande har oplevet en nedgradering i kreditværdighed siden 2005 – heriblandt USA, se figur 16.4.

Figur 16.4 Kreditværdighed i udvalgte OECD-lande

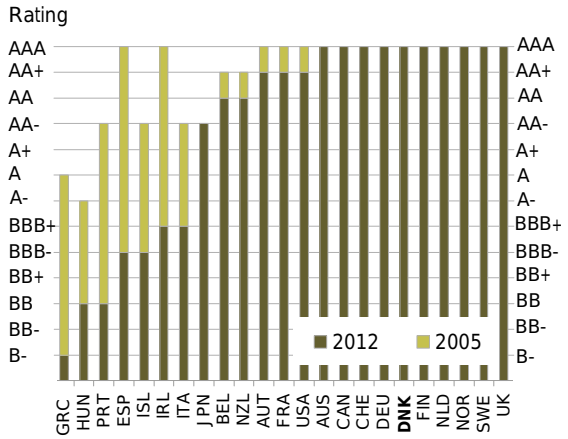

Kilde: Standard & Poor's.

Danmarks høje kreditværdighed skal ses i lyset af sunde offentlige finanser. Danmark er tidligere end en række andre OECD-lande begyndt at håndtere nogle af de udfordringer, som vil præge de offentlige finanser fremadrettet. Derudover har Danmark en forholdsvis lav offentlig gæld (opgjort ved ØMU-gælden) set i forhold til det øvrige udland. Den danske gæld var knap 46 pct. af BNP i 2012, hvilket placerer Danmark blandt de 10 OECD-lande med den laveste gæld, se figur 16.5.

Figur 16.5 Offentlig gæld (ØMU-gæld), 2012

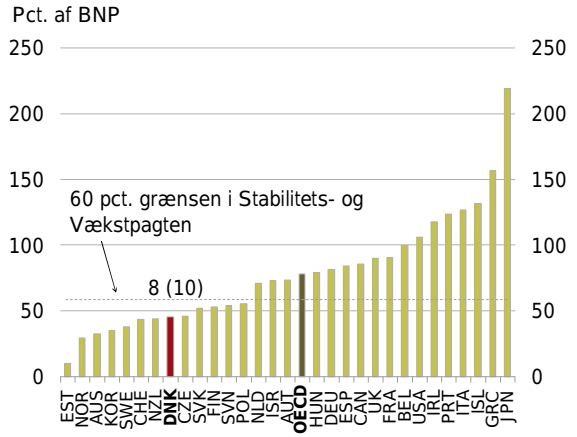

Anm.: CHL, MEX og TUR er udeladt pga. manglende data. For AUS, CAN, CHE, ISL, ISR, JPN, KOR, NZL og USA er Gross Government Debt anvendt i stedet for ØMU-gælden. Kun lande, der deltager i EU's Stabilitets- og Vækstpagt, er underlagt kravet om, at gælden ikke må udgøre mere end 60 pct. af BNP.
Kilde: OECD og Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Betragtes den offentlige nettogæld frem for ØMU-gælden, forbedres den danske placering yderligere, se Factbook.

Trods et relativt godt udgangspunkt sammenlignet med andre lande betyder de finanspolitiske målsætninger om strukturel balance og holdbarhed samt de aktuelt svage konjunkturer, at der er begrænsede muligheder for at øge udgifterne i den offentlige sektor i de kommende år.

De stramme rammer for de offentlige finanser fremadrettet skal også ses i sammenhæng med, at Danmark er det land i OECD, hvor de offentlige udgifter udgør den største andel af BNP, se figur 16.6.

Figur 16.6 Offentlige udgifter, 2012

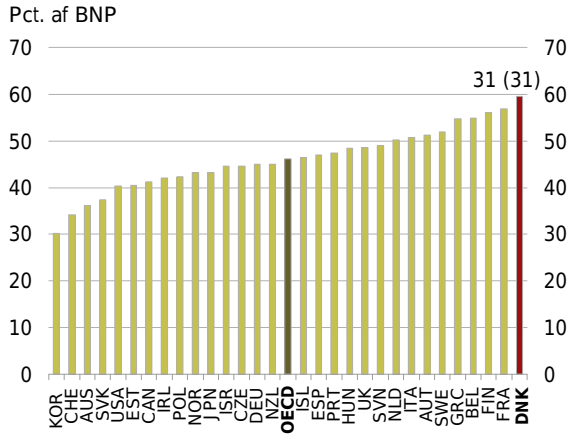

Anm.: CHL, MEX og TUR er udeladt pga. manglende data.
Kilde: OECD.

Vedtagelsen af budgetloven understøtter gennem politisk forpligtende udgiftslofter, at de offentlige udgifter overholder de fastlagte rammer. Udgiftslofterne, der dækker en 4-årig periode, sikrer et længere perspektiv i de udgiftspolitiske rammer. Dette er centralt for at opnå den mellemfristede målsætning om balance i de offentlige finanser i 2020. I Aftaler om Vækstplan DK forudsættes en moderat vækst i de offentlige forbrugsudgifter i perioden 2014-2017. Den afdæmpede forbrugsvækst vil blive afspejlet i udgiftslofter for 2014-2017, som første gang blev vedtaget i juni.

Renter og inflation

Danmark er en lille, meget renteføl som økonomi med fri kapitalmobilitet og egen valuta. Danmark er som udgangspunkt afhængig af udviklingen på de internationale finansielle markeder og er følsom over for pres fra kapitalmarkederne. Derfor er det afgørende at føre en ansvarlig økonomisk politik, som ud over at sikre sunde offentlige finanser også skaber tillid til fastkurspolitikken.

Den danske lange rente (10-årig statsobligationsrente) har siden 2000 ligget under OECD-gennemsnittet, se Factbook.

Det lave renteniveau skal blandt andet ses i sammenhæng med, at Danmark har ført en holdbar økonomisk politik. Niveauet for den danske lange rente er også tæt forbundet med renteniveauet i euroområdet gennem fastkurspolitikken. Den danske lange rente ligger normalt over den tyske, men gennem perioder af 2012 har det modsatte været tilfældet. I en gennemsnitlig betragtning over hele 2012 har rentespændet til Tyskland været negativt (-0,1 pct.-point), se figur 16.7.

Figur 16.7 Rentespænd til Tyskland, 2012

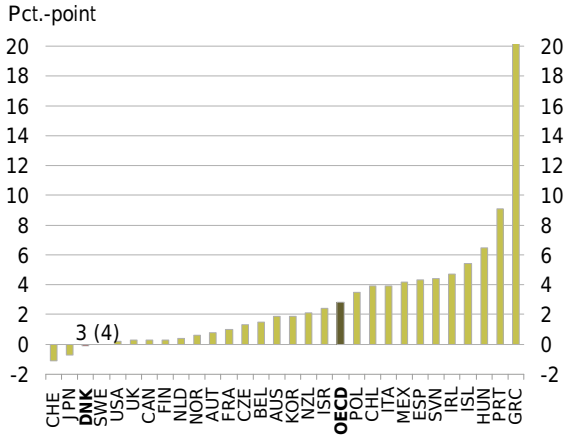

Anm.: EST, TUR og SVK er udeladt pga. manglende data. Hvert lands 10-årige rente er opgjort som et simpelt gennemsnit over hele året.
Kilde: Reuters Ecowin.

Modsat Danmark har en række OECD-lande og især sydeuropæiske lande haft høje rentespænd til Tyskland i 2012. Rentespænd afspejler forskelle i kredit-, likviditets- og valutakursrisici. Oftest fortolkes rentespænd som et udtryk for tilliden til den økonomiske politik.

Danmarks negative rentespænd til Tyskland er en usædvanlig situation og afspejler blandt andet, at investorer i tider med finansiel uro søger til økonomier, hvor der er troværdighed omkring den økonomiske politik og stabile rammer for økonomien.

I første halvår af 2013 har en styrket tiltro til moderat økonomisk fremgang i euroområdet præget de finansielle markeder. Det er blandt andet kommet til udtryk ved, at kapitaludstrømningen fra de kriseramte eurolande er aftaget, og det danske rentespænd til Tyskland er normaliseret.

Fastkurspolitikken spiller sammen med en sund, ansvarlig finanspolitik en central rolle for at opretholde lav og stabil inflation. Inflationens stabilitet kan beskrives ved standardafvigelsen af de månedlige år-til-år stigningstakster den seneste årrække. Danmark har, internationalt set, en meget stabil inflationsudvikling og indtager i denne sammenhæng en 2. plads blandt OECD-landene, se figur 16.8.

Figur 16.8 Inflationens stabilitet, 2007-2012

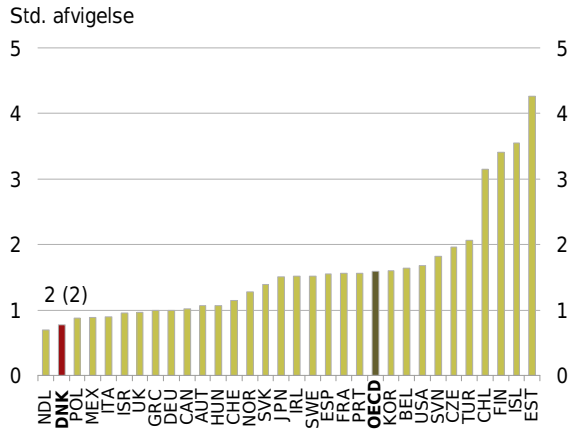

Anm.: AUS og NZL er udeladt pga. manglende data.
Kilde: OECD.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Aftaler om Vækstplan DK**. Aftaler om Vækstplan DK indeholder en række initiativer, der blandt andet styrker rammevilkårene for erhvervslivet gennem bedre adgang til finansiering, lavere energiafgifter og lavere selskabsskat. Initiativerne understøtter virksomhedernes konkurrencedygtighed og medvirker til at skabe økonomisk vækst og beskæftigelse på kort sigt. Finansieringen sikrer, at vækstplanen gennemføres inden for rammerne af holdbare offentlige finanser og målet om strukturel budgetbalance i 2020.
- **Reform af kontanthjælpssystemet**. Regeringen har indgået en aftale om en kontanthjælpsreform, der blandt andet skal få unge under 30 år, som ikke har en kompetencegivende uddannelse, til at tage en uddannelse. Den gensidige forsørgerpligt udvides til også at gælde samlevende, der er fyldt 25 år. Kontanthjælpsreformen medgår som finansiering af initiativerne i Aftaler om Vækstplan DK og bidrager til at øge arbejdsudbuddet på længere sigt.
- **Reform af SU-systemet**. Regeringen har indgået en aftale om en SU-reform, der målretter SU'en og bringer de unge hurtigere og bedre gennem uddannelsessystemet. SU-reformen medgår – ligesom kontanthjælpsreformen – som finansiering af initiativerne i Aftaler om Vækstplan DK og bidrager til at øge arbejdsudbuddet på længere sigt.
- **Budgetloven**. I juni 2012 blev budgetloven vedtaget. Et centralt element i budgetloven er fastsættelse af udgiftslofter for stat, kommune og regioner. De første udgiftslofter blev vedtaget i juni i 2013 og gælder for 2014-2017.

Skatter og afgifter

Skatter og afgifter finansierer en række offentlige ydelser, der er vigtige for konkurrenceevne, produktivitet og offentlig velfærd. Det er fx uddannelse, forskning, infrastruktur, sygehusbehandling, børnepasning, ældreomsorg samt indkomstoverførsler. Hertil kommer udgifter til fx politi og forsvar. Skatter og afgifter medvirker også til omfordelingen. Herudover bidrager en række afgifter til at opfylde Danmarks nationale målsætninger og internationale forpligtelser på miljø-, energi- og klimaområdet.

Skatter og afgifter medfører samtidig en række samfundsøkonomiske omkostninger. Det skyldes, at skatter og afgifter reducerer tilskyndelsen til at investere og arbejde. Fx påvirker selskabsbeskatningen virksomhedernes beslutninger vedrørende investeringsomfang, placering af overskud samt lokalisering. Skat på arbejdsindkomst mindsker – alt andet lige – den økonomiske tilskyndelse til at arbejde og til at uddanne sig.

Beskatning af arbejde

Beskatningen af arbejdsindkomst har betydning for tilskyndelsen til at deltage på arbejdsmarkedet. Den har også betydning for beskæftigedes tilskyndelse til at yde en ekstra indsats. Selvom skatter på arbejdsindkomst ikke direkte pålægges erhvervslivet, har de en betydning for både konkurrenceevnen og velstanden.

Gennemsnitsskatten på arbejdsindkomst er udtryk for, hvor stor belastningen samlet set er på arbejdsindkomsten, og påvirker fx tilskyndelsen til at deltage på arbejdsmarkedet.

Gennemsnitsskatten på arbejdsindkomst er højere i Danmark end OECD-gennemsnittet. Især for højtlønnede ligger gennemsnitsskatten i den høje ende. Med skattereformen fra 2012 sænkes indkomstskatterne, så gennemsnitsskatten fra 2022 vil være tættere på OECD-gennemsnittet end i dag, se figur 17.1.

Marginalskatten er skatten på den sidst tjente krone. Marginalskatten har betydning for beskæftigedes økonomiske tilskyndelse til at yde en ekstra indsats, fx ved at tage overarbejde, dygtiggøre sig eller søge aktivt efter et nyt og bedre lønnet job. Marginalskatten har også betydning for incitamentet til at tage en uddannelse og dermed også for virksomhedernes konkurrenceevne og produktiviteten generelt.

I 2012 lå marginalskatten for lav- og mellemindkomster omkring OECD-gennemsnittet, mens den for højtlønnede lå noget højere, se figur 17.2.

Den højeste marginalskat for arbejdsindkomst i Danmark er imidlertid nedsat betragteligt med 17 pct.-point siden 1986, se Factbook.

Figur 17.1 Gennemsnitsskatten på arbejdsindkomst i OECD, 2012

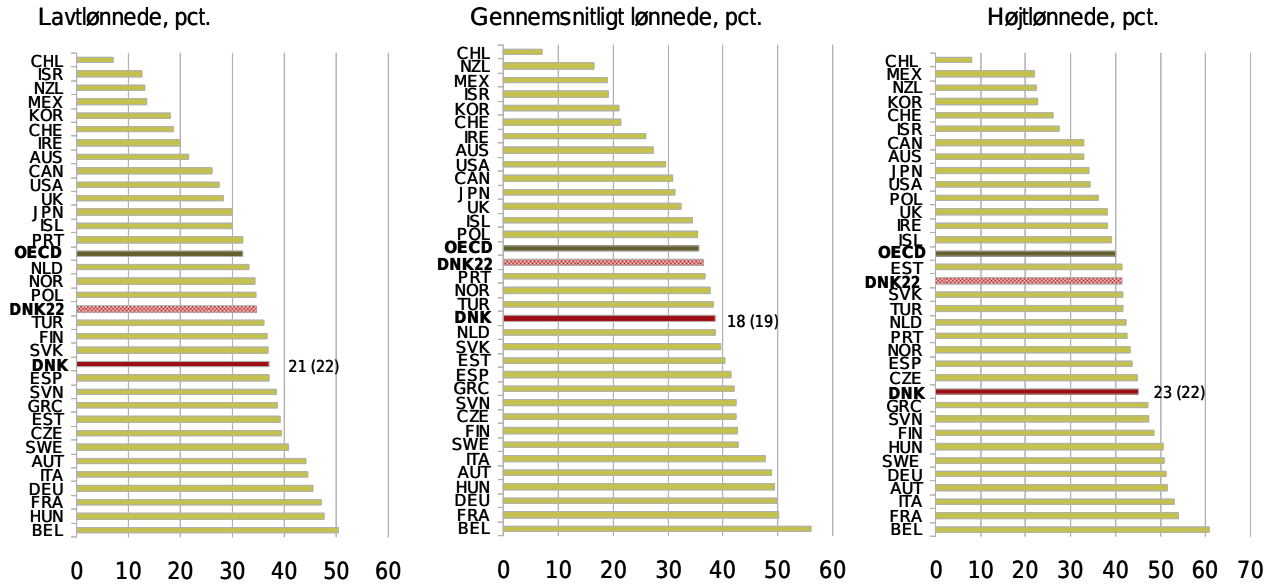

Anm.: Lavtlønnede, gennemsnitligt lønnede og højtlønnede er enlige uden børn, der har en løn på hhv. 67, 100 og 167 pct. af gennemsnitsindkomsten. DNK22 viser gennemsnitsskatten for Danmark, når aftalen om skattereformen fra juni 2012 er fuldt indfaset i 2022. Gennemsnitsskatten er opgjort inkl. sociale bidrag mv.
Kilde: OECD og egne beregninger.

Figur 17.2 Marginalskatten på arbejdsindkomst i OECD, 2012

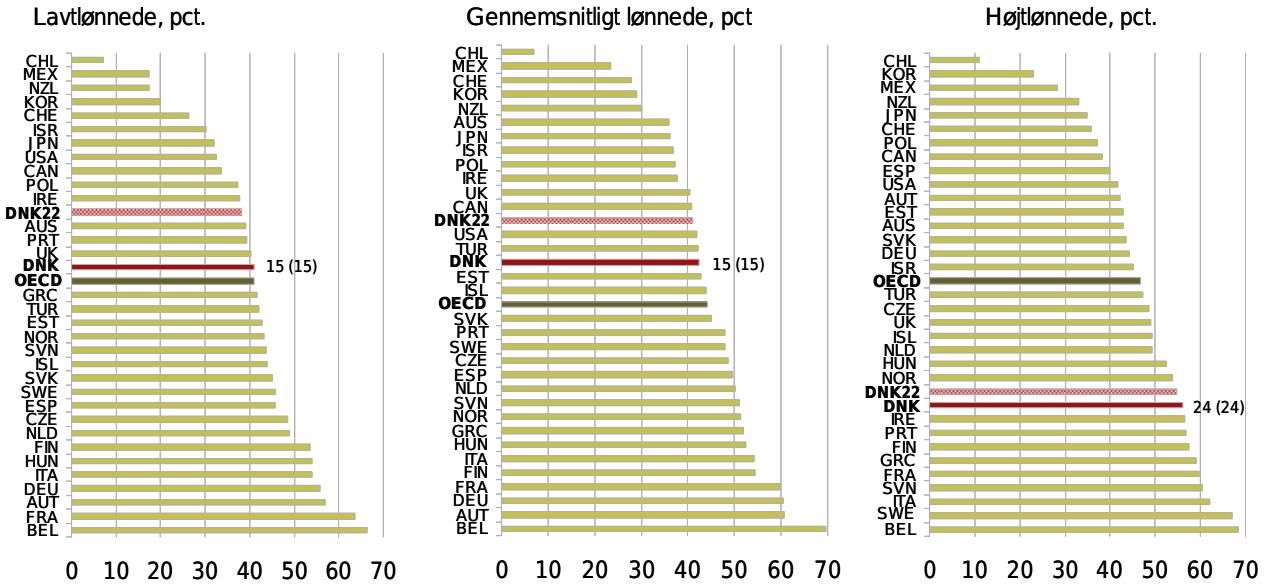

Anm.: Lavtlønnede, gennemsnitligt lønnede og højtlønnede er enlige uden børn, der har en løn på hhv. 67, 100 og 167 pct. af gennemsnitsindkomsten. DNK22 viser marginalskatten for Danmark, når aftalen om skattereformen fra juni 2012 er fuldt indfaset i 2022. Marginalskatten er opgjort inkl. sociale bidrag mv.
Kilde: OECD og egne beregninger.

Selskabsbeskatning

Selskabsskatten har betydning for virksomhedernes adfærd og spiller en vigtig rolle for investeringsniveauet.

I en globaliseret verden vil virksomheder og investorer som udgangspunkt foretage investeringer dér, hvor afkastet efter skat er størst. Selskabsskatten har derfor betydning for, hvor meget der bliver investeret i ny og moderne teknologi i eksisterende virksomheder, og hvor attraktivt det er for fx udenlandske virksomheder at investere i nye virksomheder. Virksomheder, der er repræsenteret i flere lande, kan forsøge at placere aktivitet og overskud i det land, hvor selskabsskatten er lavest.

Internationalt har der gennem en længere årrække været tendens til, at selskabsskattesatserne er blevet sænket, se Factbook. Det skal ses i lyset af, at analyser fra blandt andet OECD viser, at lavere selskabsskat er blandt de mest effektive skatteinstrumenter til at øge den økonomiske vækst.[17]

Danmark er blandt de mange lande, der løbende har sænket selskabsskatten for at styrke vækstvilkårene. Med 25 pct. ligger den danske selskabsskat i dag omtrent på niveau med OECD-gennemsnittet. Den danske selskabsskattesats sænkes som følge af Aftaler om Vækstplan DK fra 2014 til 2016 gradvist til 22 pct., se figur 17.3.

Figur 17.3 Selskabsskattesatser i OECD, 2013

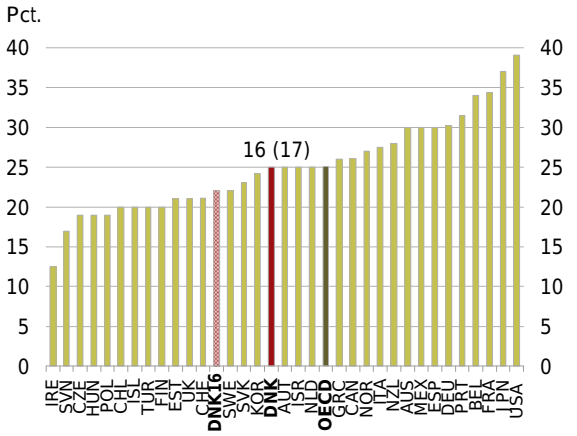

Anm.: DNK16 viser selskabsskattesatsen for Danmark, når lempelsen af selskabsskatten i Aftaler om Vækstplan DK er fuldt indfaset i 2016. For UK, FIN og NOR er satsen for 2014.
Kilde: OECD og Aftaler om Vækstplan DK.

De formelle selskabsskattesatser tager ikke højde for, at landene har forskellige fradragsmuligheder, afskrivningsregler, muligheder for underskudsfremførsel mv., og nogle lande opererer med flere forskellige selskabsskattesatser. Effektive selskabsskattesatser tager højde for disse forhold og giver derfor et mere retvisende billede af den reelle skattebelastning.

[17] Se fx Tax and Economic Growth 2008, OECD.

Den danske effektive selskabsskattesats udgjorde godt 18 pct. i 2011 og lå omtrent på OECD-gennemsnittet, men højere end satsen i en række lande, som Danmark normalt sammenlignes med, fx Nederlandene, Finland og Belgien, se figur 17.4.

Figur 17.4 Effektive selskabsskattesatser, 2011

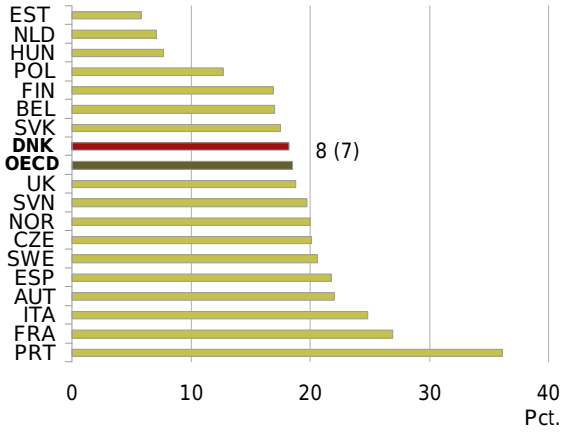

Anm.: OECD-gennemsnittet er beregnet som et simpelt gennemsnit for de udvalgte lande.
Kilde: EU-Kommissionen, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Grønne afgifter

Grønne afgifter påvirker virksomhederne og forbrugerne, så de i deres beslutninger i højere grad tager højde for konsekvenser på miljøet og klimaet. Dermed er afgifterne med til at korrigere for de negative eksternaliteter, der ofte er ved miljøbelastende produktion, forbrug mv. Samtidig udgør afgifterne en omkostning for virksomhederne og har dermed betydning for virksomhedernes konkurrenceevne, ligesom afgifterne påvirker arbejdsudbud og forbrugssammensætning hos husholdningerne.

I 2010 var det danske grønne skattetryk det højeste i OECD. Danmark ligger meget højt på afgifter på motorkøretøjer sammenlignet med andre OECD-lande, og Danmark er blandt de lande, der ligger højt på energiafgifter, se figur 17.5.

Figur 17.5 Det grønne skattetryk, 2010

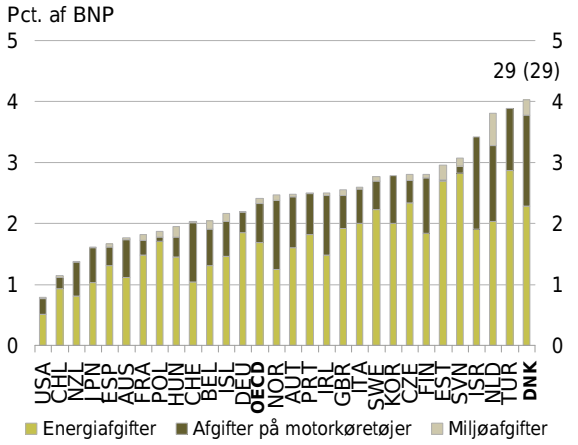

Anm.: Samlet provenu fra grønne afgifter som andel af BNP i markedspriser. Afgifter på motorkøretøjer er ekskl. brændstofafgifter.
Kilde: OECD.

Energiafgifterne på erhvervslivet ligger nogenlunde på niveau med udlandet, mens energiafgifterne på husholdninger ligger højt.[18]

Som en række andre lande har Danmark op gennem 1990'erne øget energi- og miljøafgifterne. Fremstillingserhvervenes betaling af energiafgifter mv. i forhold til BVT er steget kraftigt op gennem 1990'erne, men har været nogenlunde konstant siden 2000 og udgjorde ca. 1,3 pct. i 2011, se figur 17.6.

Figur 17.6 Provenuet fra energiafgifter mv. som andel af BVT for fremstillingserhverv, 1990-2011

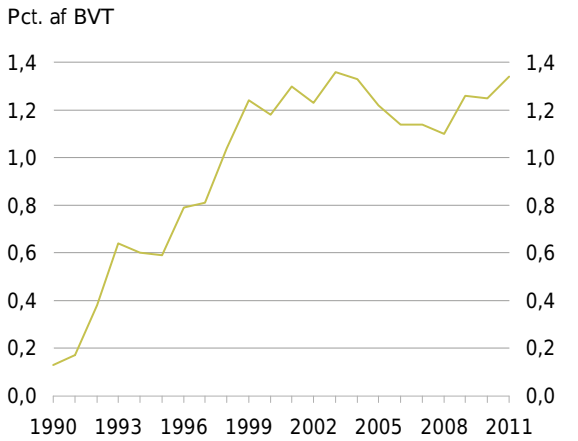

Anm.: Energiafgifter mv. omfatter energi-, CO_2- og svovlafgifter. Fremstillingserhverv er ekskl. bygge og anlæg.
Kilde: Danmarks Statistik.

[18] Se fx Vækst, klima og konkurrenceevne, Økonomisk Tema august 2008, Økonomi- og Erhvervsministeriet.

Med Aftaler om Vækstplan DK reduceres eller afskaffes en række energiafgifter på erhvervslivet, hvormed provenuet fra energiafgifter mv. forventes at være faldende.

Ud over energiafgifter betaler virksomhederne i Danmark en høj PSO-tarif (Public Service Obligation) på elforbrug, som blandt andet er med til at finansiere miljøvenlig elproduktion. PSO-tariffen og lignende tariffer/afgifter er vanskelige at sammenligne mellem lande, idet finansieringsmodellerne for miljøvenlig elproduktion er forskellige.

Skattestrukturen

Målt ved den traditionelle metode er det danske skattetryk med ca. 48 pct. af BNP det højeste blandt OECD-landene, se figur 17.7.

Figur 17.7 Skattetrykket i OECD, 2011

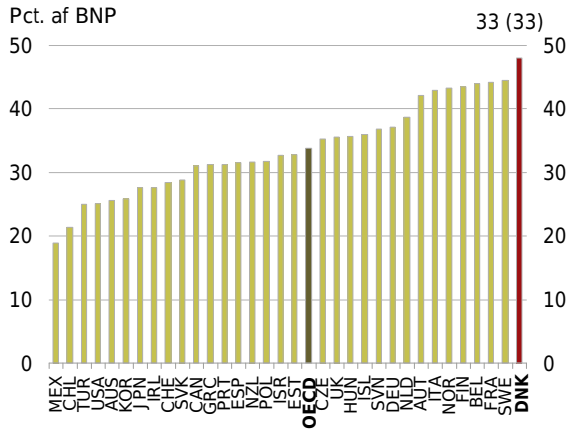

Anm.: Det traditionelle skattetryk er beregnet som det samlede skatte- og afgiftsprovenu som andel af BNP i markedspriser.
Kilde: OECD.

Det traditionelle skattetryk giver ikke nødvendigvis et godt billede af, hvor stor en del af samfundets indkomst, der beskattes. Det skyldes blandt andet, at der er store forskelle i landenes indretning af skatte- og indkomstoverførselssystemer. Skattetrykket er heller ikke et retvisende mål for skattesystemets forvridende incitamentsvirkninger eller andre strukturelle forhold.

Når Danmark har et relativt højt skattetryk sammenlignet med andre lande, skyldes det fx, at Danmark i højere grad end andre lande beskatter indkomstoverførsler. Det danske skattetryk skal også ses i sammenhæng med, at man i Danmark har valgt at lade en større andel af det individuelle forbrug (sundhed, børnepasning, ældrepleje mv.) være organiseret i den offentlige sektor og finansieret via skatter, hvor det i andre lande er privat finansieret og regnes som privat forbrug.

Der eksisterer en omfattende litteratur om optimal sammensætning af skattesystemet med hensyn til at fremme økonomisk vækst.[19] Overordnet er konklusionen, at selskabsskatten er blandt de mest skadelige skatter for økonomisk vækst, efterfulgt af skatter på arbejdsindkomst, skatter på forbrug og ejendomsskatter.

Med hensyn til andel af "vækstvenlig"-beskatning i forhold til de samlede skatter og afgifter, ligger Danmark i midterfeltet blandt en række OECD-lande, se figur 17.8.

Figur 17.8 Skattestrukturen, 2011

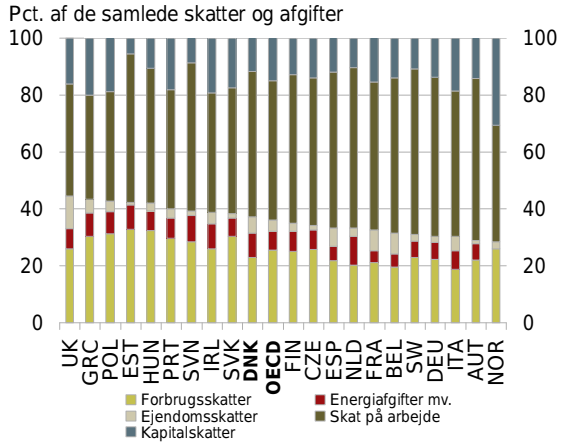

Anm.: OECD-gennemsnittet er beregnet som et simpelt gennemsnit for de udvalgte lande.
Kilde: EU-Kommissionen.

[19] Tax and Economic Growth 2008, OECD, Mirless Review 2011 og Tax reforms in EU 2011, EU-Kommissionen.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Skattereform**. Regeringen indgik i juni 2012 en aftale om en skattereform, der markant sænker skatten på arbejde med godt 14 mia. kr. Skattereformen skønnes på sigt at forøge beskæftigelsen svarende til knap 16.000 personer samt varigt styrke de offentlige finanser med knap 3 mia. kr. årligt. Aftalen indebærer blandt andet:
    - En forhøjelse af beskæftigelsesfradraget fra 5,6 pct. til 10,65 pct. i 2022 og en forhøjelse af det maksimale beskæftigelsesfradrag fra 17.900 kr. til 34.100 kr. i 2022.
    - Indførelse af et ekstra beskæftigelsesfradrag for enlige forsørgere på 6,25 pct., dog højst 20.000 kr.
    - En forhøjelse af indkomstgrænsen for topskat med 57.900 kr. til 467.000 kr. i 2022.
- **Aftaler om Vækstplan DK**. Regeringen indgik i april 2013 Aftaler om Vækstplan DK, der skal bidrage til vækst og beskæftigelse. Aftalerne indebærer blandt andet lavere selskabsskat og lavere afgifter på energi. Selskabsskatten sænkes gradvist fra 25 pct. i 2014 til 22 pct. i 2016. Med aftalerne reduceres eller afskaffes en række energiafgifter på erhvervslivet, fx afskaffes energispareafgiften (CO_2-afgift på elektricitet) og eldistributionsbidraget, ligesom energiafgifterne på brændsler til proces nedsættes. Herudover oprettes en række tilskudspuljer. Fx vil det fra 2014 være muligt for el-intensive virksomheder at få tilskud, svarende til en del af deres PSO-betaling, hvis der indgås en aftale med Energistyrelsen om gennemførsel af energibesparelser. Endvidere udvides og videreføres BoligJ obordningen og afgifterne på øl og sodavand reduceres.
- **Finanslovsaftalen for 2013**. Som led i Finanslovsaftalen for 2013 har regeringen gennemført en afgifts- og konkurrencepakke. Med pakken blev fedtafgiften afskaffet, udvidelsen af afgiftsgrundlaget for chokoladeafgiften (den såkaldte sukkerafgift) annulleret, afgiften på elvarme sat ned mv.

Større planlagte initiativer:

- **Forhandlinger vedrørende Nordsøen.** Nordsøforhandlingerne i det tidlige efterår 2013 vil tage udgangspunkt i regeringens udspil fra marts 2013. Serviceeftersyn af vilkårene for kulbrinteudvinding i Nordsøen viste blandt andet, at der kan opnås en mere hensigtsmæssig ressourceudnyttelse og øgede statslige indtægter ved at overføre tilladelser beskattet efter gamle regler til nye regler. Regeringen har på den baggrund foreslået en harmonisering af kulbrintebeskatningen, så alle selskaber i Nordsøen kommer til at betale skat efter de nye regler.
- **Tilskuds- og afgiftseftersyn på energiområdet.** Som led i Energiaftalen fra 2012 skal et tilskuds- og afgiftseftersyn på energiområdet vurdere behovet for justeringer, herunder mulighederne for at sikre de rette incitamenter for omstillingen til et grønt, omkostningseffektivt og fleksibelt energisystem. Analysen vil være færdig i 2014.
- **Succession til erhvervsdrivende fonde.** Som led i Aftaler om Vækstplan DK skal forholdene for erhvervsdrivende fonde forbedres, så overtagelse af virksomheder kan ske med skattemæssig succession. Med virkning fra 2016 skal der således ikke betales aktieindkomstskat af avancen hos den hidtidige ejer, når denne donerer virksomheden til fonden. Regeringen vil præsentere et konkret forslag til udmøntning af den afsatte ramme på 300 mio. kr. årligt fra 2016.
- **Forsyningssikkerhedsafgift.** Energiaftalen fra 2012 skal bidrage til at sikre regeringens mål om, at Danmark i 2050 skal være 100 pct. uafhængig af fossile brændsler. Regeringen vil præsentere lovforslag vedrørende indførelsen af forsyningssikkerhedsafgiften, som er den primære finansieringskilde for energiaftalen.

Moderne offentlig sektor og infrastruktur

Den offentlige sektor og landets infrastruktur er vigtige rammevilkår. En moderne offentlig sektor, der leverer service og tjenester af høj kvalitet, understøtter virksomhedernes konkurrenceevne. Omstilling i den offentlige sektor frigiver ressourcer, der kan anvendes til at udbygge den offentlige service over for borgere og virksomheder eller andre steder i økonomien. Endelig kan en høj kvalitet i de offentlige serviceydelser og infrastrukturen være med til at skabe rammerne for en velfungerende og mobil arbejdsstyrke.

Den offentlige sektor

Generelt er effektiviteten i den danske offentlige administration høj. I 2011 er kun Finland placeret højere end Danmark i en international undersøgelse, se figur 18.1.

Figur 18.1 Effektivitet i offentlig administration, 2011

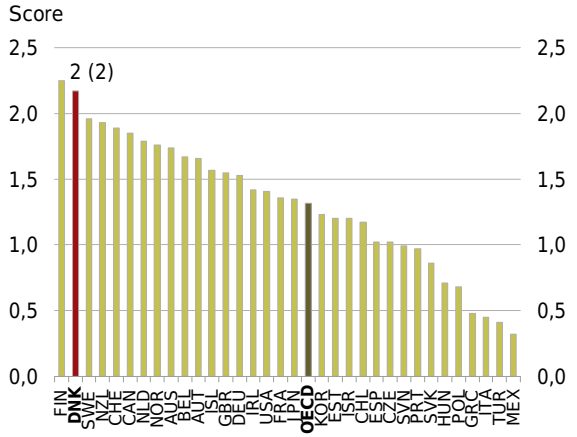

Anm.: Administrationens effektivitet defineres som kvaliteten af den offentlige service og bureaukratiet, embedsmændenes kompetencer og uafhængighed samt det politiske systems troværdighed i forbindelse med politikimplementering.
Kilde: Verdensbanken.

De offentlige serviceudgifter udgjorde godt 28 pct. af BNP i 2012. Det er lidt højere end i 2011 og hænger blandt andet sammen med, at BNP faldt i 2012. Det er det højeste niveau blandt OECD-landene, hvor gennemsnittet er godt 21 pct., se figur 18.2.

.

Figur 18.2 Offentlige serviceudgifter i forhold til BNP, 2012

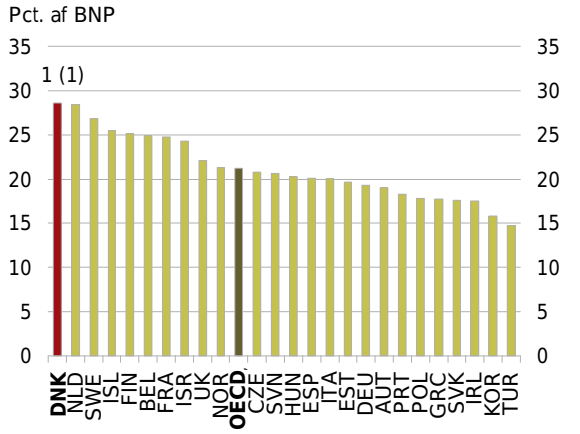

Anm.: Serviceudgifter og BNP er angivet i løbende priser.
Kilde: OECD.

Forbrugsudgifterne som andel af BNP på sundheds-, social- og undervisningsområdet er højere i 2012 i forhold til 2001. Der er sket et fald i udgifternes andel af BNP i forhold til 2009 inden for sundheds- og socialområdet. Udgifterne til undervisning som andel af BNP har været uændrede de seneste år, men er til gengæld steget mindst set over perioden fra 2001 til 2012, se figur 18.3.

Figur 18.3 Forbrugsudgifter fordelt på områder i forhold til BNP, 2001-2012

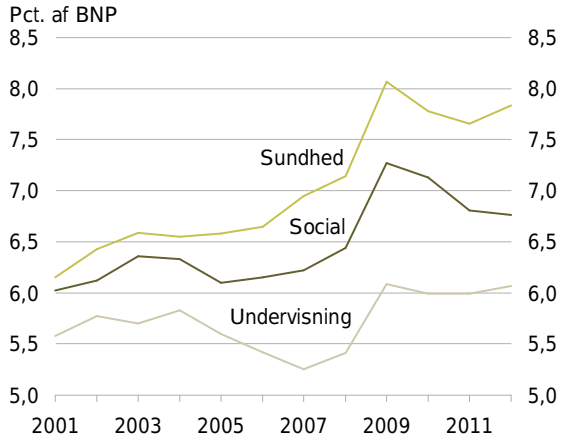

Anm.: Angivet i løbende priser.
Kilde: Danmarks Statistik.

Kvalitet i den offentlige service

Kvaliteten i den offentlige sektor er med til at bestemme, hvor meget gavn borgere og erhvervsliv får ud af de serviceydelser, som det offentlige leverer. En offentlig service af høj kvalitet understøtter blandt andet en sund, veluddannet og fleksibel arbejdsstyrke.

På sundhedsområdet er den gennemsnitlige indlæggelsestid og sygehusdødeligheden med til at tegne et billede af både kvalitet og effektivitet på sygehusene. Indikatorerne er dog også påvirket af andre forhold.

Indlæggelser på danske sygehuse tager i gennemsnit godt 4 dage i 2011. Dermed er indlæggelsestiden blandt de laveste i OECD og markant lavere end OECD-gennemsnittet på godt 9 dage, se figur 18.4.

Figur 18.4 Gennemsnitlig indlæggelsestid på sygehuse, 2011

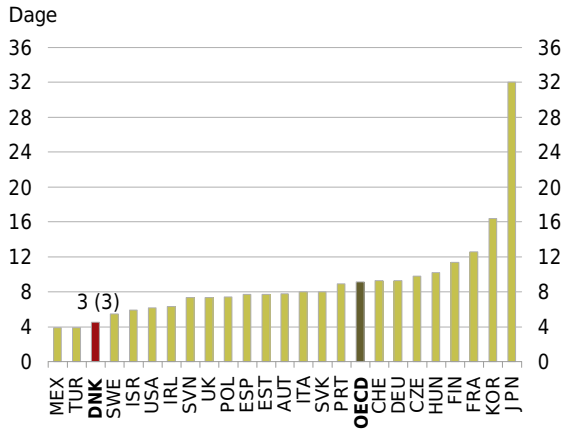

Anm.: Indlæggelsestiden omfatter somatiske og psykiatriske patienter. Før 2011 byggede statistikken for en række lande kun på somatiske patienter.
Kilde: OECD.

Dødeligheden på sygehusene har generelt været faldende fra 2007 til 2012 og er samlet set faldet med ca. 13 indekspoint i perioden. Udviklingen kan blandt andet tilskrives bedre kvalitet i behandlingen og større fokus på patientsikkerhed, se figur 18.5.

Figur 18.5 Sygehusdødelighed, 2007-2012

Anm.: Sygehusdødeligheden måles ved HospitalsStandardiseredeMortalitetsRatio (HSMR).
Kilde: Danske Regioner.

På området for skole og dagtilbud er der i 2012 henholdsvis 75 pct. og 82 pct. af forældre til skolebørn og forældre til 0-6-årige børn i dagtilbud enten tilfredse eller meget tilfredse, se figur 18.6.

Figur 18.6 Brugertilfredshed blandt forældre til børn i skole eller dagtilbud, 2012

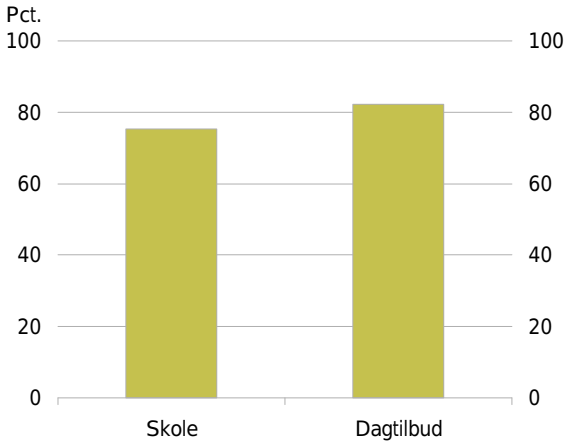

Anm.: Andel af forældre, som enten er tilfredse eller meget tilfredse med børnenes institutioner.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet.

Infrastruktur

En effektiv og velfungerende infrastruktur øger mobiliteten af produktionsfaktorerne. Mobiliteten understøtter en hensigtsmæssig ressourceallokering i samfundet og er en vigtig ramme for erhvervslivets produktivitet og konkurrenceevne.

Den digitale infrastruktur er afgørende for en effektiv offentlig sektor, virksomhedernes konkurrenceevne og mulighed for udnyttelse af nye digitale vækstområder. Regeringen har mål om, at alle danskere i 2020 skal have adgang til en bredbåndsforbindelse med hastigheder på 100 Mbit/s download og 30 Mbit/s upload.

Udbredelsen af den digitale infrastruktur er stor i Danmark. Danmark er blandt top 5 med ca. 40 bredbåndsforbindelser pr. 100 indbyggere, se figur 18.7.

Figur 18.7 Udbredelse af bredbåndsinfrastruktur, 2012

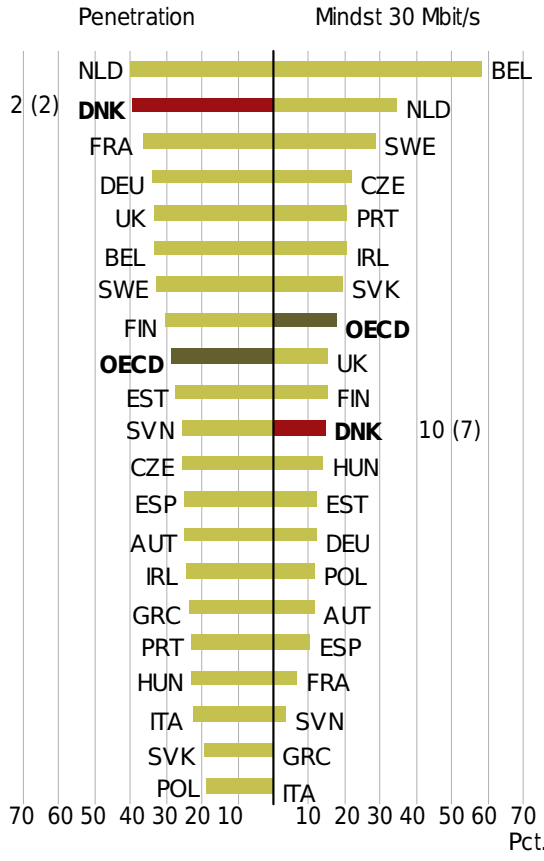

Anm.: Penetration udgør antal bredbåndsforbindelser pr. 100 indbyggere, og Mbit/s udtrykker downloadhastigheden.
Kilde: Europa-Kommissionen.

I forhold til højhastighedsbredbånd har ca. 15 pct. af de solgte bredbåndsabonnementer i Danmark en downloadhastighed på mindst 30 Mbit/s. Det er lavere end OECD-gennemsnittet på ca. 17 pct. Danmark har generelt en høj anvendelse af den digitale infrastruktur, men udbredelsen af bredbånd med højere hastigheder er generelt mere udbredt i mange andre lande.

Der er lokale forskelle i den digitale infrastruktur. Tilgængeligheden af bredbånd med 100 Mbit/s dækker 65 pct. af husstandene og er vokset betragteligt de seneste år. Kun 39 pct. har adgang til uploadhastigheder på maksimalt 30 Mbit/s upload, se Factbook.

De danske virksomheder anvender digitale indberetninger i højere grad end tidligere. Siden 2007 er virksomheders indberetninger via Virk.dk forøget fra ca. 50.000 til mere end 300.000 månedlige indberetninger i slutningen af 2012. For 2012 som helhed foretog de danske virksomheder i gennemsnit ca. 290.000 indberetninger pr. måned mod 255.000 i 2011, se figur 18.8.

Figur 18.8 Virksomheders indberetninger via Virk.dk, 2007-2012

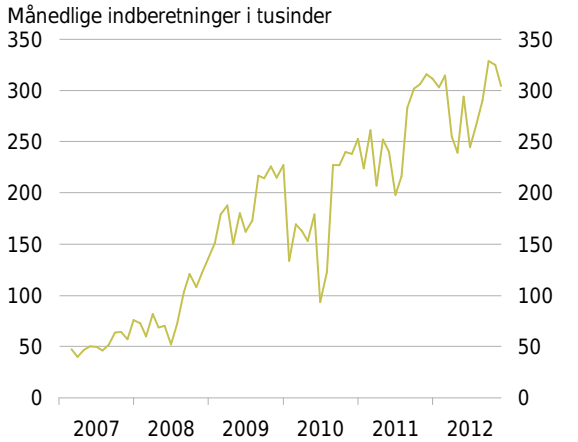

Anm.: Virk.dk er en digital indberetningsportal, hvor virksomhederne kan foretage alle sine indberetninger til det offentlige.
Kilde: Erhvervsstyrelsen.

En effektiv trafikal infrastruktur mindsker erhvervslivets afstand til forbrugerne, markederne og ressourcerne til produktion. Infrastrukturen spiller derfor en afgørende rolle for erhvervslivets produktivitet og konkurrenceevne.

De danske investeringer i transportinfrastruktur har ligget stabilt mellem 0,5 pct. og 1,0 pct. af BNP i perioden fra 1995 til 2011. Det højere investeringsniveau før 1999 skyldes byggeriet af Storebæltsbroen. Det danske investeringsniveau er noget lavere end OECD-gennemsnittet, der har udgjort omkring 1 pct. i hele perioden, se figur 18.9.

Figur 18.9 Investeringer i transportinfrastruktur, 1995-2011

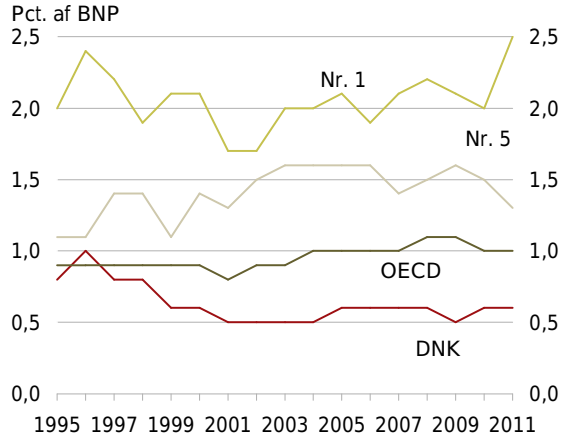

Anm.: Figuren viser, hvor meget investeringer i transportinfrastruktur inkl. vedligeholdelsesomkostninger udgør af BNP. For DNK anvendes investeringsandelen i 2010 for 2011. I 2011 er POL nr. 1 og både ESP og CAN er nr. 5. For et antal lande indgår der ikke private investeringer i indikatoren, herunder JPN.
Kilde: OECD.

En del af forskellen i de offentlige investeringer mellem landene skyldes, at nogle lande først nu er i gang med at udbygge den offentlige infrastruktur. Det gælder nogle af landene i top 5, fx Polen. Det er derfor vigtigt også at se på den eksisterende infrastruktur.

I Danmark er der ca. 20 kilometer motorvej pr. 100.000 indbyggere. Til sammenligning ligger gennemsnittet for OECD-landene på ca. 14 kilometer. I Danmark er der ca. 4 kilometer jernbane pr. 10.000 indbyggere. OECD-gennemsnittet er ca. 5 kilometer, se figur 18.10.

Figur 18.10 Kapaciteten i motorvejsnettet og jernbanenettet, 2010 og 2011

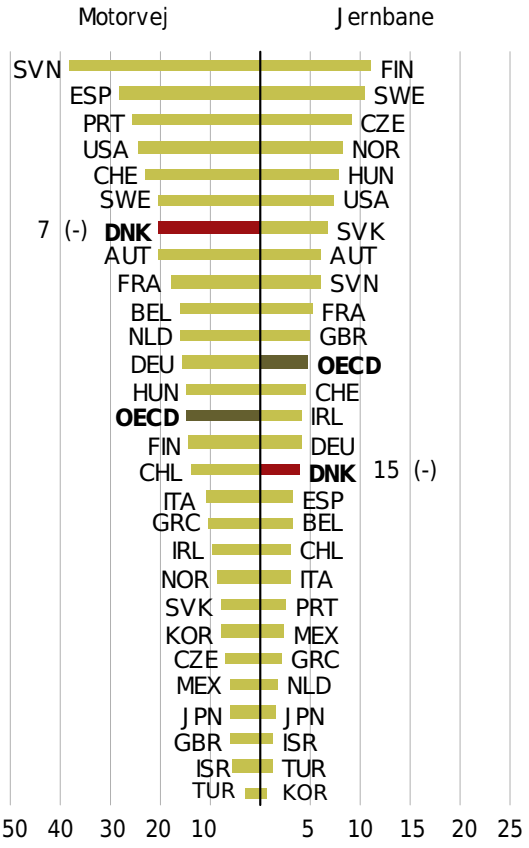

Anm.: Figuren viser kilometer motorvej pr. 100.000 indbyggere og kilometer jernbane pr. 10.000 indbyggere. Motorvejsindikatoren bygger på tal fra 2010, og jernbaneindikatoren bygger på tal fra 2011.
Kilde: World Road Statistics.

Det bemærkes, at disse indikatorer kan være påvirket af de individuelle landes arealmæssige størrelse. Afstandene mellem de danske byer er fx relativt små sammenlignet med Sverige.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Incitamentsudvalget**. Regeringen nedsatte i april 2012 Udvalget for bedre incitamenter i sundhedsvæsenet, som har udarbejdet anbefalinger, der skal sikre mest mulig sundhed for pengene. Udvalgets anbefalinger skal sikre den rette sammenhæng mellem incitamenterne internt i sygehusvæsnet og på tværs af øvrige sektorer.
- **Frit valg på hjemmehjælpsområdet**. Regeringen har forenklet reglerne vedrørende det frie valg på hjemmehjælpsområdet. Formålet er at reducere kommunernes administrative opgaver ved konkurrenceudsættelse på området.
- **Digital kommunikation**. Folketinget vedtog i sommeren 2013 lovgrundlaget for at gøre anden bølge af digitale selvbetjeningsløsninger obligatoriske fra december 2013.
- **Ny digital velfærd**. Regeringen, kommunerne og regionerne har indgået en principaftale om en strategi for digital velfærd. Strategien skal medvirke til nytænkning af den offentlige sektor.
- **Digital infrastruktur**. Regeringen lancerede i marts 2013 et udspil om Bedre bredbånd og mobildækning i hele Danmark. Udspillet indeholder 22 konkrete initiativer, som skal give Danmark en digital infrastruktur i verdensklasse og skabe grundlaget for øget digitalisering og vækst. Fx skal det offentlige have større fokus på at stille dækningskrav i forbindelse med auktioner og indkøb, rammerne for branchens fortsatte investeringer skal forbedres, og markedet skal være mere gennemsigtigt for forbrugerne for samlet at fremme bedre mobil- og bredbåndsdækning i hele landet.
- **Aftaler om Vækstplan DK**. Regeringen indgik i april 2013 Aftaler om Vækstplan DK. Aftalerne omfatter blandt andet en forøgelse af de offentlige investeringer med 2 mia. kr. i 2014 stigende til 4 mia. kr. i 2020. Det øgede råderum for offentlige investeringer på 2 mia. kr. i 2014 prioriteres til kommunerne. Herudover øges investeringerne i 2013 og 2014 i forbindelse med de igangværende forberedelser af Femern Bælt-forbindelsen med op til godt 1 mia. kr. ved en fremrykning af aktiviteter fra 2015-2016.

Større planlagte initiativer:

- **Vækstplan for sundheds- og velfærdsløsninger**. Regeringen vil med vækstplanen for sundheds- og velfærdsløsninger skabe konkurrencedygtige vilkår på områder, hvor Danmark har etableret styrkepositioner, herunder lægemiddel- og medicoområdet.
- **Vækstteamet for IKT og digital vækst**. Vækstteamet forventes at præsentere sine anbefalinger til regeringen i efteråret 2013 om, hvordan den digitale vækst i Danmark kan styrkes, herunder 1) hvordan understøttes stærke IKT-erhverv i Danmark, og 2) hvordan gives bedre muligheder for, at dansk erhvervsliv kan styrke konkurrenceevne og vækst gennem øget brug af digitaliseringsmuligheder.
- **Psykiatriudvalget**. Regeringen vil med afsæt i Psykiatriudvalgets overvejelser og forslag udarbejde en samlet, langsigtet plan for den fremtidige udvikling og udbygning på psykiatriområdet. Psykiatriudvalget udarbejder forslag til, hvordan indsatsen for personer med psykisk sygdom tilrettelægges og gennemføres bedst muligt.
- **Togfonden DK**. Regeringen har i marts 2013 fremlagt et udspil om Togfonden DK med 27½ mia. kr. til en elektrificering af fire store jernbanestrækninger og til realisering af timemodellen, så rejsetiden på udvalgte strækninger kommer ned på en time pr. strækning.
- **Vækstplan DK**. Regeringen vil foretage en gennemgribende modernisering af den offentlige sektor. Målsætningen er at frigøre mindst 12 mia. kr. frem mod 2020 til omprioritering inden for det samlede offentlige forbrug.
- **Grunddata**. Regeringen og kommunerne arbejder med et grunddataprogram, der har til formål at forbedre og forbinde de offentlige grunddataregistre og give private aktører fri adgang til data.

19. Social balance 108
20. Regional vækst 112

Social balance

Sammenlignet med mange andre lande er Danmark kendetegnet ved en høj grad af social balance. Den sociale balance kommer blandt andet til udtryk ved fri og lige adgang til uddannelse og sundhed, at mange har en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet og små løn- og indkomstforskelle.

Deltagelse på arbejdsmarkedet

En stærk tilknytning til arbejdsmarkedet har stor betydning for den enkeltes mulighed for at forsørge sig selv og sin familie og er central, hvis samfundet skal have mulighed for at tage hånd om dem, der er socialt udsatte.

Langt de fleste, der oplever at være væk fra arbejdsmarkedet, kommer hurtigt tilbage i job. Nogle oplever imidlertid en svag arbejdsmarkedstilknytning gennem en årrække og kan siges at være på randen af arbejdsmarkedet. I det omfang deres kompetencer forældes og forringes, påvirker det konkurrenceevnen negativt.

En person er i den såkaldte randgruppe, hvis personen har modtaget midlertidige indkomsterstattende ydelser i mindst 80 pct. af tiden de seneste tre år. Der er ca. 136.000 personer i randgruppen i 2012, hvilket er lavere end i starten af 2000'erne, på trods af en stigning i forbindelse med krisen, se figur 19.1.

Figur 19.1 Personer i arbejdsmarkedets randgruppe, 2001-2012

Anm.: Modtagere af midlertidige indkomsterstattende ydelser i mindst 80 pct. af tiden de seneste tre år.
Kilde: Beskæftigelsesministeriet.

Siden starten af 2000'erne er der også blevet færre husholdninger, der er helt uden beskæftigelse. I 2011 var der 387.000 personer i husholdninger med en beskæftigelsesgrad under 20 pct., se figur 19.2.

Figur 19.2 Personer i husstande med beskæftigelsesgrad under 20 pct., 2001-2011

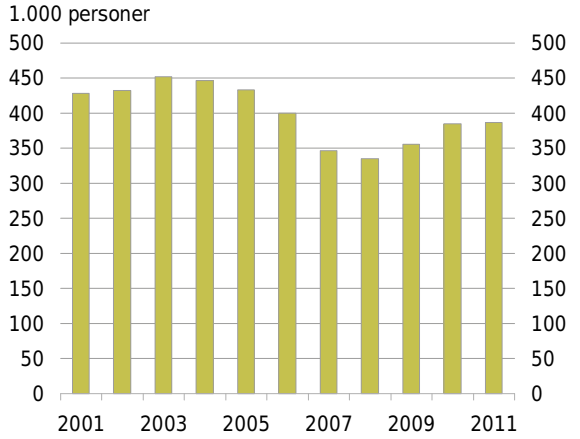

Anm.: Opgjort på baggrund af årlig ATP-indbetaling.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet på baggrund af Lovmodellen.

I en international sammenligning har Danmark en relativt stor andel af husholdninger med lav arbejdsintensitet. Således lå Danmark i 2011 på en 17. plads blandt OECD-landene, se figur 19.3.

Figur 19.3 Andel af husholdninger med lav arbejdsintensitet, 2011

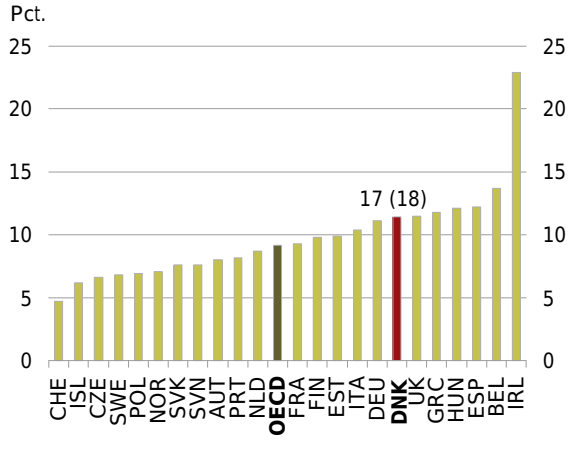

Anm.: Baseret på en spørgeskemaundersøgelse i 2011 vedrørende beskæftigelsesomfanget i 2010. Data fra IRL er fra undersøgelsen i 2010.
Kilde: Eurostat.

Integration

Vellykket integration på arbejdsmarkedet er vigtig for den sociale balance.

Fra 2001 til 2010 faldt andelen af ikke-vestlige indvandrere, der tilhører randgruppen, med knap 15 pct.-point. Ikke-vestlige indvandrere er imidlertid fortsat overrepræsenteret i randgruppen set i forhold til både vestlige indvandrere og personer med dansk oprindelse, se figur 19.4.

Figur 19.4 Oprindelse og arbejdsmarkedets randgruppe, 2001-2012

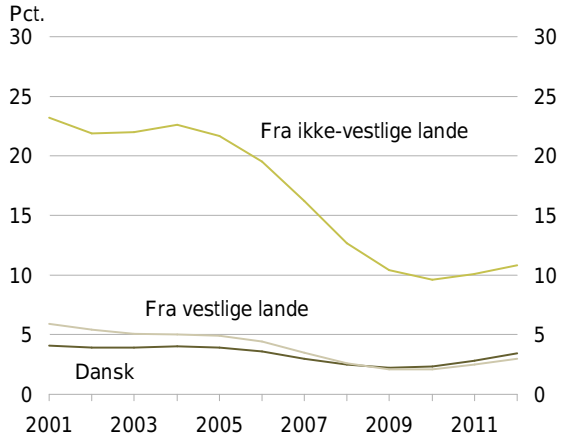

Anm.: Personer i arbejdsmarkedets randgruppe med hhv. dansk, vestlig og ikke-vestlig oprindelse i forhold til det samlede antal 18-64-årige i de nævnte befolkningsgrupper.
Kilde: Egne beregninger på baggrund af Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase DREAM og Danmarks Statistik.

Beskæftigelsesfrekvensen steg mest for indvandrere fra ikke-vestlige lande i årene op til krisen og er stadig højere end i starten af 2000'erne. Beskæftigelsesfrekvensen er i 2012 ca. 48 pct. for indvandrere fra ikke-vestlige lande, ca. 60 pct. for indvandrere fra vestlige lande og 74 pct. for personer med dansk oprindelse se figur 19.5.

Figur 19.5 Beskæftigelsesfrekvens og oprindelse, 2001-2012

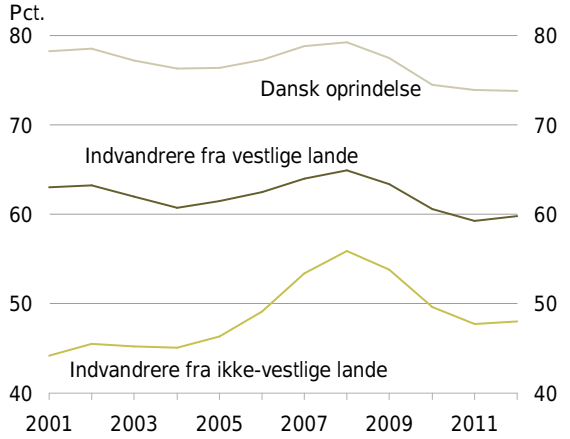

Anm.: Databrud i 2003 og 2009.
Kilde: Social-, Børne- og Integrationsministeriets udlændingedatabase.

Uddannelse er et vigtigt redskab for både integrationen, tilknytning til arbejdsmarkedet samt den enkeltes samlede livsindkomst. Generelt har andelen af 20-24-årige, der er i gang med en videregående uddannelse, været stigende siden skoleåret 2000/2001. Siden skoleåret 2009/2010 har andelen af 20-24-årige efterkommere fra ikke-vestlige lande, der er i gang med en videregående uddannelse, været på samme niveau som andelen af personer med dansk oprindelse. I 2011/2012 var andelen af 20-24-årige med dansk oprindelse og efterkommere fra ikke-vestlige lande, der er i gang med en videregående uddannelse, knap 34 pct. For indvandrere fra ikke-vestlige lande var andelen knap 26 pct., se figur 19.6.

Figur 19.6 20-24-årige i gang med en videregående uddannelse, skoleår 2000/2001-2011/2012

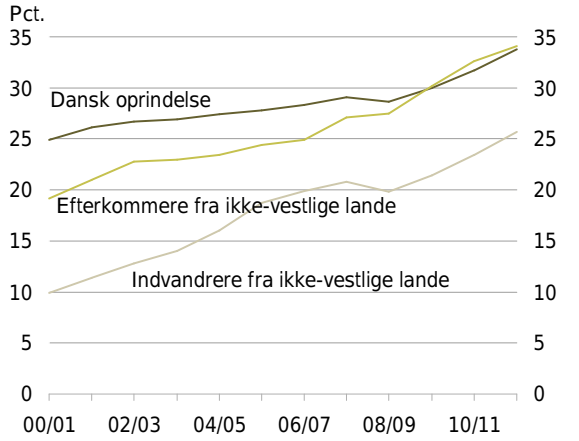

Anm.: Kun indvandrere med mere end to års opholdstid er medtaget.
Kilde: Social-, Børne- og Integrationsministeriets udlændingedatabase.

Indkomstforskelle

I 2011 udgjorde indkomstforskellene i Danmark opgjort ved Gini-koefficienten 25,7 pct. Indkomstforskellene er øget fra midten af 1990'erne og frem til 2008. Udviklingen har blandt andet været drevet af en stigning i kapitalindkomst for nogle grupper. Opgøres indkomstforskellene uden kapitalindkomst, har stigningen for 30-64-årige været mindre, se figur 19.7.

Figur 19.7 Indkomstforskelle, 1985-2011

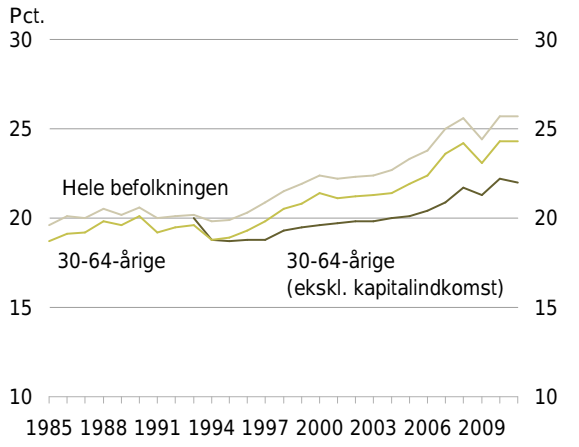

Anm.: Gini-koefficienten for den årlige disponible indkomst. Gini-koefficienten opsummerer de individuelle indkomstforskelle i ét tal mellem 0 og 1, hvor 0 er udtryk for en helt lige indkomstfordeling.
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet på baggrund af Lovmodellen.

Indkomstforskellene er små i Danmark sammenlignet med de øvrige OECD-lande. Blandt de nordiske lande har Danmark de laveste indkomstforskelle i 2010, se figur 19.8.

Figur 19.8 Indkomstforskelle i OECD, 2010

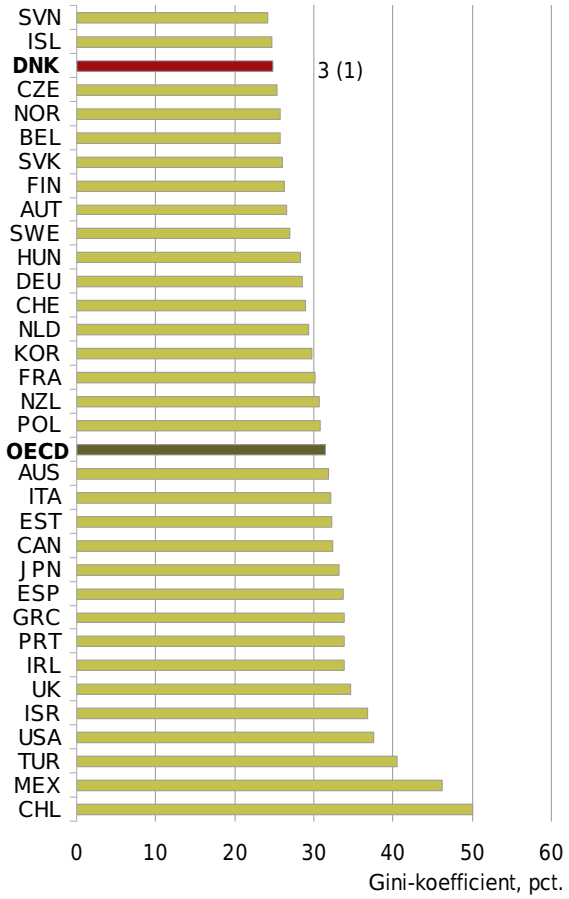

Anm.: Gini-koefficient for den årlige disponible indkomst og for 18-65-årige. Gini-koefficienten opsummerer de individuelle indkomstforskelle i ét tal mellem 0 og 1, hvor 0 er udtryk for en helt lige indkomstfordeling.
Kilde: OECD.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Reform af førtidspension og fleksjob.** Regeringens lovforslag om ændring af førtidspension og fleksjob er vedtaget i december 2012. Med de nye regler styrkes indsatsen for at forebygge førtidspension, og der kan som udgangspunkt ikke tilkendes førtidspension til personer under 40 år.
- **Reform af kontanthjælpssystemet.** Regeringen indgik i april 2013 en aftale om en reform af kontanthjælpssystemet. Reformen af kontanthjælpssystemet betyder, at alle ikke skæres over én kam, men i stedet mødes med klare krav og forventninger – unge om at tage en uddannelse og voksne om at komme i arbejde. Målet med reformen er, at flere får mulighed for at blive en del af arbejdsmarkedet. Reformen indebærer blandt andet, at udsatte kontanthjælpsmodtagere får mentorstøtte og ret til en koordinerende sagsbehandler, ligesom der iværksættes en særlig helhedsindsats for udsatte familier.
- **Ny lovgivning om en styrket modtagelse af nyankomne flygtninge mv.** Regeringen fremsatte i marts 2013 lovforslag om ændring af integrationsloven og lov om ansvaret for og styring af den aktive beskæftigelsesindsats, som blandt andet indeholder en pligt for kommunerne til at tilbyde nyankomne flygtninge mv. en integrationsplan samt en helbredsmæssig vurdering. Lovforslaget blev vedtaget i maj 2013.
- **Ret til dækning af udgifter til tandpleje for svage grupper.** Som led i aftalen om finansloven for 2013 er der indført et nyt tilskud til dækning af udgifter til tandpleje for økonomisk vanskeligt stillede grupper.
- **Ny bestemmelse om hjælp til udsættelsestruede lejere.** Regeringens lovforslag om hjælp til udsættelsestruede lejere blev vedtaget december 2012. Med den nye bestemmelse kan kommunerne yde løbende hjælp til betaling af husleje i en midlertidig periode.

Større planlagte initiativer:

- **Styrkelse af integrationsindsatsen.** Regeringen har nedsat et ministerudvalg, der blandt andet skal finde løsninger, der kan styrke integrationen af indvandrere og efterkommere på arbejdsmarkedet mv. Det er regeringens mål, at 10.000 flere indvandrere og efterkommere kommer i arbejde inden 2020.
- **Opfølgning på ekspertudvalg om opgørelse af fattigdom og sociale 2020-mål.** Ekspertudvalg til belysning af metoder til at opgøre fattigdom og forslag til en dansk fattigdomsgrænse afsluttede arbejdet i juni 2013. Regeringen vil fra 2014 som led i opfølgning på udvalgets anbefalinger udarbejde en fattigdomsredegørelse. I forlængelse af opfølgningen på ekspertudvalget om fattigdom vil regeringen udarbejde en række nye sociale 2020-mål. Der vil i den forbindelse bl.a. fokuseres på sociale indikatorer med henblik på at begrænse tilgangen til fattigdom.

Regional vækst

Den generelle udvikling i vækstvilkårene i Danmark dækker over en række regionale forskelle. Overordnet følger regionerne den samme udvikling hen over konjunkturerne, og mange af vækstudfordringerne er de samme. Der er dog forskelle på tværs af regionerne. Det er vigtigt, at der er gode rammer for vækst og udvikling i hele landet.

Befolkningskoncentration

Forskelle i befolkningskoncentration kan have betydning for regionernes vækstvilkår. Fx rekrutteres højt specialiseret arbejdskraft lettest fra et stort arbejdsmarked.

Befolkningskoncentrationen er forholdsvis ens i Region Midtjylland, Region Nordjylland og Region Syddanmark. Region Sjælland adskiller sig ved ikke at have nogen byer med over 100.000 indbyggere. Befolkningen er i stedet koncentreret i mellemstore byområder. Region Hovedstaden omfatter de store hovedstadskommuner, hvor befolkningskoncentrationen er høj, se figur 20.1.

Figur 20.1 Befolkningskoncentration, 2013

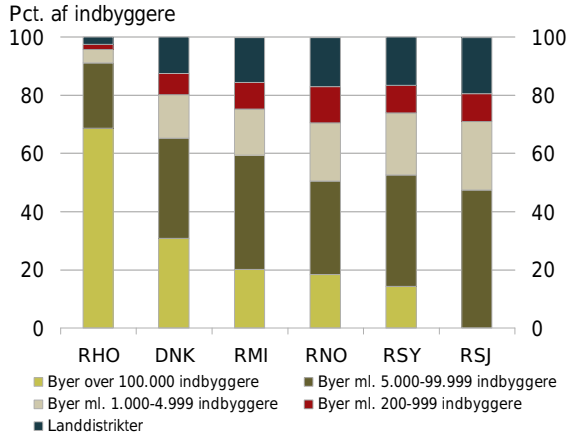

Anm.: Danmarks Statistik definerer en by som en naturligt sammenhængende bebyggelse med mindst 200 indbyggere. Områder med færre end 200 indbyggere defineres som landdistrikter. Personer uden fast bopæl indgår ikke i figuren.
Kilde: Danmarks Statistik.

Befolkningsudviklingen i Region Hovedstaden og Region Sjælland tyder på, at der er en vekselvirkning mellem de to regioner. Da boligpriserne var på sit højeste, steg befolkningstallet ganske meget i Region Sjælland, mens stigningen i Region Hovedstaden var svag. I takt med at boligpriserne er faldet, er befolkningstilvæksten i Region Hovedstaden taget til, mens stigningen er aftaget i Region Sjælland, se figur 20.2.

Figur 20.2 Befolkningsudvikling i Østdanmark, 2001-2011

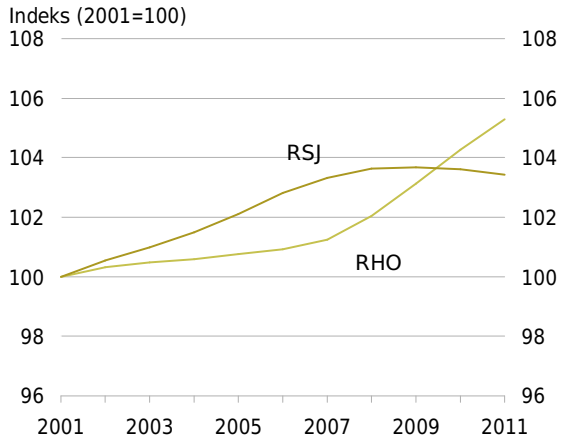

Anm.: Indbyggertal er gennemsnitsbefolkning pr. år.
Kilde: Danmarks Statistik.

Der ses ikke samme vekselvirkning mellem Region Midtjylland, Region Syddanmark og Region Nordjylland, se figur 20.3. Befolkningstallet er ikke faldet i nogen region i perioden 2001-2011 under ét, se figur 20.3.

Figur 20.3 Befolkningsudvikling i Vestdanmark, 2001-2011

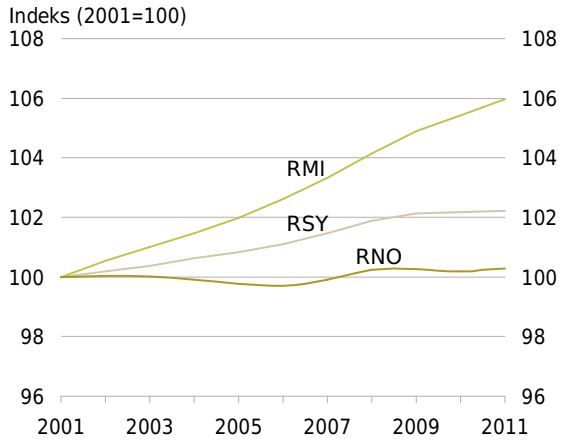

Anm.: Indbyggertal er gennemsnitsbefolkning pr. år.
Kilde: Danmarks Statistik.

Velstand, produktivitet og arbejdsudbud

Region Hovedstaden har den højeste værdiskabelse pr. indbygger, mens Region Sjælland er den region med den laveste. I alle regioner steg BNP pr. indbygger svagt i perioden 2010-2011, se figur 20.4.

Figur 20.4 BNP pr. indbygger, 2001-2011

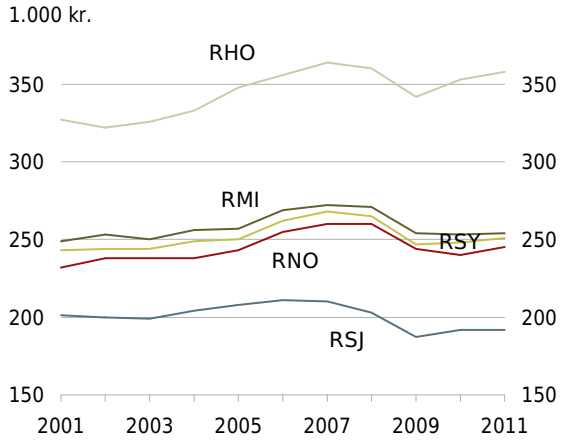

Anm.: BNP er opgjort i 2005-priser, kædede værdier. Indbyggertal er gennemsnitsbefolkning pr. år. BNP er opgjort med udgangspunkt i arbejdsstedet, mens indbyggertallet er opgjort på bopælsadresse.
Kilde: Danmarks Statistik.

Den lavere værdiskabelse i Region Sjælland skyldes blandt andet, at mange indbyggere i Region Sjælland pendler til hovedstaden for at arbejde og dermed bidrager til værdiskabelsen i Region Hovedstaden. Det er således ikke muligt at knytte værdiskabelsen til bopælsadressen. Det er derimod muligt med erhvervsindkomsten. I 2011 var den gennemsnitlige erhvervsindkomst pr. indbygger ca. 130.000 kr. i Region Syddanmark og Region Nordjylland. Den var små 10.000 kr. højere i Region Midtjylland og Region Sjælland. I Region Hovedstaden var den ca. 160.000 kr., se figur 20.5.

Figur 20.5 Erhvervsindkomst pr. indbygger, 2001-2011

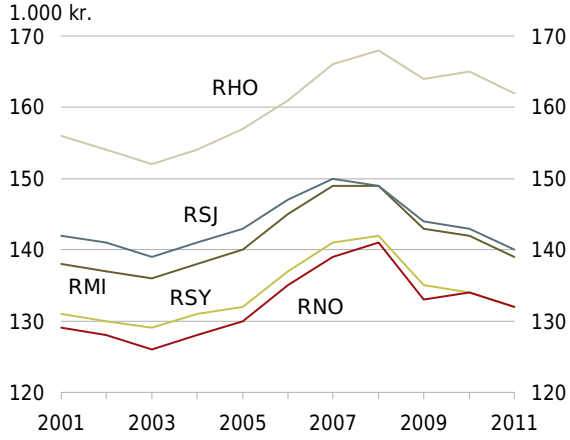

Anm.: Erhvervsindkomst er opgjort i 2005-priser. Indbyggertal er gennemsnitsbefolkning pr. år (opgjort jf. nationalregnskabet). Erhvervsindkomst og indbyggertal er opgjort på bopælsadresse.
Kilde: Danmarks Statistik.

Forskellen i værdiskabelsen og erhvervsindkomsten mellem regionerne skal ses i lyset af, at der også inden for regionerne er store forskelle.

Region Hovedstaden har haft den højeste produktivitetsvækst, men sammenlignet med fx Stockholm har produktivitetsvæksten i Region Hovedstaden været svag.[21] Produktivitetsvæksten har således i alle regioner været lavere end den gennemsnitlige produktivitetsvækst i OECD-landene i perioden 2001-2011. I Region Sjælland har produktivitetsvæksten været på ca. 0,2 pct., se figur 20.6.

Figur 20.6 Gennemsnitlig årlig produktivitetsvækst, 2001-2011

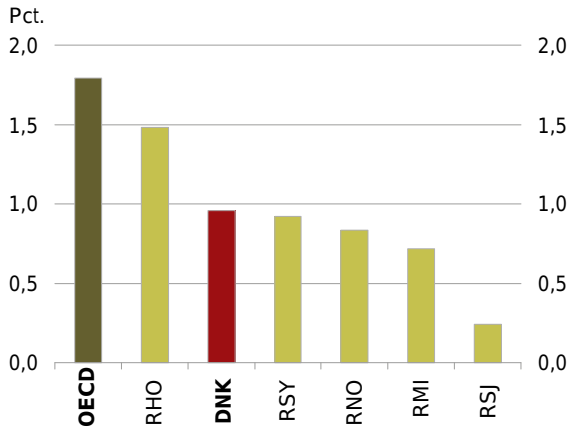

Anm.: Produktiviteten er opgjort som BNP pr. arbejdstime. BNP er målt i 2005-priser, kædede værdier. Der er forskel på metoden til opgørelse af den regionale produktivitetsvækst og produktivitetsvæksten for hele landet. Produktivitetsvæksten for hele Danmark er opgjort vha. Danmarks Statistiks nye metode til opgørelse af arbejdstimer pr. beskæftiget. De regionale opgørelser af arbejdstimer opdateres derimod først med den nye metode i februar 2014.
Kilde: Danmarks Statistik og OECD.

Der er kun små forskelle mellem arbejdsudbuddet i regionerne. Antallet af arbejdstimer pr. beskæftiget og erhvervsfrekvensen er højest i Region Hovedstaden, og regionen har derfor det største samlede arbejdsudbud. Det lavere arbejdsudbud i Region Nordjylland og Region Syddanmark skyldes navnlig en lidt lavere erhvervsfrekvens, mens antal arbejdstimer pr. beskæftiget er lidt højere. Arbejdstimer pr. beskæftiget ligger i alle regioner under OECD-gennemsnittet, se figur 20.7. Data er opgjort på regionalt niveau og afspejler derfor ikke lokale forskelle inden for regionerne.[22]

[21] Jf. OECD's regionale statistik.
[22] Forskellene inden for regionerne er i forhold til fx beskæftigelsesfrekvens, erhvervsstruktur og demografi beskrevet i "Regional- og Landdistriktspolitisk Redegørelse 2013 – Regeringens redegørelse til Folketinget".

Figur 20.7 Samlet arbejdsudbud, arbejdstimer pr. beskæftiget og erhvervsfrekvens, 2011

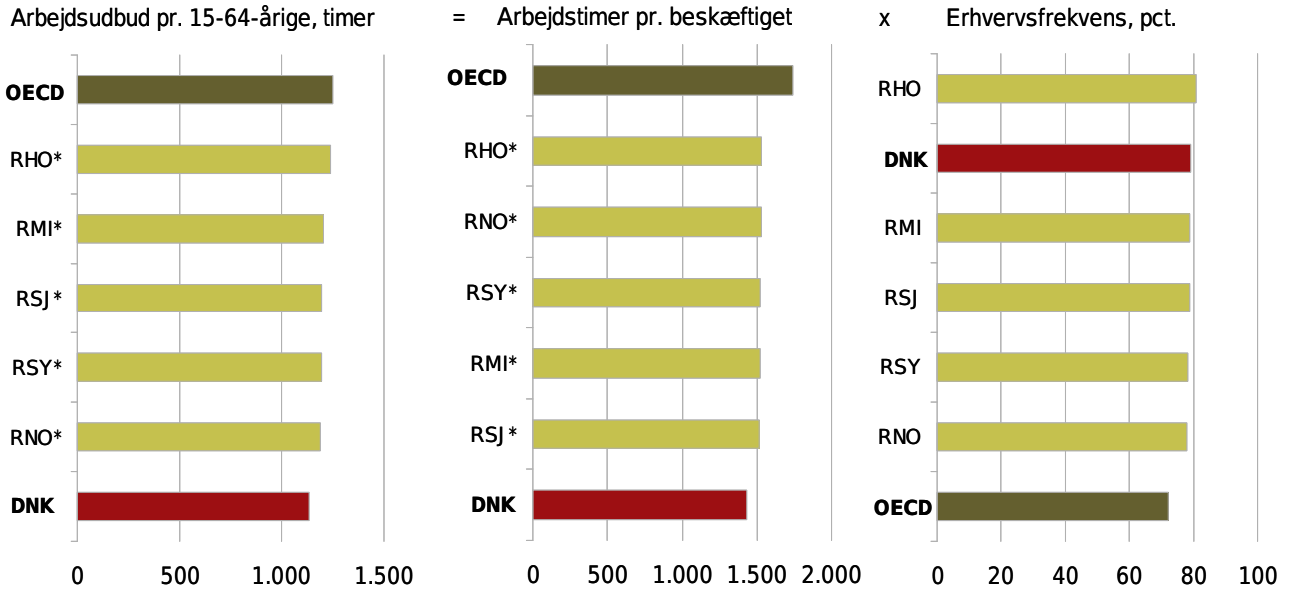

Anm.: *Der er forskel på metoden til opgørelse af arbejdstimer pr. beskæftiget for regionerne og arbejdstimer pr. beskæftiget for hele landet. Arbejdstimer pr. beskæftiget for hele Danmark er opgjort vha. Danmarks Statistiks nye metode til opgørelse af arbejdstimer pr. beskæftiget. De regionale opgørelser af arbejdstimer pr. beskæftiget opdateres derimod først med den nye metode i februar 2014. Da arbejdsudbud pr. 15-64-årige er udregnet blandt andet på baggrund af arbejdstimer pr. beskæftiget, er der ligeledes forskel på opgørelsen af arbejdsudbud pr. 15-64-årige for regionerne og for hele landet. I beregningen af det samlede arbejdsudbud (målt i timer) antages det, at ledige ville udbyde samme gennemsnitlige antal arbejdstimer som beskæftigede. Erhvervsfrekvens er opgjort på bopæl, mens timer pr. beskæftiget er opgjort på arbejdssted.
Kilde: Danmarks Statistik og OECD.

Uddannelsesniveau

Et højt uddannelsesniveau er grundlag for vækst og velstand. Forskelle på uddannelsesniveau på tværs af regionerne gør sig kun gældende, når man sammenligner andelen af indbyggere med en kandidatuddannelse og andelen med en erhvervsuddannelse. Med hensyn til de øvrige uddannelsesniveauer er forskellene små.

Andelen af indbyggere med en kandidatuddannelse er højere i Region Hovedstaden sammenlignet med de øvrige regioner. Det hænger formentlig sammen med, at der er en større andel af job, der beskæftiger medarbejdere med en kandidatuddannelse. Det kan igen hænge sammen med det høje indbyggertal, der gør det lettere at matche udbud og efterspørgsel efter arbejdskraft. Forskellene mellem regionernes andel af befolkningen med en erhvervsakademiuddannelse og en professionsbachelor er væsentligt mindre, se figur 20.8.

Figur 20.8 Arbejdsstyrkens uddannelsesniveau, 2012

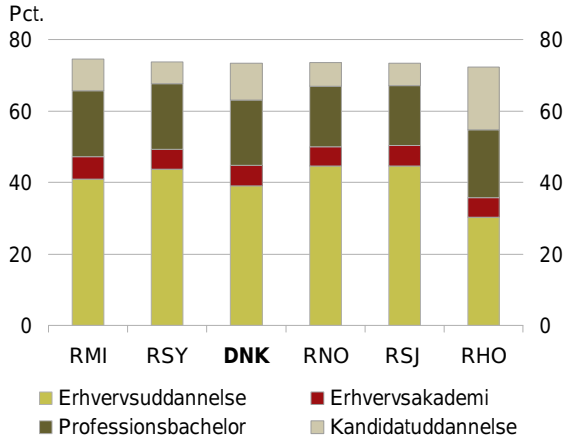

Anm.: Arbejdsstyrken er defineret som de 15-64-årige, der står til rådighed for arbejdsmarkedet. Befolkningen er opgjort pr. 1. januar i året, mens uddannelsesniveauet er opgjort pr. 1. oktober året før. "Professionsbachelor" er inkl. de universitetsbachelorer, som ikke har fuldført en kandidatuddannelse. "Kandidatuddannelse" er inkl. forskeruddannelse.
Kilde: Danmarks Statistik.

Andelen, der forventes at opnå mindst en ungdomsuddannelse, er nogenlunde ens på tværs af regionerne. Andelen er lavest i Region Hovedstaden, se figur 20.9.

Figur 20.9 Forventet gennemførelse af mindst en ungdomsuddannelse 25 år efter 9. klasse, 2011

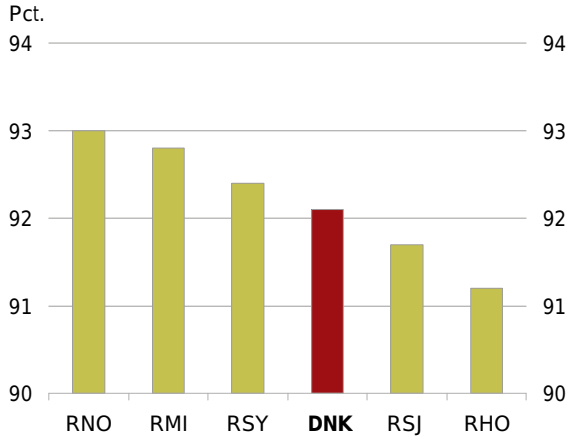

Anm.: Baseret på profilmodellen 2011. Regionen svarer til bopælsregionen i 9. klasse.
Kilde: Uni-C Statistik og Analyse.

Innovation, forskning og udvikling

I 2011 var niveauet for både offentlige og private investeringer i forskning og udvikling størst i Region Hovedstaden. Navnlig de private investeringer varierede på tværs af regionerne. Det hænger sammen med, at der er flere videntunge arbejdspladser i Region Hovedstaden. De offentlige investeringer varierede mindre, se figur 20.10.

Figur 20.10 Investeringer i forskning og udvikling, 2011

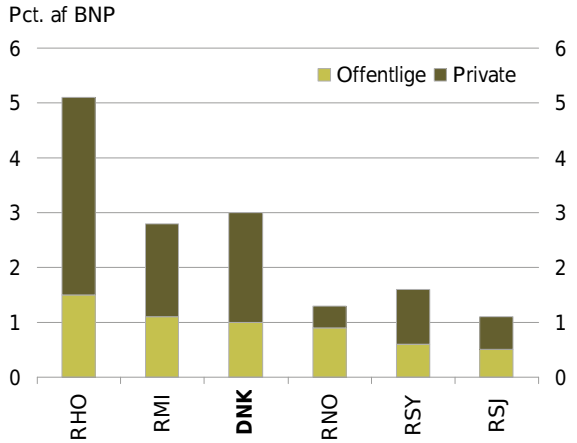

Anm.: Virksomhedernes udgifter til egen forskning og udvikling i Danmark samt offentlige bevillinger til forskning og udvikling. Foreløbige tal. Den regionale fordeling af udgifter til forskning og udvikling skal tolkes med forbehold, da de private udgifter tilskrives hovedsædet i en virksomhed. Mange hovedsæder er placeret i hovedstaden. De offentlige investeringer opgøres derimod på lokale afdelinger.
Kilde: Danmarks Statistik.

Innovative virksomheder er centrale for vækst og jobskabelse, og forskning og udvikling er en kilde til innovation. Forskning og udvikling er imidlertid ikke den eneste kilde til innovation. Virksomheder kan også lave fx brugerdreven innovation. Efter en stigning i andelen af innovative virksomheder i 2008-2010 er der en tendens til et fald i de fleste regioner i perioden 2009-2011, se figur 20.11 og Factbook.

Figur 20.11 Andel innovative virksomheder fordelt efter hovedsæde, 2009-2011

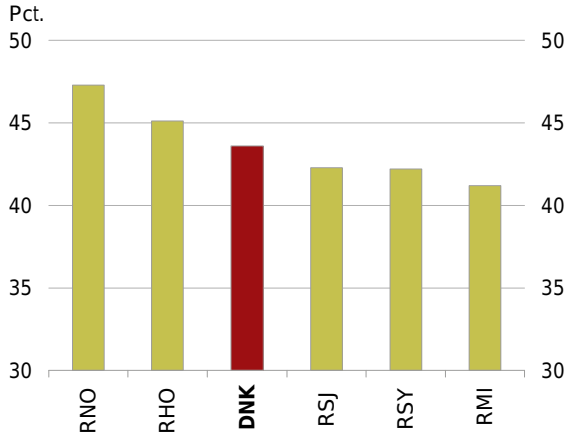

Anm.: Andel virksomheder der har udført produkt-, proces-, organisations- og/eller markedsføringsinnovation. Tallene er foreløbige. Den regionale fordeling af innovative virksomheder skal tolkes med forbehold, da alle innovationer tilskrives hovedsædet i en virksomhed. Mange hovedsæder er placeret i hovedstaden.
Kilde: Danmarks Statistik.

Iværksættere

Efter et markant fald fra 2007-2009 tyder de nyeste tal på, at etableringsraterne steg i 2010. Andelen er dog stadig under niveauet før den økonomiske krise, se Factbook. Andelen af nyetablerede vækstvirksomheder var størst i Region Hovedstaden i perioden 2009-2010, se figur 20.12. Niveauet var væsentligt højere i alle regioner i tidligere år, se Factbook.

Figur 20.12 Nyetablerede vækstvirksomheder (5+), 2009-2010

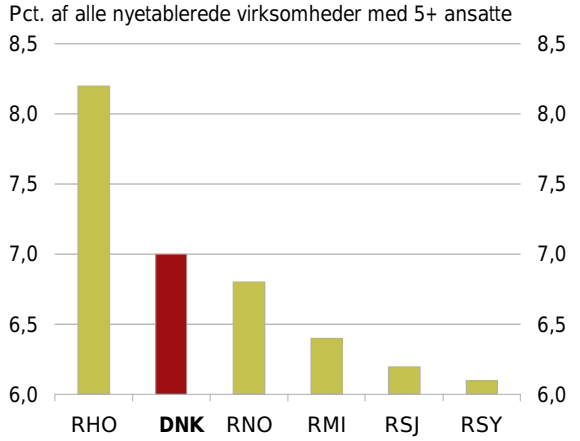

Anm.: Nyetablerede vækstvirksomheder er virksomheder, der inden for deres første to leveår opnår fem eller flere ansatte og i de efterfølgende tre år har en gennemsnitlig årlig vækst på 20 pct. i antallet af ansatte.
Kilde: Danmarks Statistik.

Gennemførte og større planlagte initiativer

Gennemførte initiativer:

- **Regionale vækstpartnerskaber**. Der er i foråret 2013 indgået regionale vækstpartnerskaber mellem regeringen og hvert af de seks regionale vækstfora. Vækstpartnerskaberne indeholder en række initiativer, der skal styrke vækst og erhvervsudvikling i de enkelte regioner og følger op på regeringens vækstplaner på en række områder, hvor dansk erhvervsliv har særlige styrker og potentiale.
- **Evaluering af kommunalreformen**. Regeringen har gennemført en evaluering af kommunalreformen, herunder på området for regional udvikling. Evalueringen blev offentliggjort i marts 2013, hvorefter der er blevet afholdt en offentlig høring.

Større planlagte initiativer:

- **Ny strukturfondsperiode 2014-2020**. Danmark skal indgå en partnerskabsaftale med EU-Kommissionen for den overordnede anvendelse af midler fra Regionalfonden og Socialfonden (EU's strukturfonde), Landdistriktsfonden samt Hav- og Fiskerifonden for perioden 2014-2020. Parallelt hermed udarbejdes operationelle programmer for de enkelte fonde.
- **Opfølgning på evalueringen af kommunalreformen på området for regional udvikling.** Som opfølgning på den gennemførte evaluering af kommunalreformen har regeringen offentliggjort Bedre kvalitet og samarbejde - opfølgning på og evaluering af kommunalreformen. Udspillet følger op på evalueringens anbefalinger, herunder på området for regional udvikling. Initiativerne vil blive søgt gennemført i efteråret 2013.

Appendiks. Målemetode og datagrundlag

Appendiks. Målemetode og datagrundlag

Danmarks konkurrenceevne og vækstmuligheder afhænger af en række vækstvilkår. Danmark i arbejde: Redegørelse om vækst og konkurrenceevne 2013 tager temperaturen på disse vækstvilkår: Hvordan ligger Danmark i forhold til andre OECD-lande? Og hvordan har vækstvilkårene udviklet sig de seneste år?

Sammenligningsgrundlag
I redegørelse om vækst og konkurrenceevne er der lagt vægt på at sammenligne de danske vækstvilkår med andre landes. Redegørelsen belyser Danmarks præstationer inden for 20 områder, der beskrives i hvert deres kapitel:

1. Vækst og velstand
2. Produktivitet
3. Arbejdsudbud
4. Energi og klima
5. Ressourcer og miljø
6. Folkeskolen
7. Ungdomsuddannelser
8. Videregående uddannelser
9. Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation
10. Offentlig forskning og universiteter
11. Iværksættere og vækstvirksomheder
12. Konkurrence, forbrugerforhold og regulering
13. Finansielle markeder
14. Åbne markeder, international handel og investeringer
15. Fleksibelt arbejdsmarked
16. Ansvarlig økonomisk politik
17. Skatter og afgifter
18. Moderne offentlig sektor og infrastruktur
19. Social balance
20. Regional vækst

Vurderingen af Danmarks præstation og vækstvilkår sker på baggrund af international benchmarking og danske tidsserier og tværsnitsdata.

I benchmarkanalysen sammenlignes Danmark med de øvrige OECD-lande, se omslaget. Der ses dog bort fra Luxembourg.

I flere tilfælde mangler data for nogle OECD-lande, og i enkelte tilfælde findes alene tal for landene i EU. I sidstnævnte tilfælde sammenlignes kun med de EU-lande, der også er medlem af OECD.

Nationale data giver mulighed for en mere detaljeret beskrivelse af udviklingen i Danmark. Desuden er de danske data ofte hurtigere opdateret end de internationale data, hvilket giver et bedre billede af den aktuelle situation.

Det er langt fra alt, der kan måles i dag. På nogle områder findes der ikke statistiske indikatorer, ligesom beskrivelse af udviklingen på enkelte områder er baseret på én eller flere indikatorer, som kan være upræcise, men som vurderes at være det bedst tilgængelige.

Målesystemet
Den umiddelbart mest tilgængelige afrapportering ville bestå i ét samlet tal for Danmarks konkurrencedygtighed, der kunne sammenlignes med et tilsvarende tal for andre lande. Det vurderes imidlertid ikke at være hensigtsmæssigt. Årsagen er, at der ikke findes en faglig korrekt og dermed bredt accepteret metode til sammenvejning af de mange indikatorer til ét tal.

I redegørelsen om vækst og konkurrenceevne er der i stedet udvalgt én til to hovedindikatorer for hvert af de 20 områder. I det indledende kapitel "Danmark klar til vækst" er der en oversigt over, hvordan Danmark ligger i forhold til andre OECD-lande på de udvalgte hovedindikatorer. Hovedindikatorerne er de mest sigende indikatorer inden for hvert af de områder, der har betydning for Danmarks konkurrenceevne. Der foretages ikke en sammenvejning af hovedindikatorerne.

I figur 6 over hovedindikatorerne i det indledende kapitel angiver den røde markering "DNK", hvor langt Danmarks præstation på de enkelte områder er fra henholdsvis det femte bedste OECD-land (den stiplede linje) og OECD-gennemsnittet (den mørkegrønne markering "OECD") i de seneste tilgængelige dataår.

For at kunne sammenligne vækstvilkårene på tværs, er værdierne for de forskellige indikatorer sat på den samme skala, hvor 100 svarer til indikatorværdien for det femte bedste OECD-land, og hvor nul svarer til indikatorværdien for det dårligst placerede OECD-land. Indikatorværdierne for "DNK" og "OECD" er således skaleret i forhold det femte bedste OECD-land *og* det dårligst placerede OECD-land. Den del af skalaen, der er lavere end 40, er skåret væk for bedre at illustrere afstandene mellem Danmark og OECD-toppen – og dermed de lande, vi normalt sammenligner os med. Skalaen i den øvre ende er skåret ved 115 for at afspejle, at ambitionen er at være blandt de bedste OECD-lande og ikke nødvendigvis at være det bedste OECD-land.

For hovedindikatorerne *lave priser* samt *andel vækstvirksomheder* udgør data for hovedindikatoren så få lande, at en beregning baseret på Danmarks placering i forhold til det femte bedste OECD-land ikke giver et retvisende billede af Danmarks præstation i forhold til de bedste OECD-lande. Beregningen af Danmarks præstation på disse indikatorer baseres derfor ikke på indikatorværdien for det femte bedste OECD-land, men derimod på den indikatorværdi, der angiver grænsen til de bedste 25 pct. af OECD-landene. I disse to tilfælde svarer 100 således til en beregnet indikatorværdi for den 75. percentil. Yderligere udelades OECD-gennemsnittets placering på skalaen.

Gennemsnittet for OECD beregnes i hele redegørelsen som et simpelt gennemsnit for de OECD-lande (ekskl. Luxembourg), der er tilgængelige data for. Landene vægtes med andre ord ikke efter fx størrelse eller befolkningstal. Hvis der indgår ti eller færre lande i beregningen af gennemsnittet, markeres dette med OECD*.

Udviklingen i Danmarks relative placering blandt OECD-landene kan følges i de internationale benchmarkfigurer i de enkelte kapitler. Her er Danmarks numeriske placering angivet for både den seneste og den forrige opgørelse. Placeringen i det forrige dataår angives i parentes.

Sådan udvælges data

I både den internationale benchmarkanalyse og analysen baseret på danske data er relevans, målbarhed og bred anerkendelse bærende principper for valg af indikatorer. Indikatorerne er desuden udvalgt, så de så vidt muligt giver et udtømmende billede af hvert af de 20 områder.

Redegørelsen er primært baseret på internationalt sammenlignelige data fra anerkendte internationale kilder. Hovedkilderne er Danmarks Statistik, OECD, EUROSTAT, WTO og World Bank. Kilder til de enkelte indikatorer fremgår af figurer og tabeller.

Enkelte af de internationale sammenligninger er baseret på interviewundersøgelser udført af de nationale statistikbureauer.

I det omfang, der er kendskab til afrapporteringsfejl i data (uden at der nødvendigvis er kendskab til det korrekte tal), er problemet anført i anmærkningen til figuren og/eller i den ledsagende tekst.

Data er stillet til rådighed

Sammen med redegørelsen om vækst og konkurrenceevne udgives også "Factbook". I Factbook er der adgang til alle de bagvedliggende data til figurerne i redegørelsen. Ligeledes er der supplerende indikatorer inden for en række områder.

Factbook kan ligesom publikationen hentes på www.evm.dk under arbejdsområdet "Vækst og konkurrenceevne". Alternativt kan publikationen hentes på www.konkurrenceevne.dk, mens Factbook kan hentes på www.factbook.dk.

Andre målinger af konkurrencedygtighed

De væsentligste internationale organisationer (OECD, IMF, Verdensbanken og FN) præsenterer ikke ét samlet mål for landenes evne til at skabe vækst, men en bred vifte af forskellige indikatorer. I lande som Storbritannien og USA, der arbejder med et koncept svarende til redegørelse om vækst og konkurrenceevne, er det heller ikke valgt at opsummere målesystemerne i et enkelt tal. I en række internationale målinger, primært udført af managementvirksomheder, tænketanke mv., præsenteres der ofte én samlet placering for landene.

Danmark opnår relativt gode placeringer i disse målinger, der dog skal tages med betydelige forbehold. Danmarks placeringer i de internationale målinger ligger nogenlunde stabilt, når man sammenligner med sidste års målinger. Danmark er således placeret blandt de 10 bedste OECD-lande i de fleste målinger, se tabel A1.

Tabel A1 Danmarks placering blandt OECD-landene i forskellige internationale målinger

▪ World Competitiveness Yearbook 2013 (IMD)	7 (9)
▪ Ease of doing business 2013 (World Bank)	3 (3)
▪ Global Competitiveness Report 2013-2014 (WEF)	11 (9)
▪ Innovation Union Scoreboard 2013 (Europa-Kommissionen)	3 (4)
▪ Economic Freedom of the World 2012 (Fraser Institute)	10 (10)
▪ Index of economic freedom 2013 (Heritage Foundation)	6 (8)

Anm.: Årstal er offentliggørelsesåret. Institute for Management Development (IMD), World Economic Forum (WEF). De internationale målinger inddrager langt flere lande end OECD-landene. Danmarks placering ligger fortsat i eller tæt på top 10, når lande uden for OECD medtages.

Appendiks. Målemetode og datagrundlag

De internationale analyser lægger vægt på forskellige forhold, blandt andet afhængig af, hvor brede eller smalle analyserne er i deres fokus, og hvilke data der anvendes i undersøgelserne. Rangordningen af landene varierer af den grund fra undersøgelse til undersøgelse.

Resultaterne af de forskellige undersøgelser skal fortolkes varsomt af flere grunde:

- Datamaterialet er på mange områder kun tilnærmelsesvist sammenligneligt mellem landene og inkluderer i mange tilfælde data baseret på interviewundersøgelser med begrænset antal respondenter.

- Inden for mange områder er den kvalitative vurdering meget upræcis (fx mht. uddannelse, forskning og konkurrence).

- Konjunkturforhold (og vurderingen af konjunktursituationen) vejer tungt i den samlede indikator for en række af indikatorerne.

- De samlede indeks beregnes typisk blot som et simpelt gennemsnit af en række underindeks, der igen er simple gennemsnit af nogle tilordnede værdier til en lang række indikatorer. En anden sammenvejning kan give en helt anden rangordning af landene.

Danmark i arbejde
Redegørelse om
Vækst og konkurrenceevne 2013

2012/13: 40

Udarbejdet af Erhvervs- og Vækstministeriet
i samarbejde med en række ministerier

Erhvervs- og Vækstministeriet
Slotsholmsgade 10-12
DK-1216 København K

Telefon: 33 92 33 50
E-mail: evm@evm.dk
Hjemmeside: evm.dk

ISBN
978-87-92985-54-5

Elektronisk udgave
978-87-92985-55-2

Omslag
e-Types & India

Oplag
1.000

Pris
50,00 kr. inkl. moms.

Tryk
Rosendahls Schultz Grafisk A/S

Publikationen kan bestilles eller hentes hos
Rosendahls – Schultz Distribution
Herstedvang 10
2620 Albertslund

Tlf. 43 22 73 00
Fax 43 63 19 69
E-mail: distribution@rosendahls.dk
www.rosendahls.dk

Web
Publikationen kan hentes på www.evm.dk eller
www.konkurrenceevne.dk

Redaktionen er afsluttet d. 10. september 2013

Factbook

Factbook er et internetbaseret opslagsværk, der indeholder data bag redegørelsens figurer samt en mere udførlig beskrivelse af kilder og metoder.

Factbook indeholder desuden en række supplerende indikatorer, der giver et mere nuanceret billede af Danmarks position på det pågældende område.

Factbook kan findes på **www.evm.dk** under "Arbejdsområder" – "Vækst og konkurrenceevne". Alternativt kan Factbook hentes på www.factbook.dk.